

frågan, om icke poängvärderingen av samtliga lärartjänster skulle kunna centraliseras till skolöverstyrelsens meritkontor. En förutsättning härför torde emellertid vara att meritkontoret i personellt avseende förstärkes eller att arbetet helt eller delvis mekaniseras med hjälp av exempelvis datamaskiner. Skulle praktiska svårigheter möta att i sin helhet överföra hithörande arbetsuppgifter till skolöverstyrelsen bör enligt revisorernas mening prövas, om de icke i stället skulle kunna överföras till länskolnämnderna. En sådan omläggning skulle skapa ökade möjligheter att för ifrågavarande slag av arbete avdela speciellt utbildad personal och skulle vidare medföra att länskolnämndernas kontrollräkning av skolstyrelsernas poängberäkningar automatiskt bortföll.

Som förut nämnts har en lärare rätt att samtidigt söka hur många tjänster han själv vill. Han är emellertid skyldig att till sina ansökningshandlingar foga en s. k. önskelista med uppgift om vilka tjänster som sökes och vilken turordning som önskas. För att en sökandes önskemål skall kunna fullt ut tillgodoses erfordras i många fall ett omfattande samordningsförfarande mellan de olika länskolnämnderna. Det är vidare som regel nödvändigt att länskolnämnderna fattar två beslut i ett tillsättningsärende, ett preliminärt och ett definitivt. Det är under den tid som förflyter mellan dessa båda beslut som den nyssnämnda samordningen äger rum.

Länskolnämndernas arbete med att samordna här berörda tillsättningsärenden — ett arbete som är nödvändigt, då en lärare eljest samtidigt skulle kunna utnämnas på två eller flera tjänster — är ofta mycket tidskrävande. Detta må belysas med följande, i det föregående återgivna exempel. En lärare, som länskolnämnd A. preliminärt beslutat utse till innehavare av viss tjänst, vill enligt sin önskelista i första rummet ifrågakomma till annan tjänst lydande under länskolnämnd B. A. måste då göra förfrågan hos B. om lärarens möjligheter att erhålla den i första hand sökta tjänsten. B. kan då svara att B. ännu icke vet om vederbörande kan utnämnas på tjänsten, eftersom annan lärare preliminärt utsetts till innehavare av denna. Sistnämnda lärare kan emellertid i första hand ha sökt tjänst, lydande under länskolnämnd C., och C. har kanske heller icke någon möjlighet att lämna bestämt besked på grund av att C. i sin tur måste avvakta besked från länskolnämnd D. o. s. v.

Som ytterligare exempel på de komplikationer ett enda tillsättningsärende kan medföra må omnämnas följande. En lärare söker inom samma län tjänst som adjunkt vid gymnasium i första hand och vid grundskola i andra hand. Han placeras i första rummet på bägge tjänsterna men utnämnes av länskolnämnden på gymnasietjänsten i enlighet med önskelistan. Besvär över länskolnämndens beslut anföres emellertid av medsökande. Adjunktstjänsten vid grundskolan kan då ej tillsättas förrän besvären avgjorts, vilket innebär att den lärare som placerats som nummer två på tjänsten vid grundskolan icke kan utnämnas. Detta påverkar i sin tur tillsättningen av den tjänst som sistnämnde lärare kan ha sökt i andra hand o. s. v.

Ej sällan förekommer att en lärare som av länsskolnämnd utnämnts på viss tjänst av olika skäl plötsligt återkallar sin ansökan. Länsskolnämnden tvingas då att påbörja ett nytt samordningsförfarande, som i vissa lägen kan leda till att en hel serie preliminära tillsättningsbeslut måste rivs upp.

Enligt revisorernas mening ger det ovan anförda klart vid handen att de nuvarande reglerna för lärartillsättningen är i många avseenden otillfredsställande. Framhållas må att bristerna i systemet berör icke blott de olika skolorna och tillsättningsmyndigheterna utan i lika hög grad den enskilde läraren. Mot bakgrunden härav anser revisorerna det önskvärt att en översyn av hela tillsättningsproceduren snarast kommer till stånd. Vid en sådan översyn bör enligt revisorernas mening bl. a. följande beaktas.

Ledigförklarande av ordinarie lärartjänster äger enligt nu gällande bestämmelser rum två gånger om året, en gång på hösten och en gång på våren. Tillträdesdag är som regel den 1 januari respektive den 1 juli. De flesta tjänsterna tillsättes emellertid under vårperioden. Enligt revisorernas mening bör undersökas om icke tillsättningarna under hösten i fortsättningen skulle kunna slopas och ersättas av en enda för hela läsåret gällande tillsättningsperiod under våren. Länsskolnämnderna skulle härigenom få längre tid till förfogande för samordningsförfarandet och tillsättningsärendena över huvud taget kunna handläggas utan den tidspress som nu är för handen. Därjämte skulle den fördelen vinnas att lärarbytena under löpande läsår skulle nedbringas till gagn för undervisningens effektivitet.

Av i det föregående återgivet siffermateriel framgår bl. a. att lärarnas rätt att samtidigt söka obegränsat antal tjänster i en del fall utnyttjas tämligen ohämmat. Det är icke ovanligt att en lärare på en gång söker ett trettiotal tjänster eller mera. Nämnda förhållande medför självfallet ökat arbete för skolstyrelser och länsskolnämnder och är i själva verket en av de väsentligaste orsakerna till att samordningsförfarandet för närvarande är så komplicerat. Trots att den fria ansökningsrätten således i flera avseenden medför stora olägenheter för myndigheterna, är revisorerna av principiella skäl icke beredda att nu förorda någon inskränkning i denna rätt. Revisorerna vill dock ifrågasätta om icke skolöverstyrelsen på lämpligt sätt borde rekommendera berörda lärare att begränsa antalet under samma ansökningsperiod sökta tjänster till förslagsvis högst fem. Skulle det visa sig att det på frivillighetens väg icke är möjligt att uppnå en mera tillfredsställande ordning, bör enligt revisorernas mening övervägas mera skärpta bestämmelser på förevarande område.

Såsom tidigare nämnts förekommer det i icke obetydlig utsträckning att lärare efter det han utnämnts på viss tjänst återkallar sin ansökan, med påföljd att tillsättningsmyndigheten måste påbörja ett nytt omständligt samordningsförfarande. Med hänsyn till de olägenheter detta medför ifrågasätter revisorerna om icke viss dag bör fastställas efter vilken ansökan icke får återkallas.

§ 27

Skolornas schemaläggning

Enligt föreskrift i 1962 års skolstadga åligger det studierektor vid grundskola att närmast under rektor »utföra förberedelse- och avslutningsarbeten för läsåret, såsom att uppgöra förslag till elevernas fördelning på klasser och grupper, till arbetsfördelning mellan lärarna och till schema». Motsvarande gäller för rektorerna vid gymnasier, fackskolor och yrkesskolor.

Arbetet med schemaläggningen förberedes redan under vårterminen, då rektor med hjälp av biträdespersonal bl. a. insamlar uppgifter angående elevernas ämnesval, sammanställer eleverna i olika grupper, jämkar samman tillvalsämnena i lämpliga block eller system, upprättar förslag till tjänstefördelning, samråder med andra skolledare inom respektive kommun etc. Huvuddelen av schemaarbetet utföres emellertid under elevernas sommarferier och måste avslutas i god tid före höstterminens början.

Uppläggandet av ett skolschema är som regel ett i hög grad komplicerat och tidskrävande arbete, vilket bl. a. sammanhänger med att det för närvarande måste utföras helt manuellt. Den mängd ämnesvariationer som förekommer speciellt på grundskolans högstadium bidrar också till att göra hithörande arbetsuppgifter svårbemästrade. Erinras må i detta sammanhang att en elev i exempelvis årskurs 7 har möjlighet att välja en av fem huvudgrupper ämnen med icke mindre än tjugo delgrupper, i årskurs 8 en av nio huvudgrupper med tjugofem delgrupper o. s. v.

I syfte att komma till rätta med de problem som sammanhänger med schemaläggningen gjorde skolöverstyrelsen redan i slutet på 1950-talet enstaka försök att utnyttja datamaskin i schemaarbetet. Försöken var emellertid av begränsad omfattning och ledde icke till några egentliga resultat.

Det första initiativet till en mera systematisk undersökning av möjligheterna att använda datamaskiner vid schemaläggning togs år 1961 av skoladministrativa utredningen. Initiativet ledde till att Kungl. Maj:t samma år uppdrog åt dåvarande matematikmaskinnämnden och skolöverstyrelsen att gemensamt utreda förutsättningarna för datamaskiners användning i skolornas planeringsarbete. För utredningsarbetet bildades en särskild samarbetsgrupp, i det följande kallad planeringsgruppen. I och med att matematikmaskinnämndens verksamhet upphörde år 1965 överfördes projektet från nämnden till statskontoret.

Statskontoret och skolöverstyrelsen har lämnat revisorerna en redogörelse för det sätt på vilket utredningen bedrivits och de resultat den kommit till. Av redogörelsen framgår i huvudsak följande.

Skoladministrativa utredningens ovannämnda förslag gällde i första hand de allmänna läroverken. Det klarlades redan från början att en utredning av möjligheterna att utnyttja datamaskin vid schemaläggning kunde åstadkommas endast genom praktiska försök. För att åvägabringa en sådan försöksverksamhet måste system utvecklas och programmeras. Eftersom arbetet därmed var såväl tids- som resurskrävande inriktades verksamheten mot försök med en generaliserad skolform — en idealiserad realskola. För att försöksverksamheten skulle bli meningsfull sammanställdes genom skolöverstyrelsens försorg ett antal »testskolor» (elva st.), vilka tillsammans bedömdes representera olika grader av svårighet. Försöken visade att det var möjligt att använda datamaskin för lösning av de problem som presenterats vid testskolorna. Ett schema framställdes också för tio av skolorna i ett helautomatiskt system utan efterföljande manuell bearbetning. Försöksverksamheten redovisades av planeringsgruppen i en rapport hösten 1964.

Det för testskolorna utarbetade systemet anpassades sedermera till verkliga realskolor, och praktiska försök utfördes under sommaren 1965 vid fem sådana skolor. Genom att vid datamaskinförsöken samma information utnyttjades som vid manuell schemaläggning kunde en jämförelse göras mellan manuellt och maskinellt framställda scheman. Sistnämnda typ av schema bedömdes därvid både kvalitativt och ekonomiskt kunna tävla med det manuellt lagda. Manuell efterbehandling av det maskinlagda schemat krävdes dock. Resultaten av försöken redovisades av planeringsgruppen under budgetåret 1965/66 i en delrapport.

På grundval av de erfarenheter som successivt vunnits vid den ovan nämnda försöksverksamheten inriktades det fortsatta utredningsarbetet mot grundskolans högstadium. Det visade sig emellertid därvid att det icke var möjligt att här tillämpa samma principer som vid realskolorna utan att kraftigt beskära högstadiets variationsmöjligheter i fråga om ämnesval. Ett omfattande utvecklingsarbete påbörjades därför, avsett att finna lösningar för de schemaproblem som var typiska för högstadiet med beaktande av förefintliga variationsmöjligheter. Arbetet ledde emellertid endast fram till att högstadiet kunde specificeras i ett antal formler av logisk-matematisk karaktär (algoritmer).

Vid förhandlingar mellan skolöverstyrelsen och statskontoret i mars 1965 angående utredningsprojektets fortsatta bedrivande uppnåddes enighet om att projektet skulle fullföljas. Det beslöts dock att planeringsgruppen skulle förstärkas med en matematisk expert.

På grundval av den år 1965 inom skolöverstyrelsen och statskontoret rådande uppfattningen om projektet och planeringsgruppens preliminära tidsplaner redovisade skolöverstyrelsen projektets läge i ingressen till sina petita för budgetåret 1966/67. Redogörelsen hade följande lydelse.

Gemensamt med statskontoret driver skolöverstyrelsen, i enlighet med Kungl. Maj:ts uppdrag 10.11.1961, en undersökning av möjligheterna att

utföra schemaläggning med anlitande av automatiska datamaskiner. Denna undersökning har nu nått därhän att en försiktig optimism om ett gynnsamt resultat kan vara befogad. Sålunda föreligger redan nu ett generellt maskinprogram för schemaläggning avseende realskolor, vilket efter vissa modifikationer skulle kunna utnyttjas praktiskt sommaren 1966.

Det största intresset inriktas emellertid på de nya skolformerna, och anledningen till att de äldre omfattas av undersökningen är i huvudsak att schemaläggningen för dessa bedömts vara relativt lättare att lösa ADB-mässigt, varigenom vissa principer för maskinlösningarna kunnat utprovas under något mindre komplexa villkor. Vad gäller schemaläggningen för grundskolans högstadium existerar sedan någon tid en teoretisk lösning, som, om den efter ytterligare teoretisk prövning visar sig bärkraftig nog, kan leda till praktiska prov på datamaskin sommaren 1966. Under förutsättning att dessa i mycket begränsad skala utförda prov blir framgångsrika, kan viss produktionskörning äga rum därpå följande sommar. Förarbeten för maskinell schemaläggning avseende det nya gymnasiet avses skola startas hösten 1965 och vid en något senare tidpunkt för fackskolan.

Teorierna bakom maskinprogrammen för schemaläggning bygger på en blandat algoritmisk och heuristisk lösning. Detta anses göra det möjligt att maskinellt producera helt färdiga schema som uppfyller stadgeenliga och pedagogiska krav samt tillfredsställer normala krav på samlad undervisning för såväl lärare som elever. Vidare tillgodoser maskinprogrammen en viss ekonomisering med tillgängliga resurser. Maskinprogrammen för varje skolform görs generella, dvs. med ett program kan man producera schema för alla skolor tillhörande samma skolform. Från respektive skola skall då endast behöva insändas data som är exklusiva för denna, t. ex. om lokaler, om lärare och deras ämneskombinationer etc., om antalet klasser och elevgrupper m. m. Övriga data om skolformen (timplaner m. m.) är inrymda i maskinprogrammet. Tillis vidare har emellertid problemet med kombinationen av olika skolformer inom en skolenhet av naturliga skäl måst i stort sett lämnas därhän, eftersom det icke ännu föreligger maskinlösningar för skolformerna separata. Enligt planerna skall detta emellertid undersökas så snart som möjligheterna därtill föreligger.

Ett maskinellt framställt schema kommer generellt sett knappast att kunna i kvalitativt avseende mäta sig med de bästa manuellt lagda schema. Likväl kan man förmoda att maskinellt producerade schema skall hålla en klart högre genomsnittlig standard än de manuellt lagda. Tyngdpunkten i fördelarna med maskinlagda schema återfinns emellertid på delvis andra områden. Bristen på manuella schemaläggare blir alltmer framträdande, vilket påverkar rektorernas arbetssituation. Genom tillkomsten av möjligheter till maskinella lösningar kommer skolledningens arbetsbetingelser att förbättras. Vidare kan förekomsten av maskinell schemaläggning utgöra räddningen i katastrofsituationer, eftersom man exempelvis vid lärarbyten med ändrade ämneskombinationer hos lärarna lätt och tämligen snabbt kan få fram ett nytt schema. Även vid andra förändringar i de lokala förutsättningarna, t. ex. beträffande lokaler, vid övergång till betingläsning eller samlad undervisning, underlättas förändringarna av de goda möjligheterna att nästan omgående erhålla ett nytt schema.

Samtidigt kan den maskinella schemaläggningen förväntas dra avsevärt lägre kostnader än den manuella i ett fortvarighetstillstånd. Varje förändring av de generellt gällande förutsättningar, som inbyggts i maskinprogrammen, dvs. ändringar i timplaner och i anvisningar till dessa, medför

emellertid behov av att man vidtar större eller mindre ändringar i ett program, vilket kan bli omfattande och kostnadskrävande. Även en sådan reform som införandet av femdagarsvecka påverkar programmens utbyggnad till större eller mindre del. Av dylika skäl betingade ändringskostnader bör emellertid icke belasta kalkylerna för debitering av maskinproducerade schema, utan de bör räknas in i kostnaderna för information m. m. om beslutade dylika reformer.

Parallellt med planeringsgruppens fortsatta arbete företogs under tiden april—november 1965 en granskning av underlaget för projektarbetet. Syftet härmed var att få en säkrare bedömning än dittills av möjligheterna att slutföra projektet inom rimlig tid med de till buds stående resurserna. Resultatet av granskningen, som utfördes av förenämnde matematiske expert, visade att det uppställda underlaget för skolschemaläggningen var mycket starkt bundet till gällande timplaner, valmöjligheter etc. Detta skulle medföra att underlaget måste överarbetas varje gång ändringar i skolformen beslutades. Eftersom de olika delarna i underlaget grep in i varandra på ett komplicerat sätt, måste vid varje inarbetning av nya bestämmelser hela underlaget omarbetas. Med hänsyn till kravet på flexibilitet i detta hänseende och på grund av trögheten i uppdateringen av systemet vid ändringar bedömdes en sådan angreppsmetod som mindre gynnsam.

En granskning av andra matematiska metoder som visat sig användbara för planeringsproblem av olika slag tydde på att samtliga metoder var alltför begränsade för att täcka ett problem av den storlek som schemaläggningen representerade. Det fastslogs på grund härav, att den matematiska tekniken ännu var långt ifrån tillräcklig för skolschemaproblemets datamaskinella lösning och att det sannolikt skulle dröja lång tid (ca 5—10 år) innan tekniken kom i nivå med detta problem.

Med hänsyn till sist angivna omständigheter beslöt statskontoret och skolöverstyrelsen att projektet tills vidare skulle avbrytas och att dittills framkomna resultat skulle slutligt dokumenteras. Dokumentationen slutfördes under våren 1966, varefter planeringsgruppens personal överfördes till andra arbetsuppgifter.

Statskontorets och skolöverstyrelsens gemensamma bedömning av projektets framtid redovisades i sistnämnda myndighets petita för budgetåret 1967/68 sålunda.

I ingressen till överstyrelsens petita för budgetåret 1966/67 uttalades en försiktig optimism om ett gynnsamt resultat av den gemensamt med statskontoret bedrivna undersökningen av möjligheterna att utföra schemaläggning med anlitan av automatiska datamaskiner. Någon anledning att återta detta uttalande föreligger visserligen ej, men överstyrelsen får efter samråd med statskontoret anmäla att de vid det tillfället under vissa angivna förutsättningar skisserade tidsplanerna för projektet icke kan hållas. De tidigare beträdda vägarna för att nå fram till schemaläggningsprogram byggde på specifika lösningar för varje skolform. Bl. a. på grund härav blev programmen i praktiken alltför statiska och känsliga för ändringar i tim-

planer och läroplaner för att kunna accepteras i en tid av fortlöpande inre skolreformer. Med den bakgrunden kommer utredningsarbetet nu att fortsättas efter delvis nya linjer, syftande till — i princip — en enda generell metod för schemaläggning medelst datamaskin. Denna skulle sålunda vara tillämplig på samtliga skolformer genom att de för skolformen specifika uppgifterna betraktas som rörliga komponenter. Planeringen för denna ändrade inriktning av undersökningen pågår. Det är inte möjligt att nu uttala sig närmare om hur lång tid detta arbete kan beräknas ta.

Vad beträffar frågan om utländska erfarenheter med datamaskinell schemaläggning kan nämnas, att den av Kungl. Maj:t tillsatta expertgruppen för studium av datamaskinellt understödd undervisning i sin rapport »Datamaskinförmedlad utbildning» (eckl.dep. 1966: 8) bl. a. konstaterat, att datamaskinens utnyttjande för schemaläggning prövats på olika håll sedan sex år tillbaka. Programarbetet hade emellertid visat sig mycket komplicerat och svårgenomförbart och icke ens en preliminär lösning på problemet kunde därför ännu skönjas.

I sitt yttrande över ovannämnda rapport anförde statskontoret bl. a. följande.

En uppgift, som f. n. saknar lämplig förankring med hänsyn till utvecklingsläget, är den maskinella skolschemaläggningen. Med anledning av uppgiftens komplexitet har det visat sig ogenomförbart att på kort sikt lösa skolschemaläggningsproblemen med datamaskin. De av skolöverstyrelsen och statskontoret gemensamt bedrivna undersökningarna har lett fram till etapplösningar, som visat att det varit möjligt att åstadkomma scheman för de skolreformer som nu är under avveckling. De stora förändringar i fråga om såväl den obligatoriska skolans som de gymnasiala skolornas uppbyggnad, som fortgående ägt rum och väntas bli fullföljda under 1960-talet, har emellertid medfört, att uppgiften avsevärt försvårats. Av denna anledning ställs i dag så stora krav, att uppgiften f. n. inte kan lösas med tillfredsställande resultat. Fortsatt utvecklingsarbete av huvudsakligen matematisk natur måste därför i första hand bedrivas, innan uppgiften kan få en slutlig lösning. Den föreslagna delegationen för försöksverksamhet med datamaskinförmedlad utbildning synes väl lämpad att svara för, att ifrågavarande uppgift på bästa sätt vidareföres i samverkan mellan forskare och skoladministratörer och för att erforderliga initiativ tages, när det anses möjligt att i full skala förverkliga maskinell skolschemaläggning med tillämpning på samtliga skolformer.

På revisorernas förfrågan vilka kostnader som hittills nedlagts på skolschemaprojektet har statskontoret och skolöverstyrelsen upplyst, att dessa är svåra att exakt beräkna men att de sannolikt uppgått till ca 1 milj. kronor. De båda myndigheterna har i sammanhanget framhållit att, även om projektet f. n. avbrutits, det nedlagda arbetet icke kan anses värdelöst. Man har enligt myndigheternas uppfattning nått så långt det över huvud taget går med nuvarande teoretiska och tekniska förutsättningar och har kunnat konstatera var de stora problemen återfinnes. Man söker dessutom beakta de vunna erfarenheterna i den pågående översynen av skolornas tim- och läroplaner.

Revisorernas uttalande. Stor uppmärksamhet har sedan länge ägnats frågan om möjligheterna att förenkla det komplicerade och tidsödande arbete som sammanhänger med skolornas schemaläggning. Orsaken härtill är bl. a. att de med schemaläggningen förenade arbetsuppgifterna under senare år avsevärt försvårats till följd av de förändringar som inträtt i fråga om såväl den obligatoriska skolans som andra skolformers uppbyggnad. Framför allt har de rika variationsmöjligheter med avseende på elevernas ämnesval som de nya skolformerna erbjuder i berört hänseende skapat svår-
bemästrade problem.

För att få till stånd ett godtagbart skolschema måste vederbörande schemaläggare — rektor eller studierektor med biträdespersonal — ta hänsyn till en mångfald i sammanhanget betydelsefulla faktorer, såsom gällande kursplaner, tillgången till skollokaler och lärare, skollokalernas belägenhet, lärarnas ämneskombinationer, antalet klasser, antalet elevgrupper etc. Bestyret med schemaläggningen får på grund härav ej sällan karaktären av rent pusselarbete, där de olika delarna i schemat måste fogas in på ett sådant sätt att största möjliga hänsyn tas icke blott till elever och lärare utan också till undervisningens effektivitet. Det ligger i sakens natur att angivna omständigheter medför att speciella krav måste ställas på de befattningshavare som skall biträda rektorerna i schemaarbetet. Erfarenheten har visat att tillgången på för ifrågavarande arbetsuppgifter lämpad personal är starkt begränsad, vilket lett till att det för många rektorer tidvis uppkommit mycket besvärande arbetssituationer.

En av anledningarna till att schemaarbetet tar så lång tid i anspråk och kräver insats av särskilt kvalificerad personal är att arbetet för närvarande utföres helt manuellt. Försök har sedan flera år tillbaka gjorts att ersätta den nuvarande arbetsmetoden med en mera mekaniserad. Dessa försök har emellertid hittills icke lett till några egentliga resultat.

År 1961 uppdrog Kungl. Maj:t på förslag av skoladministrativa utredningen åt dåvarande matematikmaskinnämnden och skolöverstyrelsen att gemensamt utreda förutsättningarna för datamaskinens användning i skolornas planeringsarbete. Då matematikmaskinnämnden år 1963 upphörde inträdde i dess ställe statskontoret i utredningen.

Utredningen påbörjade sitt arbete med praktiska försök vid ett antal »testskolor», representerande en idealiserad form av realskolor. Försöken gav vid handen att det var möjligt att använda datamaskin vid schemaläggning under förutsättning att de verkliga problemen var av samma art som de vid testskolorna. I det fortsatta utredningsarbetet anpassades därför det för dessa skolor utarbetade systemet till verkliga realskolor, och praktiska försök utfördes sommaren 1965 vid fem sådana skolor. Även dessa försök utföll tillfredsställande. Det konstaterades dock att manuell efterbehandling av ett maskinellt framställt schema var ofrånkomlig.

Det tredje ledet i försöksverksamheten inriktades mot grundskolans hög-

stadium. Här mötte utredningen stora och uppenbarligen delvis oväntade svårigheter. Det visade sig nämligen icke möjligt att på högstadiet applicera de principer som utredningen tillämpat på realskolorna. Anledningen härtill var den mångfald ämnesvariationer som förefanns på högstadiet. Utredningen lyckades endast specificera högstadiet i vissa formler av logisk-matematisk karaktär.

I detta stadium av försöksverksamheten upptogs förhandlingar mellan statskontoret och skolöverstyrelsen beträffande frågan om utredningens fortsatta bedrivande. Det beslöts därvid att utredningen skulle fullföljas men att en matematisk expert skulle tillkallas för att förutsättningslöst granska underlaget för utredningsprojektet. Granskningen, som utfördes under tiden april—november 1965, utvisade att det vid försöksverksamheten tillämpade systemet var alltför bundet till fastställda timplaner och valmöjligheter m. m., vilket hade till följd att underlaget måste omarbetas vid varje ändring i skolformen. Det framkom också att någon matematisk metod över huvud taget icke fanns som var ägnad att bidra till en tillfredsställande lösning av det ifrågavarande problemkomplexet. Enligt expertens uppfattning skulle det sannolikt komma att dröja upp till tio år innan en sådan metod kunde utarbetas.

I det uppkomna läget beslöt statskontoret och skolöverstyrelsen våren 1965 att avbryta hela utredningsprojektet. Utredningen hade då dragit en kostnad av omkring 1 milj. kronor.

Enligt revisorernas mening förelåg i och för sig fullgoda skäl för igångsättandet av den ovan berörda utredningen. Den omständigheten att utredningen i stort sett icke ledde till annat resultat än ett konstaterande av att det för närvarande icke är möjligt att med datamaskiners hjälp underlätta schemaarbetet ändrar icke denna revisorernas ståndpunkt i huvudfrågan. Revisorerna anser dock att den matematiska granskningen av utredningsunderlaget borde ha satts in betydligt tidigare. Undersökningarna hade då kunnat avbrytas snabbare med minskade utredningskostnader som följd.

Av det anförda framgår att det icke torde vara möjligt att inom de närmaste åren ersätta de manuellt lagda skolschemana med maskinproducerade. Det är därför självfallet av vikt att under mellantiden andra vägar prövas, ägnade att underlätta schemalaggningsarbetet. Eftersom en av de väsentligaste orsakerna till de nuvarande svårigheterna är bristen på för schemaarbete lämpad personal, bör enligt revisorernas mening en undersökning komma till stånd i syfte att klarlägga om möjligheter föreligger att på ett eller annat sätt avhjälpa denna brist. Ett spörsmål som därvid bl. a. bör uppmärksammas är frågan om icke en speciell utbildning i schemaarbetets teknik borde anordnas för sådana personer inom de olika skoldistrikten som har intresse och fallenhet för schemalaggningsarbetet. Det förefaller revisorerna icke uteslutet att genom en sådan utbildning, vilken förslagsvis regionalt kunde omhändertas av länsskolnämnderna, tillgången på skickliga

schemaläggare skulle kunna avsevärt ökas. På angivet sätt utbildade schemaspecialister skulle sannolikt kunna avlasta rektorerna huvuddelen av det schemaarbete som nu åvilar dem och skulle därjämte kunna bidra till att skapa förutsättningar för en mera rationell samordning inom skol-distrikten av hela den hithörande verksamheten.

Revisorerna får alltså under åberopande av det anförda föreslå, att åtgärder i av revisorerna angivet syfte utan dröjsmål vidtages.

§ 28

De vetenskapliga forskningsrådets administration

Till stöd för den vetenskapliga forskningen inom landet och med uppgift att vara initiativtagande, anslagsfördelande och allmänt forskningsfrämjande inrättades under 1940-talet sju statliga forskningsråd inom olika ämnesområden. Med vissa förändringar i konstruktionen av några råd kvarstår i stort sett oförändrad samma forskningsrådsorganisation i dag som då råden bildades. De olika råden samt deras utveckling i fråga om anslag under den senaste femårsperioden framgår av följande sammanställning. Beloppen har angivits i 1 000-tal kronor.

	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68
Statens råd för atomforskning (AFR)	7 675	8 802	9 652	9 758	10 547
Statens humanistiska forskningsråd (HFR)	2 125	2 826	3 520	4 229	4 637
Statens medicinska forskningsråd (MFR)	9 805	13 573	17 399	20 310	22 733
Statens naturvetenskapliga forskningsråd (NFR)	9 159	13 774	18 170	21 968	24 793
Statens råd för samhällsforskning (SFR)	2 091	2 656	3 170	3 448	3 736
Statens råd för skogs- och jordbruksforskning (SJFR) ¹	2 194	3 044	4 099	5 203	5 100
Statens tekniska forskningsråd (TFR)	8 344	13 564	16 616	18 628	22 428
Totalt	41 393	58 239	72 626	83 544	93 974

Med hänsyn till bl. a. den starka ökningen av forskningsrådets anslag under den redovisade perioden har revisorerna ansett det vara av intresse att närmare studera rådets administrativa organisation och den samverkan mellan råden som förekommer. Revisorerna har därför i skrivelser till råden framställt följande frågor.

1. Finnes arbetsordning fastställd för rådet? Om så är fallet torde ett exemplar därav tillställas revisorerna. Tillika anhålles om ett exemplar av den för rådet gällande instruktionen.

2. Hur många befattningshavare sysselsättes inom rådets sekretariat? Vilka arbetsuppgifter har envar av nämnda befattningshavare och vilken är deras löneställning?

3. Hur stora belopp anvisades dels till avlöningar och dels till omkostnader under budgetåret 1966/67? Till vilka belopp uppgick de verkliga kostnaderna?

4. Vid vilka tidpunkter under året kan anslag sökas från rådet?

¹ Jordbrukets forskningsråd (JFR) t.o.m. budgetåret 1966/67.

5. Hur handlägges normalt en anslagsansökan inom rådet? Eventuella blanketter torde biläggas redogörelsen.

6. Vem beslutar i ett anslagsärende? I vilken omfattning är beslutsfunktionerna delegerade?

7. Efter vilka principer registreras in- och utgående handlingar? Eventuella blanketter torde biläggas redogörelsen.

8. Vilka krav ställer rådet på en anslagsmottagare i avseende å rapporters avlämnande, ekonomisk redovisning etc. Eventuella blanketter torde biläggas redogörelsen.

9. I vilka former äger för närvarande forskningsrådets samarbete rum från facklig respektive allmänt administrativ synpunkt? Anser Ni det lämpligt att — i den mån lokalmässiga förutsättningar härför föreligger — utbygga forskningsrådets samarbetsdelegation till ett gemensamt kansliorgan för samtliga råd?

I det följande redovisas i sammandrag rådets svar på de olika frågorna.

1. *Finnes arbetsordning fastställd för rådet?*

AFR: Nu gällande arbetsordning (20 sid. + 41 bil. + 20 sid. sakregister) utarbetades 1963 för det gemensamma kansliet för AFR och NFR. Arbetsordningen är under omarbetande. För AFR, HFR, MFR, NFR och SFR gäller av Kungl. Maj:t 30/6 1959 fastställd »Instruktion för forskningsråd inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde» (ändrad 28/6 1963, 26/2 1965 och 29/6 1966).

HFR: Särskild arbetsordning har ej fastställts. Betr. instruktion se AFR.

MFR: För större delen av rådets verksamhetsgrenar finns separata arbetsordningar fastställda (t. ex. för ansöknings- och prioriteringsförfarandet). Arbetsordning för rådets hela verksamhet är f. n. under utarbetande. Betr. instruktion se AFR.

NFR: Betr. arbetsordning och instruktion se AFR. Rådets arbetsformer finns härjämte reglerade i av rådet fattade beslut rörande delegering m. m. Arbetsutskottets och publiceringsnämndens arbetsformer har särskilt reglerats. För rådets fackdelegationer (2), kommittéer (9) och av rådet tillskapade serviceinrättningar (10) har särskilda instruktioner utfärdats av rådet. För innehavare av forskartjänster vid rådet har särskilda anvisningar fastställts.

SFR: Särskild arbetsordning har ej fastställts. Betr. instruktion se AFR.

SJFR: Arbetsordning finns ej fastställd. (Fanns ej heller tidigare för JFR.) Gällande instruktion för rådet fastställdes av Kungl. Maj:t 25/5 1967.

TFR: Rådet fastställde 29/8 1967 arbetsordning för rådet och dess sekretariat (9 sid. + 2 bil.). Gällande instruktion för rådet fastställdes av Kungl. Maj:t 30/9 1966 (ändrad 30/6 1967). Den är till skillnad mot övriga råds instruktioner intagen i Svensk författningssamling.

2. Hur många befattningshavare sysselsättes inom rådets sekretariat?
 Vilka arbetsuppgifter har envar av nämnda befattningshavare och vilken är
 deras löneställning?

AFR:

Sekreterare (AFR + NFR)	Arbetsledande uppgifter. Skall bl. a. följa utvecklingen inom rådets verksamhetsområde och föreslå erforderliga åtgärder.	Lgr C 2 ¹
Bitr. sekreterare	Handhar ansökningsärenden, protokoll, anslagskontrakt, årsberättelse m. m.	» U 14
Utredningssekreterare (2/3 tjänst)	Utför större utredningar. Bereder frågor rörande Nordita, Cern m. m. Utarbetar förslag till petitaskrivelse.	» U 22
Registrator (AFR + NFR)	Registratorsgöromål.	» A 13
Kontorsskrivare	Allmänna kontorsgöromål.	» A 12
Kansliskrivare (2) (AFR + NFR)	» »	» A 11
Kontorist	» »	» A 9
Vaktmästare	» »	» A 9
Kontorsbiträde	» »	» A 8
»	» »	» A 7
Telefonist		» A 7
Arkivarbetare		» A 5

Dessutom finnes personal anställd vid rådets kommittéer.

HFR:

Sekreterare	Jfr AFR.	Arvode 12 000 kr
Bitr. sekreterare	Tryckningsärenden.	» 3 500 kr
Kameral konsult		» 4 000 kr
Byråsekreterare (1/2 tjänst)	Bearbetar inkomna ansökningar. Förbereder sammanträden. Sköter utbetalningar och bokföring.	Lgr A 20
Kontorsskrivare	Registratorsgöromål, allmänna kontorsgöromål.	» A 13
Kontorist (1/2 tjänst)	Allmänna kontorsgöromål.	» A 9

MFR:

Sekreterare (deltid)	Jfr AFR.	Arvode
Bitr. sekreterare (deltid)		Arvode
Förste byråsekreterare	Administrativa uppgifter.	Lgr A 23
Assistent (2)	Arbetsledande uppgifter på projektenheten resp. service- och utredningsarbete.	» A 15
Kansliskrivare (2)	Registratorsgöromål resp. kameral- och personalärenden.	» A 11
Kontorist (3)	Allmänna kontorsgöromål.	» A 8
Kontorsbiträde	» »	» A 5

Sedan 1/7 1966 har en befattning som kanslichef varit inrättad (arvode = lgr C 1). Vakant sedan 1/10 1967.

NFR:

Sekreterare (NFR + AFR)	Jfr AFR.	Arvode 14 000 kr
Byråchef (bitr. sekreterare)	Leder och samordnar sekretariatsarbetet. Bereder ansökningar, remisser m. m.	Lgr B 5
Byråsekreterare	Ansöknings- och redogörelseärenden m. m.	» A 22
Personalchef (1/2 tjänst)	Personalärenden.	» A 23

¹ Flertalet tjänster hos råden är lönegradsplacerade arvodestjänster.

Kamrerare (NFR + AFR)	Leder den kamerala verksamheten.	Lgr A 23
Assistent (1 1/2) (NFR + AFR)	Handhar redovisningar och bokföring	» A 17
Resesekreterare (1/2 tjänst)	Bereder reseansökningar.	» A 15
Kansliskrivare (2)	Allmänna kontorsgöromål.	» A 11
Kontorist	» »	» A 9
SFR:		
Sekreterare (Jämväl sekr. och kanslichef hos forskningsrådets samarbetsdelegation /SD/)	Jfr AFR.	Lgr C 1 (varav 15 000 kr från SFR)
Bitr. sekreterare (deltid)	Handhar en av rådets tre sektioner.	Arvode 7 000 kr
Kamrer (deltid)	Kamerala uppgifter.	» 6 000 kr
Förste kontorskrivare (1/2 tjänst)	Registratorsgöromål, bokföring, utredningar.	Lgr A 15
Kontorskrivare (1/2 tjänst)	Kamerala uppgifter, allmänna kontorsgöromål.	» A 13
Kontorsbiträde	Allmänna kontorsgöromål.	» A 5
SJFR:		
Sekreterare (Jämväl sekr. i skogs- och lantbruksakademien)	Jfr AFR.	Arvode 4 200 kr
Byrådirektör	Sektionssekreterare.	Lgr Ae 28
Byrådirektör	Anslagsfrågor, utredningar.	
Byråassistent (1/2 tjänst)	D:o	» Ae 26
Assistent (1/4 tjänst)	Registratorsgöromål, bokföring m. m.	» A 17
Chefssekreterare (1/5 tjänst)	Kamerala göromål.	» A 15
Kontorist	Allmänna kontorsgöromål.	» A 13
	» »	» A 9
TFR:		
Sekreterare	Svarar för rådets utvecklings-, långsiktsplanerande och initiativtagande verksamhet m. m.	Lgr C 1
Kanslichef	Sammanhåller och leder det löpande rådsarbetet, sekr:s ställföreträdare.	» B 5
Bitr. sekreterare	Informationssektionen.	» A 28
Bitr. sekreterare	Teknisk-administrativa sektionen.	» A 25
Bitr. sekreterare (1/2 tjänst)	D:o	» A 22
Assistent	Teknisk-ekonomiska sektionen.	» A 15
Registrator	Centrala sektionen.	» A 13
Kontorskrivare (2)	Centrala sektionen resp. ekonomisk-administrativa sektionen.	» A 13
Kansliskrivare (2)	Centrala sektionen resp. informationssektionen.	» A 11
Kontorsbiträde	Teknisk-administrativa sektionen.	» A 9
Expeditionsvakt	Centrala sektionen.	» A 9
Kontorsbiträde	D:o	» A 5
TRF:s nämndverksamhet:		
Bitr. sekreterare	Medicinsk teknik.	Lgr A 28
» »	Flygforskning resp. transport- och kommunikationsforskning.	» A 26

Bitr. sekreterare	Information och dokumentation.	Lgr A 24
» » (1/2)	Bioteknik, mikrobiologi, internationella frågor m. m.	» A 22
» »	Information och dokumentation.	» A 20
Kansliskrivare	Allmänna kontorsgöromål.	» A 11

3. *Hur stora belopp anvisades dels till avlöningar och dels till omkostnader under budgetåret 1966/67? Till vilka belopp uppgick de verkliga kostnaderna?*

AFR: 314 800 kr resp. 336 285: 52. Beloppen avser ersättningar åt sekreterare och annan personal, sjukvård, expenser m. m.

HFR: Förvaltningsanslag: 131 000 kr. Kostnader: Avlöningar och arvoden 75 867: 95; omkostnader 37 538: 09. Anslag till halvtidsanställd sekreterare i B 5 har ej kunnat utnyttjas.

MFR: 283 200 kr resp. 329 545: 80. Jfr anm. under AFR.

NFR: 278 200 kr resp. 307 197: 08. Jfr anm. under AFR.

SFR: 88 500 kr anvisades till ersättningar åt sekreterare och annan personal, expenser m. m. Verklig kostnad för löner och arvoden 59 957: 45; för omkostnader 23 090: 50.

SJFR (JFR): 103 000 kr resp. 111 020: 54 (förvaltningskostnader).

TFR: 357 800 kr resp. 357 800. Jfr anm. under AFR. Kostnaderna för rådets nämndverksamhet har härjämte uppgått till 303 100 kr.

4. *Vid vilka tidpunkter under året kan anslag sökas från rådet?*

AFR: Ansökningar kan inlämnas hela året. Institutioner och forskare som fortlöpande får anslag skall dock inge ansökning om budgetårsanslag i början av februari.

HFR: Ansökningstider: 1 februari och 15 september.

MFR: Ansökningstider 1 april och 1 oktober. Reseanslag, akutanslag och anslag till s. k. planeringsgrupper kan sökas hela året.

NFR: Anslag kan sökas hela året. Ansökningar om större anslag (10 000 kr) bör inges senast 1 februari eller 1 oktober.

SFR: Ansökningstider: 1 april och 1 oktober.

SJFR: Ansökningar kan inges hela året. För behandling vid rådets sammanträden under våren skall ansökning dock vara inkommen senast 28 februari resp. 31 mars.

TFR: Anslag kan sökas hela året. Sökande som önskar anslag från ett budgetårsskifte rekommenderas att inlämna ansökning före 1 april.

5. *Hur handlägges normalt en anslagsansökan inom rådet?*

AFR: Ansökning insändes i 30 ex. (under 10 000 kr: 6 ex.) å särskilt formulär. Arbetsschema: 1. Kopior sändes till föredraganden för yttrande samt till ledamöter av rådet och resp. fackdelegation. 2. Tabelluppställningar över inkomna ansökningar och begärd personalstat jämförda med föregå-

ende år utsändes till samma personer som under 1. 3. Sammanställningar över föredragandenas yttranden samt föredragningslistor utsändes till fackdelegationernas ledamöter. 4. Fackdelegationerna avger förslag. 5. Arbetsutskottet samarbetar delegationens förslag och avger eget förslag. 6. Rådet behandlar föreliggande ansökningar. — Betr. ansökningar om högst 10 000 kr tillämpas ett enklare förfarande: Arbetsutskottet avgör ärendet, sedan föredraganden avgivit yttrande.

HFR: Ansökning insändes i 5 ex. Arbetsschema: 1. Sammanställning utarbetas på rådets kansli över inkomna ansökningar med angivande av ev. tidigare anslag för samma ändamål. 2. Ansökningarna remitteras efter ämnesgrupper till särskilda granskningsnämnder, som utses vid varje utdelningsperiods första rådssammanträde. 3. Nämnderna graderar ansökningarna efter viss skala. 4. Sammanställningen under 1. kompletteras med granskningsnämndernas utlåtanden. 5. Vid utdelningsperiodens andra sammanträde beslutar rådet om utdelning av anslag. — Ansökningar om anslag till tidskrifter och årsböcker granskas av särskilda sakkunniga samt behandlas vid det andra sammanträdet under utdelningsperioden på våren.

MFR: ansökning göres å särskilt formulär (6 sid.). Forskningsprogram i 30 ex. bifogas. Arbetsschema: 1. De två sektionernas arbetsutskott bestämmer till vilka prioriteringskommittéer ansökningarna skall remitteras. 2. Ansökningarna utsändes till kommittéernas ledamöter jämte sammanställning, å vilken ledamoten anger ansökningens prioriteringsvärde, omdöme över ev. föreliggande vetenskaplig rapport och förslag till anslag. 3. Efter sammanträden i prioriteringskommittéerna för att ge ordförandena material till föredragning inför rådet utformas denna skriftligen samt insändes till rådet. 4. Om stora skillnader föreligger mellan prioriteringskommittéernas förslag och tillgängliga medel, skall en budgetteknisk granskning göras av en budgetkommitté. 5. Vid den slutliga behandlingen i sektionerna utgör prioriteringsprotokollen beslutsunderlag. Resultaten av prioriteringskommittéernas arbete redovisas i en särskild tablå, som jämte vissa väsentliga delar av ansökningshandlingarna tillställs sektionernas ledamöter före utdelningssammanträdena. — Ansökningar om reseanslag och akutanslag beredes i särskilda kommittéer, bestående av rådets vice ordförande, sekreteraren och ordföranden i resp. prioriteringskommitté.

NFR: Ansökning om anslag på över 100 000 kr eller för lön i U 20 eller högre inges i 15 ex. (övriga i 6 ex.) å särskilt formulär. Arbetsschema: 1. Sekreteraren utser viss ledamot till föredragande. (Särskild rådgivare utses, om ämnesområdet ej täckes av ledamöterna. Inom vissa ämnesfält har fackdelegationer inrättats.) 2. Innan ansökning utsändes till ledamot, rådgivare eller delegation beredes och kompletteras den inom kansliet. 3. Föredraganden avger förslag, innehållande kort motivering, på särskilt formulär. 4. Innan ansökning förelägges rådet för beslut, beredes den i arbetsutskottet

(ordf., vice ordf., sekr. och en ledamot) för att bedömningen skall ske utifrån principiellt enhetliga grunder och för att förslagen till rådet skall ligga inom den rådande budgetramen. 5. Vid de stora ansökningstillfällena höst och vår remitteras utskottets förslag till föredragandena, varefter ny beredning sker i utskottet. 6. Utskottet förelägger rådet ansökningarna i två grupper a) ansökningar av mera omkomplicerat slag klara för omedelbart beslut b) ansökningar som är mera komplicerade och innehåller frågor av för rådet principiellt intresse m. m. 7. Rådet behandlar föreliggande ansökningar. — Betr. ansökningar om högst 10 000 kr tillämpas ett enklare förfarande: Arbetsutskottet avgör ärendet, sedan föredraganden avgivit förslag. — För publiceringsärenden finns en särskild publiceringsnämnd, som beslutar om anslag efter ett ärendes beredning av rådets kansli och särskild utsedd föredragande.

SFR: Ansökning insändes i 12 ex. å särskilt formulär. Arbetsschema: 1. Sekreteraren inom resp. sektion utser den ledamot som företräder ämnesområdet till föredragande. 2. Ansökningarna utsändes sektionsvis till ledamöterna jämte sammanställningar med uppgifter om tidigare anslag. 3. Efter föredragning av ledamöterna beslutar rådet om utdelning av anslag. (Inom rådets psykologisk-pedagogiska sektion tillämpas systemet med prioriteringssammanträden inom varje ämne, innan slutlig behandling sker i rådet.)

SJFR: Ansökning inges i 14 ex. å särskilt formulär. Arbetsschema: 1. Inkommen ansökning utsändes till en eller flera sakkunniga för yttrande. 2. I föredragningslistan till rådets sammanträden intages en sammanställning över ansökningar, som skall behandlas. 3. Efter föredragning av huvudsekreteraren eller resp. sektionssekreterare beslutar rådet om utdelning av anslag.

TFR: Ansökning kan ges formen av vanlig skrivelse men en sammanfattning skall lämnas i 12 ex. å särskilt formulär. Arbetsschema: 1. Den teknisk-administrativa sektionen inhämtar och sammanställer för ärendets vidare handläggning nödvändiga uppgifter och informationer samt granskar ärendet i såväl kostnads- som tidshänseende. 2. Ärendet överlämnas till ledamot av rådet eller annan därtill utsedd för facklig beredning. 3. Beslut om anslag avgöres av rådet efter föredragning av fackrepresentanten.

6. Vem beslutar i ett anslagsärende? I vilken omfattning är beslutsfunktionerna delegerade?

AFR: Rådet beslutar i regel om anslag. Anslag överstigande 300 000 kronor skall underställas Kungl. Maj:t för godkännande (gäller samtliga forskningsråd). Arbetsutskottet har bemyndigats att besluta om anslag upp till 10 000 kr (vid avslag skall beslutet underställas rådet).

HFR: Rådet beslutar i ärenden om beviljande av anslag.

MFR: Rådets sektioner beslutar i regel om anslag. Beslutanderätten rörande ansökningar om reseanslag, akutanlag och »fellowships» har delegerats till särskilda kommittéer.

NFR: Rådet beslutar i regel i anslagsärenden. Arbetsutskottet har bemyndigats att besluta om anslag upp till 10 000 kr (vid avslag skall beslutet underställas rådet). Publiceringsnämnden är bemyndigad att besluta om tilldelning av anslag för publiceringsändamål.

SFR: Rådets sektioner beslutar i ärenden om beviljande av anslag.

SJFR: Rådets sektioner avgör frågor om dispositionen av medel för forskning.

TFR: Rådet beslutar i regel om anslag till nya forskningsprojekt och till fortsättningsprojekt. Om rådet beslutat delegering av beslut om anslag till fortsättningsprojekt i samband med anslag till nytt projekt avgöres ärendet av ordföranden jämte den fackliga föredraganden. Kompletterande anslag p. g. a. under arbetets gång uppkommet behov av ytterligare medel avgöres upp till 10 000 kr och 20 % av den fackliga föredraganden och sekreteraren. Allmänna tillägg (generella löneökningar m. m.) avgöres av kanslichefen vid klara fall, i övrigt av ordföranden och kanslichefen. Reseanslag för deltagande i konferenser, studiebesök m. m. kan sekreteraren bevilja upp till 1 000 kr; anslag över 1 000 kr beviljas av den fackliga föredraganden och sekreteraren. Anslagsbeslut skall anmälas till rådet.

7. Efter vilka principer registreras in- och utgående handlingar?

AFR: Ankommande och avgående post diarieföres i brevdarium och på viscardkort. Registreringen begränsas till sådana ärenden som erfordrar någon rådets åtgärd eller varit föremål för rådets behandling eller eljest är av betydelse eller kan bedömas få betydelse för rådets verksamhet.

HFR: Vid rådet registreras alla in- och utgående handlingar i ärenden som omfattas av rådets verksamhet samt sådana handlingar som kan tänkas innehålla något av intresse för denna verksamhet. Diariekort (Viscard) användes för ansökningar, för beviljade anslag och för skrivelser.

MFR: Över inkommande och utgående handlingar föres A-diarium avseende öppna handlingar av vikt och B-diarium avseende hemliga handlingar. Diarium A användes dels för registreringshandlingar (blankettset bestående av diarieblad med tre perforerade kopior användes), dels för diarieföring av inkommande skrivelser som ej berör tidigare diariefört ärende, dels för diarieföring av utgående skrivelser som ej hänför sig till redan diariefört ärende, dels för inkommande resp. utgående skrivelser som hänför sig till redan diariefört ärende, dels och för ärendes avslutande. — Diarium B användes för registrering och diarieföring av hemliga handlingar.

NFR: Jfr AFR.

SFR: Inkommande skrivelser registreras i brevdarium. Ansökningar om anslag föres i särskilt diarium, varjämte särskilda anslagskort, som följer

ärendet till dess beslut föreligger, ifylles. Utgående skrivelser som hänför sig till diariet förda ärenden antecknas i diarierna vid resp. ärende. Samtliga utgående skrivelser förvaras i kronologisk ordning i särskild pärm.

SJFR: Inkommande handlingar registreras i ett brevidarium. Handlingens diarienummer följer alla därtill anslutna handlingar, dvs. såväl nya inkommande som utgående. Samtidigt med diariet föringen föres uppgifterna in på särskilt registerkort.

TFR: En omläggning av rådets diarium har nyligen gjorts i huvudsak efter statskontorets rekommendationer. Diariet består av två system, ett för anslagsärenden och ett för allmänna ärenden. Blankettset med engångskarbon användes.

8. Vilka krav ställer rådet på en anslagsmottagare i avseende å rapporter avlämnande, ekonomisk redovisning m. m.?

AFR: Anslagsinnehavare som fortlöpande erhåller forskningsanslag skall avge årsredogörelse i samband med ansökning om påföljande års budgetårsanslag. (Särskilda anvisningar finns utarbetade.) Övriga anslagsinnehavare avger redogörelse inom tid som bestämmes från fall till fall. — Rådet bestämmer från fall till fall när anslag skall vara slutredovisat. Anslag som förvaltas av statliga lärosäten eller annan statlig myndighet redovisas av vederbörlig myndighet inför riksrevisionsverket; anslag som ej förvaltas av statlig myndighet redovisas av resp. råd inför riksrevisionsverket. (Reglerna om redovisning gäller samtliga råd.) Viss redovisning skall även avges till rådet.

HFR: Redogörelse för hur forskningsarbetet fortskrider skall minst en gång årligen inges till rådet av anslagsmottagaren. Då arbetet avslutats, skall slutredogörelse insändas.

MFR: Enligt rådets dispositionsvillkor för forskningsanslag ankommer det på huvudman för forskningsprojekt att på särskilda blanketter avlämna dels årsrapport (senast efter nio månaders arbete), dels vetenskaplig rapport (senast efter 24 månaders arbete). Årsrapporten skall innehålla en redogörelse för arbetets fortskridande och en sammanfattning av under arbetsåret uppnådda resultat. Den vetenskapliga rapporten skall bestå av en förteckning, på särskilt formulär, av de vetenskapliga arbeten som publicerats eller som kommer att publiceras som resultat av det utförda forskningsarbetet.

NFR: Årsredogörelse skall inges å särskilt formulär för anslag med ettårig tidsperiod i anslutning till dennas utgång och för anslag med flerårig tidsperiod vid utgången av varje ny påbörjad ettårsperiod. Slutredogörelse skall senast inges vid från fall till fall särskilt fastställd tidpunkt. Till slutredogörelsen skall fogas en å särskilt formulär gjord sammanfattning.

SFR: Anslagsinnehavare skall årligen före den 15 juni lämna rapport å särskilt formulär över sitt forskningsarbete. Slutredogörelse och slutredovisning skall avlämnas inom tre månader efter det arbetet avslutats.

SJFR: Rapport över arbetets fortskridande och anslagets disposition skall årligen avges till rådet före den 1 januari. Redogörelse för arbetet och dess resultat skall i tryckfärdigt skick avlämnas till rådet senast sex månader efter det arbetet avslutats.

TFR: Rapport över arbetets fortskridande inges till rådet, då viktigare avsnitt avslutats. Slutrapport i form av redogörelse för anslagets användning — såväl fackligt som ekonomiskt — och för uppnådda resultat inges senast sex månader efter det arbetet skall ha avslutats. Samtidigt med rapporten inges ett sammandrag av denna, så avfattat att det kan publiceras fristående från rapporten.

9. I vilka former äger för närvarande forskningsrådets samarbete rum från facklig respektive allmänt administrativ synpunkt? Anser Ni det lämpligt att — i den mån lokalmässiga förutsättningar härför föreligger — utbygga forskningsrådets samarbetsdelegation till ett gemensamt kansliorgan för samtliga råd?

9 a. Fackligt samarbete

AFR: I allmänna frågor av större vikt för två eller flera råd äger samarbete rum bl. a. genom att gemensamma kommittéer organiseras. Arbetsutskotten inom AFR och NFR har varje år gemensamma överläggningar med universitetskanslersämbetets fakultetsberedning för matematik och naturvetenskap för diskussion främst om överförande av forskningsprojekt och befattningar till universiteten. Samarbete mellan råden förekommer i fråga om information till allmänheten rörande forskningen, dess problem och dess resultat. AFR, MFR, NFR och FOA stöder sålunda gemensamt den populärvetenskapliga tidskriften *Forskning och framsteg*. AFR ansluter sig till av NFR i dess petita för 1967/68 anförda synpunkter rörande samarbete i fråga om behandling av ansökningar och fastställande av gränser mellan rådets verksamhetsfält (jfr NFR).

HFR: Jfr SFR i fråga om samarbete inom delegationen.

MFR: Samarbete med andra råd sker huvudsakligen i form av kommittéer, som tillsatts för genomförande av vissa gemensamma projekt. Sådana kommittéer har vid behov bibehållits som expertgrupper, t. ex. kommittén för medicinsk teknik och arbetsforskning. En särskild kommitté finns inrättad för forskningsrådets laboratorium i Studsvik. I MFR:s nämnd för alkoholforskning har SFR en representant. Då erfarenheterna från dessa kommittéer är synnerligen goda, förordar rådet att samarbetet mellan råden på det rent vetenskapliga planet sker inom liknande särskilda nämnder och kommittéer. — Vissa problem av teknisk natur har kunnat elimineras genom att olika anslagsbeviljande organ har gemensamma ledamöter, genom vilka samordning kunnat ske.

NFR: Rådet hänvisar till en orientering i petitan för 1967/68 om samarbetet mellan råden. I denna framhålles att samarbetet mellan råden framför

allt har formen av samarbete kring olika forskningsprojekt. För sådana fall finns ett väl fungerande system, vars innebörd är att en ansökning behandlas av samtliga berörda råd, även om den endast insänts till ett råd. Samarbetet mellan råden i fråga om enskilda anslag drar i realiteten även upp gränslinjerna mellan de olika rådens verksamhetsfält. Samarbetet mellan råden inom större vetenskapsområden sker i stor utsträckning genom kommittéer och nämnder som tillsatts av berörda råd.

SFR: På det fackliga planet förekommer samarbete mellan råden dels i enskilda ärenden eller grupper av ärenden, dels i kommittéer tillsatta för särskilda ändamål. Samarbetet i de enskilda ärendena äger i regel rum på sekreterarplanet. För att lösa för råden gemensamma frågor eller för att bevaka rådets intressen på vissa områden tillsätter två eller flera råd under stundom särskilda kommittéer. I viss utsträckning förekommer samarbete på detta område även inom forskningsrådets samarbetsdelegation. Inom denna har sålunda diskuterats gemensamma internationella frågor, frågor om dokumentation och information, forskningsrådets planerings- och policyverksamhet, utvärderingen av forskningsresultat m. m.

SJFR: Enligt instruktionen för rådet bör representant för NFR och TFR beredas tillfälle att närvara vid sammanträde i någon av rådets två sektioner samt representant för MFR vid sammanträde i sektionen för jordbruksforskning.

TFR: Mellan råden förekommer samverkan i frågor främst av den art som endast berör två eller ett litet antal av råden. Sålunda finns för flera råd gemensamma nämnder, t. ex. för medicinsk teknik och för arbetsvetenskap. I vissa fall förekommer för råden gemensamma kommittéer eller specialgrupper. I ett flertal frågor förekommer kontakter mellan de berörda rådets planerande och administrativa enheter.

9 b. Administrativt samarbete

AFR: Det för AFR och NFR gemensamma kansliet underlättar enhetlighet inom administrationen. — Inom forskningsrådets samarbetsdelegation äger från såväl facklig som administrativ synpunkt ett omfattande samarbete rum. I delegationen behandlas frågor av större vikt som berör alla eller flertalet forskningsråd. Viss beredning äger rum inom delegationens sekreterarutskott.

HFR: Jfr SFR i fråga om samarbete inom delegationen.

MFR: Administrativt samarbete äger huvudsakligen rum inom delegationen. Forskningsrådets konferenssekretariat, gemensamt för MFR, AFR och NFR, är ett annat exempel på administrativt samarbete. Ledningsorgan för detta sekretariat utgör symposienämnden.

NFR: Det intima samarbetet med AFR i fråga om kansliorganisationen är för NFR synnerligen viktigt. Samarbetet mellan de båda råden har utvidgats till att även innefatta en ömsesidig granskning av rådets petita.

SFR: På det allmänt administrativa och organisatoriska området äger samarbete rum mellan råden inom samarbetsdelegationen. Som exempel på frågor som behandlats inom delegationen kan nämnas beskattningen av löner och arvoden ur forskningsanslag från USA, kompensation för ökade lönekostnader samt administrationen av för flera råd gemensamma forskningsanslag. Vid av delegationen anordnade konferenser mellan representanter för forskningsråden samt universitet och högskolor har administrativa och kamerala frågor av gemensamt intresse tagits upp till behandling och åtgärder föreslagits för att förenkla och effektivisera förbindelserna mellan råden och läroanstalterna.

SJFR: Då en sökande inger sin ansöknings till mer än ett råd kan det bli fråga om delning av det sökta anslaget. Sekreterarna i berörda råd har då att taga kontakt med varandra och under hand överlägga om lämplig behandling av ärendet. Beslut i ett sådant ärende kan resultera i att vart och ett av de berörda råden bidrar med var sitt belopp. Ett av råden administrerar sedan hela anslaget. Detta samarbete liksom det samarbete i övrigt som sker genom samarbetsdelegationen har fungerat bra.

TFR: Jfr SFR i fråga om samverkan inom delegationen.

9 c. *Utbyggnad av forskningsrådets samarbetsdelegation*

AFR: Genom nuvarande organisation har varje råd utarbetat sina arbetsformer efter beskaffenheten av och önskemålen inom vederbörande råds verksamhetsfält. Genom den förtrogenhet med förhållandena personellt och materiellt som kanslipersonalen därmed vunnit underlättas och förbilligas det administrativa arbetet. En utbyggnad av samarbetsdelegationen till ett gemensamt kansliorgan för samtliga råd kommer att leda till mera schematiska och stela arbetsformer än de nu tillämpade. AFR anser det därför ej lämpligt att organisera ett gemensamt kansliorgan för samtliga råd. Utvecklingen utomlands går i rakt motsatt riktning mot centralisering. I Storbritannien har man sålunda delat upp det tidigare forskningsrådet för vetenskap och teknik i tre råd.

HFR: De skäl som tidigare anförts för att bibehålla självständiga kansli-er vid de enskilda råden är alltjämt giltiga när det gäller handläggningen av ansökningsärenden och remisser, övervakningen av användandet av beviljade medel, tillsättandet av forskartjänster m. m. Däremot är det för de mindre rådets del numera ej uteslutet att den kamerala prövningen och verksamheten med fördel kunde göras via en central förvaltning.

MFR: Något behov av en utbyggnad av samarbetsdelegationen till ett gemensamt kansliorgan för samtliga råd föreligger ej enligt rådets bedömning.

NFR: Frågan om ett gemensamt kansliorgan för samtliga råd har tidigare i olika sammanhang varit föremål för diskussioner och överväganden. Rådets verksamheter var ju tidigare avsevärt mindre omfattande än nu, och

detta verkade givetvis inbjudande till tanken att genom en sammanslagning kunna åvägabringa personalbesparingar och minskade utgifter för statsverket. Särskilt intresse tilldrog sig därvid möjligheten att genom en sammanslagning av de kamerala funktionerna nå denna effekt. I skrivelse 27/1 1961 med yttrande över riksdagens revisorers utlåtande rörande forskningsrådets administration, avstyrkte rådet den av revisorerna föreslagna centraliseringen av denna administration. Rådet baserade detta avstyrkande bl. a. på att några personalbesparingar icke skulle åstadkommas ens vid en centralisering av den kamerala verksamheten och på en aktuell utredning av dåvarande statens organisationsnämnd som klart avstyrkte ett sammanförande av rådets kamerala verksamhet till en för råden gemensam kameral avdelning. — Utvecklingen sedan 1961 beträffande den kamerala verksamheten har gått mot ökad decentralisering genom att universiteten och högskolorna övertagit förvaltningen av de av råden beviljade medlen till forskare vid dessa lärosäten. Redovisningen till riksrevisionsverket har för dylika anslagsmedel övergått till vederbörande lärosäte. Övrig kameral verksamhet kvarligger på rådets kansli. Inom statskontoret och riksrevisionsverket pågår emellertid f. n. en översyn av den statliga kamerala verksamheten, vilken översyn bl. a. synes syfta till en radikal reducering av antalet kameralförvaltningar och övergång till ADB-teknik. Genom de åtgärder som vidtagits och planeras är sålunda rådets kamerala verksamhet ej längre inkluderad i den aktuella frågeställningen rörande en utbyggnad av samarbetsdelegationen till ett gemensamt kansliorgan. — Därmed har emellertid den viktigaste orsaken till diskussionerna om en sådan utbyggnad förts ut ur bilden. Kvar av de kanslifunktioner som torde vara aktuella i detta sammanhang är nämligen endast registrering, expedition, utskrifts- och dupliceringsverksamhet m. m. För denna verksamhet har anskaffats maskinell arbetsbesparande utrustning (hålremsskrivare, dupliceringsmaskiner) och interna serviceställen har organiserats (dupliceringscentral, budhämtning, telefonväxel m. m.). NFR och AFR har sålunda nått en sådan storlek att de själva kan bära denna verksamhet på ett effektivt och arbetsbesparande sätt. Ett överförande till samarbetsdelegationen av dessa funktioner skulle därför icke innebära att de förbilligas. I stället skulle ett sådant överförande avsevärt komplicera kansliarbetet. Rådet anser det därför för närvarande icke motiverat att utbygga samarbetsdelegationen till ett för råden gemensamt kansliorgan.

SFR: Rådet finner ej lämpligt att samarbetsdelegationen i nuvarande läge utbygges till ett gemensamt kansliorgan för samtliga råd. Den nuvarande organisationen av rådets kanslier synes i stort sett tillfredsställande. Samarbetsdelegationens uppgifter, som ständigt är föremål för diskussion inom delegationen, bör huvudsakligen ligga på det organisatoriska och initiativtagande, ej på det verkställande planet. Genom rekommendationer bör delegationen liksom hittills ha möjligheter att påverka råden till likartade

åtgärder i frågor av gemensamt intresse. En ökad samverkan inom delegationen kan bl. a. bidra till lösningen av ytterligare administrativa och arbetstekniska problem. Sedan delegationen den 1/7 1965 genom insats från rådets sida fått en fastare organisation, har möjligheterna vidgats för ökat samarbete mellan råden.

SJFR: En utbyggnad av samsamarbetsdelegationen till ett gemensamt kansliorgan för samtliga råd skulle icke vara till fördel för rådet utan snarare tvärtom, eftersom rådet därigenom icke längre skulle kunna hålla den direkta och mycket värdefulla kontakt som rådet nu kan hålla med skogs- och lantbruksakademien i många avseenden. Rådets sekretariat är nämligen förlagt till akademien. Dessutom skulle helt säkert rådets förvaltningskostnader fördyras avsevärt genom en sådan utbyggnad.

TFR: De behov av ytterligare och förstärkt samverkan som föreligger beträffande samsamarbetsdelegationen är främst av annan art än den rent kamerala. Rådet finner således ej att fördelar står att vinna genom att utbygga delegationen till ett gemensamt kansliorgan för samtliga råd.

Redan kort tid efter det att forskningsråden bildats gjorde sig behov gällande av ett organiserat samarbete dem emellan. Som en följd härav inrättades år 1947 den tidigare omnämnda samsamarbetsdelegationen. Denna omfattade till en början de medicinska, naturvetenskapliga och tekniska råden samt atom- och jordbruksforskningsråden. De humanistiska och samhällsvetenskapliga råden anslöts till delegationen först i slutet av 1950-talet. Fram till år 1965 uppehöll ett år i taget de olika rådets ordförande och sekreterare motsvarande poster i samsamarbetsdelegationen. Den 1 juli 1965 erhöll delegationen emellertid en något fastare organisation genom att till ordförande i delegationen för en treårsperiod utsågs ordföranden i rådet för samhällsforskning. Samtidigt beslöts också att sekreteraren i samma råd tills vidare skulle fungera som kanslichef i delegationen. I samband med omorganisationen angavs såsom lämpliga arbetsuppgifter för delegationen dokumentations- och informationsfrågor, databehandlingsfrågor, frågor rörande forskningsstatistik och internationella kontakter samt för råden gemensamma organisatoriska och administrativa frågor. Omnämnas kan i detta sammanhang att någon instruktion eller arbetsordning icke finnes fastställd för samsamarbetsdelegationen.

Såsom redan antytts i det föregående behandlade 1960 års riksdagsrevisorer vissa frågor som sammanhängde med forskningsrådets administration. Revisorerna ifrågasatte därvid bl. a. det lämpliga i att ettvar av råden utrustats med eget kansli för handläggning av kamerala göromål. Eftersom hithörande arbetsuppgifter var i stort sett likartade för samtliga forskningsråd, förordade revisorerna en koncentration av huvuddelen av den kamerala

verksamheten till en för råden gemensam kansliorganisation. Härigenom skulle enligt revisorernas mening stora besparingar kunna åstadkommas bl. a. i form av minskat personalbehov.

Vad 1960 års revisorer sålunda uttalat föranledde icke någon riksdagens åtgärd. I sitt i ärendet avgivna utlåtande framhöll statsutskottet (SU 106: 1961) bl. a. att statens organisationsnämnd låtit utföra en undersökning rörande metoderna för handläggning av rådens kamerala göromål. Organisationsnämnden hade därvid kommit till den uppfattningen att nackdelarna skulle överväga fördelarna vid övergång till kameral gemenskap för forskningsråden. Sin ståndpunkt i frågan hade organisationsnämnden sammanfattat sålunda.

Diskussionen rörande den framtida organisationen av forskningsrådets kameralt betonade verksamhet har i hög grad gällt frågan, huruvida det finns anledning tillskapa en central avdelning för forskningsrådets samlade kamerala verksamhet. Om denna fråga bedömes från de i samarbetsdelegationens promemoria angivna utgångspunkterna med hänsyn till vad som redovisats i det föregående, kan man till en början konstatera, att rådets möjlighet att övervaka den fackliga användningen av bidragsmedlen knappast behöver påverkas av den lösning man kommer till i detta avseende. Icke heller skulle en central kameral avdelning innebära några ökade möjligheter för universiteten, högskolorna etc. att få en överblick över de anslag, som står till forskarnas förfogande och över medlens användning. Möjligheterna till enhetlig lönepolitik gentemot assistent- och biträdespersonal anställd på medel från olika håll skulle visserligen kunna tillgodose av ett dylikt organ, ehuru knappast i högre grad än vad som nu sker i de fall, då universiteten och högskolorna m. fl. fungerar som serviceorgan. För de forskare, som utför sin uppgift vid vetenskapliga institutioner inom universiteten och högskolorna, skulle ett överförande av de rådets kamerala funktioner, vilka nu delvis överlåtits på dessa läroanstalter, till ett centralt organ sannolikt innebära en klar försämring i serviceavseende genom de »geografiska» svårigheter, som bleve ett resultat härav.

Vad slutligen angår önskemålet att hålla den för utbetalning och redovisning av anslagsmedel erforderliga administrationsapparaten liten och enkel kan sägas, att det i och för sig kan vara rationellt med en central, större, arbetsenhet. Det finns emellertid knappast några garantier för, att några påtagliga vinster skulle uppnås härigenom. Råden har redan genom deltidstjänster och på annat sätt i stort sett väl anpassat personaluppsättningen efter behovet.

Fördelarna med en gemensam kameral avdelning får därför anses som relativt begränsade. Däremot finns vissa icke obetydliga nackdelar ur bidragsmottagarnas synpunkt. Härtill kommer, att en gemensam kameral avdelning med hänsyn till den fackliga verksamhetens samband med den kamerala under alla förhållanden torde förutsätta, att forskningsråden sammanförs till gemensamma lokaler. Härvid skulle otvivelaktigt uppstå vissa andra för råden övervägande ogynnsamma konsekvenser, vilka behandlats i det föregående. Det finns därför anledning att klart avstyrka ett sammanförande av forskningsrådets kamerala verksamhet till en för råden gemensam kameral avdelning.

Revisorernas uttalande. Som ett medel att underlätta den vetenskapliga forskningen i Sverige inrättades under 1940-talet sju s. k. forskningsråd med uppgift att inom olika ämnesområden vara initiativtagande, anslagsfördelande och allmänt forskningsfrämjande. De ifrågavarande råden utgjordes av statens råd för atomforskning (AFR), statens humanistiska forskningsråd (HFR), statens medicinska forskningsråd (MFR), statens naturvetenskapliga forskningsråd (NFR), statens råd för samhällsforskning (SFR), jordbrukets forskningsråd — fr. o. m. budgetåret 1967/68 benämnt statens råd för skogs- och jordbruksforskning (SJFR) — och statens tekniska forskningsråd (TFR).

Den sålunda bildade forskningsrådsorganisationen kvarstår ännu i dag i stort sett oförändrad. Under årens lopp har emellertid en betydande utvidgning av rådets verksamhet ägt rum, vilket icke minst avspeglats i en fortlöpande kraftig ökning av anslagstilldelningen. Enbart under de fem senaste budgetåren har de till råden utgående anslagen mer än fördubblats. De utgjorde budgetåret 1963/64 tillhoppa ca 41 milj. kronor och uppgår innevarande budgetår till ca 94 milj. kronor.

För handläggning av kamerala och andra administrativa göromål förfogar de olika forskningsråden över egna kanslier. För närvarande sysselsättes i hithörande verksamhet på hel- eller deltid omkring 50 befattningshavare. Under budgetåret 1966/67 uppgick avlöningskostnaderna för berörd personal till omkring 1,5 milj. kronor. Ett ungefär lika stort belopp förbrukades i omkostnader.

Erinras må i detta sammanhang att vissa frågor avseende forskningsrådets administration upptogs till behandling av 1960 års riksdagsrevisorer, vilka i besparings- och effektivitetssyfte förordade en koncentration av den kamerala verksamheten till en för råden gemensam kansliorganisation. Revisorernas förslag föranledde emellertid icke någon riksdagens åtgärd. Anledningen härtill torde främst ha varit att dåvarande statens organisationsnämnd i samband med en år 1960 gjord utredning rörande metoderna för handläggning av rådets kamerala göromål kommit till den uppfattningen, att nackdelarna skulle överväga fördelarna vid övergång till kameral gemenskap. Bl. a. skulle för de forskare som utförde sin forskningsuppgift vid vetenskapliga institutioner inom universitet och högskolor ett överförande till ett centralt organ av de kamerala funktionerna — vilka delvis fullgjordes av ifrågavarande läroanstalter — innebära en klar försämring i serviceavseende. Därtill kom enligt utredningens mening att ett gemensamt kameralt organ med hänsyn till den fackliga verksamhetens samband med den kamerala skulle nödvändiggöra ett sammanförande av råden till gemensamma lokaler. Utredningen hävdade att ett sådant sammanförande skulle inverka menligt på det samarbete som redan fanns etablerat mellan vissa råd och till dessa lokalmässigt anslutna akademiska institutioner. Vad slutligen angick önskemålet att hålla den för utbetalning och redovisning

av anslagsmedel erforderliga administrativa organisationen så enkel som möjligt framhöll utredningen, att det i och för sig kunde vara rationellt med en större central arbetsenhet. Utredningen ansåg dock att det icke fanns några garantier för att egentliga vinster skulle uppnås härigenom, eftersom råden genom att inrätta deltidstjänster och på annat sätt i stort sett redan anpassat personaluppsättningen efter behovet.

Då forskningsrådets verksamhet kraftigt expanderat under de år som förflutit sedan organisationsnämnden genomförde sin ovannämnda utredning och den administrativa personalen under denna tid i motsvarande grad ökat, har innevarande års revisorer ansett sig böra på nytt aktualisera frågan om formerna för forskningsrådets administration. Revisorerna har i sådant syfte tillställt samtliga forskningsråd ett antal frågor i ämnet, vilka återgivits i det föregående. Av de lämnade svaren framgår bl. a. att rådets arbetsrutiner i väsentliga avseenden skiljer sig från varandra då det gäller handläggningen av administrativa göromål. Som exempel härpå må följande omnämnas.

Ansökningar om anslag kan till AFR, NFR, SJFR och TFR inges när som helst under året, medan de till HFR måste inlämnas antingen den 1 februari eller den 15 september samt till MFR och SFR antingen den 1 april eller den 1 oktober.

I fråga om behandlingen av ett ansökningsärende gäller för AFR att särskilda fackdelegationer först avger förslag om anslagstilldelning. Dessa förslag bearbetas sedan av ett arbetsutskott, varefter rådet i sin helhet fattar definitivt beslut i ärendet. Beträffande ansökningar om högst 10 000 kronor äger arbetsutskottet självt besluta. HFR utser för sin anslagsprövning s. k. granskningsnämnder, vilka tillsättes vid varje utdelningsperiods första råds-sammanträde. MFR utser för samma ändamål särskilda prioriteringskommittéer. SJFR inhämtar före beslut i anslagsärende yttrande från en eller flera utomstående sakkunniga, medan SFR begränsar sig till att utnyttja den expertis som finnes representerad inom rådet.

Även beträffande forskningsrådets administrativa arbete i övrigt föreligger i många hänseenden oenhetlighet. Råden använder exempelvis olika blanketter för samma eller liknande ändamål, tillämpar olika system för registrering av in- och utgående handlingar, har olika regler för forskarnas rapportering om pågående eller avslutat forskningsarbete etc.

Tilläggas kan i detta sammanhang att särskilda arbetsordningar finnes fastställda endast för AFR, NFR och TFR. De övriga fyra råden saknar således arbetsordning.

Det förhållandet att forskningsråden sinsemellan i så stor utsträckning tillämpar olika arbetsrutiner vid handläggningen av likartade administrativa göromål måste av naturliga skäl leda till ett fördyrande av administrationen. Ett radikalt sätt att eliminera berörda olägenheter vore självfallet att tillskapa ett för forskningsråden gemensamt kansli. Revisorerna är

emellertid icke beredda att förorda en sådan lösning av frågan med hänsyn till de nackdelar som enligt vad förut nämnts skulle vara förenade med en övergång till full administrativ gemenskap. Revisorerna anser därför att andra åtgärder bör vidtagas för att åstadkomma erforderliga förbättringar. Initiativ till sådana åtgärder bör enligt revisorernas mening tagas av det organ för samarbetsfrågor som redan existerar, nämligen forskningsrådets samarbetsdelegation.

Sistnämnda organ, som bildades redan i slutet av 1940-talet, består av representanter för samtliga forskningsråd. Någon instruktion eller arbetsordning finnes icke utfärdad för delegationen. De arbetsuppgifter som delegationen hittills sysslat med har huvudsakligen varit dokumentations- och informationsfrågor, databehandlingsfrågor och andra för forskningsråden gemensamma administrativa problem. Några fasta arbetsuppgifter har emellertid icke lagts på delegationen utan denna bestämmer från fall till fall vilka ärenden som skall behandlas. Delegationen saknar beslutanderätt och kan i olika ärenden endast lämna rekommendationer till råden. Delegationens personal utgöres av en deltidstjänstgörande kanslichef och en kontorist.

Enligt revisorernas mening har forskningsrådets samarbetsdelegation i egenskap av centralt samarbetsorgan för forskningsråden en mycket viktig uppgift att fylla. Delegationens möjligheter att effektivt verka för en rationell samordning av rådets verksamhet torde emellertid med nuvarande organisation vara relativt begränsade. Revisorerna anser därför att delegationen bör ges en fastare organisatorisk uppbyggnad samtidigt som dess arbetsuppgifter och befogenheter närmare preciseras. Av anförda skäl synes det angeläget att en utredning i berörda hänseenden snarast kommer till stånd. Uppmärksamhet bör härvid också ägnas frågan om icke vissa delar av rådskansliernas administrativa arbete skulle kunna överföras till samarbetsdelegationen, t. ex. utrustningsfrågor, dokumentations-, informations- och publiceringsfrågor, löne- och pensionsfrågor, anslagsfrågor, blankettfrågor etc. Det förefaller revisorerna sannolikt att en på dylikt sätt genomförd, mera begränsad centralisering av forskningsrådets administration skulle leda till ett avsevärt bättre utnyttjande av de tillgängliga personella och maskinella resurserna.

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

§ 29

Statens skogsförbättringsanslag

Den skogsvårdslag som genomfördes genom beslut av 1948 års riksdag innehöll vissa nyheter jämfört med tidigare gällande lag av år 1923. I högre grad än tidigare kom den principen till uttryck, att skogsmark med därpå växande skog borde skötas så att tillfredsställande ekonomiskt utbyte kunde vinnas. I förarbetena till lagen underströks den stora betydelse som skogsbruket och de träförädlade industrierna hade både för näringslivet inom landet och för möjligheterna till handelsutbyte med andra länder. Det ansågs därför angeläget att skogarnas produktionsförmåga utnyttjades effektivt, så att förutsättningar skapades för uppehållande och utvidgning av landets skogsbruk och därmed också av de industrier som var beroende av skogen för sin råvaruförsörjning.

I enlighet med sagda princip uttalas i 1948 års skogsvårdslag, att skogsmark med därå växande skog bör genom utnyttjande på lämpligt sätt av markens virkesalstrande förmåga skötas så, att tillfredsställande ekonomiskt utbyte vinnes och, såvitt möjligt, i huvudsak jämn avkastning erhålles.

Med skogsmark förstås enligt lagen för skogsproduktion lämplig mark som ej i väsentlig utsträckning nyttjas för annat ändamål. Mark som ligger helt eller i huvudsak outnyttjad skall dock ej anses såsom skogsmark, om marken är mera ägnad att användas annorledes än till skogsbörd eller på grund av särskilda förhållanden ej bör tagas i anspråk för skogsproduktion. Med sistnämnda begränsning har man velat undvika att genom skogsvårdslagen lägga hinder i vägen för ett rimligt tillgodoseende av ideella och sociala synpunkter, exempelvis naturvård och kulturminnesvård.

De åtgärder som skogsvårdslagen ålägger markägaren för att nöjaktigt skogstillstånd skall åstadkommas regleras i 14—17 §§ av lagen. Om vid avverkning icke kvarlämnats skog av sådan täthet och beskaffenhet att den med hänsyn till rådande naturförhållanden kan anses nöjaktig, skall enligt 14 § sådana åtgärder vidtagas som är erforderliga för att nöjaktig återväxt inom skäligen tid efter avverkningen kommer att finnas på det avverkade området. Skyldighet att vidtaga sådana åtgärder skall dock icke föreligga, sedan den uppkomna skogen nått sådan utveckling att den icke längre är att räkna som plantskog.

Huruvida de nämnda villkoren skall anses uppfyllda är givetvis beroende på en bedömning som beaktar en mängd olika faktorer, främst mar-

kens belägenhet och produktionsförmåga. I särskilda anvisningar rörande tillämpningen av skogsvårdslagen har skogsstyrelsen lämnat underlag härför. Som skälig tid för åstadkommande av nöjaktig återväxt efter avverkning bör i allmänhet anses mellan 5 och 15 år. Återväxten skall räknas såsom plantskog intill dess den passerar medelhöjden 1,3 meter. Till stöd för bedömningen av återväxtens nöjaktighet lämnas i anvisningarna åtskilliga uppgifter om erforderligt antal plantor under skiftande förutsättningar.

I enlighet med de principer för skogsskötseln som anges i 1 § bör återväxtåtgärderna i varje särskilt fall avpassas efter betingelserna för en lönsam skogsproduktion. Vid kalkyler och skälighetsbedömanden i fråga om lagens återväxtkrav anger skogsstyrelsens anvisningar en räntefot av 3 procent. Det s. k. W-värdet, dvs. det till tidpunkten för det nya beståndets start diskonterade värdet av alla framtida nettoavkastningar, utgör enligt anvisningarna ett högsta gränsvärde som de sammanlagda kostnaderna för återväxtarbetena ej bör överstiga om åtgärden skall vara lönsam för markägaren. Härvid betonas att det framkalkylerade W-värdet endast är ett grovt närmevärde, beroende främst på svårigheten att rätt bedöma markens bonitet och skogsavkastningens framtida nettovärden. Framtida förändringar beträffande skogsbrukssätt, virkespriser, omkostnader o. dyl. medverkar till osäkerheten i bedömningen, likaså valet av räntefot.

16 § skogsvårdslagen behandlar återväxtåtgärder på uppenbart illa utnyttjade marker, såväl skogbevuxna marker som marker utan skog. Är på skogsmark skogstillståndet uppenbarligen otillfredsställande skall enligt detta lagrum sådana åtgärder vidtagas som erfordras för att inom skälig tid nöjaktig skog skall finnas på marken. Dock må åtgärder icke fordras till större kostnad än som motsvarar värdet av de träd som bör fällas i samband med åtgärdernas vidtagande. Exempel på marker som åsyftas i denna paragraf utgör förvildade hagmarker, nedlagda åker- och betesmarker, områden med höggradigt glesa äldre och yngre skogar, vissa tätväxande ungskogor samt dikningsbara sumpmarker.

Enligt 17 § skall den nyssnämnda inskränkningen i skyldigheten att vidtaga åtgärder för att erhålla nöjaktigt skogstillstånd icke äga tillämpning, därest skäligt bidrag till täckande av kostnaderna för åtgärderna kan erhållas av allmänna medel. Närmare föreskrifter om sådana bidrag skall enligt skogsvårdslagen meddelas av Konungen.

Till ytterligare belysning av statsmakternas inställning till frågan om skyldighet för markägare att vidtaga åtgärder för erhållande av nöjaktig skogsproduktion på skogsmark må följande återgivnas ur jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 10 år 1948 i anledning av propositionen nr 34 med förslag till skogsvårdslag m. m.

Utskottet delar departementschefens uppfattning om angelägenheten av att de betydande arealer skogsmark — av skogsstyrelsen uppskattade till cirka 2,5 milj. hektar — vara skogstillståndet är synnerligen otillfredsställande, bliva försatta i sådant skick, att markens produktionsförmåga utnyttjas i nöjaktig utsträckning. För att detta skall kunna genomföras inom rimlig tid anser utskottet i likhet med departementschefen att i lagen bör föreskrivas skyldighet för markägarna att i viss omfattning vidtaga åtgärder för att försätta dylika marker i produktivt skick. Därest markägarnas skyldighet begränsas till åtgärder för en kostnad motsvarande värdet av de träd, som böra fällas i samband med åtgärdernas vidtagande, samt kravet på ytterligare åtgärder göres beroende av möjligheterna att erhålla skäligt bidrag av allmänna medel, synas inga invändningar kunna resas mot införande av lagstadgad skyldighet för markägare att iståndsätta marker av ifrågavarande beskaffenhet.

Med hänsyn till omfattningen av de marker, som behöva omföras i produktivt skick, samt den begränsade tillgången på bidrag, måste det återuppbyggnadsarbete, varom här är fråga, taga lång tid i anspråk. Det är angeläget, att varje skogsvårdsstyrelse i första hand sörjer för att de ur produktionssynpunkt bästa markerna inom styrelsens område bliva iståndsatta. Älägganden att utföra förbättringsarbeten böra icke komma i fråga, om det icke gäller åtgärder, som äro klart lönande. Vad särskilt angår försumpade marker ha från vissa håll farhågor uttalats, att bidrag skulle kunna utgå till icke räntabla dikningsåtgärder. Dessa farhågor torde emellertid icke vara befogade. För att åläggande att utföra dikning skall kunna ifrågakomma, måste det från början stå klart, att nyttan av dikningsåtgärden ur skogsproduktionssynpunkt överstiger kostnaden för åtgärden.

De skogsmarker med otillfredsställande skogstillstånd, där en förbättringsåtgärd måhända lämna det allra bästa resultatet, utgöras av de huvudsakligen i södra och mellersta Sverige förekommande förvildade hagmarkerna. I den mån dessa marker ej underhållas i skälig utsträckning såsom betesmarker, äro de att anse såsom skogsmark, och markägarna kunna då förpliktas försätta områdena i tillfredsställande skogligt skick. I många fall torde kostnaden för de åtgärder, som kunna vara behövliga å dylika marker, täckas av värdet av de träd, som böra avverkas i samband med åtgärdernas genomförande.

Frågan om ekonomiskt stöd från det allmännas sida till införande av återväxtåtgärder på skogsmark behandlades av 1948 års riksdag jämsides med frågan om revisionen av skogsvårdslagen (prop. nr 41). Dylikt stöd hade utgått även tidigare med anlitan av ett flertal anslag. Enligt 1948 års beslut sammanfördes dessa anslag till ett, benämnt statens skogsförbättringsanslag. Bidrag ur detta anslag skulle kunna utgå i de fall då en skogsägare enligt 17 § i den föreslagna skogsvårdslagen ålades att vidtaga åtgärder för att erhålla nöjaktigt skogstillstånd. Samtidigt betonades i propositionen att det vore angeläget att dylika åtgärder i största möjliga utsträckning utfördes frivilligt. Bidrag borde därför utgå även för produktionsbefrämjande åtgärder som vidtogs frivilligt, såvida skogstillståndet på marken var sådant att förutsättningarna för ett åläggande enligt nyssnämnda lagrum förelåg. Därutöver borde bidrag kunna utgå till reproduktionsåtgärder som

en markägare vore skyldig att utföra, om fullgörandet av reproduktionsplikten skulle bli synnerligen betungande. Bidraget borde utgå med 50 procent av den del av kostnaderna för företaget som icke täcktes av värdet av de träd som borde fällas i samband med åtgärdernas vidtagande.

Med anledning av förslag i nyssnämnda proposition inrättades även en ny fond, statens skogslånefond, ur vilken lån skulle kunna utgå till olika slag av skogsproduktionsbefrämjande åtgärder. En förutsättning för statslån förutsattes vara, att sökandens ekonomiska ställning var sådan att han kunde anses vara i behov därav. På grund av det ringa intresse som visades för lån av ifrågavarande slag avvecklades lånefonden år 1961.

Genom kungörelsen 1948: 239 utfärdades närmare bestämmelser om bidrag och lån till vissa skogsförbättrande åtgärder. Kungörelsen har sedermera vid skilda tillfällen ändrats.

Från och med budgetåret 1948/49 har på riksstaten funnits uppfört ett anslag betecknat statens skogsförbättringsanslag. Detta har varit avsett i första hand för utbetalning av bidrag till markägare för utförande av nu ifrågavarande slag av åtgärder men även med mindre belopp till förvaltningsbidrag till skogssällskapet, ersättning till skogsvårdsstyrelserna för av dem kostnadsfritt utlämnat skogsodlingsmaterial samt till åtgärder mot skadegörelse av insekter. Under budgetåren 1948/49—1958/59 har anslag och medelsförbrukning uppgått till följande belopp.

Budgetår	Anslag (kr.)	Medelsförbrukning (kr.)
1948/49	350 000	224 000
1949/50	700 000	522 000
1950/51	1 000 000	444 000
1951/52	1 000 000	480 000
1952/53	1 200 000	1 024 000
1953/54	1 700 000	1 454 000
1954/55	1 700 000	1 452 000
1955/56	2 100 000	1 681 000
1956/57	2 300 000	2 145 000
1957/58	2 500 000	2 080 000
1958/59	2 600 000	2 662 000

I samband med behandlingen av frågan om statligt stöd till jordbrukets rationalisering fattades vid 1959 års riksdag beslut om ökade statliga insatser för överförande av sämre jordbruksmark till skogsmark (prop. nr 148). Reformen hade föregåtts av en av lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen gemensamt företagen utredning rörande möjligheterna att åstadkomma en snabbare aktivitet i nämnda riktning.

Det av utredningen redovisade materialet utvisade att en relativt omfattande successiv nedläggning av åker skett i vårt land under senare tid. På grundval av detta material jämte viss komplettering därav kunde enligt propositionen arealen av den del av landets åker- och betesmark som för det dåvarande låg obrukad uppskattas till i runt tal 100 000 hektar. En stor del

av den ur jordbruksproduktionen dittills avförda arealen hade planterats med skog — för åren 1951—1958 omkring 32 000 hektar. Företagna beräkningar hade givit vid handen att av den då obrukade eller svagt utnyttjade åkerarealen en markyta av cirka 330 000 hektar lämpligen skulle kunna skogsodlas. Bland landets jordbrukare funnes också ett relativt stort intresse för överföring av jordbruksjord till skogsmark, särskilt i skogsbygderna och framför allt i Norrland.

Spörsmålet om att nedlägga jordbruksproduktionen på viss mark och att i stället skogsodla där hade enligt vad som framhölls i 1959 års proposition varit föremål för riksdagens särskilda uppmärksamhet vid två tidigare tillfällen. Vid båda dessa hade utgångspunkten varit riskerna för en på jordbrukets inkomststandard menligt inverkan överproduktion. Det första av de åsyftade tillfällena hade varit vid utformningen år 1947 av riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, varvid i riksdagsbeslutet bl. a. inrymdes ett uttalande att det med hänsyn till sagda risker icke borde läggas hinder i vägen för en sådan utveckling av jordbruket som innebar en anpassning till de rådande betingelserna för näringen, även om denna anpassning skulle medföra en minskning av jordbruksarealen. Det betonades att åtgärder borde vidtagas för att motverka en överproduktion ifall riskerna för en sådan ryckte närmare. Om därvid verkan av den yttre rationaliseringen icke var till fyllest, borde i första hand tillgripas en minskning av importen av fodermedel samt i andra hand statlig bidragsgivning för främjande av plantering av skog på för jordbruksdrift mindre lämplig mark. Även vid 1955 års riksdag hade samma tankegångar kommit till uttryck (prop. nr 198 ang. principerna för prissättningen på jordbrukets produkter).

I anslutning till det nu nämnda anfördes i propositionen att jordbrukets produktivitet av allt att döma skulle komma att stiga icke oväsentligt under det framförliggande decenniet. Det syntes därför befogat att staten mera aktivt än tidigare medverkade till en omföring till skogsmark av sådan åkermark som var av sämre beskaffenhet och därtill måhända mindre lämpligt belägen. Nationalekonomiska skäl talade för att det från statens sida tillsågs att jord som långsiktigt drogs ur jordbruksproduktionen ej förblev outnyttjad som produktionsmedel utan i stället planterades eller besåddes med skog. Å andra sidan underströks i propositionen betydelsen av att man vid behandlingen av hithörande frågor beaktade den verkan en omföring av vissa brukningsdelar till skogsmark kunde få för bygden i dess helhet. Vid prövningen kunde således ej bortses från rådande förhållanden med avseende på exempelvis fastighetsindelning, naturvård, utvecklingstendenser inom andra näringsgrenar, behov av tillfällig arbetskraft för skogsbruket och dylikt.

Med utgångspunkt i den av utredningen uttalade grundprincipen, att det självfallet ankomme på markägaren att — med de begränsningar som angavs i uppsikts- och skogsvårdslagstiftningen — avgöra om han skulle an-

vända sin mark för den ena eller andra produktionen, borde enligt propositionen åtgärderna i första hand inriktas på att genom en effektiv upplysnings- och rådgivningsverksamhet från vederbörande myndigheters sida stimulera till dylik överföring. Med hänsyn till det samhällsekonomiska intresset borde statens insats i form av bidrag till den för överföringen erforderliga skogsplanteringen förstärkas. Emedan en dylik ökad bidragsgivning icke borde i motsvarande utsträckning minska möjligheterna att tillgodose behovet av ekonomiskt stöd till återväxtåtgärder på redan befintliga hagmarker och kalmarker, borde medelsanvisningen under statens skogsförbättringsanslag höjas.

Vad som i propositionen anförts i nu ifrågakvarande hänseenden godkändes av riksdagen.

I enlighet med de riktlinjer som angivits i 1959 års beslut har skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen vidtagit en rad åtgärder för att stimulera verksamheten med skogsodling på sämre jordbruksmark. Anslagstilldelningen fr. o. m. budgetåret 1959/60 har väsentligt ökat, och därvid har för varje års anslag angivits hur stor del av anslaget som är avsett att belöpa på skogsbefrämjande åtgärder på jordbruksmark. Utvecklingen framgår av nedanstående tabell.

Budgetår	Anslag (kr.)	Därav för åtgärder på sämre jordbruksmark (kr.)	Medelsförbrukning (kr.)
1959/60	3 600 000	2 200 000	2 722 000
1960/61	3 600 000	2 200 000	3 630 000
1961/62	4 300 000	2 900 000	4 214 000
1962/63	6 000 000	4 600 000	4 792 000
1963/64	6 500 000	5 100 000	4 996 000
1964/65	7 900 000	5 500 000	6 254 000
1965/66	8 400 000	6 000 000	5 389 000
1966/67	8 500 000	6 000 000	7 405 000
1967/68	8 000 000	5 500 000	

I samband med anslagsframställningarna har årligen uppgifter lämnats om den sammanlagda areal sämre jordbruksmark som för det löpande budgetåret beräknats komma att skogsodlas — till stor del med bidrag från anslaget. Följande arealer har därvid angivits.

Budgetår	Hektar	Budgetår	Hektar
1959/60	7 000	1963/64	12 000
1960/61	8 000	1964/65	14 000
1961/62	10 000	1965/66	15 000
1962/63	12 000	1966/67	15 000

I statsverkspropositionen för år 1961 angavs att totalarealen jordbruksmark som för det dåvarande ansågs böra skogsodlas enligt lantbruksstyrelsens och skogsstyrelsens beräkningar uppgick till omkring 530 000 hektar eller cirka 12 procent av landets hela areal av åker och betesmark. — Enligt

1966 års statsverksproposition har strukturgruppen inom 1960 års jordbruksutredning gjort försök att framskriva åkerarealens omfattning år 1975 och därvid bedömt den årliga minskningen för perioden 1956—1975 till i medeltal mellan 27 000 och 40 000 hektar. Emellertid har man icke kunnat räkna med att hela den frigjorda arealen lämpar sig för skogsproduktion.

Enligt skogsforskningsinstitutets beräkningar (SOU 1958:30 och 45) har den areal som under en 20-årsperiod borde skogsodlas genom sådd eller plantering uppskattats till totalt 3 036 000 hektar eller 151 800 hektar per år. Den årligen skogsodlade arealen under åren 1959—1963 uppgick till mellan 102 000 och 119 000 hektar i runda tal, s. k. åkerplantering däri inräknad. Under år 1964 steg den skogsodlade arealen till omkring 138 100 hektar och under 1965 till 150 500 hektar, vilket är de största skogsodlingsarealer som hittills redovisats.

I jämförelse med hela den skogsodlade arealen i riket är den odling som utföres med hjälp av skogsförbättringsanslaget tämligen begränsad. Åtgärdernas omfattning under de tre senaste budgetår för vilka redovisning finnes tillgänglig framgår av följande uppställning.

	1963/64	1964/65	1965/66
1. Återväxtåtgärder och röjningsgallring på icke-jordbruksmark:			
areal, hektar	5 695	6 609	7 942
beräknad bruttokostnad, kronor	2 016 800	2 742 900	2 786 700
statsbidrag, kronor	1 002 100	1 321 900	1 373 000
2. Dito på sämre jordbruksmark:			
areal, hektar	9 916	9 794	9 908
beräknad bruttokostnad, kronor	7 866 200	8 009 200	8 408 400
statsbidrag, kronor	3 973 800	4 006 600	4 209 900

Följande tabell A utvisar den länsvisa fördelningen av de arealer på vilka återväxtåtgärder (och röjningsgallring) med anlåtande av statens skogsförbättringsanslag vidtagits under de tre budgetåren 1963/64—1965/66. (Uppgifterna för budgetåret 1965/66 är preliminära).

För nyssnämnda tre budgetår redovisas i följande tabell B, med fördelning på de olika länen, den beräknade bruttokostnaden för motsvarande åtgärder på sämre jordbruksmark samt den genomsnittliga kostnaden per hektar. Till dessa åtgärder har statsbidrag ur skogsförbättringsanslaget utgått med belopp som för varje län med endast obetydliga avvikelser uppgått till 50 procent av den beräknade kostnadssumman. Den genomsnittliga kostnaden per hektar för hela riket uppgår till 818 kronor.

Tabell A

Län	Icke-jordbruksmark hektar			Sämre jordbruksmark hektar		
	1963/64	1964/65	1965/66	1963/64	1964/65	1965/66
Stockholms	—	—	—	134	488	253
Uppsala	3	1	—	142	213	364
Södermanlands	—	—	—	829	606	569
Östergötlands	12	13	—	704	764	729
Jönköpings	14	6	2	739	608	592
Kronobergs	10	47	11	479	569	481
Kalmar	12	17	78	572	644	842
Gotlands	123	226	93	22	68	25
Blekinge	38	44	28	600	506	502
Kristianstads	147	192	149	1 299	784	913
Malmöhus	41	49	46	530	261	295
Hallands	129	74	109	291	264	319
Göteborgs och Bohus	4	5	12	141	141	123
Älvsborgs	261	356	232	961	612	523
Skaraborgs	45	141	151	492	602	809
Värmlands	35	49	30	453	971	750
Örebro	—	—	—	251	462	568
Västmanlands	—	8	—	409	210	276
Kopparbergs	205	140	56	168	254	256
Gävleborgs	26	23	23	473	571	599
Västernorrlands	29	2	—	52	59	60
Jämtlands	409	536	356	43	20	42
Västerbottens	898	831	865	112	101	73
Norrbottnens	3 255	3 850	5 701	21	15	18
Summa	5 695	6 609	7 942	9 917	9 793	9 981

Tabell B

Län	Sämre jordbruksmark Beräknad bruttokostnad 1 000-tal kronor				Summa hektar	Kronor per hektar
	1963/64	1964/65	1965/66	Summa		
Stockholms	113	400	229	742	875	848
Uppsala	115	212	286	613	719	853
Södermanlands	600	497	509	1 606	2 004	801
Östergötlands	525	601	593	1 719	2 197	782
Jönköpings	477	409	466	1 352	1 939	697
Kronobergs	417	480	441	1 338	1 529	875
Kalmar	443	539	713	1 695	2 058	824
Gotlands	14	49	22	85	115	739
Blekinge	403	416	414	1 233	1 608	767
Kristianstads	1 307	841	1 024	3 172	2 996	1 059
Malmöhus	610	323	348	1 281	1 086	1 180
Hallands	217	191	252	660	874	755
Göteborgs o. Bohus	105	114	103	322	405	795
Älvsborgs	728	529	483	1 740	2 096	830
Skaraborgs	405	520	600	1 525	1 903	801
Värmlands	312	665	561	1 538	2 174	707
Örebro	193	335	399	997	1 281	778
Västmanlands	263	153	202	618	895	691
Kopparbergs	142	212	195	549	678	810
Gävleborgs	341	391	441	1 173	1 643	714
Västernorrlands	38	42	44	124	171	725
Jämtlands	25	14	28	67	105	638
Västerbottens	70	67	50	187	286	654
Norrbottnens	7	9	8	24	54	445
Summa	7 870	8 009	8 408	24 287	29 691	

Revisorernas uttalande. I gällande skogsvårdslag av år 1948 har den principen kommit till uttryck, att skogsmark med därpå växande skog skall genom utnyttjande på lämpligt sätt av markens virkesalstrande förmåga skötas så att tillfredsställande ekonomiskt utbyte vinnes. Med skogsmark förstås enligt lagen all för skogsproduktion lämplig mark som ej i väsentlig utsträckning nyttjas för annat ändamål. Dit räknas dock icke mark som är mera ägnad att användas annorledes än till skogsbörd eller som på grund av särskilda förhållanden — sammanhängande exempelvis med situationen på arbetsmarknaden eller med naturvårdens krav — ej bör tagas i anspråk för skogsproduktion.

Skyldigheten att förse skogsmark med växande skog gäller i första hand efter slutavverkning. Reproduktionsplikten inträder vidare i de fall då skogsbestånd skadats genom brand, stormfällning, angrepp av insekter eller liknande, ehuru i dessa fall åtgärder icke påfordras till större kostnad än som motsvarar värdet av de träd som kan tillvaratagas på området. Med samma begränsning gäller reproduktionsplikten även beträffande uppenbart illa utnyttjade marker, såväl skogbevuxna marker som marker utan skog, exempelvis höggradigt glesa skogar, förvildade hagmarker, nedlagda åker- och betesmarker samt dikningsbara sumpmarker, allt givetvis under förutsättning att markerna är lämpliga för skogsproduktion.

Den åtgärdsplikt som det allmänna genom skogsvårdslagen ålägger markägaren har huvudsakligen en nationalekonomisk bakgrund; skyldigheten har ansetts motiverad med hänsyn till skogstillgångarnas betydelse för det svenska nationalhushållet, främst för de träförädlade industrierna. Enligt de beräkningar som förelåg vid 1948 års omgestaltning av skogsvårdslagen uppskattades de skogsarealer på vilka skogstillståndet var synnerligen otillfredsställande till omkring 2,5 milj. hektar. Statligt ekonomiskt stöd till åstadkommande av skogsproduktion på dessa betydande markarealer hade utgått redan före år 1948, men i samband med omarbetningen av skogsvårdslagen ökades i väsentlig grad det allmännas aktivitet i detta hänseende. Sålunda upptogs bl. a. på riksstaten ett särskilt anslag, statens skogsförbättringsanslag, från vilket statsbidrag i efter hand ökande omfattning kunnat utbetalas till utförande av åtgärder för skogsproduktion. Bidrag beviljas av skogsvårdsstyrelserna, i regel med 50 procent av kostnaderna, och utgår då markägaren enligt 17 § skogsvårdslagen ålagts att vidtaga åtgärder för att erhålla nöjaktigt skogstillstånd eller då åtgärder vidtagits frivilligt men förutsättningar för sådant åläggande föreligger. Statsbidrag kan undantagsvis utgå även efter avverkning, nämligen om markägaren med hänsyn till produktionsförhållandena och till sin ekonomiska ställning är i behov därav.

År 1959 inträdde ett nytt skede i det allmännas medverkan till åstadkommande av skogsproduktion på outnyttjade och otillräckligt utnyttjade marker i och med statsmakternas beslut om ökade statliga insatser för över-

förande av sämre jordbruksmark till skogsmark. En viss överproduktion hade vid denna tid sedan något decennium betraktats som en aktuell risk inom jordbruksnäringen, och det ansågs med hänsyn därtill som en naturlig och önskvärd utveckling att sämre och mindre välbelägen åkermark drogs ur jordbruksproduktionen. Samtidigt ansågs det angeläget att dylik mark icke låg obrukad utan hellre utnyttjades som produktionsmedel, och staten borde därför i högre grad än tidigare medverka till att marken planterades eller besåddes med skog.

Resurser för dessa ökade insatser har fr. o. m. budgetåret 1959/60 ställts till förfogande genom en väsentligt ökad medelsanvisning under skogsförbättringsanslaget. För att icke detta i viss mån nytillkomna ändamål skulle föranleda minskning av den bidragsverksamhet som redan ägde rum till förmån för skogsåterväxt på övriga kalmarker och illa utnyttjade marker, har fr. o. m. nyssnämnda budgetår i samband med anslagsanvisningen angivits att viss större del av anslaget varit avsedd för återväxtåtgärder på sämre jordbruksmark. För budgetåret 1948/49 anvisades under skogsförbättringsanslaget 350 000 kronor, vilket belopp efter hand ökades för att för budgetåret 1958/59 uppgå till 2,6 milj. kronor. Fr. o. m. budgetåret 1959/60 har medelsanvisningen under anslaget successivt ökat från 3,6 milj. till 8,5 milj. kronor för budgetåret 1966/67. För åtgärder på sämre jordbruksmark har under sistnämnda tidsperiod avdelats ett belopp som stigit från 2,2 milj. till 6,0 milj. kronor, utgörande mellan 60 och 78 procent av hela anslagsbeloppet.

Återväxtåtgärder av sådan natur att de kunnat stödjas med bidrag från skogsförbättringsanslaget har uppenbarligen icke kommit till utförande i den omfattning som från det allmännas sida förutsatts och ansetts önskvärd från de utgångspunkter som hittills varit bestämmande vid anslags-tilldelningen. På grund därav har en icke obetydlig del av anslaget varje budgetår kvarstått outnyttjad. För de åtta budgetåren 1959/60—1966/67 uppgår det icke utnyttjade beloppet till sammanlagt omkring 9,4 milj. kronor. Orsakerna härtill synes vara flera. I viss omfattning torde bristande tillgång på lämpliga plantor och på arbetskraft ha verkat återhållande på verksamheten. Det är även antagligt att intresset för skogsodling icke varit så stort som man från statsmakternas sida väntat. Prisutvecklingen beträffande skogsbrukets produkter torde på sina håll ha lett till en viss tveksamhet rörande lönsamheten av skogsodlingsåtgärder, vilket medfört en tendens att behålla sämre åker- och betesmarker som en produktionsreserv i avvaktan på ett klarare ekonomiskt utgångsläge. På senare tid har även i olika sammanhang från företrädare för natur- och landskapsvården gjorts gällande, att en alltför flitig skogsodling skulle medföra risk för att vissa hävdvunna typer av kulturlandskap skulle vara på väg att helt försvinna och att en viss återhållsamhet beträffande återväxtåtgärderna borde övervägas. Dessa förhållanden kan tänkas komma att medföra en delvis ny syn

på ifrågavarande verksamhet, som innebär att skogsodling på vissa marker framdeles kan framstå som mindre angelägen än tidigare. Frågan om statligt stöd till återväxtåtgärder rymmer således flera komplicerade och sammellan motstridiga faktorer. Med hänsyn härtill och då anslaget för innevarande budgetår nedsatts med 500 000 kronor för att mera överensstämma med den faktiska medelsförbrukningen, är revisorerna f. n. icke beredda att närmare ingå på frågan om hur det statliga stödet till denna verksamhet bör avvägas. Vissa vid granskningen av anslaget gjorda iakttagelser torde emellertid i detta sammanhang böra redovisas.

Revisorerna vill ifrågasätta huruvida den nuvarande uppdelningen av anslaget i skilda belopp, avsedda för icke jordbruksmark respektive sämre jordbruksmark, längre tjänar något egentligt ändamål. Kungl. Maj:t äger visserligen bemyndigande att vid behov överflytta belopp mellan dessa båda åtgärdsobjekt, men den nämnda tudelningen tillämpas regelmässigt även beträffande de delbelopp som för varje budgetår ställs till skogsvårdsstyrelsernas disposition. Såsom framgår av de länsvis redovisade uppgifterna om de arealer på vilka åtgärder vidtagits med anlitande av statsbidrag under de senaste budgetåren, har inom vissa län praktiskt taget hela bidragsverksamheten varit inriktad på åtgärder beträffande sämre jordbruksmark, under det att inom andra län tyngdpunkten i verksamheten legat helt på icke-jordbruksmark. Det torde för bidragsverksamheten i dess helhet vara till fördel om skogsvårdsstyrelserna utan att vara bundna av den angivna ändamålsbestämningen finge disponera tillgängligt belopp att användas med hänsyn till vid varje tidpunkt uppträdande behov. Därigenom skulle även det administrativa arbetet kunna i viss omfattning begränsas.

Vid den väsentliga ökning av medelsanvisningen under skogsförbättrings-anslaget som år 1959 företogs för att stimulera till återväxtåtgärder på sämre jordbruksmark räknade man med att intresset för skogsplantering på åker skulle vara särskilt stort i Norrland. Såsom framgår av redovisningen har detta icke blivit fallet. Under de senare år då särskilda statistiska uppgifter om åkerplantering förelegat har betydande arealer åkermark beskogsats i de södra och mellersta delarna av landet, under det att i norrlandsläna sådana åtgärder företagits i påfallande ringa omfattning — i Norrbottens län endast ett 20-tal hektar årligen. Med hänsyn till att även i norrlandsläna avsevärda arealer sämre jordbruksmark alltjämt årligen utgår ur jordbruksproduktionen, synes berörda förhållande böra påkalla särskild uppmärksamhet från skogsstyrelsens och vederbörande skogsvårdsstyrelser sida.

I en i det föregående intagen tabell har revisorerna redovisat den genomsnittliga beräknade kostnaden per hektar för de återväxtåtgärder till vilka statsbidrag utgått. Kostnaderna varierar för de olika läna mellan lägst 445 kronor och högst 1 180 kronor per hektar. Såsom varit att vänta är kostnaderna högst i de sydligaste läna, där på grund av markens större

produktionsförmåga ett större antal plantor utsättes per hektar och där även hjälpåtgärder av olika slag anses kunna rymmas inom lönsamhetens ram. De skillnader som förekommer mellan å ena sidan de båda skånelänen och å andra sidan de närmast angränsande länen synes dock — med hänsyn till att det i samtliga fall rör sig om nedlagd åkerjord — så höga, att frågan om omfattningen av vidtagna åtgärder och kostnaderna därför kan vara förtjänt av en närmare granskning av vederbörande skogliga myndigheter. Skulle det därvid visa sig att det beträffande åtgärder och kostnader föreligger avvikelser som icke är motiverade av olikheter beträffande de faktorer som inverkar på lönsamhetsberäkningen, kan det finnas skäl att till prövning upptaga frågan om en modifiering av den f. n. gällande regeln att statsbidrag till åtgärderna utgår med 50 procent av de godkända kostnaderna.

§ 30

Statistik över vatten- och avloppsanläggningar

Statistiska centralbyrån har för åren 1964 och 1965 i samarbete med förutvarande väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och Svenska vatten- och avloppsverksföreningen (VAV) utgivit statistiska uppgifter rörande gemensamma vatten- och avloppsanläggningar i tätorter med 200 invånare eller mera. Ett antal mindre orter ingår och några tätorter med mer än angivna invånarantal har ej medtagits i statistiken.

Statistik rörande vatten- och avloppsanläggningar har sammanställts sedan år 1904, huvudsakligen i kommunal regi. För åren 1904—1959 insamlades och presenterades en utförligare statistik rörande dylika anläggningar av Svenska kommunal-tekniska föreningen. Fr. o. m. år 1960 övertogs uppgiften av Svenska vatten- och avloppsverksföreningen. I dessa föreningar har städer och köpingar ingått som medlemmar. De statistiska uppgifterna inhämtades och publicerades t. o. m. år 1959 för varje år. I syfte att åstadkomma begränsning av arbete och kostnader redovisades åren 1960 och 1961 i en och samma publikation och likaså åren 1962 och 1963. Fr. o. m. år 1964 återgick vederbörande kommunala samarbetsorgan till årlig redovisning.

Den inledningsvis berörda statistiken, vilken utarbetas i statlig regi, igångsattes på initiativ av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen (vatten- och avloppsbyrån), som fann det önskvärt att uppgifter av ifrågavarande natur förelåg även beträffande andra tätorter än städer och köpingar. Den statliga statistiken omfattar emellertid även uppgifter om sistnämnda kommuner men är å andra sidan ej så utförlig som den statistik som utarbetas av den kommunala föreningen VAV.

Såsom nämnts föreligger hittills den statliga vatten- och avloppsstatistiken för åren 1964 och 1965. Motsvarande uppgifter för år 1966 är under utarbetande och väntas bli publicerade i slutet av innevarande år. Uppgifter till statistiken inhämtas genom ett cirkulär, till vilket fogas blanketter i tre exemplar för var och en av de tätorter för vilka uppgifter önskas. Cirkuläret, som innehåller en uppmaning att insända de ifyllda blanketterna till länsingenjören i respektive län, tillställs samtliga kommuner med tätorter om minst 200 invånare, dock icke de städer och köpingar som omfattas av VAV:s statistik. Sistnämnda kommuner låter nämligen sitt uppgiftsmaterial passera länsingenjörerna, och detta blir på så sätt tillgängligt även för den statliga statistiken. Cirkuläret och blanketterna innehåller vissa anvisningar för ifyllandet. Ytterligare ledning erhålles genom en bifogad blankett som ifyllts med ett komplicerat typexempel. I cirkuläret anges vidare att samtliga begärda uppgifter i vissa fall ej torde kunna lämnas, emedan

erforderliga observationer ej utförts. Det framhålls som ett starkt önskemål att åtgärder i dylika fall vidtages, så att fullständiga uppgifter i fortsättningen kan erhållas.

Sedan blanketterna med vederbörliga uppgifter inkommit till länsingenjören företager denne en summarisk granskning av materialet. Detta överlämnas därefter till statistiska centralbyrån, som svarar för uppgifternas bearbetning och sammanställning. Resultatet redovisas i form av dels 24 olika länsredogörelser (Stockholms stad och län redovisas gemensamt), dels en översiktsstatistik för hela riket. Redogörelserna, som vardera omfattar i genomsnitt 15—16 sidor i A4-format, tryckes efter anbudsförfarande på ett enskilt tryckeri i en upplaga av 400 exemplar. Tryckningskostnaden har uppgått till omkring 25 000 kronor per år. Varje redovisad kommun tillställs tre exemplar av respektive länsredogörelse, avsedd för kommunalkontor, teknisk nämnd och hälsovårdsnämnd. Ett antal exemplar disponeras för centrala myndigheter och länsmyndigheter. Återstoden tillställs statens naturvårdsnämnd, vilken myndighet fr. o. m. den 1 juli innevarande år övertagit de uppgifter som tidigare ankom på väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förenämnda byrå.

Revisorerna har tagit del av innehållet i ifrågasvarande länsredogörelser för år 1965. Var och en av redogörelserna omfattar förutom missivskrivelse tre avsnitt. Det första innehåller en kortare översikt (en trycksida) med procentuella uppgifter rörande vatten, avlopp och ekonomi.

Det andra avsnittet innehåller översiktsstatistik för respektive län, fördelad på åtta tabeller. I varje tabell har uppgifterna redovisats på elva grupper med årsförbrukningen av vatten som fördelningsgrund. De olika tabellerna innehåller uppgifter i följande hänseenden.

1. Årsproduktion av vatten (15 kolumner): antal anläggningar och förbrukare, fördelning på grundvatten och ytvatten m. m.

2. Ytvattenverk (11 kolumner): fördelning på kemisk fällning, långsam filtrering, snabbfiltrering m. m.

3. Årsförbrukningens fördelning (11 kolumner): fördelning på hushålls- och industriförbrukning m. m.

4. Vatten och avlopp, dygnsförbrukning (15 kolumner).

5. Vatten, ledningsnät exkl. serviser, längd och material (24 kolumner).

6. Avlopp, rening (19 kolumner): fördelning på olika typer av avloppsverk.

7. Avlopp, ledningsnät exkl. serviser, längd och material (25 kolumner).

8. Ekonomi, investeringar under året (15 kolumner): fördelning på vatten och avlopp samt på pumpstationer, reservoarer, reningsverk och ledningsnät.

Det tredje avsnittet innehåller detaljstatistik med uppgifter beträffande envar av de orter från vilka svar inkommit. Den redovisas med 52 kolumner för vatten, 34 kolumner för avlopp och 30 kolumner för ekonomi. Beträffande vatten lämnas uppgifter bl. a. om antalet boende och anslutna samt anslutna i fritidshus, om produktion och förbrukning för olika ända-

mål, om ledningsnät av olika material, om reservoarer av olika typer, om årsproduktion vid olika slag av vattentäkter och om renvattnets fysikalisk-kemiska beskaffenhet, varjämte lämnas en beskrivning av vattentäkter och vattenreningsverk. Beträffande avlopp redovisas uppgifter bl. a. om antalet anslutna till gemensamt avlopp och till reningsverk av olika typ, om ledningsnät och pumpstationer, om recipienter och om investeringar, varjämte lämnas en beskrivning av avloppsreningsverk m. m. I fråga om ekonomi lämnas uppgifter om avgifter och taxeutfall.

Inhämtandet av nu nämnda uppgifter bygger på frivillig medverkan från kommunerna, och redovisningen är därför icke fullständig. Nedanstående tabell utvisar antalet tillfrågade i varje län samt antalet inkomna svar. För år 1965 har även angivits antalet för statistik utnyttjade sidor i länsredogörelserna.

Län	1964		1965		
	Antal tillfrågade	Antal svar	Antal tillfrågade	Antal svar	Antal sidor
Stockholm, län och stad	81	66	78	59	18
Uppsala	39	39	36	36	11
Södermanlands	51	48	51	51	14
Östergötlands	60	53	67	67	16
Jönköpings	87	61	84	57	16
Kronobergs	59	46	54	35	13
Kalmar	85	83	85	83	19
Gotlands	13	10	13	12	9
Blekinge	40	38	40	39	11
Kristianstads	93	87	87	85	20
Malmöhus	114	93	115	86	20
Hallands	74	74	75	67	16
Göteborg och Bohus	116	81	74	46	14
Älvsborgs	104	96	102	98	21
Skaraborgs	75	65	73	60	18
Värmlands	67	56	66	53	14
Örebro	76	74	74	46	16
Västmanlands	36	36	36	36	14
Kopparbergs	106	85	102	90	19
Gävleborgs	84	76	80	80	16
Västernorrlands	90	43	92	53	14
Jämtlands	54	41	51	37	11
Västerbottens	69	64	68	57	14
Norrbottnens	125	105	124	108	18
Summa	1 798	1 520	1 727	1 441	372

Revisorernas uttalande. Sedan början av 1900-talet utarbetas genom en kommunal samarbetsorganisation en statistik rörande vatten- och avloppsanläggningar i landet. Statistiken, som med visst kortare undantag utgives årligen, omfattar uppgifter endast beträffande anläggningar i de kommuner som är medlemmar i organisationen, dvs. flertalet städer och ett antal köpingar.

I början av 1960-talet fann de statliga myndigheter som då svarade för vatten- och avloppsfrågor att en motsvarande statistik borde sammanställas även beträffande andra vatten- och avloppsanläggningar än de i nyssnämnda kommuner belägna. I samarbete mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och statistiska centralbyrån har därför för åren 1964 och 1965 en omfattande statistik rörande sådana anläggningar utarbetats och publicerats, avseende samtliga tätorter i riket med mer än 200 invånare. Statistiken är avsedd att i fortsättningen framställas årligen. Efter den omorganisation som innevarande år vidtagits beträffande administrationen för hithörande frågor ombesörjes väg- och vattenbyggnadsstyrelsens andel av samarbetet numera av statens naturvårdsverk.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen är ifrågavarande statistik synnerligen utförlig och omfattande. Uppgifter inhämtas genom frågeformulär till mellan 1 700 och 1 800 tätorter. Svar har hittills inkommit från omkring 85 procent av de tillfrågade, och på grundval därav utarbetas och tryckes 24 skilda statistiska redogörelser, i huvudsak en för varje län. Redogörelsen omfattar sammanlagt omkring 370 med statistik utnyttjade sidor, dvs. i genomsnitt 15—16 sidor per län.

Ifrågavarande statistik utnyttjas huvudsakligen av myndigheter och enskilda företag såsom underlag för planeringsverksamhet rörande vatten- och avloppsanläggningar. Materialet förutsättes komma till användning även i samband med den på sistone alltmer aktiva verksamhet som syftar till att förhindra föroreningar av vattendrag. Även med beaktande av det värde statistiken kan tänkas ha för dessa och liknande ändamål vill revisorerna för sin del ifrågasätta, om den icke erhållit en omfattning och utförlighet som avsevärt överstiger det föreliggande behovet. I syfte att begränsa arbete och kostnader bör därför vederbörande i verksamheten deltagande myndigheter till omprövning upptaga frågan, vilka uppgifter rörande vatten- och avloppsanläggningar som kan anses erforderliga för aktuella ändamål. Det torde även böra övervägas om det icke vore tillräckligt att publiceringen och eventuellt även uppgiftslämnandet ägde rum med några års mellanrum.

CIVILDEPARTEMENTET

§ 31

Den administrativa tillämpningen av vissa kollektivavtal

Fr. o. m. den 1 januari 1966 äger de offentliga tjänstemännen samma rätt som övriga arbetstagare att genom sina organisationer förhandla och sluta kollektivavtal om lön och andra ekonomiska anställningsvillkor. I stats-tjänstemannalagen (SFS 1965: 274) regleras närmare rätten att träffa avtal. Enligt dess bestämmelser är från avtalsområdet undantagna anställnings- och arbetsvillkor som närmare regleras i lagen eller i författning som lagen hänvisar till eller som enligt lagen tillhör Kungl. Maj:ts, riksdagens eller myndighets beslutanderätt. Förbudet mot avtal gäller även frågor om inrättande eller indragning av tjänst eller om tjänsteorganisationens utformning m. m. Till förhandlings- och avtalsområdet hör alla anställnings- och arbetsvillkor som ej omfattas av förbudet mot avtal. Avtal kan således slutas om lönebelopp, löneplaner, tjänsters lönegradsplacering, pension, semester, arbetstidens längd o. s. v.

Kollektivavtalsbestämmelser om avlöningsförmåner för statligt tjänstemannaanställd personal är meddelade i ett flertal avtal, främst allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) med tillhörande specialbestämmelser. Kollektivavtal har icke träffats beträffande rese- och pensionsförmåner. I fråga om dessa gäller alltså av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

Med den innebörd förhandlingssystemet har tillkommit det icke riksdagens revisorer att gå in på frågor som gäller storleken m. m. av de förmåner som utgår till statstjänstemännen. Dessa frågor avgöres som nämnts genom förhandlingar mellan vederbörande parter. Såsom ett led i revisorernas strävanden att medverka i åtgärder som syftar till förenklingar i administrativt avseende inom statsförvaltningen anser sig revisorerna dock oförhindrade att behandla spörsmål som avser det administrativa arbete tillämpningen av olika avlöningsbestämmelser medför.

Mot bakgrunden av vad sålunda anförts har revisorerna funnit det vara av intresse att från ett antal myndigheter inhämta svar på vissa frågor som just avser det administrativa arbete tillämpningen av AST m. fl. avtal medför. De tillfrågade myndigheterna är kriminalvårdsstyrelsen, rikspolisstyrelsen, chefen för försvarsstaben, försvarets civilförvaltning, civilförsvarsstyrelsen, socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, statens vägverk, postverket,

televerket, statens järnvägar, riksrevisionsverket, generaltullstyrelsen, skolöverstyrelsen, universitetskanslersämbetet, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, kommerskollegium, patent- och registreringsverket och arbetsmarknadsstyrelsen.

De framställda frågorna och det huvudsakliga innehållet i svaren på dessa framgår av det följande.

1. Har bestämmelserna i allmänt avlöningsavtal för stalliga och vissa andra tjänstemän med tillhörande specialbestämmelser visat sig svårtolkade eller i tillämpningen lett till otillfredsställande resultat?

Försvarets civilförvaltning erinrar i sitt mycket utförliga och upplysande svar om att avtalsbestämmelserna innehållsmässigt till övervägande del motsvarar bestämmelserna i tidigare gällande, av Kungl. Maj:t meddelade avlöningsbestämmelser. Avtalsbestämmelserna är såtillvida överskådligare och mera lättillämpliga som i avtalen sammanförts vad som förut fanns meddelat i ett flertal skilda författningar, kungl. brev o. d. I den mån bestämmelserna motsvarar tidigare bestämmelser har tillämpningen kunnat grundas på redan utvecklad praxis, vilket även godtagits av personalförbunden. I den mån de nya bestämmelserna avviker från eller ej har motsvarighet i tidigare gällande bestämmelser eller ändring skett i andra hänseenden, exempelvis genom att semesterlagen gjorts tillämplig på statstjänstemännen, har civilförvaltningen kunnat förmärka en viss osäkerhet i tillämpningen hos de lokala myndigheterna. I fråga om dylika bestämmelser saknas förarbeten såsom propositioner, betänkanden e. d., vilka ofta kunde ge ledning vid tillämpningen av de äldre avlöningsbestämmelserna, och ej heller fanns från början anvisningar eller tolkningsprejudikat som kunde tjäna till upplysning. Sådana tillkommer emellertid successivt under tiden för de nya bestämmelsernas tillämpning. Det kan förutsättas att i mån av erfarenheter förenklingar och förbättringar genomföres för att underlätta tillämpningen. Även om denna i inledningsskedet vållat visst besvär för de lokala myndigheterna — vilket bl. a. framgick av den mängd underhandsförfrågningar som gjordes hos civilförvaltningen — synes svårigheterna numera i stort sett ha bemästrats, vartill civilförvaltningens omfattande informations- och upplysningsverksamhet till väsentlig del torde ha bidragit. Det nya systemet har i flera avseenden inneburit förenklingar.

Statens vägverk säger att avtalstextens utformning snarare har gjort tillämpningen av AST enklare än tillämpningen av SAAR. Härtill har starkt bidragit att någon direkt motsvarighet till de muntliga och skriftliga anvisningar som frikostigt lämnas av avtalsverket tidigare icke funnits. Tillämpningen av avtalet har, såvitt kunnat utrönas, icke lett till otillfredsställande resultat.

Liknande uttalanden har gjorts av bl. a. *chefen för försvarsstaben, social-*

styrelsen, poststyrelsen, statens järnvägar, telestyrelsen och lantbruksstyrelsen.

Civildövarstyrelsen däremot säger att AST m. fl. författningar i vissa fall varit svårtolkade, bl. a. beroende på avtalstextens utformning. En avsevärd förbättring skulle uppnås, om AST:s paragrafer i ökad omfattning kunde förses med förklaringar och exempel på ett enkelt, entydigt och lättfattligt språk.

Riksrevisionsverket framhåller att svårigheterna att tolka de statliga avlöningsbestämmelserna för ämbetsverkets del icke ökat nämnvärt efter SAAR:s ersättande med AST. Att döma av riksrevisionsverkets underhandskontakter synes emellertid avsevärda tolkningssvårigheter föreligga hos andra myndigheter. De språkliga förändringar som vidtagits vid överflyttningen av författningstexten i Saar till avtalstext har i ett flertal fall föranlett tveksamhet om huruvida icke blott formella utan även sakliga ändringar åsyftats. Även den i och för sig vällovliga strävan att finna enkla och kortfattade uttryckssätt, vilken fått prägla skrivningen av AST, har i en del fall medfört oklarhet om bestämmelsernas innebörd.

Skolöverstyrelsen anser att avtalen i stort sett icke är svårtolkade. Utan tvekan har emellertid betydande tillämpningssvårigheter förelegat för skolväsendets myndigheter. Dessa svårigheter har emellertid i första hand hänfört sig till att lönebestämmelserna varit svåröverskådliga, enär de är uppdelade på AST, specialbestämmelserna till AST och TFU. Vidare har texten till avtalen genom åtskilliga ändringar varit svår att överblicka. Olika avsnitt har publicerats i skilda löneöverenskommelser och där ofta återgetts i form av transumer. För de enskilda myndigheterna har det varit svårt att snabbt få erforderligt antal av en viss publikation. Tolkningsanvisningar har publicerats i skilda cirkulär och i stencilerade avskrifter av brevsvår i enskilda ärenden. Något sakregister finnes icke. För att underlätta arbetet för skolmyndigheterna har överstyrelsen utarbetat Skolöverstyrelsens lönebok 1967—1968, som innehåller de för skolväsendet gällande lönebestämmelserna samt sakregister. Boken har blivit tillgänglig i september 1967.

Även om svårigheterna till väsentlig del icke gäller tolkning av avtalet, anser dock överstyrelsen att det skulle underlätta myndigheternas arbete om avtalsverket i större utsträckning än som hittills varit fallet kunde meddela generella tolkningsanvisningar beträffande vissa avtalsavsnitt och publicera dem i lättillgänglig form.

Skolöverstyrelsen ifrågasätter om det icke skulle bli enklare för skolväsendets del om samtliga bestämmelser rörande skolledare och lärare sammanfördes till ett avlöningsavtal — ett särskilt lärarlöneavtal.

Universitetskanslersämbetet uttalar att det komplex av nya bestämmelser som tillkommit inom ett centralt område av förvaltningen uppenbarligen måste verka avsevärt tyngande på det administrativa arbetet, ett förhållande

som endast i viss utsträckning kan anses betingat av svårigheter vid tillämpningen under ett inledande skede. Det nya systemet är nämligen enligt ämbetets mening genom hela sin konstruktion ofrånkomligen ägnat att öka det administrativa arbetet i jämförelse med tidigare gällande ordning. Detta gäller icke minst vid uppkommande konfliktsituationer, varav ämbetet har speciella erfarenheter. Härtill kommer den påtagliga svåröverskådlighet som vidlåder de nya bestämmelserna. Det syntes dock ovisst, huruvida och i vad mån en enhetligare redovisning av förekommande bestämmelser är möjlig att genomföra.

Lantmäteristyrelsen framhåller att vissa administrativa svårigheter uppstått därigenom att föreskrifter som förut varit samlade i en författning, SAAR, numera återfinnes på flera ställen, nämligen — förutom i statstjänstemannalagen, statstjänstemannastadgan och en del specialförfattningar, t. ex kungörelsen 1965: 915 — i kollektivavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST, ATF eller ARV).

Såsom exempel på bestämmelser som är svårtolkade anges ofta semesterbestämmelserna. Uttalanden av sådan innebörd gör bl. a. *kriminalvårdsstyrelsen*, *rikspolisstyrelsen*, *poststyrelsen*, *statens järnvägar* och *telestyrelsen*. Framför allt synes bestämmelserna för personal som har sin tjänstgöring förlagd även till sön- och helgdagar vara besvärliga. För kommunikationsverkens del försvåras dessutom tillämpningen av att ett särskilt avtal träffats om regler för utläggning av fridagar i samband med semester.

Flera myndigheter, såsom *riksförsäkringsverket*, *riksrevisionsverket* och *patent- och registreringsverket*, har som exempel på bestämmelser som leder till otillfredsställande resultat nämnt att byrådirektör i A 30:33 som befordras till avdelningsdirektör i B 5 erhåller lägre lön.

Andra myndigheter, t. ex. *rikspolisstyrelsen* och *lantmäteristyrelsen*, har anmärkt på utformningen av sjukvårdsbestämmelserna, särskilt i vad avser remissförfarandet mellan olika läkare.

Ytterligare exempel på bestämmelser som leder till otillfredsställande resultat har lämnats av bl. a. rikspolisstyrelsen, som härutinnan anfört följande.

En konsekvens av bestämmelserna i 46 §, II c och e, AST är att en tjänsteman som exempelvis genomgår en röntgenundersökning vid allmänt sjukhus och kostnaden härför beräknas enligt fastställd taxa, är berättigad till ersättning till tre fjärdedelar om han remitterats från verks- eller anvisningsläkare men till full ersättning om han remitterats från öppen mottagning vid allmänt sjukhus. Eftersom en röntgenundersökning merendels är relativt kostsam, föredrar understundom tjänstemän att uppsöka öppen mottagning på allmänt sjukhus för att erhålla önskad remiss till röntgenavdelning. Med hänsyn till att väntetiden vid besök på öppen mottagning ofta är mycket lång kan i samband med ett sådant besök myndigheten drabbas av personaladministrativt merarbete (omdisponering av personal) och ekonomiska kostnader (overtidsgottgörelse till ersättningspersonal o. d.).

2. *Har ifrågavarande bestämmelser föranlett administrativt merarbete i förhållande till tidigare gällande bestämmelser eller innebär de i några avseenden förenklingar? Har bestämmelsernas tillämpning medfört behov av ytterligare arbetskraft? I vilka avseenden anser Ni att de kan förenklas?*

Försvarets civilförvaltning erinrar om att tillämpningen av de nya bestämmelserna för civilförvaltningens del föranlett en omfattande informations- och upplysningsverksamhet. Besvärsmålen, som i det tidigare lönesystemet förekom i stort antal och vilkas handläggning utgjorde en stor arbetsbelastning för civilförvaltningen, har minskat i antal. Denna arbetsminskning uppväges dock av att antalet förfrågningar, såväl skriftligen som per telefon, från myndigheter och enskilda ökat i avsevärd omfattning samt att det nya avtalssystemet medfört en i många fall tidskrävande överläggningsverksamhet och kontakt i annan form med personalförbunden och avtalsverket. För de lokala myndigheterna inom försvaret däremot torde det nya systemet knappast ha medfört något merarbete.

I flera avseenden har avtalssystemet inneburit förenklingar, framför allt genom den delegering som gjorts från avtalsverket till centrala myndigheter i fråga om beslutanderätten i vissa hänseenden enligt den s. k. arbetsgivarnyckeln. Delegering har även sedermera företagits. Civilförvaltningen har hos avtalsverket ifrågasatt ytterligare delegering.

Även om det nya lönesystemet för civilförvaltningens del kan anses ha medfört viss ökning av arbetet på löneområdet, har dock någon personalökning på grund härav hittills icke behövt vidtagas. Såvitt civilförvaltningen nu kan bedöma torde någon personalförstärkning inom försvarets område på grund av det nya avtalssystemet icke erfordras, under förutsättning att verksamheten i fråga om lokala förhandlingar icke kommer att öka eller andra ändrade förhållanden skulle inträda.

Inställningen till frågan om nu avsedda bestämmelser har föranlett administrativt merarbete i förhållande till tidigare gällande bestämmelser är i övrigt splittrad. Flera myndigheter, såsom *civilförsvarsstyrelsen*, *lantmäteristyrelsen*, *kommerskollegium* och *universitetskanslersämbetet*, anser så helt eller delvis vara fallet. Andra åter, såsom *rikspolisstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *telestyrelsen*, *generaltullstyrelsen*, *lantbruksstyrelsen* samt *patent- och registreringsverket*, har i stort sett motsatt uppfattning. Ganska vanligt är dock att myndigheterna anmärker på det merarbete den retroaktiva tillämpningen av olika avtal medför.

Civilförsvarsstyrelsen säger att AST m. fl. författningar medfört merarbete. Bestämmelserna i SAAR med tillhörande författningar var väl genomarbetade och rikligt försedda med förklaringar och förtydliganden. Relativt sällan förekom väsentliga ändringar, vilket underlättade både inläring, tolkning och tillämpning. De ofta förekommande ändringarna av AST medför att det är mycket tidsödande och svårt att både inlära och fortlöpande

följa avtalstexten och förekommande ändringar. Detta har medfört ett avsevärt administrativt merarbete.

Riksförsäkringsverket säger att den uppdelning i avtalsbara och icke avtalsbara frågor som blivit en följd av den nya förhandlingsrätten synes ha gjort de nya bestämmelserna mera svåröverskådliga vid jämförelse med SAAR. Frånsett detta kan emellertid konstateras att AST i vissa fall inneburit förenklingar. Något behov av ytterligare arbetskraft har icke uppkommit hos riksförsäkringsverket för tillämpning av de nya bestämmelserna. Verket har för närvarande icke några förslag till förenklingar av bestämmelserna.

Kommerskollegium har uttalat följande.

I jämförelse med tidigare gällande avlöningsbestämmelser är nuvarande bestämmelser mera svåröverskådliga framför allt på grund av att de är uppdelade på sådana som regleras genom avtal — huvudavtalet, AST med anvisningar, ATF och handläggningscirkuläret — och sådana som rör icke avtalbara förhållanden reglerade i författningar — tjänstemannalagen och tjänstemannastadgan samt vissa specialförfattningar om inrättande av tjänster, om utövande av arbetsgivarens befogenhet m. fl. Denna mångfald av avtal och författningar som griper in i varandra och delvis reglerar samma frågor med olika utgångspunkter försvårar överblicken och gör därmed arbetet mer betungande än bestämmelserna i och för sig motiverar.

Rikspolisstyrelsen däremot säger att bestämmelserna i AST icke föranlett administrativt merarbete i förhållande till tidigare gällande bestämmelser. Avtalets uppdelning i huvudbestämmelser och specialbestämmelser har inneburit större överskådlighet.

Krav framföres från flera håll, t. ex. från *försvarets civilförvaltning*, på att bestämmelserna om löneklassplacering skall förenklas. *Statens järnvägar* säger att ett sätt att förenkla bestämmelserna vore att i den utsträckning så är möjligt undvika tillägg som utgår vid sidan av lönen.

3. *Har uppkommande spörsmål kunnat lösas inom ramen för gällande bestämmelser eller har framställningar till statens avtalsverk och/eller andra myndigheter erfordrats i någon större utsträckning? I vilka avseenden anser Ni att beslutanderätten i fråga som nu är förbehållen avtalsverket kan delegeras till Er eller Er underlydande myndighet?*

Flertalet tillfrågade myndigheter har upplyst att uppkommande spörsmål kunnat lösas inom ramen för gällande bestämmelser, även om framställningar till bl. a. avtalsverket måst göras i några fall. Uttalanden av sådan innebörd har gjorts av bl. a. *rikspolisstyrelsen*, *civilförsvarsstyrelsen*, *socialstyrelsen* och *poststyrelsen*. *Rikspolisstyrelsen* tillägger att samtliga de frågor i vilka avtalsverket förbehållit sig beslutanderätten synes vara av sådan art, att en helt likformig tolkning av avtalet är mest ändamålsenlig, varför delegering av dessa frågor icke anses vara erforderlig.

Telestyrelsen upplyser att kontakt givetvis under hand tagits med av-

talsverket i ett antal fall för att få partsviljan klarlagd. Antalet förfrågningar har dock kunnat begränsas med hänsyn till att avtalsverket kontinuerligt offentliggjort svar som givits på frågor från myndigheterna.

Riksrevisionsverket erinrar om att de frågor i vilka beslutanderätten nu är förbehållen statens avtalsverk tidigare i regel avgjorts av Kungl. Maj:t. Någon ytterligare delegation synes för närvarande ej böra göras. I sammanhanget vill riksrevisionsverket framhålla att det vore önskvärt att, när enligt avtalstexten arbetsgivaren äger besluta i visst avseende, i en not eller parentes anges om därmed avses Kungl. Maj:t, statens avtalsverk eller vederbörande myndighet (centrala förvaltningsmyndighet). För närvarande måste man gå till såväl kungörelsen 1966: 464 som den s. k. arbetsgivarnyckeln för att kunna avgöra vem som avses med uttrycket »arbetsgivare» i olika avtalsavsnitt.

Försvarets civilförvaltning säger att förfrågningar och framställningar till avtalsverket gjorts i relativt stor omfattning, särskilt i början av de nya bestämmelsernas tillämpning. Civilförvaltningen har vidare hos avtalsverket ifrågasatt viss ytterligare delegering till civilförvaltningen av beslutanderätten i vissa frågor. Däremot föreligger f. n. icke skäl för ytterligare delegering till andra myndigheter inom försvaret.

Även andra myndigheter har ifrågasatt ytterligare delegering i vissa frågor.

Statens vägverk har med stöd av det s. k. handläggningscirkuläret befohgenhet att för verkets arvodesanställda arbetsledarpersonal — för vilken verket också erhållit avtalsverkets bemyndigande att självt med personalorganisationen sluta kollektivavtal — meddela beslut i vad gäller omstationeringsansånd över ett år och löneavdrag vid livränta. Verket ifrågasätter om icke detta bemyndigande skulle kunna utsträckas att omfatta även den del av verkets personal på vilken AST är tillämpligt.

Såväl *telestyrelsen* som *statens järnvägar* anser att verken borde erhålla bemyndigande att meddela beslut i fall som avser rätt till lön enligt högre löneklass än enligt den vederbörande tjänsteman är placerad i.

Generaltullstyrelsen erinrar om att bestämmelsen i 45 § 3 mom. andra stycket AST utformats på sådant sätt, att frågan om ersättning av kostnad för vård och undersökning som enligt läkares föreskrift meddelats av annan än läkare eller sjuksköterska numera måste underställas avtalsverket. Detta gäller exempelvis kostnad för audiogram och behandling av vissa psykologer. Beslutanderätten i sådana fall bör som tidigare kunna ankomma på styrelsen. — Även *kriminalvårdsstyrelsen* och *riksförsäkringsverket* har ifrågasatt viss ytterligare delegering.

Lantbruksstyrelsen upplyser att framställningar till statens avtalsverk f. n. erfordras främst i ärenden om tillgodoräkning av viss tidigare ickeställig anställning, t. ex. icke-personalförtecknad anställning hos hushållningssällskap och statlig arvodesanställning, för löneklassplacering samt

om flyttningskostnadsersättning vid befordran från statlig arvodestjänst eller icke-personalförtecknad anställning hos hushållningssällskap till högre extraordinarie eller ordinarie tjänst hos styrelsen eller lantbruksnämnd. En delegering till lantbruksstyrelsen av handläggningen av beslutanderätten i dylika frågor skulle, såvitt styrelsen kan finna, innebära väsentliga arbetslättnader både för styrelsen och för avtalsverkets skälighetsgrupp.

Revisorernas uttalande. Sedan den 1 januari 1966 äger statstjänstemännen samma rätt som övriga arbetstagare att förhandla och sluta kollektivavtal om lön och andra ekonomiska anställningsvillkor. De bestämmelser som till följd härav nu gäller på detta område är framför allt meddelade i allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) med tillhörande specialbestämmelser. AST ersätter främst statens allmänna avlöningsreglemente (SAAR) och tilläggsbestämmelserna till detta (TBSAAR), som tidigare reglerade statstjänstemännens avlöningsförhållanden. Erinras må att 1954 års riksdagsrevisorer framförde vissa önskemål om förenklingar av SAAR m. m. Den utredning som med anledning därav tillkallades har utfört åtskilligt av det förarbete som ligger till grund för de nu gällande avtalen. Till övervägande del motsvarar dock avtalsbestämmelserna innehållsmässigt SAAR och TBSAAR, även om en annan systematik delvis tillämpats i avtalen.

Såsom berörts i det föregående tillkommer det enligt nu gällande ordning icke riksdagens revisorer att ingå på frågor som gäller storleken av den lön och de förmåner i övrigt som innefattas i avtalen. Även om det kan sägas att avtalsbestämmelsernas utformning i mycket rönt påverkan av själva förmånerna, erbjuder dock det nuvarande förhandlingssystemet ett betydande utrymme för överväganden och synpunkter i frågor av rent administrativ art. Med hänsyn härtill har revisorerna funnit det vara av intresse att från ett antal myndigheter inhämta upplysningar om den närmare karaktären av det administrativa arbete m. m. som tillämpningen av de olika avtalen medför. De framställda frågorna ävensom huvuddragen av de inkomna svaren har redovisats i det föregående.

Beträffande svaren på frågan, om nu gällande bestämmelser visat sig vara svårtolkade eller i tillämpningen lett till otillfredsställande resultat, kan helt allmänt konstateras att någon entydig opinion i detta avseende icke föreligger. Flera myndigheter anser att det sätt på vilket avtalstexten utformats snarare gjort det enklare att tillämpa AST än att tillämpa SAAR. Orsaken härtill har bl. a. angivits vara de muntliga och skriftliga anvisningar som statens avtalsverk utfärdat. Andra myndigheter finner däremot bestämmelserna svårtolkade, bl. a. beroende på just avtalstextens utformning.

Revisorerna vill för sin del icke uttala någon bestämd mening i den föreliggande frågan. Så mycket torde emellertid kunna sägas att, även om de

nya bestämmelserna i flera avseenden bättre systematiserats än de tidigare, åtskilligt ännu återstår att göra för att underlätta avtalens rent administrativa tillämpning. Olika myndigheter har i sådant syfte framfört uppslag som enligt revisorernas mening är värda allt beaktande. Sålunda har t. ex. skolöverstyrelsen ifrågasatt, om icke ett sammanförande av de bestämmelser som gäller skolledare och lärare till ett särskilt lärarlöneavtal skulle leda till en väsentlig förenkling för skolväsendets del. Bl. a. med hänsyn till undervisningsväsendets nuvarande omfattning liksom till mängden av olika skolformer är det i och för sig förståeligt, om detta avtalsområde blivit svår-tillgängligt och administrativt komplicerat. Det är troligt att hithörande bestämmelser skulle bli mera överskådliga, om de i möjligaste mån sammanfördes till ett särskilt avtal. Frågan härom är därför enligt revisorernas mening värd att ytterligare övervägas. Det kan för övrigt visa sig lämpligt att träffa särskilda avtal även för andra mera avgränsade yrkesområden.

Flera myndigheter har pekat på enskilda bestämmelser eller komplex av bestämmelser som i praktiken blivit svåra att tillämpa. Gällande semesterregler, framför allt då fråga är om personal som har sin tjänstgöring förlagd även till sön- och helgdagar, synes vara särskilt svårtolkade. Uttalanden av motsvarande innebörd har gjorts beträffande vissa avsnitt av föreskrifterna om olika sjukvårdsförmåner. Det ligger visserligen i sakens natur att bestämmelser som skall gälla ett så mångfasetterat område som den statliga förvaltningen icke sällan blir invecklade och därigenom svårtolkade. Enligt revisorernas mening bör detta dock icke hindra att bestämmelserna erhåller en mera praktisk utformning än vad fallet är för närvarande.

En faktor som synes medföra ett betydande merarbete för myndigheterna är den retroaktiva tillämpningen av olika avtal. Ofta är det fråga om små belopp som skall utbetalas. Försvarets civilförvaltning har sålunda, för att taga ett exempel, upplyst att ämbetsverket i retroaktiv ersättning vid ett tillfälle utbetalat en krona till var och en av 4 063 löntagare, två kronor till var och en av 2 788 löntagare och tre kronor till var och en av 2 402 löntagare. Retroaktiviteten sammanhänger med utformningen av det nuvarande förhandlingssystemet och har i olika sammanhang kritiserats. Revisorerna har icke ansett sig böra ingå på denna fråga, främst med hänsyn till att särskilda sakkunniga enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallats med uppdrag dels att utreda hur kollektivavtalssystemet för statstjänstemän m. fl. hittills fungerat, dels att framlägga förslag till de ändringar som får anses nödvändiga för framtiden. Man torde kunna utgå ifrån att därvid övervägas sådana ändringar i förhandlingsordningen som syftar till att i möjligaste mån eliminera behovet av en retroaktiv tillämpning av de olika avtalen.

Flera myndigheter har påpekat att den nuvarande mångfalden av avtal och författningar, vilka griper in i varandra och delvis reglerar likartade frågor, försvårar det administrativa arbetet och gör detta mer betungande

än bestämmelserna i och för sig ger anledning till. En myndighet har bl. a. framhållit, att det från redaktionell synpunkt vore önskvärt att anvisningar av olika slag för tillämpningen av AST flyttades in i själva avtalet och därvid omedelbart anslöts till respektive paragrafer. Vidare skulle ett alfabetiskt sakregister till AST vara av värde. Dylika synpunkter är enligt revisorernas mening värda beaktande, då i berört avseende utan tvekan förefinnes möjligheter till administrativa lättnader.

Det ligger i sakens natur att ett system som det nuvarande, vilket syftar till en i möjligaste mån likartad behandling av olika grupper tjänstemän, kan leda fram till svåröverskådliga och komplicerade bestämmelser. Den s. k. millimeterrättvisan har härvidlag ofta kritiserats. I det avseendet skiljer sig kollektivavtalen knappast från det tidigare systemet sådant det kom till uttryck i SAAR m. fl. författningar. Det är därför knappast förvånande att krav från olika håll rests på införandet av en helt ny ordning. Det är bl. a. mot den bakgrunden som det nyligen fattade beslutet att tillkalla särskilda sakkunniga för att utreda frågan om ändringar i det statliga lönesystemet får ses. I de sakkunnigas arbete ingår bl. a. att utreda frågan om förutsättningarna för en övergång till en friare lönesättning för statstjänstemännen. Även om myndigheterna som ett resultat av de sakkunnigas arbete skulle få vidgade befogenheter att själva fastställa lönen för olika grupper av anställda, är det dock uppenbart att reglerande bestämmelser av gemensam och mera allmän natur blir nödvändiga även i framtiden. Det framstår därför som angeläget att vid utformningen av dessa nya bestämmelser alla möjligheter till förenklingar tillvaratages. Då det torde komma att dröja avsevärd tid innan ett nytt lönesystem kan införas, är det också önskvärt att under mellantiden förenklingar inom ramen för den nuvarande ordningen i görligaste mån vidtages. Åtskilliga förslag till sådana förenklingar har utöver de förut omnämnda framkommit vid den av revisorerna gjorda undersökningen. Här må endast erinras om de frågor som sammanhänger med delegering av beslutanderätten från avtalsverket till andra självständiga myndigheter. Revisorerna anser sig kunna utgå ifrån att alla dessa förslag kommer att beaktas vid de kommande förhandlingarna.

Avlagda besök

Följande statliga myndigheter och institutioner m. m. har under året besökts av revisorerna.

Stockholms stad

Utrikesdepartementets och försvarsdepartementets lokaler i kvarteret Vinstocken
För ecklesiastikdepartementet planerade lokaler i kvarteret Neptunus Större
Tessinpalatset
Flygtekniska försöksanstalten
Medicinalstyrelsen
Televerkets anläggningar i Farsta

Södermanlands län

Lövsta skolhem och yrkesskola, Vagnhärad
Länsstyrelsens kameralsektion, Nyköping

Östergötlands län

Livgrenadjärregementet, Linköping
Länsskolnämnden, Linköping
Lantbruksnämnden, Linköping
Länsarbetsnämnden, Linköping
Landstingets arbetsvårdsinstitutets centralverkstad, Linköping

Jönköpings län

Länsstyrelsens datakontor, Jönköping
Järnvägsstationen, Vetlanda
Länsarbetsnämnden, Jönköping
Smålandslandstingens arbetssträningsinstitut, Jönköping

Kronobergs län

Länsskolnämnden, Växjö
Länsarbetsnämnden, Växjö

Kalmar län

Länsskolnämnden, Kalmar

Blekinge län

Karlskronavarvet AB, Karlskrona
Länsarbetsnämnden, Karlskrona

Kristianstads län

Södra militärområdesstaben, Kristianstad
Skånska dragonregementet, Hässleholm
Skjutfältet i Ravlunda
Krigsflygskolan, Ljungbyhed
Östra Spångs skolhem, Örkelljunga
Ryagårdens yrkesskola, Örkelljunga
Länsstyrelsen, Kristianstad
Länspolischefens expedition, Kristianstad
Länsskolnämnden, Kristianstad
Vissa skolanläggningar
Vissa jordbruksrationaliseringsföretag
Institutet för växtförädling av frukt och bär, Balsgård
Osby lantbruksskola, Osby
Önnestads lantbruksskola, Önnestad
Ryssberget samt vissa med statsbidrag understödda skogsplanteringar

Vissa naturvårdsobjekt
Domänverkets gemensamma revir-
expedition, Kristianstad
Länsarbetsnämnden, Kristianstad

Malmöhus län

Fångvårdsanstalten i Malmö
Fångvårdsanstalten i Hälsingborg
Södra skånska regementet, Ystad
Övningsfältet i Revingehed
Skånska luftvärnsregementet,
Malmö
Länsstyrelsen, Malmö
Kullens fyrplats
Falsterbokanalen
Tågfärjan Skåne, Trelleborg
Malmö-Bulltofta flygplats
Område för planerad storflygplats
vid Sturup
Stiftsnämnden, Lund
Vissa ecklesiastika arrendegårdar
Länsskolnämnden, Malmö
Universitetet i Lund
Kulturhistoriska föreningen för söd-
ra Sverige: samlingarna i Östarp
Statens lantbruksbyggnadsförsök,
Lund
Sveriges utsädesförening, Svalöv
Alnarpsinstitutet, Alnarp
Lantbrukshögskolans trädgårds-
sektion, Alnarp
Kullaberg och vissa andra natur-
vårdsobjekt
Länsarbetsnämnden, Malmö
Hälsingborgs stads arbetsvårds-
verkstad

Göteborgs och Bohus län

Bohusläns regemente, Uddevalla
Göta luftvärnsregemente, Göteborg
Älvsborgs kustartilleriregemente,
Göteborg

Länsstyrelsens kameralsektion och
datakontor, Göteborg
Järnvägsstationen, Ljungskile
Länsskolnämnden, Göteborg
Norrskolan, Uddevalla
Samrealskolan, Strömstad
Lantbruksnämnden, Uddevalla
Uddevalla revir, Uddevalla
Länsarbetsnämnden, Göteborg
Göteborgs stads arbetsvårdsverkstad
(GSA-Produktion), Göteborg

Skaraborgs län

Vägförvaltningen, Mariestad

Värmlands län

Värmlands regemente, Karlstad

Örebro län

Vägförvaltningen, Örebro

Västmanlands län

Västmanlands flygflottilj, Västerås
Länsskolnämnden, Västerås

Kopparbergs län

Visst beredskapslager

Gävleborgs län

Distriktsexpeditionen vid statens
järnvägars åttonde driftdistrikt,
Gävle
Allmänna arvsfonden tillhöriga fas-
tigheten Lingarö, Hudiksvall
Domänverkets fritidsområde
å Hornslandet

Västernorrlands län

Sundsvalls polisdistrikt, Sundsvall

Jämtlands län

Visst vägföretag i Åre

RIKSDAGENS
REVISORERS BERÄTTELSE

över den år 1967
av dem verkställda granskningen av

STATSVERKET

DEL II

FÖRKLARINGAR

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG
STOCKHOLM 1968

Innehållsförteckning

Försvarsdepartementet

§ 1 Till vissa läkare inom krigsmakten utgående löneförmåner m. m.	5
§ 2 Viss övning med ett flygfältsarbetskompani	28
§ 3 Fortifikationsförvaltningens anlåtande av visst konsultföretag..	33
§ 4 Vissa bevakningstekniska spørsmål	39

Socialdepartementet

§ 5 Bedömningen av rätt till förtidspension enligt lagen om allmän försäkring	46
§ 6 Representationskostnader m. m. hos de allmänna försäkringskassorna	50

Kommunikationsdepartementet

§ 7 Länsstyrelsernas datakontor	59
§ 8 Exekutionsväsendets organisationsnämnd	81
§ 9 Verksamheten vid kronofogdemyndigheten i Stockholm	90
§ 10 Redovisningen av förskott till vissa plankostnader	92
§ 11 Utfallet av automobilskattemedlens specialbudget	98
§ 12 Postverkets taxa för expressutdelning	98
§ 13 Televerkets bostäder i Nynäshamn	99
§ 14 Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer	104

Finansdepartementet

§ 15 Vissa iakttagelser angående skatteuppbörden m. m.	112
§ 16 Konkursframställningar m. m. inom vissa kronofogdedistrikt..	112
§ 17 Undantag från skyldigheten att erlægga allmän varuskatt i vissa fall	117
§ 18 Försäljning av viss allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom	119
§ 19 Förslagsverksamheten inom statsförvaltningen	132
§ 20 Räkenskapsgranskningens organisation inom den statliga förvaltningen	150
§ 21 Utgivningen av statsliggaren	157
§ 22 Kostnaderna för ämbetslokaler i de centrala delarna av Stockholm	168
§ 23 Statlig representation	170
§ 24 Affärsverkens driftstater	171
§ 25 Förrådshållningen inom vissa statliga verk	171

Utbildningsdepartementet

§ 26 Tillsättning av ordinarie lärartjänster	187
§ 27 Skolornas schemaläggning	191
§ 28 De vetenskapliga forskningsrådets administration	193

Jordbruksdepartementet

§ 29 Statens skogsförbättringsanslag	200
§ 30 Statistik över vatten- och avloppsanläggningar	207

Civildepartementet

§ 31 Den administrativa tillämpningen av vissa kollektivavtal	213
--	-----

Vid tryckningen av de till departement och ämbetsverk inkomna förklaringarna och yttrandena har vissa vid dylika officiella skrivelser brukade formaliteter utan betydelse för innehållet uteslutits.

FÖRSVARSDEPARTEMENTET

§ 1 Till vissa läkare inom krigsmakten utgående löneförmåner m. m.

Överbefälhavaren

Bakgrund

Allmänt. Den nya ordning för fredssjukvården vid krigsmaktens förband som beslöts av statsmakterna 1965 tillkom för att avhjälpa vissa brister i den fram till denna tid gällande ordningen. Dessa brister var enligt vad som anfördes av 1962 års försvarssjukvårdsutredning i dess betänkande I (SOU 1964: 20) främst

att betydande vakanser förelåg beträffande förbandsläkare särskilt vid arméns förband

att bl. a. med anledning härav den öppna och slutna vården av värnpliktiga i stor utsträckning måste handläggas av andra läkare än förbandsläkare. Härvid förekom ett betydande uttag av tjänstgöringsdagar för värnpliktiga läkare för verksamhet inom fredssjukvården

att åtskilliga läkaruppgifter vid förbanden icke fullgjordes. Sålunda medverkade förbandsläkarna ofta endast i ringa omfattning inom hälsovård, utbildning, krigs- och mobiliseringsplanläggning, förvaltning m. m.

Utredningen anförde vidare i sitt betänkande, att det förordade nya systemet skulle komma att ställa »ökade krav på medverkan i högre regionala staber» av bl. a. »ständigt tjänstgörande militärläkare» och framhöll att det var av vikt »att dessa stabers personella resurser i fråga om medicinskt skolad personal snarast förstärkas».

Såväl överbefälhavaren som chefen för armén framhöll i sina yttranden betydelsen av att utredningens förslag i dessa avseenden genomfördes.

I propositionen som lades till grund för statsmakternas beslut (nr 176/1963) uttalades vidare (s. 18): »De förslag som här lagts fram till omorganisation av förbandssjukvården förutsätter överföring av vissa läkaruppgifter till högre nivå . . . Dessa frågor kommer att behandlas av försvarssjukvårdsutredningen i ett kommande betänkande.»

Försvarssjukvårdsutredningen framlade sedermera i sitt betänkande II (SOU 1966: 35) vissa förslag till förstärkning av militärområdesstabernas organisation, bl. a. grundade på att dessa enligt det ovan redovisade beslutet ålagts utökade uppgifter.

Riksdagens revisorer har i sin berättelse anförts bl. a.

att arvodena till inom förbandssjukvården verksamma läkare är höga och i vissa fall alltför höga och att ersättningsnormerna mot denna bakgrund bör överses

att värnpliktiga läkare i icke önskad omfattning måste insättas i den rent fredsmässiga sjukvården

att svårigheter att under krigsförbandsvisa övningar besätta befattningar som brigad- och fördelningsläkare uppkommit vid armén samt

att i de fall då samma läkare tjänstgör såväl som förbands- som tjänste-

läkare läkaren i praktiken kommer att i vissa fall utöva kontroll över sin egen verksamhet vilket är ägnat att inge principiella betänkligheter.

Synpunkter

Allmänt. Det nya systemet för förbandssjukvården har varit i verksamhet under endast ett år. Det synes vara naturligt att vissa övergångssvårigheter uppstår vid tillämpningen av ett helt nytt system vilket bör beaktas vid bedömandet av dettas effekt. Det torde vidare vara väsentligt att en bedömning av systemet även beaktar frågan om någon förbättring när det gäller de av försvarssjukvårdsutrustningen påtalade bristerna har skett.

Vakansläget. Enligt uppgifter som inhämtats av Försvarets sjukvårdsstyrelse har en väsentlig förbättring av vakansläget vid krigsmaktens förband skett. Antalet obesatta läkarbefattningar har från 1/7 1966 minskat med 75 %. Sålunda är det nu endast ett fåtal förband som helt saknar avtalsanställda läkare. Dessa förband är belägna inom områden där en besvärande läkarbrist även inom sjukvården i övrigt råder. Orsaker till förbättringen kan bl. a. vara att det nya systemet medger större flexibilitet när det gäller anställningsformerna samt att ersättningarna till inom förbandsjukvården verksamma läkare gjorts mera konkurrenskraftiga i jämförelse med läkarnas löner i övrigt.

Utnyttjande av värnpliktiga läkare. Värnpliktiga läkare bör i princip ej utnyttjas för fredssjukvård i större utsträckning än vad som motiveras av deras utbildning för sina krigsbefattningar.

I betänkandet »Läkaren i totalförsvaret» (SOU 1961: 63) anfördes (sid. 194—195) att en begränsad tjänstgöring vid fredsförband borde ingå i de vpl läkarnas utbildning och att denna tjänstgöring ur utbildningssynpunkt borde omfatta omkring 30 dagar men att den med hänsyn till den dåvarande bristen på förbandsläkare skulle kunna utsträckas till att omfatta högst 60 dagar. Utredningens förslag godtogs av statsmakterna (prop. 106/1963 sid. 43). I propositionen framhölls dock att tjänstgöringen om möjligt borde nedbringas till 30 dagar. Uttaget av tjänstgöringstid för vpl läkare har också kunnat nedbringas väsentligt under det nya systemet.

Sålunda bedömdes 1966 (sista året av gamla systemet) behovet vid armén vara 730 läkarmånader. Budgetåret 1966/67 togs 250 månader i anspråk. Av dessa åtgick 120 månader för att täcka vakanser vid förbanden medan övrig tid användes för att tillgodose behov av semestervikarier, sjukvård »utanför grindarna» m. m.

Läkares medverkan i annat än rent medicinsk verksamhet. Redan före den nya ordningens genomförande förekom enligt vad som bl. a. anförts av FSU 62 vissa brister i vad avsåg läkarnas medverkan i hälsovård, utbildning, krigs- och mobiliseringsplanläggning, utbildning m. m. Detta förhållande torde dels ha haft samband med det då rådande vakansläget, dels med det faktum att förbandsläkarna inom ramen för sin veckoarbetstid i betydande utsträckning tvingats koncentrera sig på rent sjukvårdande uppgifter. Överbefälhavaren delar uppfattningen att brister på detta område alltså föreligger.

Enligt det nya systemet skall läkare som anställs som förbandsläkare ha en veckoarbetstid av 6—10 tim., beroende på vid vilket förband han är anställd. Denna tid är uteslutande avsedd för arbetsuppgifter av här ifrågasvarande natur och torde — med den av FSU föreslagna begränsningen av uppgifterna och överföringen av vissa uppgifter till regional nivå vara tillräcklig. Överbefälhavaren bedömer att man genom att noggrannare precise-

ra läkarnas uppgifter och genom ett konsekvent uttag av den för ändamålet disponibla tiden kan lösa frågan och avser att i samråd med sjukvårdsstyrelsen och försvarsgrenscheferna vidta åtgärder härför.

I detta sammanhang må dock framhållas att den avsedda förstärkningen av militärområdesstaberna ej genomförts och att den av bl. a. departementschefen förutsatta överföringen av uppgifter till högre nivå ej kunnat ske i avsedd omfattning.

Tillgodoseendet av behovet av läkare på vissa kvalificerade platser i krigsorganisationen. Det nya systemet bör betraktas som en integrerande del i den av FSU i sina betänkanden I och II föreslagna omgestaltning av krigsmaktens sjukvård.

I detta sammanhang är förbandssjukvården främst avsedd att tillgodose de fredstida behoven av sjukvård. Överbefälhavaren anförde i sitt yttrande över försvarssjukvårdsutredningens betänkande I att det är fördelaktigt att kunna rekrytera läkare vid krigsorganiserade staber bland läkarna vid förbanden. Vissa svårigheter att ta sådana läkare i anspråk för tjänstgöring under krigsförbandsövningar föreligger f. n. i enlighet med vad chefen för armén påpekat. Svårigheterna torde dock kunna överkommas genom åtgärder inom systemets ram.

Lönerna. Storleken av till i förbandssjukvården verksamma läkare utbetalda arvoden bör ses i relation till de även generellt sett höga läkarlönerna. En förutsättning för en godtagbar rekrytering på befattningar som förbandsläkare, tjänsteläkare och anvisningsläkare är att krigsmakten kan erbjuda motsvarande ekonomiska förmåner. I flera av de av riksdagens revisorer påvisade fallen där särskilt höga ersättningar uppburits torde detta ha föranletts av att läkaren tvingats bestrida mer än en funktion. I sådana fall torde även den förutsatta arbetstiden väsentligt ha överskridits och därmed även läkarens möjligheter att vid sidan av sin verksamhet inom förbandssjukvården utöva annan verksamhet minskat. Vissa lönebelopp synes dock detta oaktat vara så höga att ovan anförda faktorer ej kan ge fullt tillräcklig förklaring. En orsak kan härvid vara viss tveksamhet beträffande tillämpningen av militärläkartaxan och rättelse torde i detta fall stå att vinna genom en noggrannare kontroll härav samt att genom att erforderliga tillämpningsbestämmelser utfärdas genom sjukvårdsstyrelsens försorg.

Förening av tjänst såsom förbands- och tjänsteläkare. Det förhållandet att en läkare bestrider befattningen som såväl förbands- som tjänsteläkare innebär ingen förändring jämfört med den ordning som rådde före det nya systemets genomförande. Det måste ses som en följd av de övergångsbestämmelser som gäller med 21 veckotimmars tjänstgöringsskyldighet för läkare som från det gamla systemet övergått i det nya samt från det förhållandet att det ur rekryteringssynpunkt i vissa fall torde vara fördelaktigt att en förbandsläkare i begränsad omfattning även kan tjänstgöra som tjänste- eller anvisningsläkare.

I vad avser den kontrollerande verksamheten har såvitt överbefälhavaren kunnat finna inga praktiska nackdelar kunnat påvisas.

Sammanfattning. Det nya systemet för krigsmaktens förbandssjukvård har varit i funktion under endast ca ett år. Det genomfördes som ett första steg i en mera omfattande omorganisation av militärsjukvården i dess helhet. I flera avseenden har det som ovan anförts inneburit en förbättring av tidigare förhållanden och torde på sikt kunna leda till ytterligare förbättringar.

Vissa svagheter vidlåder dock alltjämt systemet. Dessa synes dock vara av den art, att de kan tillrättas inom dess ram. Överbefälhavaren vill i detta sammanhang än en gång understryka att det är angeläget att den av försvarssjukvårdsutredningen föreslagna förstärkningen av militärområdesstaberna med heltidsanställda läkare genomförs.

En omprövning av systemet enligt med av riksdagens revisorer förordade riktlinjer avstyrks därför.

Överbefälhavaren vill däremot ej motsätta sig att en översyn av ersättningsnormerna och deras tillämpning genomförs. Stockholm den 5 februari 1968.

På uppdrag av överbefälhavaren

S. SYNNERGREN

Chef för försvarsstaben

Hans Snell

(Bilagor nr 1—3)

Bilaga 1

Yttrande från chefen för armén

Den omorganisation av förbandssjukvården som genomfördes från 1/7 1966 har hitintills inte medfört någon avgörande ändring beträffande den fredsmässiga hälso- och sjukvården vid arméns förband. Systemet med prestationsersättning har dock medfört att uttaget av värnpliktiga läkare för fredsmässig sjukvård har kunnat minskas till förmån för deras utbildning och övning för krigsbefattning. Uttalandet i revisorernas berättelse om att arméöverläkaren anser att den nya organisationen medfört en ökad omfattning av denna insats av värnpliktiga läkare innebär en misstolkning av de uppgifter som arméöverläkaren lämnat till revisorerna. Detta uttalande har sedermera ändrats av revisorerna genom särskild skrivelse den 28/12 1967.

Den nya organisationen har endast fungerat under kort tid och behoven av deltidsanställda läkare har ännu icke helt kunnat fyllas. Funktionerna som förbands-, tjänste- och anvisningsläkare har flestades samlats till en och samma person. Befattningarna inom förbandssjukvården har till övervägande del besatts med före reformen anställda militärläkare. Nyrekrytering av förbands- och tjänsteläkare har skett i viss omfattning.

Generellt kan reformen — tvärt emot försvarssjukvårdsutredningens grundsyn — innebära en tendens mot enläkarsystem vid förbanden. Särskilt vid förband med stor personalstyrka medför enläkarsystemet att tiden för läkarmottagning, framförallt under veckans första dagar, utökas så att ett icke önskvärt bortfall av utbildningstid för väntande värnpliktiga uppstår. Det nya systemet har minskat behovet av värnpliktiga läkare genom att läkare vid förband åtagit sig dubbla uppgifter. Huruvida detta innebär en rationellare hälso- och sjukvård för att minska bortfall av utbildningstid kan icke nu med säkerhet bedömas.

Systemets ekonomiska konsekvenser i övrigt undandrar sig chefens för armén bedömande. Chefen för armén anser det dock riktigt att läkare vid försvaret arvoderas efter marknadsmässigt konkurrenskraftiga villkor.

Även om reformen kommit att medföra en minskning av de värnpliktiga

läkarnas insats i den fredsmässiga förbandssjukvården måste det konstateras att det fortfarande föreligger behov av att värnpliktiga läkare och icke ständigt tjänstgörande läkare måste tas i anspråk för sådana fredsuppgifter som icke har direkt värde för deras utbildning för krigsbefattningen. Chefen för armén anser det angeläget att förbandssjukvården organiseras så att varje värnpliktig läkares återstående tjänstgöringsskyldighet efter grundutbildningen så långt möjligt kan ägnas åt tjänstgöring vid krigsorganiserade förband och medverkan vid förbandsutbildning, främst under GKU-skedet.

Den allvarligaste konsekvensen av det nya förbandsläkärsystemet är bortfallet av viktig militärmedicinsk medverkan i arméns förbandsproduktion i övrigt, främst i vad avser krigsförberedelsearbetet. Chefen för armén anser det vara av väsentlig betydelse att samtliga de medicinska krav som föreligger för att kunna skapa krigsdugliga förband tillgodoses.

1962 års försvarssjukvårdsutredning inventerade behoven av medicinsk medverkan för förbandsproduktionen och utredningens förslag inbegrep även den förbandsläkarreform som nu genomförts genom beslut av 1965 års riksdag. Förslaget innebär en kraftig beskärning av det ansvar och de uppgifter som tidigare åvilat förbandsläkarna såsom tjänstegrenschefer. Utredningen föreslog att detta bortfall av militärmedicinsk medverkan vid truppförbanden skulle kompenseras genom läkarförstärkning i central och regional instans. Under denna förutsättning ansåg sig chefen för armén även kunna godtaga utredningens förslag. Så när som på överförandet av ansvaret för sjukvårdsmaterieförvaltningen till intendentsidan har detta för arméns verksamhet så väsentliga bortfall icke ersatts.

De nya bestämmelserna för förbandsläkarnas tjänstgöringsskyldighet innebär därför att många militärmedicinska uppgifter som är nödvändiga och väsentliga för arméns beredskap, krigsduglighet och tjänstbarhet i övrigt kan bli eftersatta. Detta är ett förhållande som icke kan godtagas och chefen för armén ser allvarligt på de konsekvenser som detta kan komma att medföra vid produktionen av krigsdugliga förband. Chefen för armén vill därför främst i detta avseende biträda riksdagens revisorers uppfattning att omprövning och komplettering av vissa delar av den nya förbandssjukvårdsorganisationen snarast bör komma till stånd. Stockholm den 23 januari 1968.

På uppdrag av chefen för armén

K. E. Holm

Chef för arméstaben

G. Hesselblad

Bilaga 2

Yttrande från chefen för marinen

Riksdagsrevisorernas undersökning berör budgetåret 1966/67. Enär den nya förbandssjukvårdsorganisationen trädde i kraft den 1/7 1966, måste den aktuella tiden betraktas som en övergångsperiod mellan två olika system och lämpar sig följaktligen dåligt för definitiva bedömningar.

För marinens del förelåg före den 1/7 1960 inget allvarligt problem avseende den fredsmässiga förbandssjukvården. Bristerna inom marinens hälso- och sjukvård låg främst inom det område som berör krigsplanläggning

och utbildning. Genomförandet av den nya förbandssjukvårdsorganisationen har för marinens del inte inneburit någon större förändring, särskilt som den fredsmässiga sjukvården vid de flesta förbanden handhas av samma läkare som före omläggningen. Vid utbildningsinspektioner och av inkomna rapporter att döma har någon säker påverkan på förbandsproduktionen i ena eller andra riktningen icke kunnat fastställas. Av utfärdade marinorder framgår dock att behovet av marinläkares (icke ständigt tjänstgörande vid kåren, reserv och vpl) medverkan i den fredsmässiga förbandsjukvården minskat till 35 tjänstgöringsmånader budgetåret 1966/67 mot 49 för budgetåret 1965/66. Den korta remisstiden har icke medgivit en detaljerad utredning, men de missförhållanden som före 1/7 1966 vidlått marinens sjukvårdstjänst avseende krigsplanläggning och utbildning har i varje fall icke minskat.

Vad beträffar de av riksdagsrevisorerna redovisade kostnaderna och deras därpå grundade bedömningar, så måste storleken av de ersättningar som utgår för behandling och undersökning av krigsmaktens personal ses mot bakgrund av motsvarande ersättningar inom det civila samhället. De inkomster den enskilde läkaren erhåller bör redovisas mot bakgrund av den tid vederbörande nedlagt för inkomsternas förtjänande alltså som timersättning. Från sålunda framräknad timersättning skall dras de fasta kostnader som en under den tid läkaren tjänstgör i krigsmakten icke utnyttjad läkarpraktik medför. Vidare bör beaktas att av det som återstår skall läkaren själv betala pensions- och sjukförsäkringar. Här nämnda förhållanden synes icke tillmätts önskad betydelse i den aktuella handlingen.

Om med läkarverksamhet i det civila konkurrenskraftiga ersättningar skall utgå, utan vilka rekrytering torde bli svår, torde sedan vissa under övergångstiden förklarliga missförhållanden tillrättats någon nämnvärt billigare hälso- och sjukvård icke stå att erhålla. Däremot vill chefen för marinen ifrågasätta om full valuta för pengarna erhålles med nuvarande system. Ersättningsformen torde i sig själv kunna innebära en frestelse dels att ställa tillbaka patienter oftare och fler gånger än som är medicinskt befogat och dels att under den tid som skall tillkomma förbandsläkargöromål inplanera annan prestationsersatt verksamhet.

Revisorernas uppfattning delas att möjligheten att förena förbands- och anvisningsläkare hos samma individ, vilket medför att denne skall utöva kontroll över sig själv, inger betänkligheter från principiell synpunkt. Dock bör påpekas att den nya organisationen i detta avseende icke skiljer sig från den gamla.

Chefen för marinen har i sitt yttrande över FSU-62 betänkande »Förbandssjukvården» tagit avstånd från den nu genomförda organisationen och finner icke skäl föreligga att ändra sin där deklarerade principiella inställning i aktuell fråga.

Slutligt ställningstagande till en revidering av nuvarande förbandssjukvårdens organisation bör icke göras förrän statsmakterna tagit ställning till FSU förslag rörande central regional och lägre regional instans samt därav föranledda förändringar genomförts och under viss tid prövats. Stockholm den 23 januari 1968.

På uppdrag av chefen för marinen

Arne Widner

Tjfr. CMS

Lars Troell

*Bilaga 3**Yttrande från chefen för flygvapnet*

Det nya systemet för förbandssjukvård med kontraktsanställda förbands- och tjänsteläkare samt anvisningsläkare för fast anställd personal har för flygvapnet inneburit en försämring vid jämförelse med tidigare system med fast anställda läkare.

Inom flygvapnet fanns, när försvarssjukvårdsutredningens betänkande framlades, ingen personalbrist av den art som påfordrade ett nytt anställningssystem för att hålla läkarbefattningarna vid förbanden besatta.

Tidigare kunde man inom flygvapnet räkna med ett personligt engagemang från förbandsläkarnas sida för att lära känna förbandets flygande personal och av honom förväntades och fordrades en aktiv insats vid uppföljning av denna värdefulla och ur utbildningssynpunkt mycket dyrbara personalgrupp. Det nya systemet med prestationsarvodering har i princip raserat vad som förut fanns av medicinsk uppföljning i detta hänseende vid förbanden. I försvarssjukvårdsutredningen förutsågs en sådan utveckling, varför behov av nya flygspecialläkartjänster fastslogs av utredningen. Dessa avsågs för att bl. a. sköta den uppföljning av flygande personal, som tidigare åvilat förbandsläkarna. Det förtjänar i detta sammanhang nämnas att några av flygvapnets äldre förbandsläkare vägrat övergå till det nya systemet trots att det för dem skulle medföra uppenbara ekonomiska fördelar samt att flygvapnets läkare vid tillfrågan hösten 1967 så gott som undantagslöst förklarat sig föredra en anställningsform lik den tidigare bl. a. för att den gav större arbetstillfredsställelse.

Flygvapnet har inga värnpliktiga läkare till disposition för täckande av förbandsläkarvakanser i samband med övningar, semestrar o. d. utan alla slags vakanser måste i stor utsträckning fyllas genom kommendering av flygläkare i flygvapnets reserv respektive »vid flygvapnet» (arvodesanställda). Möjligheterna att lokalt skaffa vikarier för kontraktsanställning under vakans är i allmänhet mycket begränsade.

Med hänsyn till önskvärdheten av att nedbringa sjukvårdskosten för banderna bl. a. beträffande läkararvoden föreslår chefen för flygvapnet att frågan om formerna för läkares anknytning till förbandssjukvården upptages till omprövning. Därvid bör en återgång till äldre system prövas, varvid de ekonomiska förmånerna också bör överses. Stockholm den 26 januari 1968.

På uppdrag av chefen för flygvapnet

H. Neij

Tjfr. chef för flygstaben

K. W. Normelius

Försvarets civilförvaltning

Såsom framgår av den i nämnda paragraf lämnade redogörelsen har riksdagens revisorer från civilförvaltningen inhämtat uppgifter om storleken av de ekonomiska förmåner som för budgetåret 1966/67 utbetalats till envar av de vid truppförbanden tjänstgörande läkarna efter ikraftträdandet av den nya organisationen av förbandssjukvården.

I likhet med revisorerna finner civilförvaltningen att den lämnade utredningen ger vid handen att de till en och samme läkare utbetalda samman-

lagda arvodesbeloppen i flera fall varit mycket höga. Detta synes delvis ha haft sin grund i det förhållandet att de tre funktionerna som förbands-, tjänste- och anvisningsläkare vid förbanden icke varit uppdelade på olika läkare utan regelmässigt samlade hos endast en läkare vid förbandet. Även om de ifrågavarande läkarna icke är heltidsanställda vid förbandet utan har möjlighet att vid sidan av sina militära uppdrag driva exempelvis privatpraktik, torde det dock få förutsättas att den läkare som ombesörjer samtliga de tre ovannämnda läkarfunktionerna vid ett förband endast i mindre utsträckning kan medhinna andra läkaruppgifter utanför den militära tjänsten. Någon utredning om tidsåtgången per dag för de militära läkargöromålen i dylika fall föreligger icke. Den gjorda granskningen av de redovisade inkomstuppgifterna för de olika läkarna utvisar emellertid att de största ersättningsbeloppen utgått till dem i deras egenskap av tjänsteläkare. Detta förhållande synes delvis sammanhånga med den konstruktion av arvodesberäkningen för tjänsteläkarna som använts i det mellan statens avtalsverk och Sveriges akademikers centralorganisation slutna avtalet, nämligen att arvodet beräknas enligt särskild militär hälso- och sjukvårdstaxa, som finns fogad vid avtalet, för varje undersökning eller behandling m. m. Med hänsyn till den stora besöksfrekvensen av värnpliktig personal på förbandens tjänsteläkarmottagningar som enligt revisorerna förekommit vid vissa förband under olika månader, har vederbörande läkare i tjänsteläkararvode under sådana månader kommit att uppbära betydande ersättningsbelopp.

I detta sammanhang må framhållas att enligt det ovannämnda avtalet äger tjänsteläkare för »dag, då den sammanlagda intjänade ersättningen enligt A och B i den militära hälso- och sjukvårdstaxan understiger 75 kronor, i stället uppbära särskild ersättning med nämnda belopp». Detta belopp om 75 kronor för dag är således en minimiersättning till en tjänsteläkare. Någon föreskrift om maximerad ersättning för dag finns icke. Civilförvaltningen ifrågasätter, om icke en sådan bestämmelse borde finnas för det fall, att fråga är om massundersökningar.

Vad beträffar det av revisorerna åberopade fallet angående en såsom förbands-, tjänste- och anvisningsläkare fungerande läkare vid ett förband, som i juni 1967 under fyra dagar utfört hälsoundersökning av en till Sverige återkommen FN-kontingent, bestående av sammanlagt 518 personer, och härför, inklusive 32 intyg, räknat sig till godo en ersättning av tillhoppa 11 026 kronor enligt räkning, må framhållas att ifrågavarande ärende överlämnats från försvarets sjukvårdsstyrelse till civilförvaltningen för prövning. Ersättning i förevarande fall har hittills (19 januari 1968) icke utbetalts till läkaren i fråga. Civilförvaltningen har i skrivelse till chefen för armén uttalat, att ersättningen borde beräknas med tillämpning av nämnda förbands- och tjänsteläkaravtal och utgå med 8 026 kronor i stället för av läkaren yrkade 11 026 kronor.

De av revisorerna framförda erinringarna av organisatorisk natur mot den nya förbandssjukvårdsorganisationen finner civilförvaltningen sig icke kunna taga närmare ställning till. Dessa föranleder därför icke något ämbetsverkets yttrande.

På grund av den av revisorerna framlagda utredningen om de ekonomiska förmånerna till läkarna i den nya förbandssjukvårdsorganisationen och vad civilförvaltningen här anfört vill civilförvaltningen biträda revisorernas uppfattning att en översyn av ersättningsnormerna beträffande de ifrågavarande läkarna bör komma till stånd.

I ärendets handläggning har deltagit undertecknade Lundberg och t f

avdelningsdirektören Andersson, den sistnämnde föredragande, samt krigsråden Insulander och Nilsson ävensom t f byråchefen Stenborg. Stockholm den 19 januari 1968.

RAGNAR LUNDBERG

Torsten Andersson

Försvarets sjukvårdsstyrelse

Kritiken av den nya förbandssjukvårdsorganisationen kan sammanfattas i följande punkter:

1. Arvodena till läkarna har befunnits för höga och i några fall alltför höga. En översyn av gällande ersättningsnormer bör därför utan dröjsmål verkställas.

2. Värnpliktiga läkare och icke ständigt tjänstgörande läkare har enligt uppgift från arméöverläkaren i ökad omfattning måst sättas in i den rent fredsmässiga sjukvården. De kostnader som förbandssjukvården efter omorganisationen åsamkat statsverket bör bedömas med hänsyn härtill.

3. Anlitande av unga värnpliktiga läkare vid inskrivningsförrättningar har enligt arméöverläkaren medfört att frekvensen av nedgruppering och oduglighetsförklaring av värnpliktiga efter tjänstgöringens påbörjande väsentligt ökat.

4. Arméöverläkaren har påtalat, att de enligt avtal anställda, från sina ordinarie militärläkartjänster tjänstlediga läkarna icke mot sin vilja ansetts kunna beordras deltaga i krigsförbandsvisa övningar, vilket lett till att en besvärande brist på läkare uppkommit inom fördelnings- och brigadstaber.

5. Den situationen, att vid ett och samma förband en enda läkare som regel tjänstgör icke blott som förbands- och tjänsteläkare utan även som anvisningsläkare och därmed i praktiken har att i vissa hänseenden utöva kontroll över sin egen verksamhet, är ägnad att från principiell synpunkt inge betänkligheter.

6. Det är angeläget, mot bakgrunden av att betydande olägenheter uppenbarligen är förenade med den nya förbandssjukvårdsorganisationen, att en omprövning i vissa delar av denna organisation snarast kommer till stånd, vilken omprövning lämpligen kan verkställas i anslutning till den av revisorerna föreslagna översynen av ersättningsnormerna.

Sjukvårdsstyrelsen behandlar nedan punkterna i tur och ordning.

1. Ersättningsnormerna

Revisorerna finner de till läkarna utbetalade arvoden höga och i många fall alltför höga. Gentemot detta vill sjukvårdsstyrelsen framhålla att läkare tillhör en utpräglad höglönegrupp. Stora rekryteringssvårigheter beträffande läkare råder inom hela samhället. Om krigsmakten skall ha någon möjlighet att konkurrera om tillgängliga läkarkrafter måste marknadsmässiga löner kunna erbjudas. Det har också visat sig efter införandet den 1.7.1966 av den nya förbandssjukvårdsorganisationen, att läkarsituationen vid förbanden väsentligt förbättrats även om ingalunda någon konkurrens om läkarbefattningarna kunnat konstateras. Om de senaste rekryteringssträvandena ger förutsett resultat, skulle inom kort endast fyra av de större förbanden och skolorna stå utan avtalsanställd läkare för längre tidsperiod, nämligen JS, Lv7, F 21 och I 21.

I detta sammanhang vill sjukvårdsstyrelsen framhålla, att revisorerna,

såvitt framgår av redogörelsen, icke uppmärksammat att förbands- och tjänsteläkare i den nya organisationen icke åtnjuter andra sociala förmåner än dem, som utgår enligt semesterlagen och lagen om allmän försäkring. De är således sämre ställda i detta avseende än övriga statstjänstemän och har att själva svara för sjuk-, olycksfalls- och pensionsförsäkringsavgifter. Anvisningsläkarna har överhuvudtaget inga sådana sociala förmåner som de anställda. Bedömningen av läkarnas inkomster måste ske med beaktande härav. Som en övergångsanordning har militärläkare i det äldre systemet tillförsäkrats bibehållen pensionsrätt efter övergång till avtalsanställning i den nya organisationen under förutsättning, att de tjänstgör som förbands- och tjänsteläkare i genomsnitt minst 21 timmar i veckan.

Sjukvårdsstyrelsen anser att någon principiell kritik icke kan riktas mot nuvarande ersättningsnormer för förbands- och tjänsteläkare. Det kan dock ifrågasättas om icke avtalet borde kompletteras dels med någon form av maximerad prestationsersättning då fråga är om hälsoundersökningar av trupp, dels med mera detaljerade anvisningar för tillämpning av den militära hälso- och sjukvårdstaxan. Prestationslönesystemet har avgjorda fördelar genom att ingen ersättning får utgå med mindre än att motsvarande arbetsprestation utförts samt genom den flexibilitet som systemet innebär — tillfällig utökning av antalet tjänsteläkare kan ske vid behov. Vad gäller inkomsterna, avseende såväl förbands-, tjänsteläkar- som anvisningsläkaruppgifterna vid förbanden, har sjukvårdsstyrelsen — på grundval av inkomstuppgifter, som erhållits från försvarets civilförvaltning och som torde överensstämma med det material, som civilförvaltningen överlämnat till riksdagens revisorer — framräknat medianinkomsten för samtliga läkare, som tjänstgjort minst en månad under budgetåret 1966/67, till ca 75 000 kr för år samt årsinkomsten för läkare inom övre kvartilen till lägst ca 95 000 kr och i nedre kvartilen till högst ca 60 000 kr. Vid beräkningen har icke medtagits vissa särskilda ersättningar.

Däremot anser sjukvårdsstyrelsen att man har anledning ställa sig kritisk till den utformning, som organisationen fått vid vissa förband. Det gäller stora förband där en läkare nödgas åtaga sig uppgifter som förbands-, tjänste- och anvisningsläkare vid sidan om en betungande civil läkarverksamhet. Sjukvårdsstyrelsen ser allvarligt på detta främst ur den synpunkten, att den hälso- och sjukvårdande verksamheten måste ges ett medicinskt innehåll, som motsvarar utgående ersättningar, och det kan starkt ifrågasättas, om detta är tidsmässigt möjligt i här angivet exempel. Sjukvårdsstyrelsen har den uppfattningen att svårigheter av denna art främst torde råda vid förband belägna inom områden som är utpräglade underskottsområden avseende läkarkrafter. Det är alltså svårt för att icke säga omöjligt att här rekrytera ytterligare erforderliga läkarkrafter. Sjukvårdsstyrelsen har dock den förhoppningen, att förhållandena skall kunna rättas till efter hand. Det nya systemet medger på sikt förutsättningar att rekrytera deltids-tjänster, då läkartillgången ökar.

Sjukvårdsstyrelsen har, med erfarenheter från det administrativa uppbyggnadsarbetet under budgetåret 1966/67 av den nya förbandssjukvårdsorganisationen, under 1967 påbörjat en kontrollverksamhet av läkarverksamheten vid förbanden. Åtgärderna innefattar bl a framtagande av statistiskt underlag samt inspektioner vid förbanden. Särskild uppmärksamhet riktas härvid mot tillämpningen av den militära hälso- och sjukvårdstaxan. Styrelsen har hittills funnit, att kritik i några fall kan riktas mot det sätt, på vilket taxan tillämpas. Enligt avtalet skall ingruppering av åtgärder av-

scende läkarvård ske i några av grupperna B 1, B 2 och B 3. Definieringen av dessa grupper ansluter helt till definitionen i den civila återbäringstaxan, som rådde vid tidpunkten för avtalets tecknande hösten 1965. Under den gångna treårsperioden har det emellertid varit en glidning mot högre ingruppering i tillämpningen av återbäringstaxan på civilsidan. Bland annat mot bakgrund härav har Kungl. Maj:t med tillämpning från den 1.1.1968 fastställt en ny återbäringstaxa. Det synes troligt, att denna glidning i tillämpningen av den civila återbäringstaxan påverkat tjänsteläkarnas tillämpning av den militära taxans grupp B 1, B 2 och B 3. Den genomsnittliga procentuella fördelningen av ersättningen, som utgått enligt grupp B 1, B 2 och B 3 inom krigsmakten, är respektive ca 10 %, 75 % och 15 %. Dessa siffror stämmer väl med provinsiälläkarnas ingruppering 1966 i den civila återbäringstaxans grupp 1, 2 och 3, vilka utgjorde respektive ca 10 %, 64 % och 26 %. Ämbetsverket insåg på ett ganska tidigt stadium, att anvisningar för tillämpning av taxan erfordrades men var tveksam om de legala möjligheterna för styrelsen att utfärda sådana anvisningar. I och med att Kungl. Maj:t nu fastställt en civil återbäringstaxa enligt helt nya principer, kan dess principer icke längre överföras på tillämpningen av den militära hälso- och sjukvårdstaxan. Styrelsen har därför funnit det nödvändigt att utarbeta ett förslag till anvisningar, vilket överlämnats till statens avtalsverk, och sannolikt kommer dessa att utfärdas inom kort. Därmed torde de förhållanden, mot vilka kritik kan riktas, såvitt nu är ifråga, att bli uppklarade.

Vad gäller anvisningsläkarverksamheten önskar sjukvårdsstyrelsen framhålla att denna icke varit föremål för några avtalsförhandlingar vid det nya systemets införande. Här gäller samma regler som för statsförvaltningen i övrigt. Anvisningsläkaren är fri företagare och icke bunden av några taxor, varför några anvisningar rörande arvodesersättningen icke får ges. Däremot åligger det myndigheten — förbandschefen — att fortlöpande kontrollera skäligheten i uttagna arvoden och, om anledning till anmärkning föreligger, hänvisa personalen till annan anvisningsläkare. Om kritik skall riktas mot anvisningsläkarverksamheten gäller detta systemet i sin helhet inom samhället och icke enbart den militära sektorn. Sjukvårdsstyrelsen anser för sin del, att det bör undersökas, om icke principen om det fria läkarvalet borde få gälla för de statsanställda och ifrågasätter om icke statsverkets kostnader härigenom rent av skulle minskas.

Revisorerna har särskilt tagit upp ett fall vid I 4, gällande ersättning för hälsoundersökning av en till Sverige återkommen FN-kontingent. Detta gäller den från Sinai-kriget i juni 1967 (och icke som revisorerna felaktigt uppgivit juni 1966) hemtransporterade FN-bataljonen. Under normala förhållanden utför den i FN-bataljon ingående läkaren hälsoundersökningar före hemtransporten. Det bör påpekas att ersättningsfrågan icke hade lösts när revisorerna tog upp frågan. Det gäller här ett specialfall med flera juridiskt svårlösta problem. Sjukvårdsstyrelsen anser att skäligheten i och för sig av det begärda arvodet liksom riktigheten i den ursprungliga handläggningen av ärendet starkt kan ifrågasättas. Ärendet påverkas av flera förhållanden, som enligt sjukvårdsstyrelsens uppfattning icke har med det nya förbands-sjukvårdssystemet som sådant att göra och bör icke tagas som intäkt för en kritik av detta. Däremot aktualiserar ärendet en avtalskomplettering med någon form av maximerad prestationsersättning, då fråga är om hälsoundersökning av trupp, som tidigare framhållits. I övrigt hänvisar sjukvårdsstyrelsen i denna del till sitt yttrande (*bilaga A*) i ärendet den 20.10.1967 till försvarets civilförvaltning.

Sjukvårdsstyrelsen vill även något beröra frågan om de totala kostnaderna för det nya förbandssjukvårdssystemet. Enligt uppgift har statsmakterna vid beslutet om den nya organisationen beräknat de totala utgifterna för ersättningar åt förbands-, tjänste- och anvisningsläkare till ca 10 milj. kr. för år. Enligt beräkning, som sjukvårdsstyrelsen gjort på grundval av tillgängliga uppgifter per den 30.11.1967, skulle årskostnaden i denna del under budgetåret 1967/68 kunna uppskattas till ca 8,2 milj. kr., innefattande jämväl löner till de läkare som icke valt att övergå till det nya systemet. Läkarkostnaderna skulle således hålla sig inom ramen för det på förhand beräknade beloppet. Skillnaden i beloppen bör ses mot bakgrunden av att den nya organisationen ännu icke är genomförd vid ca 20 % av förbanden och att repetitionsövningarna under innevarande budgetår i huvudsak är inställda. Sistnämnda omständighet inverkar enligt sjukvårdsstyrelsens bedömning endast i mindre grad. — Det är också intressant att försvarsgrenarnas utgifter för öppen och sluten remissvård minskat med ca 10 % under budgetåret 1966/67 jämfört med budgetåret 1965/66. En ytterligare minskning av dessa utgifter har förmärkts under förfluten del av innevarande budgetår. Förutom den rent ekonomiska vinsten har den kvalificerade civila sjukvården härigenom avlastats. Det nu sagda innebär också att bortfallet av utbildningstid för de värnpliktiga på grund av besök på civila polikliniker m. m. minskat.

2. Värnpliktiga läkare och icke ständigt tjänstgörande läkares tjänstgöring inom förbandssjukvården

Revisorerna har redovisat vissa från arméöverläkaren inhämtade uppgifter rörande värnpliktiga och icke ständigt tjänstgörande läkares tjänstgöring inom fredssjukvården. I anslutning härtill uttalar revisorerna, att arméöverläkaren som en allvarlig brist i den nya organisationen framhållit att värnpliktiga läkare och icke ständigt tjänstgörande läkare i ökad omfattning måst sättas in i den rent fredsmässiga sjukvården, trots att dessa läkare i första hand är avsedda för tjänstgöring i krigsorganiserade förband och för utbildning av annan sjukvårdspersonal vid förbanden. Revisorerna har sedermera i skrivelse till sjukvårdsstyrelsen meddelat att i uttrycket »ökad» skall inläggas betydelsen »icke avsedd».

Av den i revisorernas berättelse lämnade redogörelsen av hithörande frågor måste den slutsatsen — även efter revisorernas anvisning om tolkningen av sitt uttalande — dragas, att utnyttjandet av värnpliktiga och icke ständigt tjänstgöringsskyldiga läkare inom förbandssjukvården ökat i omfattning efter den nya organisationens genomförande. Detta är helt felaktigt. Enligt uppgifter som sjukvårdsstyrelsen tidigare erhållit har tvärtom en väsentlig minskning skett. Med anledning härav har sjukvårdsstyrelsen anhållit om chefens för armén yttrande i ärendet, varvid styrelsen riktade chefens för armén uppmärksamhet på att riksdagsrevisorerna åberopade uppgifter från arméöverläkaren, vilka icke överensstämmer med de uppgifter i samma hänseende som lämnats till sjukvårdsstyrelsen. Chefen för armén har sedermera uttalat, att uttaget av värnpliktiga läkare för fredsmässig sjukvård har kunnat minskas till förmån för deras utbildning och övning i krigsbefattning. Avskrift av yttrandena i ärendet från chefen för armén till chefen för försvarstaben och till försvarets sjukvårdsstyrelse bifogas (*bilaga B med underbilaga 1*).

Enligt sjukvårdsstyrelsens uppgifter har behovet av ifrågavarande läkarkategoriens insatser för täckande av vakanser inom den fredsmässiga för-

bandssjukvården inom armén på grund av den nya organisationens införande nedgått från 444 läkarmånader per år den 1.7.1966 till numera endast 120 läkarmånader per år. Under budgetåret 1966/67 då det nya systemet var under successiv uppbyggnad uttogs 215 tjänstgöringsmånader av värnpliktiga läkare inom armén och 35 månader av bataljonsläkare vid fältläkarkåren (arvodesanställda) och i dess reserv för motsvarande behov. Det som nu anförts bör bland annat ses mot bakgrunden av gällande bestämmelser rörande värnpliktiga läkares tjänstgöring samt tillgången på sådana läkare. Jämlikt Go nr 1743/1964 (TLB nr 40) skall värnpliktiga läkare inom armén och flygvapnet som facktjänstgöring fullgöra högst två perioder om ca 30 dagar vardera vid fredsförband. Med nu angiven grund skulle då enligt uppgift i genomsnitt ca 170 värnpliktiga läkare per år genomgå läkarfackskola, ca $(170 \times 2) = 340$ månader av de värnpliktiga läkarnas tjänstgöringsskyldighet per år kunna stå till förfogande för förbandssjukvårdsändamål. Av departementschefens uttalande i prop. 1963: 106 (s. 43) framgår att det är önskvärt att tiden för värnpliktiga läkares tjänstgöring vid fredsförband minskas till 30 dagar. Nuvarande uttag av värnpliktsmånader för läkare håller sig även inom denna ram. — Det bör i sammanhanget påpekas att arvodesanställda bataljonsläkare (motsv.) är avsedda att utnyttjas för sådan läkarverksamhet för vilken annan läkare icke finns att tillgå och således i första hand för uppgifter i fredsorganisationen.

Sjukvårdsstyrelsen vill understryka att styrelsen icke är angelägen om att värnpliktiga och andra icke ständigt tjänstgörande läkare utnyttjas i freds-sjukvården mer än som är nödvändigt för att täcka behov av utbildning samt vakanser och vikariebehov. Styrelsen eftersträvar kontinuitet i förbandssjukvården.

Såsom avslutning av detta avsnitt vill sjukvårdsstyrelsen framhålla, att man vid bedömningen av kostnaderna för förbandssjukvården bör ta hänsyn till den friställning som skett av värnpliktiga läkare och icke ständigt tjänstgörande militärläkare för andra väsentliga uppgifter såsom utbildning och övning i krigsbefattningar.

3. *Anlitande av unga värnpliktiga läkare vid inskrivningsförrättningar*

Enligt revisorernas redogörelse har arméöverläkaren påpekat att anlitandet av unga värnpliktiga läkare vid inskrivningsförrättningar gjort att frekvensen av nedgruppering och odugligförklaring av värnpliktiga efter tjänstgöringens påbörjande väsentligt ökat. Ehuru frågan om inskrivningsväsendet inom kort torde komma att föranleda beslut om ändrad organisation, vill sjukvårdsstyrelsen likväl bemöta nämnda uttalande. Under början av 60-talet till och med 1965 — således före den nya förbandssjukvårdsorganisationens införande — utnyttjades värnpliktiga läkare i successivt ökande omfattning inom inskrivningsväsendet, varefter en minskning i värnpliktsuttaget för detta ändamål skett. Enligt i TLB och TLD redovisade general- och arméorder m. m. var antalet värnpliktiga läkare, som ianspråktoes i inskrivningsväsendet under år 1965 ca 15 % större än under år 1966 och i det närmaste 50 % större än under år 1967. Sannolikt sammanhänger detta med att arvodesanställda bataljonsläkare vid fältläkarkåren samt läkare i reserv icke behövt utnyttjas i freds-sjukvården i samma omfattning som tidigare och sålunda kunnat anlitas bland annat inom inskrivningsväsendet.

Vad gäller orsakerna till ökningen av nedgruppering och odugligförkla-

ring av värnpliktiga efter tjänstgöringens början är dessa många och komplicerade. Här spelar sociala faktorer såsom familjebildning i yngre åldrar än tidigare, ökad omfattning av toxikomanier av olika slag m. m. en stor roll. Ungdomens sämre grundkondition är en annan välkänd faktor.

4. Beordrande av tjänstledig militärläkare till krigsförbandsvisa övningar

Denna fråga bör först och främst ges sina rätta dimensioner. Enligt sjukvårdsstyrelsens uppfattning är frågan av liten betydelse. En undersökning som gjordes av 1962 års försvarssjukvårdsutredning visade att i vart fall då endast ett mindre antal regements- och bataljonsläkare i det äldre systemet var krigsplacerade inom fördelnings- och brigadstaber medan flertalet i stället var placerade som läkare vid depåerna och således i princip hade oförändrade uppgifter i krig och fred. Sjukvårdsstyrelsen vill framhålla att det här är fråga om läkare som icke kan inkallas till tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller motsvarande författningar. Det torde främst vara fråga om läkare som lämnat värnpliktsåldern och det kan ifrågasättas om läkare i denna ålder är lämpliga för krigsplacering inom fördelnings- och brigadstaber. För att tillgodose behovet av tillräckligt utbildade läkare inom fördelnings- och brigadstaber, måste emellertid åtgärder vidtagas för att åstadkomma en förbättrad utbildning av läkare i fältläkarkårens reserv. Förslag härom har framlagts av nämnda utredning i dess andra delbetänkande, vilket för närvarande övervägs på departemental nivå. Genom att läkare i reserv icke nu behöver utnyttjas i samma omfattning som tidigare inom den fredsmässiga förbandssjukvården finns ökat utrymme för utbildning av dessa läkare för krigsbefattningar.

Vad gäller frågan om regementsläkare (motsv.), som övergått till avtalsanställning i det nya systemet, kan mot sin vilja beordras till här avsedd tjänstgöring synes så ha förutsatts av försvarets civilförvaltning, som uttalat att om sådan läkare inkallas till repetitionsövning bör han under sagda tjänstgöring återgå till den tjänst, varifrån han beviljats tjänstledighet och uppbära de med tjänsten förenade förmånerna.

Som avslutning i denna del önskar sjukvårdsstyrelsen framhålla, att det nya förbandssjukvårdssystemet främst är en fredsorganisation och att behovet av läkare för berörda krigsbefattningar avsetts skola tillgodoses i annan ordning.

5. Förening av befattningar för förbands- och tjänsteläkare m. m.

Revisorerna har uttalat att eftersom samme läkare i regel tjänstgör icke blott som förbands- och tjänsteläkare utan även som anvisningsläkare, han i praktiken har till uppgift att i vissa hänseenden utöva kontroll över sin egen verksamhet. Angivna förhållanden är enligt revisorernas mening ägnat att från principiell synpunkt inge betänkligheter.

Vad gäller den påtalade kontrollen av verksamheten, varmed torde avses tjänste- och anvisningsläkarverksamheten, önskar sjukvårdsstyrelsen uttala följande. Anvisningsläkaren är icke underställd förbandsläkaren. Anvisningsläkaren är att jämställa med en egen företagare och inget hindrar t. ex. att anvisningsläkarverksamheten förläggas till läkarens privatmottagning.

Däremot är förbandsläkaren otvivelaktigt att betrakta som chef för tjänsteläkaren och ur denna synpunkt kan det vara lämpligt att dessa båda befattningar innehas av skilda personer. Det bör emellertid erinras om att

envar behörig läkare handlar i medicinskt avseende självständigt och är i denna del ansvarig direkt inför socialstyrelsen. Vid studium av instruktionerna för förbands- och tjänsteläkarna kan sjukvårdsstyrelsen icke finna att hinder skulle föreligga att dessa befattningar förenas hos en och samma läkare. Det torde tvärtom ha förutsatts att så skulle kunna ske. I vart fall har bland annat nuvarande läkarbrist inom samhället hindrat en kanske önskvärd uppdelning av förbands- och tjänsteläkaruppgifterna på skilda befattningshavare. Det kan emellertid också vara en fördel för ett förband att ha en läkare för samtliga uppgifter på grund av den ingående kännedom om förbandets problem ur hälso- och sjukvårdssynpunkt som läkaren därmed erhåller. Sjukvårdsstyrelsen har det intrycket, att det icke är förenat med någon nackdel ur medicinsk synpunkt, att en läkare ägnar hela sin verksamhet åt hälso- och sjukvården vid ett förband.

Sjukvårdsstyrelsen vill med anledning av chefens för armén uttalande även beröra frågan om behovet av militärmedicinsk medverkan i förbandens krigsförberedelsearbete. Det är sjukvårdsstyrelsens bestämda uppfattning, att detta behov väl kan tillgodoses inom ramen för förbandsläkarnas av Kungl. Maj:t fastställda tjänstgöringstid. Det är emellertid av största vikt, att förbandscheferna tillser att förbandsläkarnas tjänstgöringsskyldighet verkligen fullgöres och att adekvata arbetsbetingelser skapas. Sjukvårdsstyrelsen har i skrivelse till förbanden framhållit angelägenheten av att förbandsläkarnas tjänstgöring förlägges till bestämda tider.

6. Ifrågasatt omprövning av förbandssjukvårdsorganisationen

Riksdagens revisorer anser, att en omprövning i vissa delar av den nya förbandssjukvårdsorganisationen snarast bör komma till stånd. Revisorerna har tagit upp denna fråga ett år efter det organisationen började genomföras. Under budgetåret 1966/67 var som ovan nämnts organisationen under successiv uppbyggnad och den är ännu icke helt genomförd. Sjukvårdsstyrelsen har i annat sammanhang till Kungl. Maj:t anmält (se ämbetsverkets anslagsframställning för budgetåret 1968/69), att en höjning av kvaliteten inom hälso- och sjukvården vid krigsmaktens förband i fred torde vara ett verksamt och nödvändigt steg för att skapa en bättre motivation hos de värnpliktiga. Modern hälso- och sjukvård med tillfredsställande medicinskt-tekniska, lokal- och laboratorieresurser och en normal patient—läkarrelation måste garanteras såväl de värnpliktiga inom krigsmakten som medborgarna i civilsamhället. Någon skillnad i målsättning mellan värnpliktssjukvård och annan sjukvård kan styrelsen icke acceptera. En första förutsättning för en ökad medicinsk satsning i fred inom krigsmakten har varit personalfrågans lösning. Det nya förbandssjukvårdssystemet har här skapat nya utgångsförutsättningar. En kontinuitet i läkarinsatsen vid förbanden måste nu följas av en materiell, lokal- och laboratorieteknisk upprustning. Sjukvårdsstyrelsen kan på grund av vad som nu anförts icke finna revisorernas begäran om en översyn av organisationen rimlig.

Däremot föreligger allvarliga brister i fråga om militärmedicinsk medverkan inom andra områden av militärsjukvården. Det är här bland annat fråga om uppgifter, som ankommer på de regionala staberna och för vilka dessa saknar tillräckliga resurser. Det är emellertid icke riktigt att lasta den nya förbandssjukvården för dessa brister. Förslag om en upprustning av de regionala staberna har framlagts av 1962 års försvarssjukvårdsutredning i dess andra delbetänkande. Det är angeläget att en omorganisation av militärsjukvårdens såväl centrala som regionala ledning liksom andra av för-

svarssjukvårdsutredningen föreslagna åtgärder snarast kommer till stånd med erforderlig förstärkning och omfördelning av resurserna. Först härigenom fullföljes den omorganisation som pågått under de senaste åren i fråga om den militärmedicinska verksamheten (forskningsorganisationen, utbildning av värnpliktig medicinalpersonal samt förbandssjukvården).

Slutligen beklagar sjukvårdsstyrelsen, att riksdagens revisorer icke vid något tillfälle tagit kontakt med sjukvårdsstyrelsen, som är ansvarig för den nya förbandssjukvårdsorganisationen. Om sådan kontakt tagits hade vissa tillrättlägganden kunnat ske.

Under återopande av vad sålunda anförts får sjukvårdsstyrelsen hemställa, att vad riksdagsrevisorerna anför under 1 § i sin berättelse 1967 om till vissa läkare inom krigsmakten utgående löneförmåner m. m. i huvudsak icke måtte föranleda annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att 1962 års försvarssjukvårdsutrednings förslag om militärsjukvårdens ledning, utbildning, personal och materiel (betänkande II SOU 1966: 35) måtte utnyttas i förslag till årets riksdag.

Vid detta ärendes föredragning har närvarit — förutom undertecknade Clemedson och Wassén, den senare föredragande — byråöverläkaren, cheferna för ämbetsverkets byråer, chefen för militärapoteket, försvarsöverlantäläkaren, förste byråläkarna Bellman och Jungner, byrådirektören Sverne samt majoren Hermansson. Stockholm den 29 januari 1968.

CARL-JOHAN CLEMEDSON

Brita Wassén
Avdelningsdirektör

Bilaga A

Försvarets sjukvårdsstyrelses yttrande till försvarets civilförvaltning

Kostnader för hälsokontroll vid I 4. Genom remiss den 19.9.1967 till arméöverläkaren har Ast/FN anhållit om yttrande om beloppet 11 206 kronor enligt räkning den 8.9.1967 från förbands- och tjänsteläkaren vid I 4 för kostnader för hälsokontroll av FN-personal kan författningens utbetalas. Ast/FN förutsatte, att samråd med försvarets sjukvårdsstyrelse skulle ske genom arméöverläkarens försorg. Arméöverläkaren har den 10.10.1967 överlämnat ärendet med en promemoria till sjukvårdsstyrelsen för ställningstagande. Med anledning härav får sjukvårdsstyrelsen anföra följande.

Enligt ett mellan med. lic. Jan Bergstrand och sjukvårdsstyrelsen den 3.12.1966 tecknat anställningsavtal har Bergstrand förordnats att vara förbands- och tjänsteläkare vid I 4 fr. o. m. den 1.2.1967 tills vidare t. o. m. den 31.12.1969. Bergstrand är tillika anvisningsläkare vid förbandet enligt särskild överenskommelse. Det må i sammanhanget anmärkas, att sjukvårdsstyrelsen hade rekryteringssvårigheter, när det på sin tid gällde att få förbands- och tjänsteläkare till I 4, att C I 4 vid upprepade tillfällen förklarat sig mycket nöjd med Bergstrands arbetsinsats vid förbandet, samt att läkarvårdsbehov och övriga läkaruppgifter vid I 4 kräver förbands-, tjänste- och anvisningsläkarens medverkan på heltid, så länge icke de tre läkar-

funktionerna kan fördelas på två eller flera läkare. Bergstrand, som åtagit sig nämnda tre funktioner, har icke någon läkarpraktik eller civil läkartjänst jämte militärläkaruppgifterna.

Jänligt instruktionen för tjänsteläkare vid förband (TLA 1966 nr 19, bilaga 2) är Bergstrand skyldig att i den omfattning som anges i anställningsavtalet utföra föreskrivna hälsoundersökningar av värnpliktiga och anställningshavare, som hänvisats till förbandets läkarmottagning (2 § a), samt att, om icke annat framgår av anställningsavtalet, ta emot patienter och gå rond vid sjukrumsavdelning varje icke tjänstefri vardag. Mottagningen skall börja tidigast kl. 07.30 och i regel vara avslutad före kl. 12.00 samma dag. För föreskriven hälsoundersökning under angiven mottagningstid av anställningshavare, varmed likställes reservpersonal och krigsfrivillig personal, är ersättningen till läkaren enligt den militära hälso- och sjukvårdstaxan 15 kr. per person (Tsjv 1966 nr. 3 sid. 5, A 7). Om 1 000 sådana hälsoundersökningar verkställs under viss period blir kostnaden härför ofrånkomligen 15 000 kr. under förutsättning att de genomförs under den normala avtalsenliga arbetstiden.

Bergstrand har till Ast/FN inkommit med en räkning å 11 206 kr. för hälsoundersökningar m. m. som han på anmodan av C I 4 utfört på FN-personal. Av beloppet hänför sig 11 026 kr. till undersökningar utförda under tiden den 10.6—den 13.6.1967, dvs. under en tjänstefri lördag, en söndag och två därpå följande vardagar.

Bergstrand verkställde enligt räkningen under angivna dagar hälsoundersökningar av 518 personer tillhörande FN-personalen, varjämte han på förekommen anledning fick ägna ökad uppmärksamhet åt 32 fall som anmäldes till RFV. Utfärdande av intyg enligt yrkesskadeförsäkringslagen och militärsättningsförfordningen medför en ersättning till läkaren enligt den militära hälso- och sjukvårdstaxan av 8 kr. per fall. (Tsjv 1966 nr 9, IX). Om Bergstrand kunnat utföra undersökningarna och utfärda nämnda intyg under avtalsenligt regelmässig mottagningstid är det ostridigt att han härför skulle uppbära $(518 \times 15 + 32 \times 8 =)$ 8 026 kr.

Enligt av C I 4 i huvudsak bekräftade uppgifter från Bergstrand, hade Bergstrand i förväg planerat organiserandet av arbetet, som skedde stationsvis under medverkan av förbandets anställda biträdande sjukvårdspersonal, 1 extra sjuksköterska, 2 extra hjälpsystrar, 10 värnpliktiga samt 2 expeditionsföreståndare, vilka sålunda deltog i arbetet även under lördagen och söndagen. Varje undersökningsfall omfattade registrering, skärmbildsfotografering, avläsning och märkning av urin- och faecesprov, 2 blodprov, kollationering av medhavda intyg och eljest lämnade subjektiva uppgifter om hälsotillståndet, summarisk objektiv hälsokontroll med uppmärksamheten riktad på ev. infektiösa symtom, hudåkommor etc. samt uppföljning av prover och intygsskrivning i förekommande fall. Verksamheten pågick från kl. 07.00 till kl. 21.00 på lördagen och övriga dagar till fem—sextiden på eftermiddagen. Den ordinarie läkarmottagningen av de värnpliktiga från I 4 var på måndagen och tisdagen tidigarelagd till kl. 07.00 och begränsades så långt möjligt till mottagning av akuta fall. En gynnsam tillfällighet var att antalet vid I 4 förlagda värnpliktiga var förhållandevis ringa.

Det står för sjukvårdsstyrelsen klart att Bergstrand under ifrågavarande dagar gjort vad han av sitt militära befäl blivit anmodad att utföra. Sjukvårdsstyrelsen vill i sammanhanget uttala, att möjligheterna att få någon del av arbetet utfört av värnpliktig eller eljest tjänstgöringsskyldig läkare

borde ha undersökts. Enligt vad föreliggande handlingar utvisar, fanns sådan läkare kommenderad till I 4 med tjänstgöring vid InfSS. Någon särskild överenskommelse med Bergstrand om hur arbetet skulle ersättas i den del det utfördes på lördagen och söndagen, dvs. på tjänstefri tid har icke träffats. Om sjukvårdsstyrelsens mening hade efterhörtts i sammanhanget hade ämbetsverket icke kunnat invända något mot ett sammanlagt belopp av 8 026 kr. för undersökningar m. m. av nu angiven omfattning och antal. Hade för undersökningarna ianspråktagits tid efter kl. 12.00 på icke tjänstefri vardag, hade kompensationsfrågan måst lösas enligt punkten 2.4. i förbands- och tjänsteläkaravtalet (Tsjv 1966 nr 3). Eftersom Bergstrand icke utövar enskild läkarpraktik, hade emellertid i punkten angivet praktikhindertillägg icke kunnat utgå. Med hänsyn härtill kan sjukvårdsstyrelsen för sin del icke godtaga det anspråk på grundarvode å 1 000 kr. för måndagen och tisdagen, som Bergstrand uppfört på räkningen.

Med resonemanget ovan kvarstår frågan, hur Bergstrand bör kompenseras för att han utförde ungefär hälften av hälsoundersökningarna under lördagen och söndagen dvs. på tid, då det icke förelåg någon tjänstgöringskyldighet enligt gällande tjänsteläkarinstruktion. Överenskommelsen om förmåner åt tjänsteläkare (Tsjv 1966 nr 3) kan icke anses tillämplig beträffande uppgifter som utförts utan att skyldighet därtill förelåg. Särskild överenskommelse med Bergstrand hade, som ovan antytts, bort träffas i denna del. Mot bakgrunden av arbetsmarknadsmässiga förhållanden är det för sjukvårdsstyrelsen naturligt, att arbetet under lördagen och söndagen ersättes med särskilt belopp utöver den ersättning som taxeenligt betalas för samma arbete under avtalsenlig regelmässig mottagningstid respektive annan tid under icke tjänstefri vardag. I förevarande sammanhang ter det sig naturligt att erinra om 5 § i taxan för beräkning av ersättning för läkarvård och tandläkarvård enligt lagen om allmän försäkring (SFS 1959: 245, 1962: 515 och 1964: 833), enligt vilken arvodet för där angiven läkarvård på sön- eller helgdagar beräknas med femtio procents förhöjning. Om samma beräkningsgrund skulle tillämpas vid bestämmandet av Bergstrands »övertidskompensation» för lördags- och söndagsarbetet skulle, om detta kvantitativt förutsattes motsvara hälften av hälsoundersökningarna av FN-personalen, övertidsersättningen motsvara $\left(\frac{50}{100} \times \frac{8\,026}{2} =\right)$ 2 006,50 kr.

Med ovan angivna beräkningsgrunder skulle den sammanlagda ersättningen till Bergstrand för ifrågavarande undersökningar m. m. kunna beräknas till 10 032,50 kr. Beloppet är högt, men arvodet bör — i avsaknad av särskild överenskommelse beträffande lördags- och söndagsarbetet — bedömas med beaktande av gällande tjänsteläkartaxa samt arbetets förläggning delvis till en veckohelg. Det torde kunna ifrågasättas om det vid överenskommelsen mellan SAV och SACO om tjänsteläkarförmånerna beaktats, att massundersökningar av anställningshavare kan förekomma och om icke avtalet för framtiden borde kompletteras på denna punkt.

Den del av räkningen, 180 kr., som icke ovan berörts och som hänför sig till hälsoundersökningar utförda vid tidpunkter varom här icke är fråga, synes icke innefatta några problem, då debiteringen skett enligt den militära hälso- och sjukvårdstaxan.

Då frågan, om en räkning till försvarets myndigheter författningsenligt kan betalas, torde böra avgöras av försvarets civilförvaltning får sjukvårdsstyrelsen, efter samråd i denna del med arméöverläkaren, med över-sändande av handlingarna i ärendet härmed anhålla, att civilförvaltningen

måtte pröva den av Ast/FN ställda frågan och meddela Ast/FN erforderligt besked i ärendet. Sjukvårdsstyrelsen anhåller om kopia av civilförvaltningens beslut i ärendet. Stockholm den 20 oktober 1967.

Carl-Johan Clemedson

Brita Wassén
Avdelningsdirektör

Bilaga B

Yttrande från chefen för armén, arméöverläkaren

Chefen för armén har i ärendet avgivit yttrande till chefen för försvarsstaben vilket bifogas (*bilaga 1*). Då styrelsen icke närmare angivit i vilka hänseenden arméöverläkaren lämnat sådana uppgifter till riksdagsrevisorer som icke överensstämmer med från arméstaben tidigare till styrelsen lämnade uppgifter finnes härutöver intet att tillägga. Stockholm den 22 januari 1968.

På uppdrag av chefen för armén

K. E. Holm

Chef för arméstaben

G. Hesselblad

Bilaga 1

Yttrande från chefen för armén, arméöverläkaren, till chefen för försvarsstaben

Den omorganisation av förbandssjukvården som genomfördes från 1/7 1966 har hitintills inte medfört någon avgörande ändring beträffande den fredsmässiga hälso- och sjukvården vid arméns förband. Systemet med prestationsersättning har dock medfört att uttaget av värnpliktiga läkare för fredsmässig sjukvård har kunnat minskas till förmån för deras utbildning och övning för krigsbefattning. Uttalandet i revisorerens berättelse om att arméöverläkaren anser att den nya organisationen medfört en ökad omfattning av denna insats av värnpliktiga läkare innebär en misstolkning av de uppgifter som arméöverläkaren lämnat till revisorererna. Detta uttalande har sedermera ändrats av revisorererna genom särskild skrivelse den 28/12 1967.

Den nya organisationen har endast fungerat under kort tid och behoven av deltidanställda läkare har ännu icke helt kunnat fyllas. Funktionerna som förbands-, tjänste- och anvisningsläkare har flerstädes samlats till en och samma person. Befattningarna inom förbandssjukvården har till övervägande del besatts med före reformen anställda militärläkare. Nyrekrytering av förbands- och tjänsteläkare har skett i viss omfattning.

Generellt kan reformen — tvärtemot försvarssjukvårdsutredningens grundsyn — innebära en tendens mot enläkarsystem vid förbanden. Särskilt vid förband med stor personalstyrka medför enläkarsystemet att tiden

för läkarmottagning, framförallt under veckans första dagar, utökas så att ett icke önskvärt bortfall av utbildningstid för väntande värnpliktiga uppstår. Det nya systemet har minskat behovet av värnpliktiga läkare genom att läkare vid förband åtagit sig dubbla uppgifter. Huruvida detta innebär en rationellare hälso- och sjukvård för att minska bortfall av utbildningstid kan icke nu med säkerhet bedömas.

Systemets ekonomiska konsekvenser i övrigt undandrar sig chefens för armén bedömning. Chefen för armén anser det dock riktigt att läkare vid försvaret arvoderas efter marknadsmässigt konkurrenskraftiga villkor.

Även om reformen kommit att medföra en minskning av de värnpliktiga läkarnas insats i den fredsmässiga förbandssjukvården måste det konstateras att det fortfarande föreligger behov av att värnpliktiga läkare och icke ständigt tjänstgörande läkare måste tas i anspråk för sådana fredsuppgifter som icke har direkt värde för deras utbildning för krigsbefattningen. Chefen för armén anser det angeläget att förbandssjukvården organiseras så att varje värnpliktig läkares återstående tjänstgöringsskyldighet efter grundutbildningen så långt som möjligt kan ägnas åt tjänstgöring vid krigsorganiserade förband och medverkan vid förbandsutbildning, främst under GKU-skedet.

Den allvarligaste konsekvensen av det nya förbandsläkarssystemet är bortfallet av viktig militärmedicinsk medverkan i arméns förbandsproduktion i övrigt, främst i vad avser krigsförberedelsearbetet. Chefen för armén anser det vara av väsentlig betydelse att samtliga de medicinska krav som föreligger för att kunna skapa krigsdugliga förband tillgodoses.

1962 års försvarssjukvårdsutredning inventerade behoven av medicinsk medverkan för förbandsproduktionen och utredningens förslag inbegrep även den förbandsläkarreform som nu genomförts genom beslut av 1965 års riksdag. Förslaget innebär en kraftig beskärning av det ansvar och de uppgifter som tidigare åvilat förbandsläkarna såsom tjänstegrenschefer. Utredningen föreslog att detta bortfall av militärmedicinsk medverkan vid truppförbanden skulle kompenseras genom läkarförstärkning i central och regional instans. Under denna förutsättning ansåg sig chefen för armén även kunna godtaga utredningens förslag. Så när som på överförandet av ansvaret för sjukvårdsmaterieförvaltningen till intendentursidan har detta för arméns verksamhet så väsentliga bortfall icke ersatts.

De nya bestämmelserna för förbandsläkarnas tjänstgöringsskyldighet innebär därför att många militärmedicinska uppgifter som är nödvändiga och väsentliga för arméns beredskap, krigsduglighet och tjänstbarhet i övrigt kan bli eftersatta. Detta är ett förhållande som icke kan godtagas och chefen för armén ser allvarligt på de konsekvenser som detta kan komma att medföra vid produktionen av krigsdugliga förband. Chefen för armén vill därför främst i detta avseende biträda riksdagens revisorers uppfattning att omprövning och komplettering av vissa delar av den nya förbandssjukvårdsorganisationen snarast bör komma till stånd. Stockholm den 23 januari 1968.

På uppdrag av chefen för armén

K. E. Holm

Chef för arméstaben

G. Hesselblad

Riksrevisionsverket

Revisorerna påtalar att till ett stort antal läkare, som ingår i den fr. o. m. 1.7.1966 gällande sjukvårdsorganisationen vid krigsmaktens förband, utgivits ersättningar som enligt revisorernas mening varit alltför höga. Framför allt har ersättningarna till tjänsteläkare i vissa fall uppgått till betydande belopp. I några av dessa fall har fråga varit om tillfälliga massundersökningar o. d.

Riksrevisionsverket, som konstaterar att förbands- och tjänsteläkarnas arvoden grundar sig på ett mellan statens avtalsverk och Saco träffat avtal, anser sig icke böra närmare ingå på revisorernas uttalande i denna del utan inskränker sig till att behandla ett av revisorerna berört organisatoriskt spörsmål. Ämbetsverket får i detta sammanhang allenast framhålla, att här ifrågavarande befattningar icke är förenade med sociala förmåner eller — bortsett från vissa övergångsfall — pensionsrätt. Det av revisorerna infordrade siffermaterialet torde lämpligen kunna tjäna som underlag vid de kommande förhandlingarna i samband med utlöandet av nu gällande avtals giltighetstid.

Revisorerna framhåller att flertalet av här ifrågavarande läkare samtidigt tjänstgör som förbands-, tjänste- och anvisningsläkare, ett förhållande som enligt revisorernas mening är ägnat att från principiella synpunkter inge betänkligheter.

Även om det — såsom framgår av prop. 1965: 176 (s. 16) — varit förutsett att förbands- och tjänsteläkare skulle kunna utses till anvisningsläkare, finner riksrevisionsverket i likhet med revisorerna en sådan förening av läkarfunktionerna mindre tillfredsställande. Den förbandschefen enligt 5 § anvisningsläkarkungörelsen (1955: 666) åvilande kontrollen över anvisningsläkarens debitering av arvoden och sätt att tillgodose tjänstemännens behov av läkarvård torde nämligen bli rätt illusorisk i de fall då hans medicinska rådgivare är identisk med den läkare som skall kontrolleras. Stockholm den 19 januari 1968.

LARS LINDMARK

Birger Näsholm

föredragande

Statens avtalsverk

Sedan 1962 års försvarssjukvårdsutredning avlämnat sitt betänkande Krigsmaktens förbandssjukvård hävdades vid den fortsatta behandlingen av frågan nödvändigheten att åstadkomma en effektivisering av förbandssjukvården och att skapa bättre möjligheter för rekrytering av kvalificerad läkarpersonal.

Avtalsverket, som började sin verksamhet den 1 juli 1965, erhöll därefter under oktober månad 1965 uppdrag att förhandla om ersättning till förbands- och tjänsteläkare. Uppdraget omfattade inte ersättning till anvisningsläkare.

Som organisatorisk förutsättning för förhandlingarna angavs — uppenbarligen i syfte att nå den förenämnda effektiviteten och önskade rekryteringen samt för att uppnå en med civila förhållanden likvärdig vård av de värnpliktiga — att förbandsläkarna och tjänsteläkarna skulle anställas mot arvode, varvid tjänsteläkarna skulle erbjudas prestationsersättning enligt taxa. Enligt det organisatoriska underlaget för förhandlingarna framgick i övrigt att läkaruppgifterna vid förband skulle fördelas på två huvudkate-

gorier. Till den ena kategorien hänfördes de s. k. målsmanuuppgifterna (förbandsläkarfunktionen) och till den andra hälsovårds- och sjukvårdsuppgifterna (tjänsteläkarfunktionen). Förbandsläkarfunktionen vid ett förband borde alltid fullgöras av en läkare, medan övriga uppgifter kunde fullgöras av en eller flera läkare. Intet hindrade att läkare som utövade förbandsläkarfunktionen i mån av tid fullgjorde även övriga läkaruppgifter eller delar av dessa. En sådan bindning mellan funktionerna ansågs enligt det organisatoriska underlaget ofta kunna bli praktisk och rekryteringsfrämjande, framför allt vid mindre förband. Det organisatoriska underlaget för förhandlingarna innebar också att verksamhet som anvisningsläkare varken fick inkräkta på ordinarie verksamhet eller inräknas i förbandsläkarens arbetstid.

Avtalsverket träffade på grundval av dessa organisatoriska förutsättningar den 8 november 1965 överenskommelse med Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) angående bl. a. förmåner för förbandsläkare och tjänsteläkare inom försvaret. Riksdagens löne delegation godkände överenskommelsen den 16 november 1965. Riksdagen godkände härefter de organisatoriska grunderna för förbandssjukvården (prop. 1965: 176, rskr 1965: 438).

Riksdagens revisorer har nu ansett det vara av intresse att närmare undersöka storleken av de ekonomiska förmåner som utgått till förbands-, tjänste- och anvisningsläkare i den nya förbandssjukvården och har därför genom försvarets civilförvaltning införskaffat uppgifter härom avseende budgetåret 1966/67. Av uppgifterna har framgått att läkare som innehaft samtliga tre funktioner haft mycket varierande årsinkomster mellan ca 25 000 och 147 000 kronor. Som exempel på storleken av förmåner vill revisorerna anföra att en som förbands-, tjänste- och anvisningsläkare fungerande läkare i juni 1966 (rätteligen 1967) utfört hälsoundersökning av en till Sverige återkommen FN-kontingent bestående av sammanlagt 518 personer och för detta arbete som utförts under fyra dagar räknat sig till godo en ersättning av 11 026 kronor. Vid tiden för revisorernas uttalande var beloppet i själva verket inte utbetalat och räkningen var då ännu beroende av försvarets civilförvaltnings prövning.

Med hänsyn till att förbands-, tjänste- och anvisningsläkare som regel inte är hellidsanställda finner revisorerna de till läkarna utbetalade arvodena höga och i många fall alltför höga. Revisorerna anser det därför önskvärt att en översyn av gällande ersättningsnormer utan dröjsmål verkställs.

Revisorerna har även berört ett förhållande som har samband med den nya organisationen av förbandssjukvården. Funktionerna som förbands-, tjänste- och anvisningsläkare är enligt revisorerna i allmänhet samlade hos en och samme läkare inte blott vid mindre förband utan även vid större förband. I förbandsläkarens åligganden ingår dels att vara förbandschefens medicinske rådgivare, dels att öva tillsyn över förbandets hälso- och sjukvård, dels ock att ansvara för att medicinalpersonalens verksamhet är lämpligt organiserad och samordnad. Av detta framgår, säger revisorerna, att eftersom samme läkare i regel tjänstgör inte blott som förbands- och tjänsteläkare utan även som anvisningsläkare, denne i praktiken har till uppgift att i vissa hänseenden utöva kontroll över sin egen verksamhet. Detta är enligt revisorernas mening ägnat att från principiell synpunkt inge betänkligheter.

Revisorerna anser det därför angeläget att en omprövning i vissa delar av denna organisation snarast kommer till stånd. Denna omprövning synes

revisorerna lämpligen kunna verkställas i anslutning till den av revisorerna föreslagna översynen av ersättningsnormerna.

Avtalsverket får med anledning av vad som förevarit framhålla följande. Verket begränsar sig därvid i huvudsak till synpunkter på ersättning till förbands- och tjänsteläkare. Inkomsterna som anvisningsläkare härrör inte från avtalsverkets överenskommelse med SACO. Verket anser sig inte böra göra annat uttalande i sistnämnda hänseende än att vid bedömningen av det ekonomiska utfallet av överenskommelsen den 8 november 1965 hänsyn inte bör tas till läkarnas inkomster som anvisningsläkare. Enligt verkets mening bör sådana inkomster anses utgöra inkomster av enskild praktik och således vara helt oberoende av huruvida läkarna har inkomster som förbands- och tjänsteläkare.

Vad beträffar de av revisorerna påtalade »höga och i många fall alltför höga» arvodena, kan verket beträffande ersättning för förbandsläkarfunktionen nämna, att ersättningen för veckotimme och år med de belopp och på sätt som följer av överenskommelsen i denna del helt ansluter till den vid denna tid vanliga ersättningen till statliga läkare vars tjänstgöringstid bestämts för veckotimme och år.

Ersättning till läkare för tjänsteläkarfunktionen bestämdes på grundval av de före överenskommelsen presenterade grunderna varvid förutsattes att tjänsteläkarfunktionen på stora förband var avsedd att uppdelas på flera läkare. Om samtliga läkarfunktioner på större förband i praktiken kommit att fullgöras av en och samma läkare och detta medfört höga inkomster för vederbörande, står detta alltså inte i överensstämmelse med de vid förhandlingarna presenterade grunderna. Skälet till denna avvikelse mot vad som ursprungligen avsetts kan vara att det visat sig svårt att rekrytera tjänsteläkare till vissa orter.

En annan omständighet som synes obekant för revisorerna har även underhand framkommit vid en undersökning som företagits av försvarets sjukvårdsstyrelse. Vid tillämpningen av den militära hälso- och sjukvårdstaxan, som gäller för tjänsteläkare, har nämligen visats en viss benägenhet att hänföra av läkarna vidtagna åtgärder till grupperna B 2 och B 3, dvs. de grupper som omfattar mera tidsödande undersökningar etc., där ersättningen är 8 respektive 15 kronor för åtgärd. Vid några förband har under den undersökta perioden överhuvudtaget inte förekommit något fall i grupp B 1, där ersättning utgår med 3 kronor, vilket synes innebära att taxan tillämpats fel.

Med anledning av bl. a. detta förhållande avser avtalsverket att efter förslag av sjukvårdsstyrelsen utfärda vissa anvisningar i ämnet.

När det gäller tjänsteläkartaxan har revisorerna påtalat en räkning från en läkare upptagande 11 026 kronor som ersättning för föreskriven hälsoundersökning av 518 personer som tillhört en till Sverige återkommen FN-kontingent. Avtalsverket övervägde under förhandlingarna ekonomiska spärregler vid massundersökningar och sådana infördes också vid ympningar och blodgruppsbestämningar. Flera åtgärder i denna riktning ansågs dock inte lämpliga. Representanter för arbetsgivaren förutsatte att åtgärder av organisatorisk natur skulle vara tillfyllest. Möjligheten att vid det aktuella tillfället anlita flera läkare, exempelvis värnpliktiga läkare, borde ha undersökts. Underhand har verket erfarit att hemvändande personal från FN-kontingenterna regelmässigt hälsoundersöks före hemresan och att ifrågasvarande fall bedömts som ett särfall.

Avtalsverket vill även ta upp en fråga som sjukvårdsstyrelsen uppmärk-

sammatt och underhand framfört till verket. Frågan har samband med tillämpningen av tjänsteläkartaxan. Det har befunnits att läkare ibland i sin egenkap av tjänsteläkare tagit betalt för åtgärder i samband med intygsgranskning och omändring av besiktningssgrupp som han i egenkap av förbandsläkare varit skyldig att vidtaga inom ramen för förbandsläkaruppgifterna. Intygsgranskningen har stundom lett till samtal med patienten och detta har medfört att läkaren utöver ersättning för intygsgranskning tagit betalt enligt grupp B 2 i taxan. Detta har uppenbarligen inte varit avsett när överenskommelsen träffades. Fördyringen på grund av nu påtalade förhållanden torde dock inte ha varit av någon större omfattning. I de anvisningar som avtalsverket ämnar utfärda avses nämnda förhållanden beröras.

Revisorerna anser det angeläget att en omprövning i vissa delar av förbandssjukvårdens organisation snarast kommer till stånd och att detta lämpligen verkställs i anslutning till den av revisorerna föreslagna översynen av ersättningsnormerna. Avtalsverket kan inte finna att en översyn av ekonomiska förmåner i detta fall bör ske oberoende av och före en utredning av de organisatoriska förhållandena. Detta strider även mot principer som utbildats för handläggning av frågor av förevarande art.

Avtalsverket vill också framhålla, att de läkare som anställts enligt den nya organisationen inte äger åtnjuta samma sociala förmåner som tillkommit de tidigare lönegradsplacerade militärläkarna. Enligt uppgift från sjukvårdsstyrelsen har vidare kostnaderna för den nya organisationen hållit sig inom ramen för vad som beräknats vid tiden för förhandlingarna.

Sammanfattningsvis får avtalsverket framhålla följande.

Till förekommande av felaktig tillämpning av militära hälso- och sjukvårdstaxan, som i vissa extrema fall lett till höga inkomster, avser avtalsverket att utfärda anvisningar. Enligt uppgift företar sjukvårdsstyrelsen bl. a. i samma syfte inspektionsresor till förbanden. Någon översyn av ekonomiska förmåner bör i detta fall inte ske oberoende av och före en omprövning av de organisatoriska förhållandena för den händelse en sådan omprövning skulle anses erforderlig. Avtalsverket vill även upplysningsvis nämna att överenskommelsen den 8 november 1965 gäller tills vidare och kan uppsägas av endera parten med iakttagande av skäligen uppsägningstid.

Ärendet har avgjorts av undertecknad generaldirektör. Vid handläggningen har närvarit förhandlingsdirektören Stiernstedt och lönedirektören Tännérus, den sistnämnde föredragande. Stockholm den 1 februari 1968.

I. WETTERBLAD

Lars Tännérus

§ 2 Viss övning med ett flygfältsarbetskompani

Överbefälhavaren

Överbefälhavaren biträder i allt väsentligt vad chefen för flygvapnet anför i sitt utlåtande, FS/O 1/2 1968 nr 333: 50204, men vill härutöver anförda följande.

Med hänsyn till arbetets omfattning borde de totala kostnaderna, innefattande samtliga delposter, ha beräknats mer ingående. Denna brist förklaras delvis av, som chefen för flygvapnet också framhåller, att tjänsteför-

rättande intendent hade bristande kunskaper om vad som skall ingå i en fullständig kostnadsberäkning. Detta förhållande synes dock ej ha påverkat de ökade kostnaderna för arbetet, utan dessa har förorsakats av omständigheter som övningsledningen ej kunnat förutse. Trots detta torde kostnaderna för vägen, som var mycket önskvärd, ha blivit avsevärt högre om arbetet i sin helhet utförts på entreprenad.

Om ett liknande arbete kommer till utförande i framtiden kan man räkna med att kostnadsberäkningar m. m. kommer att utföras av fullt kompetent personal. Med införandet av de integrerade militärbefälsstaberna följer att liknande övningar i fortsättningen kommer att ledas av militärbefälhavare. I militärbefälsstab ingår sektion 8, vars personal har stor erfarenhet beträffande arbeten av denna storleksordning. Stockholm den 2 februari 1968.

På uppdrag av överbefälhavaren

BO WESTIN

Souschef vid försvarsstaben

Arne Lindblom

Chefen för flygvapnet

Riksdagsrevisorernas berättelse utmynnar i erinringar omfattande fyra punkter. Dessa är:

det ifrågasätts om övningens syftemål motiverade att vägbygget igångsattes

kostnadsberäkningarna har icke gjorts med den noggrannhet som kan krävas

icke värnpliktig personal har måst insättas i en utsträckning som ej förutsetts

angelägenhetsgradering i förhållande till andra aktuella byggnadsobjekt inom försvaret har ej gjorts.

Med anledning av riksdagsrevisorernas ovan refererade erinringar får chefen för flygvapnet anföra följande.

1. Övningens syftemål

Övning med ett krigsförband har till syftemål att pröva om förbandet är lämpligt organiserat och riktigt sammansatt med personal och utrustning samt om det kan lösa de uppgifter som det är avsett för i krig. I detta avseende skiljer sig flygfältarbetskompaniet ej från andra förband inom krigsmakten.

Med anledning av de kostnader som övning med ett flygfältarbetskompani drar med sig är dessa förband undantagna från regelbundna krigsförbandsövningar. Övningstillfällen och arbetsobjekt för dessa förband utväljs därför med särskild omsorg.

Här aktuell övning med flygfältarbetskompani har gett de erfarenheter som eftersträvades. Genom den stora arbetsinsats som byggnadsobjektet krävde har erfarenheter vunnits beträffande kompaniets kapacitet, personalsammansättning och utrustning. Personalsammansättningen i kompaniet har efter övningen kompletterats och utrustningslistan har modifierats. Likaså har behovet av ytterligare instruktioner blivit uppenbart och dessa har i anslutning till den genomförda övningen kunnat utarbetas.

Då övningen dessutom resulterat i att en väg, som sedan lång tid tillbaka varit nödvändig, blivit byggd kan syftet med övningen knappast karakteriseras som begränsat.

2. Kostnader

Den ursprungliga kostnadsberäkningen — omfattande materiel samt hyror av arbetsmaskiner — uppgick till 250 000 kronor. Därtill kom kostnader för »ersättningar till värnpliktiga, förläggning och förplägnad m. m.». Rese- och traktamentskostnader, förbandsövningstillägg, övertidstillägg samt avlöningskostnader till fast anställd personal innefattades i dessa tillkommande kostnader.

Enligt riksdagsrevisorernas sammanställning uppgick kostnaderna för »ersättningar till värnpliktiga, förläggning och förplägnad» till tillhoppa 126 205 kronor. Rese- och traktamentskostnader, förbandsövningstillägg och övertidstillägg uppgick till 53 226 kronor.

Beträffande avlöningskostnader för fast anställd personal, 23 106 kronor, kan ifrågasättas om denna kostnad skall belasta vägbygget, då ju denna post ej uppkommit genom att vägen skulle byggas utan — oavsett om denna kommit till utförande — belastat verksamhet inom flygvapnet. Samma motiv kan anföras beträffande de kostnader för helikoptertransporter utförda som elevflygning vilka uppgår till 6 050 kronor.

Den projektering som låg till grund för beslutet om övningen omfattade en väglängd av 3 km. Vid projekteringstidpunkten förelåg ett preliminärt markavtal. Den slutliga kontakt, som enligt det preliminära markavtalet skulle tas med markägarna, resulterade i att en korrigerings måste ske av den ursprungliga projekteringen vilket innebar nyanläggning av ytterligare 1 km väg. Väglängden måste alltså ökas med 35 %. Ökningen av väglängden medförde att kostnaderna ökade med motsvarande procenttal från 250 000 kronor till 337 000 kronor.

Då övningen planlades förutsattes att materieltransporterna skulle utföras med kronans lastbilar. Dessa (huvudsakligen makadamtransporter) måste till större delen utföras under augusti månad innan övningen började. Vid förberedelserna av transporterna framkom att dessa skulle innebära en avsevärd belastning på den starkt trafikerade Värmdövägen. Med hänsyn till trafiksäkerhetens krav bedömdes detta vara olämpligt och stenmaterialet transporterades därför i stället sjövägen med pråmar. I förhållande till planerat transportsätt med kronans bilar medförde pråmtransporterna en kostnadsökning med ca 70 000 kronor.

Sedan personalen ingående i flygfältarbetskompaniet inkallats visade det sig att de bergsprängare som krigsplacerats i förbandet ej hade de kvalifikationer som erfordrades. Det aktuella byggnadsobjektet medförde omfattande sprängningsarbeten. Enligt värnpliktslagens bestämmelser (inkallelse senast en månad före inryckningsdagen) kunde ersättare ej inkallas. Med hänsyn till säkerhetskraven vid bergsprängning framtvingade omvårdnaden om personalens säkerhet att kvalificerade ersättare söktes på den civila marknaden. Kostnaderna härför uppgick till 34 076:58 kronor.

I de ursprungligen beräknade 250 000 kronorna innefattades enbart kostnader för materiel samt hyror av arbetsmaskiner. Härtill skulle komma kostnader för ersättning till värnpliktiga, förläggning och förplägnad m. m. Med hänvisning till ovanstående redovisning uppgick kostnaderna härför till 208 627 kronor. Summan av de två posterna uppgår till 458 627 kronor. Till de förutnämnda posterna kom kostnader för förlängning av vägen,

pråmtransporter samt bergsprängare. Summan därav uppgick till 191 576 kronor. Totalsumman av ovan redovisade poster uppgår sålunda till 650 203 kronor. Skillnaden mellan uppkomna kostnader, 678 666 kronor, och ovan redovisade kostnader uppgår till 28 463 kronor. Denna beror på att hyreskostnaderna för arbetsmaskiner och fordon översteg beräkningarna.

Riksdagsrevisorerna har anmärkt att kostnadsberäkningarna ej gjorts med den noggrannhet som kunnat krävas. Utgångspunkten för detta ställningstagande synes huvudsakligen vara skillnaden mellan den uppkomna kostnaden 678 666:31 samt den ursprungligen — enbart för materiel och maskinhyror — angivna summan 250 000 kronor. Det förtjänar då understrykas att i de ursprungliga kostnadskalkylerna även låg kostnader för »ersättning till värnpliktiga, förläggning och förplägnad m. m.». Att dessa kostnader ej i detalj beräknades får tillskrivas att intendentstjänsten vid F 18 var vakant och att ersättaren ej ägde full kompetens. Ett sådant förhållande — att vakans föreligger i en nyckelbefattning — får ej medföra att normal verksamhet inom ett arbetsområde avbrytes. Utöver att detaljberäkning av här angivna kostnadsslag ej skett har vissa merkostnader — som ej kunnat beräknas — uppstått. Omfattningen därav och anledningarna därtill har ovan redovisats. Att kostnader för oförutsedda utgifter ej upptagits i beräkningarna är en brist.

Utöver de egentliga byggkostnaderna har tillkommit ett belopp av 257 000 kronor för efterarbeten. Vägbygget har skett i en i övrigt orörd natur och möjliggjorts genom stort tillmötesgående från berörda markägare. Marken har släppts till förfogande utan kostnad för kronan. Kostnaderna för efterarbetena har motiverats av att de sår som vägbygget förorsakat i naturen i möjligaste mån skulle utplånas. Chefen för flygvapnet har i denna fråga biträtt naturvårdsintressena och verkat för att markägarnas krav skulle tillgodoses. Omfattningen av dessa åtgärder har rimligtvis ej kunnat beräknas.

Chefen för flygvapnet har beräknat att tillkomsten av vägen kommer att medföra besparingar under driftbudgeten av 131 000 kronor per år. En sådan besparing innebär att alla kostnader för vägen är täckta inom en tioårsperiod.

3. Icke värnpliktig personal

I ett krigsorganiserat flygfältarbetskompani ingår en flygtekniker, som är fast anställd. Under övningen ingick i kompaniet tre fast anställda — två utöver vad som sålunda är fastställt för krigsorganisationen.

Den ene av dessa är förvaltare, vars ordinarie befattning är att vara chef för den anläggning till vilken vägen byggdes. Genom mångårig tjänst i denna befattning har förvaltaren god lokalkännedom inom det område som berördes av övningen. En lämpligare befattningshavare för stabsunderofficerssysslan fanns ej att tillgå. Förvaltaren friställdes under övningen helt från sin ordinarie befattning och utnyttjades som stabsunderofficer inom flygfältarbetskompaniet.

Den andre, en flygtekniker, utnyttjades inom kompaniet i befattning avsedd för flygtekniker i reserven. Han hade aktivt deltagit i flygflottiljens förberedelsearbete i vad avser inhyrning av arbetsmaskiner och fordon samt materialförsörjningen under övningen. Han hade uppbördsmanansvar för all materiel som ingick i kompaniets utrustning.

Motivet för att de ovan nämnda två fast anställda befattningshavarna utnyttjades var att basbataljonen i övrigt vid detta tillfälle icke övades och att därigenom den värnpliktige fältarbetschefens ansvar utökades till att, ut-

över själva fältarbetstjänsten, omfatta ansvar som normalt åvilar statpersonal inom andra delar av basbataljonen. Fältarbetschefen ansågs ej kunna åläggas ett sådant ansvar utan att han tilldelades kvalificerad personal.

4. Angelägenhetsgradering

Huvudmotivet till att vägbygget utvaldes som övningsobjekt var de förhållanden som var rådande vid anläggningen på grund av avsaknaden av vägförbindelse med fastlandet. Förhållandena hade vid upprepade tillfällen av flottiljchefen påtalats för chefen för flygvapnet och militärbefälhavaren för dåvarande fjärde militärområdet.

I skrivelse till chefen för försvarsstaben har militärbefälhavaren framhållit nödvändigheten av vägbygget och gett detta hög prioritet. Chefen för flygvapnet och chefen för försvarsstaben delade den av militärbefälhavaren och flottiljchefen framförda uppfattningen att vägfrågan krävde en snar lösning. Motiven härför var dels beredskapssynpunkter, dels driftekniska skäl samt inte minst att frågan måste lösas för att personalbehovet skulle kunna tillgodoses vad avser anställd personal och hänsyn till vid anläggningen tjänstgörande värnpliktiga.

Vid val av övningsobjekt gav chefen för flygvapnet vägbygget högsta prioritet i förhållande till andra aktuella objekt inom flygvapnet. Då såväl chefen för försvarsstaben som militärbefälhavaren ansett objektet ha hög prioritet kan chefen för flygvapnet inte finna annat än att vägbygget blivit angelägenhetsgraderat i erforderlig grad. Stockholm den 1 februari 1968.

På uppdrag av chefen för flygvapnet

H. NEIJ

Tjf. chef för flygstaben

K. W. Normelius

Fortifikationsförvaltningen

Då förevarande avsnitt av revisorerernas berättelse endast i ringa mån avser förhållanden inom förvaltningens verksamhetsområde anser sig ämbetsverket böra inskränka sig till att redovisa sina egna åtgärder i sammanhanget.

Förvaltningen har inte medverkat till valet av arbetsobjekt för den ifrågavarande övningen. Avsikten synes från början ha varit att hela kostnaden för övningen skulle bestridas av övningsmedel. Sedan försvarets intendenturverk i samband med granskningen av Södertörns flygflottiljs räkenskaper framhållit, att viss del av kostnaden bort bestridas av medel under fortifikationsförvaltningens förvaltning har fortifikationsförvaltningen funnit sig kunna av investeringsanslag under befästningars delfond av försvarets fastighetsfond tillskjuta ett belopp av 60 636 kr. för bestridande av sådana kostnader som regelmässigt bestrides av förvaltningen i samband med anläggningsarbeten som utförs av trupp.

Sedan övningen avslutats och kompaniet ryckt ut återstod vissa efterarbeten, huvudsakligen avseende återställningsåtgärder inom angränsande markområden, vilka det enligt avtal mellan markägarna ålåg kronan att utföra. Dessa arbeten utfördes genom fortifikationsförvaltningens försorg för en kostnad av 257 000 kronor och bekostades likaledes av investeringsanslag under befästningars delfond. I detta sammanhang må framhållas, att

efterarbetena till sin huvuddel var av sådant slag, att de sannolikt inte skulle ha kommit till utförande under fältmässiga förhållanden.

Fortifikationsförvaltningen har för avsikt att, efter vederbörlig anmälan från chefen för flygvapnet, föranstalta om invärdering av vägen i försvarets fastighetsfond, befästningars delfond, där den torde komma att redovisas med ett värde av storleksordningen 800 000 kronor. Det mot nämnda värde svarande beloppet av årliga underhållsmedel å fastighetsfondens stat — från och med andra budgetåret efter det, under vilket invärderingen skett — uppgår till ca 7 000 kronor.

I handläggningen av detta ärende, i vilket undertecknad Wallén fattat beslut, har deltagit tf avdelningschefen Flygare, överingenjören Dalborg och avdelningsdirektören Thorsell, föredragande. Stockholm den 2 februari 1968.

B. WALLÉN

Sven Gunnar Thorsell

§ 3 Fortifikationsförvaltningens anlitan­de av visst konsultföretag

Riksrevisionsverket

Olika uppfattning kan självfallet göra sig gällande ifråga om värdet av konsultföretagets arbete. Riksrevisionsverket anser för sin del att det framtagna materialet är värdefullt när det gäller att tillrättalägga konstaterade brister samt vidtaga åtgärder för den framtida skötseln och kontrollen m. m. av försvarets maskinanläggningar. På riksrevisionsverkets förfrågan har den befattningshavare, som närmast leder maskintjänstutredningen, framhållit, att resultatet även kommer att användas för sistnämnda utredning. I princip torde det enligt ämbetsverkets mening vara ändamålsenligt att i viss omfattning anlita utomstående expertis bland annat vid framtagande av underlag som skall användas för så vittgående ställningstaganden varom här är fråga och där partsintressen lätt vill göra sig gällande. Sett från denna synpunkt synes knappast någon erinran kunna riktas mot att konsultuppdraget icke verkställes i egen regi. I förevarande fall har det dessutom begränsats till att omfatta endast omkring 1 % av under fortifikationsförvaltningens lydande anläggningar (totalt cirka 45 000).

Vad revisorernas detalj­märkningar mot arvodesräkningar m. m. be­träffar må följande anföras.

Enligt fakturorna nr 516 och 535 å tillsammans 26 273: 85 kronor har, såsom revisorerna påpekat, utbetalats ersättning till konsultföretaget för utförda prestationer utan att strikt formell beställning förelegat, dvs. arbets­uppgifterna har icke ingått i med företaget tecknad huvudbeställning. Det torde emellertid ofta förekomma att vid anlitan­de av konsultföretag kompletterande utredningar m. m. måste företagas från fall till fall och att som följd därav betalningsbeslut också måste fattas från fall till fall. I sak synes knappast berättigade erinringar kunna riktas mot att — som i förevarande fall — visst förarbete utförts innan den egentliga utredningen igångsatts liksom också, då utredningen avsetts beröra en stor personal­grupp, denna orienterats om utredningens syfte och arbets­metodik. I ovanstående fakturor ingår även utgifter för central bearbetning av ett etapp­resultat. Detta arbete synes ha varit till icke obetydlig nytta — inte minst på grund av att det var resultatet av denna extra bearbetning som gjorde det möjligt att begränsa omfånget av konsultföretagets uppdrag.

Revisorerna har i sin berättelse vidare påpekat att för bearbetning av fältmaterialet, för vilket arbete avtalet förutsätter ianspråktagande av endast två ingenjörer under sammanlagt åtta månader, i verkligheten använts ända upp till sex ingenjörer. Sakförhållandet kan vitsordas. Det bör emellertid samtidigt framhållas att trots detta förhållande antalet arbetstimmar icke överskridit det antal som skulle ha åtgått för endast två ingenjörer. Något reellt »kontraktsbrott» synes därför icke ha förelegat.

Med utgångspunkt i ett förhållandevis begränsat material har revisorerna vidare kommit fram till den uppfattningen att konsultföretaget för att täcka kapitalkostnaderna för två bilar jämte utrustning under kontraktstiden (8 mån) skulle ha kalkylerat med ett belopp av icke mindre än 95 472 kronor. Siffran har framräknats på så sätt att från det överenskomna fasta priset för personal och bilar (38 250 kr/mån under 8 månader) frångänts de direkta lönerna för personalen jämte omkostnadspålägg på 100 %. Den av riksrevisionsverket företagna utredningen har visat att det genomsnittliga totala timpriset uppgått till 94: 92 kronor i stället för det av revisorerna angivna 87: 72, beroende på att ingenjörer med högre löner (kompetens) kommit till användning för vissa delar av uppdraget. Det av revisorerna framräknade timpriset grundar sig på förhållandena under endast en månad. Revisorerna har dessutom utgått från en genomsnittlig arbetstid på 150 timmar per man och månad under den aktuella uppdragsperioden (1.9.1966—30.4.1967). Den verkliga genomsnittliga arbetstiden bör emellertid vara 168 timmar per man och månad (4 mån med 21 arbetsdagar à 8 timmar, 2 mån med 20 och 2 mån med 22 dagar). Det bör i sammanhanget nämnas att det av revisorerna använda — osedvanligt låga — timantalet av 150 timmar enligt huvudavtalet med företaget endast är en uträkningsfaktor (divisor) för att erhålla en sådan höjning av timersättningen att i denna inkluderas även ersättning för semester m. m. Den sammanlagda månadslönen inklusive omkostnadspålägg för de anlitade ingenjörerna blir sålunda 31 893: 12 kronor ($94: 92 \times 168 + 100 \%$) i stället för det av revisorerna framräknade beloppet på 26 316 kronor. I revisorernas utredning synes icke heller ha medtagits konsultföretagets kostnader för traktamenten jämte fyra resor till Stockholm om tillsammans 34 296 kronor. Enligt avtal äger bolaget rätt att debitera sådana kostnader efter för statsverket gällande bestämmelser.

Efter en korrigerigering i enlighet med vad ovan anförts — ökad timkostnad jämte längre arbetstid tillhoppa 44 616 kronor ($31\ 893 - 26\ 316 \times 8$ mån) samt traktamenten 34 296 kronor — reduceras kapitalkostnaderna från av revisorerna angivna 95 472 kronor till endast 16 560 kronor, vilket belopp icke torde få anses oskäligt med hänsyn till att bolaget för uppdraget i fråga investerat 50 000 kronor (bilar 30 000 kronor, instrument m. m. 20 000 kronor). Vissa av instrumenten har enligt uppgift anskaffats enbart för att användas för uppdraget.

Vid granskning av konsultföretagets räkenskaper har kunnat konstateras att några avvikelser icke föreligger mellan bokföring och enligt fakturor gjorda debiteringar.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit ff. avdelningschefen Nissback, varjämte byrådirektören Wedmalm varit föredragande. Stockholm den 22 september 1967.

LARS LINDMARK

P. Wedmalm

Fortifikationsförvaltningen

Förvaltningen har, som framgår av berättelsen, i skrivelse den 27.4.1967 till revisorerna som svar på frågor som ställts av revisorerna meddelat vissa upplysningar rörande ändamålet med ifrågavarande utredning m. m. I de delar som avhandlas i skrivelsen torde förvaltningen få hänvisa till vad som där anföres.

Med anledning av revisorernas uttalande i berättelsen får förvaltningen ytterligare anföra följande.

Revisorerna har påtalat att konsult anlitas i förevarande fall. Vid bedömandet av denna fråga kan inte förbises att förvaltningens verksamhet byggs på anlåtande av konsulter i stor omfattning och att dess organisation är avpassad härefter. Skulle ifrågavarande undersökning helt ha utförts med egen personal hade löpande arbetsuppgifter av motsvarande omfattning fått läggas ut på konsult. Att ett sådant arrangemang inte kunnat komma i fråga säger sig självt. I detta fall har med hänsyn till uppdragets syfte och speciella natur verksledningen prövat frågan i hela dess vidd, något som eljest som regel av praktiska skäl inte kan ske vid utläggande av konsultuppdrag.

I detta sammanhang må anmärkas, att under budgetåret 1966/67 förvaltningens konsultkostnader uppgick till ca 6 miljoner kronor inom värmebyråns och ca 2,8 miljoner kronor inom elektrobyråns respektive områden.

Revisorernas uttalande, att undersökningarna icke syntes ha varit av mer komplicerad natur än att de kunnat utföras av ämbetsverkets egen personal, är i och för sig riktigt, men beslutet att överlämna uppdraget åt en konsult motiverades inte av utredningens komplicitet utan helt enkelt av det förhållandet att erforderlig personal bedömdes inte kunna avdelas för ändamålet.

Den personal inom ämbetsverket, som teoretiskt skulle kunnat komma i fråga för detta uppdrag vid ifrågavarande tidpunkt (augusti 1966), framgår av följande uppställning.

Värmebyrån

Underhålls- och driftssektionen	6 ingenjörer (återstående 5 tjänster vakanta)
---------------------------------	---

Elektrobyrån

Underhålls- och driftssektionen	4 ingenjörer (återstående 2 tjänster vakanta)
---------------------------------	---

Härtill kommer följande personal vid dåvarande I militärbefälsstabens sektion 8.

VVS-avdelningen	6 ingenjörer
Elektroavdelningen	6 ingenjörer

Det bör i detta sammanhang beaktas, att ämbetsverkets personal har ansvaret för försvarets samtliga anläggningar samt att all den redovisade personalen dimensionerats med utgångspunkt i att den skall vara fullt sysselsatt med löpande uppgifter. Revisorernas uppfattning, att det skulle ha varit möjligt att av denna personalstyrka avdela 8 personer under 8 månader för en extraordinär utredningsuppgift, är — även under den hypotetiska förutsättningen att alla vakanser varit fyllda och att militärbefälsstabens personal inte i avsevärd utsträckning varit upptagen av att förbereda den organisation som skulle träda i kraft den 1.10.1966 — inte realistisk.

Uttalandet av den vid översynen av maskintjänsten anlidade sakkunnige, att utredningsmaterialet icke i något avseende använts vid översynen, är likaledes riktigt. Uttalandet ger emellertid inte täckning för revisorernas slutsats, att undersökningarna inte har något värde för översynen. Tvärtom är det förvaltningens avsikt att i ett senare skede av översynen noggrant beakta undersökningsresultaten vid bedömandet av personaluppsättning, arbetsvolym m. m.

Revisorerna anmärker, att »fortifikationsförvaltningen icke lämnat någon förklaring till varför undersökningarna ansågs så brådskande att det av tidsskäl var nödvändigt att överlåta utredningen åt konsult». Revisorerna synes i detta sammanhang även fästa visst avseende vid det förhållandet att konsultföretagets anbud antogs av förvaltningen samma dag som det inkom till verket. Uttalandet i dessa delar ger förvaltningen anledning att närmare redogöra för omständigheterna kring uppdragets tillkomst. Redan i december 1964 upptogs de första diskussionerna med företaget om ett eventuellt uppdrag och tre företrädare för ämbetsverket besökte företaget för överläggningar och ömsesidig orientering. Sedan verksledningen funnit att utredningen lämpligen borde utföras i anslutning till översynen av maskintjänsten och därför borde påbörjas under hösten 1966, återupptogs kontakten med företaget i juni 1966. Den 23.6.1966 meddelade förvaltningen företaget, att verket hade för avsikt att lägga ut beställning angående utredningen om överenskommelse kunde träffas i hithörande frågor. Med anledning härav hölls den 8.8 ett sammanträde mellan verksledningen och företagets ledning, vilket sammanträde var avsett att föra fram till en överenskommelse. Så blev även fallet. Sedan principiell enighet nåtts rörande arbetets uppläggning samt de ekonomiska villkoren ingavs följande dag bolagets anbud skriftligen. Anbudet antogs av ämbetsverket samma dag och bekräftades genom beställningsskrivelse.

Beträffande utvärderingen av utredningsmaterialet är att anföra — utöver vad ämbetsverket anfört i sitt yttrande till revisorerna — att nämnda material överlämnades till ämbetsverket den 24.1.1967, efter anmodan översändes till revisorerna den 27.4.1967 och återlämnades den 19.6. Viss partiell utvärdering har numera skett. Såsom framgår av ämbetsverkets yttrande till revisorerna har vissa säkerhetshöjande åtgärder vidtagits vid de av utredningen berörda anläggningarna. Vidare har ämbetsverket, med anledning av utredningsresultatet, den 1.6.1967 meddelat bestämmelser angående Märkning av komponenter i elektriska anläggningar (FortF Tm A 621—777). Bestämmelserna bifogas¹. Slutligen har inom värmebyrån under sommaren 1967 utförts en preliminär och summarisk utvärdering, vilken likaledes bifogas¹.

Revisorernas uppfattning att förvaltningen från början lämnade konsultföretaget i stort sett fria händer att efter gottfinnande genomföra undersökningen är inte riktigt. Tvärtom har vid ett flertal sammanträden mellan företrädare för verket och konsultföretaget fastställts de riktlinjer efter vilka utredningen skulle bedrivas. Härvid förutsattes emellertid — såsom framgår av förvaltningens yttrande till revisorerna — att utredningens karaktär av försöksverksamhet kunde föranleda att direktiven efter hand finge omprövas med hänsyn till de erfarenheter, som gjordes. Detta blev också fallet.

Revisorerna finner det klarlagt att större delen av utgifterna för utredningen varit omotiverade. Härtill är att anföra att — såsom framgår av

¹ Ej avtryckta.

ämbetsverkets yttrande till revisorerna — utredningens syfte varit tvåfaldigt. Den avsåg att få dels ett konkret underlag av betydelse för översynen av maskintjänsten (underlag för bedömning av arbetsomfång, personalbehov, därav betingade kostnader m.m.), dels en kartläggning av anläggningarnas aktuella tillstånd. Enligt förvaltningens mening är sistnämnda aspekt av sådan vikt och resultatet i detta hänseende av sådan betydelse, att de nedlagda kostnaderna framstår som väl motiverade.

Slutligen har revisorerna i fyra särskilda fall framställt erinringar mot konsultföretagets debiteringar och debiteringsnormer.

Beträffande konsultens faktura nr 516 anför revisorerna, att det fakturerade arbetet utförts under augusti månad 1966 och att utbetalningen syntes obehörig på den grund att förvaltningen icke förbundit sig att utge ersättning till företaget för eventuellt arbete före den 1.9.1966. Avgörande för frågan om kronans betalningsskyldighet är emellertid inte den tidpunkt vid vilken arbetet utförts utan arbetets egen karaktär. Det ifrågavarande arbetet avsåg förberedelse för och deltagande i tre sammanträden i slutet av augusti, vilka inte ingick i anbudet och vilka påkallats av förvaltningen efter anbudets antagande, bl. a. för orientering av den regionala och lokala personalen inom militärområdet. Med hänsyn härtill måste konsulten anses ha varit berättigad till ersättning för detta arbete. Debiteringen har skett enligt »bok och räkning».

Fakturan nr 553 avser förberedelse för och deltagande i ett av förvaltningen påkallat sammanträde för orientering om arbetets fortskridande samt diskussion av vissa frågor. Rörande denna faktura gäller i tillämpliga delar vad nyss sagts om fakturan nr 516.

Angående fakturorna nr 552, 604, 616 och 663 anmärkes, att konsultföretaget under olika månader anlitat tre eller sex ingenjörer för bearbetning och redovisning av fältgruppernas material medan i offerten och beställningsskrivelsen angetts att två ingenjörer skulle avses härför. Med hänsyn härtill skulle företaget ha debiterat för hög ersättning. Härtill är att anföra att bestämmelsen »två ingenjörer» i offerten och beställningsskrivelsen enbart avsåg ett mått på den arbetsinsats som fick debiteras för uppgiften. Förvaltningen har inte haft något intresse av att ingripa i företagets sätt att disponera sin arbetskraft inom den angivna ramen och verkets kontakman har även, efter förfrågan från företaget, godkänt arrangemanget. Avgörande för frågan om för hög ersättning debiterats är om det totala debiterade timantalet rymmes inom den angivna ramen. En granskning från denna utgångspunkt visar att det debiterade timantalet, 1 527 timmar, ganska väl svarar mot den tid arbetet pågick, ca 4 1/2 månader. Det bör heller inte bortses från att företaget genom att utnyttja billigare arbetskraft för mindre kvalificerade bearbetningsuppgifter nedbringt kostnaden med inemot 18 000 kronor mot vad som skulle ha blivit fallet om den mest kvalificerade personalen satts att utföra hela arbetet.

Den förhandskalkyl för fältarbetet, som revisorerna rekonstruerat på grundval av uppgifterna i fakturan nr 583, är i väsentliga avseenden missvisande. Konsultföretaget har på begäran överlämnat en kopia av den kalkyl som legat till grund för offerten. Kalkylen, vilken bifogas (bilaga), har inte föranett någon erinran och ansluter sig mycket nära till en kontrollkalkyl som tidigare uppgjorts inom förvaltningen. Från företaget har upplysts att kostnaden för bilar med tillhörande utrustning beräknats till 50 000 kronor och av kalkylen framgår att för avskrivning av detta värde upptagits ett belopp av 16 632 kronor, inte som revisorerna uppger närmare 100 000 kronor.

Med anledning av revisorernas berättelse har förvaltningen, i överensstämmelse med mellanvarande kontrakt, låtit kameralt granska konsultföretagets bokföring och debiteringsunderlag i hithörande delar. Härvid har ingen anledning till anmärkning framkommit.

Avslutningsvis vill förvaltningen som sin uppfattning framhålla, att företaget utfört sitt uppdrag med omsorg och kunnighet. Företaget har även aktivt medverkat till att nedbringa kostnaderna, ej minst i samband med begränsningen av uppdraget, vilken begränsning från företagets synpunkt måste ha oförmånligt påverkat lönsamheten.

I handläggningen av detta ärende, i vilket undertecknad Wallén fattat beslut, har deltagit avdelningsdirektören Thorsell, föredragande, samt tf. avdelningschefen Flygare, t.f. avdelningschefen Ewerth, krigsrådet Lindblad och överingenjören Malmström. Stockholm den 27 september 1967.

B. WALLÉN

Sven Gunnar Thorsell

Bilaga

Betr.: 6649 Fältarbete. Förkalkyl

Lönekostnader

September	176 tim. à kr. 17: 50 × 6 man	18 480
Oktober	168 » » » 15: 00 × 6	15 120
November	176 » » » 15: 00 × 6	15 840
December	168 » » » 15: 00 × 6	15 120
Januari	168 » » » 16: 00 × 6	16 128
Februari	160 » » » 16: 00 × 6	15 360
Mars	168 » » » 16: 00 × 6	16 128
April	160 » » » 16: 00 × 6	15 360
Summa	<u>1 344 tim. à kr. 15: 82 × 6 man</u>	<u>127 536</u>

Traktamentskostnader m. m.

168 dagar à 31: — × 6	31 248
Resor Malmö—Stockholm 2 × 2 × 255	1 020
Nattractamenten 2 × 26 × 39	2 028
	<u>34 296</u>

Sammanställning

Lönekostnader	127 536
100 % pålägg för administration	127 536
Traktamenten m. m.	34 296
	<u>289 368</u>
Lämnat pris 8 × 38 250	306 000
Återstår för avskrivningar	<u>16 632</u>

§ 4 Vissa bevakningstekniska spörsmål

Fortifikationsförvaltningen

1. I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts cirkulär den 3.6.1965 om skyldighet för vissa statsmyndigheter att anlita Allmänna bevakningsbolaget har bevakningen av samtliga under ämbetsverkets förvaltning stående fastigheter och förhyrda lokaler inom storstockholmsområdet — i den mån bevakning genom civilt bevakningsföretag ansetts erforderlig — uppdragits åt Allmänna bevakningsbolaget. I personalbesparande syfte användes automatiska larmanordningar i avsevärd omfattning.

2. Nödvändigheten av att vid nybyggnad av hus och anläggningar beakta de problem som sammanhänger med behovet av bevakning är för fortifikationsförvaltningen självklar. Säkerhets- och bevakningssynpunkterna tillmäts av naturliga skäl inom försvarets bygghus väsentlig betydelse vid objektens utformning. Rutinmässigt upptages hithörande problem till övervägande på ett tidigt stadium av projekteringen. Redan i samband med utarbetandet av skissritningar inhämtar vederbörande projektledare yttranden och förslag i dessa hänseenden från verkets säkerhets- och brandskyddsdetaljer m. fl.

3. Frågan om en integrering av olikartade bevakningsfunktioner rymmer inom sig vissa svårbedömda faktorer. Utan tvivel kan konstateras, att den personal som f. n. bestrider bevakningsuppgifter med avseende å inbrott, stöld, brand och dylikt normalt inte har den tekniska kompetens som erfordras för att ingripa vid störningar i maskinanläggningarnas funktionerande. Å andra sidan torde den kvalificerade maskinpersonalen som regel inte vara intresserad av att söka sig till bevakningsuppgifter som endast i mindre omfattning faller inom den egna yrkeskompetensen.

Den lämpligaste metoden för en sådan integrering är, enligt förvaltningens mening, att den personal, som sysslar med den allmänna bevakningen, genom lämpliga system av automatiska övervakningstablåer och varningssignaler underrättas när fel uppstått inom maskinanläggning, varefter sakkunnig person kan tillkallas för erforderliga åtgärder. De tekniska förutsättningarna för en sådan anordning är klarlagda och lämpliga konstruktioner finns att tillgå. Sådana projekt måste emellertid bedömas från fall till fall, då de är relativt kostnadskrävande och i många fall kan ställa sig dyrare än den personal som inbesparas. Särskilt kan detta vara förhållandet vid installation i befintliga anläggningar.

Förvaltningen har intet att erinra mot att detta problem upptages till behandling vid den utredning som revisorerna föreslagit.

Vad under denna punkt anförts gäller i huvudsak byggnader och lokaler avsedda för bruk i fredstid. Beträffande befästningsanläggningar kompliceras bedömningen ytterligare av särskilda omständigheter, varierande från fall till fall, sammanhängande med beredskaps- och krigsplaceringsförhållanden, problem om tillgängligt utrymme, lokala befäls- och ansvarsförhållanden m. m.

I handläggningen av detta ärende, i vilket undertecknad Wallén fattat beslut, har deltagit avdelningschefen Lindholm, tf avdelningschefen Flygare, överingenjörerna Malmström och Anner samt avdelningsdirektören Thorsell, föredragande. Stockholm den 2 februari 1968.

B. WALLÉN

Sven Gunnar Thorsell

Statskontoret

Riksdagsrevisorerna har föreslagit en utredning i syfte att klarlägga orsakerna till att den vid allmänna bevakningsaktiebolagets tillkomst åsyftade samordningen av bevakningsverksamheten inte kommit till stånd i avsedd omfattning. Härvid skulle även uppmärksammas om inte en stor del av bestyret med fastighetsservicen borde kunna överföras från myndigheternas fast anställda personal till företag av den typ bevakningsaktiebolaget representerar.

Statskontoret har för sin del inte något att erinra mot att möjligheterna att åstadkomma en bättre samordning av bevakningen av myndigheternas lokaler närmare undersöks. Ämbetsverket vill dock framhålla, att en väsentlig orsak till den nuvarande splittringen kan vara att det statliga företaget tillämpat en relativt hög taxa för sina tjänster. Exempelvis låg anbudet från det statliga bevakningsföretaget betydligt högre än anbudet från motsvarande privata företag, när statskontoret i slutet av år 1965 inhämtade kostnadsuppgift beträffande bevakning av vissa av ämbetsverket disponerade lokaler.

I fråga om fastighetsservicen vill statskontoret framhålla att en samordning mellan denna och den allmänna bevakningen torde vara svår att åstadkomma beträffande äldre fastigheter. Övervakning av exempelvis värmeanläggningar kräver nämligen en speciell yrkeskunskap som bevakningsmännen i allmänhet inte torde besitta.

Däremot torde såsom revisorerna påpekat möjligheterna att genom samordning av bevakningsinsatserna vinna besparingar kunna tillvaratas i samband med nybyggnad av fastigheter. Som exempel härpå vill statskontoret framhålla att vid den projektering av ny- och tillbyggnad inom kvarteret Garnisonen som utföres av byggnadsstyrelsen i samråd med statskontoret ett integrerat bevaknings- och övervakningssystem utarbetats. I bevakningsföretagets uppgifter planeras ingå övervakning även av värme-, ventilation-, vatten- och elanläggningar. Systemutvecklingen bedrivs under medverkan av allmänna bevakningsaktiebolaget, varför man torde kunna räkna med att de bevakningstekniska synpunkterna i detta fall kommer att vinna beaktande.

Statskontoret vill slutligen framhålla att ämbetsverket genom beslut av Kungl. Maj:t 30.6.1967 fått i uppdrag att utarbeta förslag angående bl. a. sättet för anskaffning och tillhandahållande av möbler och annan inredning för statliga myndigheter. Detta utredningsarbete torde i vissa delar även komma att beröra fastighetsförvaltningen och fastighetsservice.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byrådirektör Joachims-son, föredragande. Stockholm den 5 februari 1968.

GÖSTA BRUNO

Wilh. Joachimsson

Byggnadsstyrelsen

Byggnadsstyrelsen har sedan Allmänna bevakningsaktiebolagets — ABAB — tillkomst 1.1.1965 alltmer kommit att använda sig av bolagets tjänster.

Undantag härifrån föreligger dock fortfarande. Dessa hänför till tidigare gällande kontrakt, förut befintliga anläggningar som utbyggts eller anläggningar där programmering eller projektering tidigare igångsatts och icke utan avsevärda kostnader kunnat avbrytas.

Tablå över byggnadsstyrelsens alarm- och bevakningskontrakt m. m.

Bilaga A

24
Rev. berättelse ang. statsverket år 1967. II

	Institution kvarter, fastighet	Byggår (kontrakt)	Firma (fabrikat)	Anteckningar — motivering	
I	Larmanläggningar a) Inbrotts-, stöld- larm	Nationalmuseum	1966—67	Securitas	25/1 1962 Nationalmuseum anbud från AB Securitas. 21/4 1966 Nationalmuseum Skrivelse till Konungen om tillstånd och medel för installation. Beviljat 170.000:— Byggnadsstyrelsen uppdrag att låta utföra arbetet.
		Haga slott Harpsund	1965—67	ABAB ABAB	1967 Anläggning projekterad. Planerna översedda av rikspolisstyrelsen.
	b) Inbrotts-, stöld- och brandlarm	Drottningholms slott och teater	1964—65	LME	1/9 1964 Brandlarm i teaterhuset. 17/8 1965 Utbyggnad av brandlarm till stöldlarm även för slottet såsom komplettering av gammal anläggning. Offerter begärda.
		Skokloster och Rogge- borgen		ABAB o. LME	
	c) Inbrotts-, stöld-, brand- och hiss- larm	Rosenbad (Departement- och lands- hövdingsbostad)	1966	AB Larmtjänst	14/1 1966 Kontrakt tecknat med AB Larmtjänst i ett brådskande läge då man ännu ej kände till ABAB möjligheter på det speciella området hisslarm.
	d) Brand- och funktionslarm	Murmästaren SÖ, Byggnadsstyrelsen	1966	ABAB	17/5 1966 Sprinkler- och brandlarm till brandkåren. Funktionslarm för 11 st hissar och 10 st funktionskydd (tryckpump, pannor, manomet- rar, sprinkler, grundvatten, filtervakter, nivåvippor, frysrisiker, expansionskärl, lik- riktarrelä). Gemensam maskinpersonal. Projektering pågår. Kombination av inbrotts-, stöld- och brandbevakning gm ABAB och funk- tionslarm ev i egen regi avses.
		Statens Bakteriologiska laboratorium		ABAB	
II	Bevakning med rondering	Murmästaren	1965	ABAB	Rondbevakning av Byggnadsstyrelsen nattetid och tjänstefria dagar. Samordning föreligger med SÖ, Polishuset, Tekniska nämndhuset och Myntverket.

	Institution kvarter, fastighet	Byggår (kontrakt)	Firma (fabrikat)	Anteckningar — motivering
	Sveavägen 9—11 och 13—15	1965	ABAB	Rondbevakning av Byggnadsstyrelsens lokaler i likhet med ovan. Samordning föreligger med bl a Civo Ö, FöD, Televerket och Länsstyrelsen.
	Rosenbad Pilen		Sv Nattvakt	28/6 1965 Kvarstående kontrakt avseende Handelsdeparte- mentet utökade med landshövdingebostadens entréer då samma vaktman kunde utföra bevakningen.
	Riddarholmskyrkan		ABAB	25/2 1965 Statskontoret m fl. Bevakning 3 ggr per dygn under icke arbets- tid under tiden för pågående restaurerings- arbeten.
III Reception	Murmästaren	1967	ABAB	Reception i Byggnadsstyrelsens entré utbyggd. Uppgiften för vaktman(kvinna) ut- över vägvisning är låsning av lokalerna efter och upplåsning före kontorstid.
	Garnisonen		ABAB konsult	Programmet föreskriver gemensam reception och bevakning för alla till kvarteret förlagda myndigheter.
	Södra Klarakvarteren		ABAB tillfrågad	I likhet med ovan.

Stockholm den 2 februari 1968

En tablå (*bilaga A*) över byggnadsstyrelsens huvudsakliga engagemang på detta område visar nuläget och ger anvisning på hur styrelsen skulle kunna fortsätta verksamheten i önskad riktning.

Av tablån framgår att samordning har åstadkommit i viss utsträckning. Förutom den i berättelsen omnämnda samordningen på Riddarholmen föreligger sådan i utökad omfattning i kv. Murmästaren.

Den största rationaliseringen på detta område torde ligga i ett fullföljande av vad som avses för kv. Garnisonen och Södra Klarakvarteren samt för liknande tillkommande projekt.

Styrelsen avser, att allteftersom de med privata bolag tecknade kontrakt utlöper, begära offert från ABAB för ett ev. övertagande av de kontraktsbundna uppgifterna. Det ur ekonomisk synpunkt mest förmånliga erbjudandet bör, då det gäller bevakning av myndigheter utan direkt anknytning till totalförsvaret, enl. byggnadsstyrelsens mening, få företräde vid kvalitativt jämförbara alternativ.

I handläggningen av detta ärende har deltagit tf generaldirektören Eriksson, byggnadsråden Bertman och Törnquist, tf byggnadsrådet Nystedt samt avdelningsdirektörerna Rudhe och Kuylentjerna, sistnämnde föredragande. Stockholm den 2 februari 1968.

Under generaldirektörens frånvaro

OLOF ERIKSSON

Stig Kuylentjerna

Riksdagens förvaltningskontor

Revisorerna har tillställt statliga myndigheter i Storstockholm frågor om hur bevakningen är ordnad under icke tjänstetid. Svaren å dessa frågor, numrerade 1—3, kan för förvaltningskontorets vidkommande samordnas enligt nedan, varvid bör anmärkas att riksdagsarbetet under sessionstid och tiderna däremellan kräver olika bevakningsfunktioner.

SESSIONSTID

Egen bevakning

Måndag—fredag under tiden efter kl. 16.40 till kl. 22.00 tjänstgör följande personal:

1	vaktmästare	till kl. 19.00	i resp. kammar-	kansli
1	»	» » 20.00	» »	kapprum
1	»	» » 22.00	» »	»
1	»	» » 19.00	» tryckeri-	expeditionen
1	»	» » 22.00	» stora porten	Norrbro
1	»	» » 22.00	» »	Riksgatan
1	reparatör	» » 22.00	» maskin-	avdelningen

I händelse plenum pågår efter kl. 16.40 utsträcker kammarvaktmästarernas tjänstgöring till plenums slut. Reparatören å maskinavdelningen tjänstgör lika länge, likaså maskinchefen. I sidoportarna vid Riksgatan kvarstannar vakten, dock längst till kl. 21.00.

Lördagar, som är tjänstefria, upprätthålles bevakningen efter särskild

¹ eller längre dock längst till 1/2 t. efter plenums slut.

turlista bland portvakterna vid riksgatsportarna. Endast stora porten vid Riksgatan är öppen kl. 8—22.00, 1 reparatör tjänstgör under tiden kl. 8—12.30.

Söndagar. Bevakning som ovan i stora porten vid Riksgatan kl. 8—22.00, 1 reparatör tjänstgör under tiden kl. 9—13.00.

Bevakning genom bevakningsföretag

Måndag—fredag 1 man kl. 22.00—06.00 (inre bevakning). Tre ytterronder under tiden kl. 23.00—05.00. Dessutom tjänstgör vid varje plenum 1 man å läktaren. Å riksdagshusplanen finns parkeringsvakt.

Lördag—söndag Mellan kl. 8.00 och 22.00 sker två bevakningsronder inom huset. I övrigt bevakning som måndag—fredag, dock ej parkeringsvakt.

ICKE SESSIONSTID

Egen bevakning

Måndag—fredag under tiden från arbetets slut kl. 16.40 (under sommartid juni—september kl. 16.00) tjänstgör endast portvakten i stora porten mot Riksgatan till kl. 20.00.

Lördag—söndag är portarna stängda. Ingen egen bevakning.

Bevakning genom bevakningsföretag

Med undantag för läktar- och parkeringsbevakning fullgöres samma bevakning som under sessionstid.

När det gäller brandsäkerheten har vissa tekniska arrangemang i begränsad omfattning vidtagits. I biblioteket samt i vindsvåningarna finns termoelement som utlöser signal via brandalarmcentralen direkt till brandkåren. I övriga våningar finns endast handdrivna vattensprutor.

Genom att en av reparatörerna har jourtjänst under sessionstid fram till kl. 22.00 (se ovan) har därigenom sörjts för övervakning av vatten-, el- och liknande funktioner. Hos varje portvakt i huvudportarna finns dessutom anslag uppsatta beträffande jourtjänst i händelse skador av nyssnämnda slag skulle inträffa.

Förvaltningskontoret har även ansvaret att förse riksbankens lokaler med hetvatten för uppvärmning och till tappställen. Maskinavdelningens uppgift härvidlag är att utöva kontroll över att tillräckligt varmt vatten pumpas över.

Vid fel å hissar går nödsignal såväl till portvakterna som till maskinavdelningen. I de fall då varken portvakt eller maskinavdelningen tjänstgör skall hissarna vara avstängda.

Vid ställningstagandet till vilken bevakningsuppdraget skall lämnas har den ej obetydliga skillnaden i prissättningen fått vara avgörande. AB Svensk Nattvakt har utfört bevakningen av riksdagshuset under en lång följd av år och på ett tillfredsställande sätt, varför styrelsen för riksdagens förvaltningskontor ansett att riksdagen ej skulle behöva åsamkas betydande merkostnader genom en övergång till det statliga bevakningsföretaget. Till bevakningsföretag betalas för närvarande kr. 83 000 per år.

Beträffande fastighetsservicen är denna för riksdagshusets vidkommande så speciell och mångsidig att i första hand egen för ändamålet insatt personal bör anlitas.

Revisorerna förordar att en utredning verkställs i syfte att klarlägga orsakerna till att den vid allmänna bevakningsaktiebolagets tillkomst

åsyftade samordningen av bevakningsverksamheten ej kommit till stånd i avsedd omfattning samt att uppmärksamhet bör ägnas frågan om ej viss fastighetsservice borde överföras till bevakningsföretag. Ehuru bevaknings- och serviceanordningarna i riksdagshuset är särpräglade och betingade av de särskilda funktioner som måste upprätthållas i riksdagshuset, saknar förvaltningskontorets styrelse anledning att motsätta sig att den av revisorerna förordade uredningen kommer till stånd. Stockholm den 17 januari 1968.

SIGURD LINDHOLM

Sture Lannefjord

Allmänna bevaknings AB

Bolaget delar i allt väsentligt de synpunkter som framförts av riksdagens revisorer i dess årsberättelse § 4.

Nuvarande läge karaktäriseras av att varje institution eller myndighet löser frågor rörande fastighetens underhåll såsom bevakning, städning och maskintjänst eller övrig fastighetsservice enskilt för organisationen i fråga. Man söker därvid att så ekonomiskt som möjligt hushålla med anslagna medel. Ansvar för dessa funktioner är oftast som deluppgifter anförtrott olika personer inom respektive myndigheter.

En allmän utveckling från användning av egen fast anställd personal och egna organisationer för olika former av fastighetsservice mot utnyttjande av serviceföretag kan konstateras. Speciellt torde detta vara fallet beträffande städning och bevakning.

Bästa effekten av system med utnyttjande av utomstående serviceföretag ernås om en samordning mellan flera närliggande objekt sker. Det gäller speciellt bevaknings- och övervakningsområdet, där gemensamma fasta anläggningar gör det möjligt att med ett minimum av personalinsats svara för bevakning och övervakning av stora komplex. Som framhålles i promemorian är det särskilt viktigt att dessa synpunkter beaktas redan på planeringsstadiet vid utförande av stamlinjenät, entréer, garageinfarter, godsmottagningsplatser m. m.

Staten har speciella möjligheter att tidigt dra nytta av fördelarna med detta system. Detta förutsätter emellertid att närliggande myndigheter och institutioner ålägges att samordna vissa servicefunktioner. Det är särskilt viktigt att framhålla den tekniska utvecklingen på VVS-området som är mycket snabb och ställer speciella krav på underhåll, skötsel och övervakning av komfortanläggningarna.

Mot ovanstående bakgrund borde de principiella frågorna rörande de statliga fastigheternas underhåll närmare utredas i avsikt att fastställa regler för samordningen, utnyttjandet av hyrda tjänster och för projekteringsarbetets bedrivande med beaktande av möjligheterna att nedbringa underhållskostnaderna.

I utredningen borde både byggnadsteknisk, VVS-teknisk, bevakningsteknisk och städexpertis vara företrädd. Stockholm den 6 februari 1968.

HANS ÖSTRÖM

Verkst. direktör

SOCIALDEPARTEMENTET

§ 5 Bedömningen av rätt till förtidspension enligt lagen om allmän försäkring

Försäkringsdomstolen

Det är icke möjligt att i avsaknad av en närmare analys av de av revisorerna redovisade sifferuppgifterna bilda sig någon mera bestämd uppfattning om omfattningen av behovet av åtgärder för att främja större enhetlighet i försäkringskassornas bedömning av pensionsärendena och om vilka åtgärder som lämpligen bör komma i fråga. Domstolen måste därför begränsa sig till några allmänna uttalanden.

Erfarenhetsmässigt är det alltid förenat med svårigheter att åstadkomma en önskvärd enhetlighet i lagtillämpningen i sådana bedömningsfrågor som det här är fråga om. Det är emellertid angeläget att alla åtgärder, som verkar i denna riktning, också blir vidtagna. Om behov skulle finnas föreligga av en utvidgning av den av riksförsäkringsverket bedrivna tillsynsverksamheten i form av bland annat råd och anvisningar och inspektioner, bör verket enligt domstolens mening beredas erforderliga resurser härför. Domstolen vill även framhålla att en vidgad personalcirkulation mellan försäkringskassorna samt riksförsäkringsverket och domstolen skulle befördra en ökad enhetlighet i ärendenas avgörande i kassorna. Det må vidare nämnas att åtgärder för att främja större enhetlighet i försäkringskassornas bedömning av ifrågavarande pensionsärenden utgör ett viktigt led bland åtgärderna för att tillgodose rättssäkerheten inom socialförsäkringssystemet, som domstolen berört i ett yttrande redovisat i andra lagutskottets utlåtande nr 55 till 1965 års riksdag.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknad, deltagit ledamöterna Broberg, Malm, Lundberg, Wildeman, Petri, Forstadius, Elofs, Nilsson, Ekendahl, Kuylenstierna och Persson. Stockholm den 31 januari 1968.

LISS GRANQVIST

Riksförsäkringsverket

Under denna paragraf har revisorerna upptagit frågan om bedömningen av rätt till förtidspension enligt lagen om allmän försäkring. De har påtalat att försäkringskassornas gradering av sådan invaliditet som berättigar till förtidspension eller sjukbidrag är mycket oenhetlig. Detta förhållande är enligt revisorernas mening i väsentlig mån ett uttryck för olikheter i själva grunduppfattningen hos pensionsdelegationernas ledamöter och de föredragande tjänstemännen. Revisorerna finner det därför angeläget att riksförsäkringsverket i högre grad än hittills synes ha varit fallet lämna pensionsdelegationerna råd och anvisningar i syfte att få till stånd enhetlighet i

bedömningen av pensionsansökningarna, på sätt förutsattes av statsmakterna vid det allmänna försäkringssystemets tillkomst.

Till stöd för sin uppfattning återoppar revisorerna från riksförsäkringsverket införskaffade tabeller utvisande för varje försäkringskassa dels den procentuella fördelningen av beviljade hela och partiella förtidspensioner och sjukbidrag under vart och ett av åren 1963—1966, dels antalet avslag i procent av antalet behandlade förtidspensions- och sjukbidragsfall för samma år.

Riksförsäkringsverket har numera räknat fram motsvarande uppgifter för år 1967 (i fråga om frekvensen av avslagsbeslut har beräkningarna skett med utgångspunkt i uppgifter som avser de första 9 månaderna). Uppgifterna framgår av bilagda tabell. (Bilaga A.)

Riksförsäkringsverket har ända från det lagen om allmän försäkring trädde i kraft noggrant följt försäkringskassornas tillämpning av bestämmelserna om förtidspension. De av revisorerna påtalade olikheterna kassorna emellan då det gäller relationen mellan beviljade hela och partiella förtidspensioner samt avslagsfrekvens har också observerats samt föranlett undersökningar och andra åtgärder från verkets sida.

Olikheter kassorna emellan föreligger inte endast i de av revisorerna angivna hänseendena. Sålunda varierar antalet beviljade förtidspensioner och sjukbidrag i förhållande till folkmängden inte obetydligt mellan kassorna. Såvitt riksförsäkringsverket kunnat finna har dessa olikheter och de av revisorerna berörda olikheterna främst sin grund i demografiska och arbetsmarknadsmässiga förhållanden. De avsevärda skillnader som i sådana hänseenden föreligger mellan olika geografiska områden torde påverka pensionsbedömningen i högre grad än vad revisorerna synes ha antagit.

I fråga om fördelningen på hela och partiella förtidspensioner kan sålunda nämnas följande. Inom glesbygder, där möjligheterna att skaffa lättare arbete är små utom möjligen i enstaka tätorter, blir det i de flesta fall inte möjligt att utnyttja den restarbetsförmåga som många invaliderade personer faktiskt har. Vid pensionsprövningen tas hänsyn härtill. Frekvensen av hela förtidspensioner blir därför relativt hög i sådana områden. Men detta kan även bli förhållandet i rakt motsatt situation, nämligen i områden med differentierat näringsliv och gynnsamt arbetsmarknadsläge. Här har partiellt arbetsföra bättre möjlighet att utnyttja sin arbetsförmåga, och det visar sig att de då ofta kan skaffa sig så goda arbetsinkomster att inte ens partiell förtidspension kan ifrågakomma för dem. Det kan erinras om att för rätt till 1/3 förtidspension fordras att arbetsförmågan är nedsatt med minst hälften. Den som kan förskaffa sig en arbetsinkomst överstigande hälften av vad han skulle kunnat förskaffa sig som frisk äger inte rätt till förtidspension. Det blir i nu angivna områden mest personer helt i avsaknad av arbetsförmåga, som söker förtidspension. Stockholmsregionen torde utgöra ett exempel härpå.

Inom jordbruksområdena torde å andra sidan restarbetsförmågan hos partiellt arbetsföra i inte ringa utsträckning kunna utnyttjas genom biträde och småsysslor i eget eller andras jordbruk. Detta leder till att den relativa andelen partiella pensioner blir större än på andra håll.

Bland andra omständigheter av betydelse i sammanhanget kan nämnas att åtgärder på arbetsvårdens område får direkt återverkan på pensionsfrekvensen. Inrättandet av skyddade verkstäder eller andra skyddade verksamhetsformer innebär att handikappade — ofta äldre — som eljest skulle ha haft hel förtidspension kan reda sig med partiell pension. Gotland kan

anföras som ett exempel där kombinationen jordbrukslän—utbyggnad av skyddad verksamhet haft påtagliga följdverkningar på pensionsfördelningen. Möjligheterna till skyddad sysselsättning och rehabilitering är emellertid mycket ojämnt fördelade i landet.

Det sagda innebär icke att riksförsäkringsverket vill bagatellisera de olikheter i bedömningen som otvivelaktigt föreligger mellan olika kassor. Det visar emellertid att det är svårt att mera exakt ange i vilken utsträckning olikheterna mellan kassorna beror på olikhet i bedömningen.

Verket söker på en rad olika sätt verka för en i möjlig mån enhetlig praxis i fråga om invaliditetsbedömningen.

En omfattande utbildnings- och informationsverksamhet i detta syfte förekommer sålunda. Problemet har behandlats vid återkommande konferenser, till vilka kallats pensionsdelegationernas ordförande, föredragandena i dessa delegationer samt kassornas direktörer. Artiklar i ämnet har publicerats i Tidskrift för allmän försäkring. Genom besök hos kassorna och övervarande av sammanträden med pensionsdelegationerna har verket sökt lämna information och bilda sig en uppfattning om kassornas sätt att pröva ärenden rörande förtidspension och sjukbidrag. Verkets prövning av besvärärenden har givetvis betydelse för enhetligheten i praxis. Särskild betydelse har vidare prövningen av underställda ärenden. Just i syfte att främja enhetligheten har i lagen om allmän försäkring föreskrivits att ärende som behandlas i pensionsdelegation skall underställas verkets prövning om delegationens ordförande eller föredraganden anmäler avvikande mening mot delegationens beslut. Verket har vidare systematiskt från kassorna infordrat handlingarna i de ärenden, som handlagts vid visst delegationssammanträde, och underkastat dessa en ingående granskning. I den mån denna givit anledning därtill har verket ändrat kassans beslut. Verkets inspektionsverksamhet i här berörda avseenden har på grund av bristande personalresurser dock inte kunnat ske i den omfattning som varit önskvärd. Detta sammanhänger bl. a. med att antalet besvärärenden fortgående ökar och att detta, trots viss förstärkning av verkets besväravdelning, lett till ökad balans av besvärärenden.

Det kan vidare nämnas, att verkets beslut i besvärärenden samt försäkringsdomstolens domar av verket utsändes till kassorna för kännedom i de fall avgörandena kan tjäna till ledning för deras verksamhet. Möjligheterna att genom mera allmänna råd och anvisningar påverka invaliditetsbedömningen måste däremot bedömas vara små med hänsyn till de mångskiftande förhållandena på detta område.

Riksförsäkringsverket vill framhålla att den nuvarande organisationen, där beslutanderätten i förtidspensionsärenden tillkommer en delegation med en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande, två av socialstyrelsen utsedda läkare och två av landsting eller stadsfullmäktige utsedda ledamöter innebär att ärendena rörande förtidspension får en mycket kvalificerad prövning i första instans men också att någon fullständig enhetlighet i handläggningen inte torde vara praktiskt möjlig att uppnå. Hänsyn måste tas till att värderingen av de många olika faktorer, som ingår i bedömningen, ofta är tveksam och därför lätt blir föremål för olika åsikter hos dem, som har att avgöra ärendena. Det är mången gång svårt att göra gällande att det ena sättet att bedöma ett fall objektivt sett är riktigare än det andra.

Emellertid måste självfallet fordras att pensionsdelegationerna eftersträvar att så långt ske kan likformigt följa den praxis som utbildas främst genom försäkringsdomstolens domar. Riksförsäkringsverket är för sin del

ense med revisorerna om att en ökad enhetlighet i bedömningen av ärenden om förtidspension och sjukbidrag bör åstadkommas. Verket kommer att fullfölja sin informations- och inspektionsverksamhet i detta syfte och — i den mån tillgängliga resurser möjliggör detta — intensifiera densamma.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknad Hultström, deltagit ledamöterna Albåge, Dockered och Eriksson.

Därjämte har närvarit avdelningscheferna Wredmark och Örtengren, t.f. avdelningscheferna Järnbrink och Skogsberg, byråcheferna Holmquist, Ahlström, Strandberg och Fryxell samt t.f. byråcheferna Arnstedt och Tegling. Stockholm den 30 januari 1968.

L. HULTSTRÖM

Sten Erik Strandberg

Bilaga A

Procentuell fördelning av antal beviljade och avslagna förtidspensioner resp. sjukbidrag inom folkpensioneringen år 1967

Allmän försäkringskassa	Tabell 1 Beviljade förtidspensioner			Tabell 2 Beviljade sjukbidrag			Avslag
	Hel	2/3	1/3	Helt	2/3	1/3	
Stockholms	84,4	9,1	6,5	77,9	11,4	10,7	5,4
Norrköpings ¹
Malmö	74,9	16,0	9,1	61,9	22,6	15,5	6,4
Göteborgs	83,1	11,4	5,5	69,1	17,7	13,2	3,8
Stockholms läns	87,0	8,4	4,6	83,7	9,0	7,3	1,7
Uppsala läns	81,5	8,6	9,9	76,7	9,0	14,3	4,5
Södermanlands läns	78,5	13,9	7,6	73,3	17,0	9,7	2,2
Östergötlands läns	78,7	15,1	6,2	76,8	15,5	7,7	2,3
Jonköpings läns	69,6	19,5	10,9	73,7	18,1	8,2	5,9
Kronobergs läns	74,7	16,4	8,9	70,8	16,1	13,1	5,9
Kalmar läns	79,4	14,4	6,2	76,6	17,9	5,5	4,5
Gotlands läns	68,2	21,2	10,6	55,7	25,3	19,0	9,4
Blekinge läns	79,1	14,5	6,4	74,3	16,2	9,5	3,8
Kristianstads läns	74,9	17,6	7,5	70,1	19,4	10,5	2,9
Malmöhus	77,6	14,8	7,6	73,3	15,8	10,9	8,6
Hallands läns	73,8	15,7	10,5	74,2	13,9	11,9	4,1
Bohusläns	74,4	16,0	9,6	57,1	26,1	16,8	7,5
Älvsborgs läns	73,0	16,4	10,6	72,5	13,7	13,8	3,4
Skaraborgs läns	70,9	13,8	15,3	71,0	13,2	15,8	10,8
Värmlands läns	78,5	13,8	7,7	70,5	17,4	12,1	4,4
Örebro läns	84,2	9,0	6,8	78,4	11,9	9,7	2,9
Västmanlands läns	75,5	17,1	7,4	74,2	17,4	8,4	5,1
Kopparbergs läns	73,7	14,8	11,5	65,6	18,8	15,6	3,4
Gävleborgs läns	84,6	12,5	2,9	87,5	10,0	2,5	2,2
Västernorrlands läns	81,3	11,7	7,0	76,5	13,6	9,9	6,2
Jämtlands läns	77,1	15,5	7,4	69,2	23,1	7,7	7,9
Västerbottens läns	71,2	19,7	9,1	76,2	16,5	7,3	7,1
Norrbottnens läns	85,6	11,6	2,8	82,9	11,0	6,1	5,9
Samtliga	79,0	13,5	7,5	73,9	15,4	10,7	4,8

¹ Ingår i Östergötlands läns

Stockholm den 30 januari 1968

§ 6 Representationskostnader m. m. hos de allmänna försäkringskassorna

Riksförsäkringsverket

I sin skrivelse till Riksdagens revisorer den 21 augusti 1967 i anledning av deras i ämnet avlätna förfrågan har riksförsäkringsverket utförligt redovisat sina synpunkter på frågan om försäkringskassornas ställning. Verket anförde därvid bl. a. följande.

»Intill ingången av 1955 meddelades statsunderstödd frivillig sjukförsäkring av erkända sjukkassor, vilka var underkastade lagstiftningen om understödsföreningar. Flertalet av dessa kassor ombildades vid nyssnämnda tidpunkt till allmänna sjukkassor. De blev härvid bärare av den då tillkomna obligatoriska sjukförsäkringen. Understödsföreningslagstiftningen upphörde samtidigt att gälla för kassorna, vilkas status reglerades genom lagen om allmän sjukförsäkring. Emellertid bibehölls i stort sett kassornas föreningskaraktär. Vid övergången från erkända till allmänna sjukkassor medförde kassorna till den obligatoriska försäkringen relativt betydande kapitaltillgångar, vilka hopsamlats under den tid kassorna varit understödsföreningar. Med ingången av 1962 ändrades i viss mån kassornas karaktär i det att de s. k. ombudsmötena avvecklades och de befogenheter, som ankommit på dessa överfördes på riksförsäkringsverket utom såvitt angick val av styrelse och revisorer. Verkets befogenheter gentemot kassorna blev härigenom större än tidigare, vilket givetvis innebar att verkets ansvar för sjukförsäkringens handhavande ökade. I och med att lagen om allmän försäkring trädde i kraft den 1 januari 1963 blev kassorna benämnda försäkringskassor.

Kassornas karaktär har sålunda successivt förändrats. Traditionerna från folkrorelsetiden i fråga om kassornas skötsel har dock i många avseenden bibehållits och kassorna kan inte betecknas såsom statsorgan. Det har tillsetts att de styrelser, som svarar för kassornas skötsel, skall vara av hög kvalitet, något som torde framgå av det sätt på vilket de tillsättes. Riksförsäkringsverket har därför vid utövandet av sin tillsynsverksamhet funnit det riktigtast att inte för mycket begränsa styrelsernas rörelsefrihet i frågor som ej innebär direkt lagtillämpning. Skulle så ske blev det lokala självansvar, som eftersträvats vid lagstiftningens utformande i förevarande avseende, helt illusoriskt och styrelsernas ansvar för verksamhetens handhavande avtrubbat.»

Verket hade inte funnit de beslut, som kassastyrelserna fattat i de frågor, som berörts i revisorernas skrivelse, vara av sådant slag att de bort föranleda ingripande i tillsynsväg. Emellertid hade verket funnit det önskvärt att mera enhetliga normer om möjligt tillskapades för kassornas handlande i nu förevarande avseende. Verket hade därför med Försäkringskassoförbundet överenskommit om samarbeta för att utreda frågan om sådana normer.

Riksförsäkringsverket hänvisar vidare till sina i revisorernas berättelse återgivna uppgifter och synpunkter.

Revisorerna har förklarat sig dela riksförsäkringsverkets uppfattning att en större likformighet på hithörande område bör eftersträvas. Samtidigt torde dock, anför revisorerna, uppmärksamhet böra ägnas frågan om utgifternas totala omfattning, då kassornas praxis härvidlag inte oväsentligt skiljer sig från vad som är brukligt inom den rent statliga förvaltningen. Enligt revisorernas mening bör det ankomma på verket att i egenskap av tillsynsmyndighet för försäkringskassorna utfärda allmänna riktlinjer för

kassornas befattning med hithörande ärenden, varvid syftet bl. a. skulle vara att bringa praxis i överensstämmelse med vad som gäller inom den rent statliga förvaltningen.

Riksförsäkringsverket anser självfallet att försäkringskassornas verksamhet bör bedrivas i enlighet med de allmänna normer för sparsamhet och ändamålsenlighet, som gäller för offentlig förvaltning i allmänhet. Härvid bör dock enligt verkets mening beaktas de särskilda förhållanden, som föranledes bl. a. av organisationsformen och arten av kassornas verksamhet. Utöver vad verket anfört i sin skrivelse till revisorerna vill verket härom anföra följande.

De av revisorerna berörda utgifterna torde kunna uppdelas i två från varandra helt skilda grupper, nämligen kostnader för *representation*, varmed torde få avses representation gentemot personer, som inte är anställda hos vederbörande försäkringskassa, och kostnader för viss *personalvård m. m.* Riksförsäkringsverket behandlar dessa grupper var för sig.

Representation

Såsom framgår av den redogörelse som revisorerna lämnat under § 9 i samma berättelse förekommer representation i starkt växlande omfattning inom statsförvaltningen. Affärsverken och vissa andra verk disponerar medel för ändamålet. Andra myndigheter, bland dem riksförsäkringsverket, disponerar inte egna medel för representation. För dessa myndigheter bestrides kostnader för representation, i den mån sådan förekommer, genom att medel i växlande former ställes till förfogande från anslag som disponeras av vederbörande statsdepartement. Riksförsäkringsverket anser, att de representationsmöjligheter som står verket till buds är alltför begränsade. Andra myndigheter har givit uttryck åt samma uppfattning beträffande sina verksamhetsområden. Revisorerna har under § 9 uttalat, att de är medvetna om att det föreligger ett behov för de statliga myndigheterna att på ett smidigt sätt kunna utöva viss begränsad och skälig representation.

Detta gäller enligt verkets mening också försäkringskassorna. Beträffande dessa bör framhållas, att någon motsvarighet till den inom statsförvaltningen förekommande tilldelningen av representationsmedel från centralt disponerade anslag inte gärna kan komma i fråga. Vidare måste beaktas arten av kassornas verksamhet, vilken föranleder representationsbehov som ej är vanliga inom den statliga förvaltningen. Som exempel på representation, som anordnas av försäkringskassorna, må sålunda nämnas följande. Försäkringskassan har ett sammanträffande med läkarna inom kassaområdet för diskussion av gemensamma intressen och information om försäkringen; en enkel lunch eller middag på kassans bekostnad ingår i programmet. För en elevgrupp från socialhögskolan på orten anordnas visning av försäkringskassan, innefattande information om socialförsäkringen och i viss mån propaganda i syfte att stimulera elever att efter examen söka sig till försäkringskassans tjänst; kassan bjuder på kaffe eller en enkel lunch. Besök mottages av folkpensionärer, som kommer i någon förenings regi och tas om hand för visning och diskussion om gemensamma problem; kassan står för en gemensam kaffepaus i visningen.

Med hänsyn till det nu anförda synes bl. a. den av revisorerna gjorda jämförelsen mellan försäkringskassorna och statens järnvägar knappast rättvisande. Vid en sådan jämförelse bör hänsyn vidare tas till att försäkringskassorna utgöres av 27 (under det år revisorernas uppgifter avser 28) från varandra fristående enheter. Enligt riksförsäkringsverkets mening synes

med hänsyn till kassornas ställning och verksamhet en jämförelse i nu ifrågavarande hänseende med den landstingskommunala verksamheten snarare ha visst fog för sig. Vid en sådan jämförelse torde den av försäkringskassorna utövade representation inte framstå som särskilt omfattande.

Personalvård

Såsom revisorerna anger, har för de statliga myndigheternas vidkommande först under år 1966 anvisats medel för interna personalvårdsåtgärder o. d. Det belopp, som varje myndighet maximalt får utnyttja för detta ändamål uppgår till 10 kronor per årsarbetare och budgetår. Inom denna ram må anordnas exempelvis enklare förtäring i samband med personalinformation, kursavslutning och medaljutdelning m. m. ävensom betalas avgifter för deltagande i konferens, informationsdag, studiebesök, studiecirkel, korrespondenskurs eller andra fritidsstudier.

De sålunda för »personalvårdande åtgärder m. m.» för varje myndighet tillgängliga beloppen medger förvisso inga vidlyftiga åtaganden gentemot myndighetens personal. Anslaget effektivitet begränsas för övrigt därav att de disponibla medlen skall reduceras med upp till fem kronor per befattningshavare, om särskilda medel anvisats för enbart utbildningsändamål, och att av anslaget skall bestridas avgifter för deltagande i konferenser. Den intensiva utbildningsverksamhet som i överensstämmelse med verkets rekommendationer bedrivs inom försäkringskassorna skulle med tillämpning av nämnda regler sannolikt medföra att för andra personalvårdande åtgärder än studiestöd ofta endast fem kronor per befattningshavare skulle stå till förfogande. I fråga om konferensavgifterna må nämnas att för varje hundratal kronor, som går åt till sådana avgifter och sålunda användes direkt för tjänstens behov tages personalvårdsmedel undan för tio — eller efter nyss nämnda begränsning 20 — befattningshavare.

Riksförsäkringsverket har i sitt svar på revisorernas förfrågan angivit sina synpunkter på kassornas åtgärder för »personalvårdande åtgärder m. m.» Vad verket i detta sammanhang anfört har i huvudsak influtit i revisorernas text.

Riksförsäkringsverket vill tillägga, att de tillställningar för personalen, som med tillämpning av en tradition från föreningstiden förekommer inom kassorna, snarast bör ses som ett uttryck för en personalvård som väl ännu inte är genomförd i samma utsträckning inom statsförvaltningen men som dock förekommer där i en ökande utsträckning. Det skulle med all säkerhet inte vara till fördel för kassornas verksamhet i socialförsäkringens tjänst, om kassorna skulle fräntas rätten att låta sådana åtgärder ingå i den personalvårdande verksamheten. Härmed är givetvis inte sagt, att inte verket såsom tillsynsmyndighet skall tillse att kostnaderna för hithörande verksamhet hålles inom rimliga gränser i allmänhet såväl som i de enskilda fallen.

Med hänsyn till det anförda synes det riksförsäkringsverket lämpligast att verket får fullfölja uppgiften att i samråd med Försäkringskassaförbundet utarbeta normer för försäkringskassornas handlande på ifrågavarande områden med beaktande av den gällande organisationen och de särskilda behov som föranledes av arten av kassornas verksamhet samt utan krav på minskning av den personalvårdande verksamheten.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknad Hultström, deltagit ledamöterna Albåge, Dockered och Eriksson.

Därjämte har närvarit avdelningscheferna Wredmark och Örtengren, t.f.

avdelningscheferna Järnbrink och Skogsberg, byråcheferna Holmquist, Ahlström, Strandberg och Fryxell samt t.f. byråcheferna Arnstedt och Tegling. Stockholm den 30 januari 1968.

L. HULTSTRÖM

Sven Olov Örtengren
föredragande

Riksrevisionsverket

Revisorerna har i sitt uttalande sammanfört förvaltningskostnader av två skilda slag, nämligen dels kostnader för personalsammanskomster av huvudsakligen informativ karaktär, och dels representationskostnader. Som revisorerna omnämnt, regleras inom statsförvaltningen kostnader av förstnämnda slag i Kungl. Maj:ts cirkulär till statsmyndigheterna den 3 juni 1966 (nr 381) om bestridande av kostnader för vissa personalvårdande åtgärder m. m. Vad avser statliga myndigheters representationskostnader har några allmängiltiga bestämmelser eller riktlinjer i övrigt ej utfärdats centralt. Riksdagen har emellertid i skrivelse den 1 december 1967, nr 353, anmält sitt beslut i överensstämmelse med statsutskottets uttalande i utlåtande nr 167 om önskvärdheten av att så långt möjligt enhetliga regler tillskapas för den statliga representationen.

Det torde ankomma på riksförsäkringsverket att i egenskap av tillsynsmyndighet övervaka att tillgängliga förvaltningsmedel ej missbrukas av försäkringskassorna. Kontroll härav kan i första hand utövas vid granskning av de kostnadsberäkningar, som kassorna enligt 14 § 18 kap. lagen om allmän försäkring har att tillställa tillsynsmyndigheten före utgången av oktober månad året före räkenskapsåret. Myndigheten har även möjlighet att genom föreskrifter till revisorerna utöva särskild kontroll på de områden där så finnes erforderligt (jfr 17 § 18 kap. lagen om allmän försäkring). Enligt yttrande till revisorerna har tillsynsmyndigheten inte funnit de beslut kassorna fattat avseende personalvårdande åtgärder och representation vara av sådant slag att de bort föranleda ingripande i tillsynsväg.

Riksrevisionsverket har inte funnit anledning att ifrågasätta det av riksförsäkringsverket och revisorerna uttalade behovet av att enhetliga normer om möjligt tillskapas för personalvårdande åtgärder och representation även vid försäkringskassorna. Det torde inte möta något hinder att riksförsäkringsverket såsom tillsynsmyndighet utfärdar erforderliga generella föreskrifter. Dessa torde kunna utformas efter förebild av de bestämmelser som på detta område redan gäller eller ytterligare kan komma att utfärdas för statliga myndigheter. Det får emellertid beaktas att, såsom i riksförsäkringsverkets yttrande respektive reservationen till revisorernas uttalande framhålls, lagstiftningsarbetet på socialförsäkringsområdet kräver en intensiv utbildnings- och informationsverksamhet samt att kostnaderna för de två avsedda ändamålen kan variera på grund av kassornas geografiska utbredningsområde.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit tillförordnade byråchefen Törnebohm, varjämte byrådirektören Hedman varit föredragande. Stockholm den 19 januari 1968.

LARS LINDMARK

Greta Hedman

Försäkringskassaförbundet

Riksdagens revisorer har genom Riksförsäkringsverket inhämtat uppgifter för åren 1964—66 avseende anordnade tillställningar för försäkringskassornas personal och kostnaderna härför samt kostnaderna för kassornas övriga representation. Uppgifterna begärdes med kort varsel under juli 1967.

De siffror som erhöles har i revisorernas berättelse presenterats i tabellform, varvid de väsentliga kommentarer till siffrorna som gjorts från såväl försäkringskassorna som Riksförsäkringsverket till stor del bortfallit. Dessa kommentarer visade att det presenterade siffermaterialet inte utan vidare var möjligt att använda för att få en rättvisande bild av kassornas kostnader i förevarande avseenden och ej heller för direkta jämförelser kassorna emellan.

Mot dessa siffror har revisorerna sedan ställt liknande kostnader inom statliga verksamheter genom att välja vissa exempel från den av revisorerna redovisade undersökningen härom. Man visar upp utfallet av de jämförelser som därvid erbjuder sig som om dessa skulle vara relevanta, entydiga och helt representativa för det område man vill belysa.

Någon definition av begreppen representation och personaltillställningar har inte gjorts och detta medför ytterligare osäkerhet i resultatet av jämförelserna mellan kassorna. Det innebär också att en jämförelse mellan dem och andra verksamheter kan vara behäftad med betydande felkällor på grund av olika tolkningar av de angivna begreppen samt olikheter i bl. a. kontering och redovisning.

Vad gäller försäkringskassorna finns i deras kontoplan endast ett konto för ifrågavarande kostnader, benämnt »Utbildning, sammanträdesutgifter», på vilket enligt konteringsanvisningarna föres bl. a. kursmateriel, lokalhyra och representation. Vid förfrågan hos några kassor har det visat sig att man — bl. a. beroende på den korta tid som stod till buds och på grund av semestrar när uppgifterna skulle lämnas — redovisat totalbeloppen på detta konto utan att dra ifrån kostnader som inte kan anses ha betydelse i sammanhanget.

Sålunda finns exempelvis i flera fall medtagna kostnader, som helt är att hänföra till utbildning, exempelvis viss kursmateriel, lokalkostnader, föreläsningssammanhang. I samband med informationskonferenser har ibland tillämpats det systemet att man — för att bl. a. reducera kassans utgifter och samtidigt effektivare utnyttja tiden — ordnat exempelvis med en gemensam lunch. I sådana fall har då antingen inte utgått något traktamente alls eller endast reducerat sådant. Genom att ordna med en gemensam måltid har man då också ibland sluppit särskilda utgifter för lokalhyror och liknande. Även resekostnader för sådana utbildningsträffar har förts på det nämnda kontot.

Med det anförda har vi endast velat visa, att de siffror som revisorerna använt sig av när det gällt försäkringskassorna inte utan vidare kan jämföras med de kostnader, som i detta sammanhang redovisas för vissa statliga verk som har ett annat konterings- och redovisningssystem. Eftersom revisorerna i första hand gör jämförelse med SJ:s kostnader kan man ifrågasätta vad exempelvis de fria resorna för SJ:s personal betyder i inbesparade bokförda kostnader i olika sammanhang. Att man dessutom i en kraftigt expanderande verksamhet som försäkringskassornas, där antalet anställda under de undersökta åren ökat med ca 2 000 på grund av utökade

arbetsuppgifter och upprepade ändringar av lagar och förordningar, måste räkna med en annan omfattning av informationsverksamheten än inom en verksamhet, där indragningar av personal förekommer, torde väl också stå klart.

För en korrekt bedömning och meningsfull diskussion bör därför ifrågasättande kostnader redovisas på likartat sätt, i sitt sammanhang och uppdelade på ett för direkt jämförelse entydigt sätt.

Förbundet kommer i fortsättningen av denna skrivelse att knyta sina kommentarer till revisorernas påpekanden i två avsnitt, dels kostnader för personalvård m. m., dels representation. Med representation avses då representation avseende personer, som inte är anställda i den egna kassan.

Personalvård

Personalvårdande åtgärder från sjukvård, hälsovård och hygien till bostadsanskaffning, fritidssysselsättning, åtgärder i samband med utbildning och information samt åtgärder som befrämjar samhörigheten m. m. vidtas och bekostas både för att förstärka effekten av förd lönepolitik och för att utvinna optimal prestation av arbetskraften. Det gäller således att öka anställningens värde för att förvärva och behålla god arbetskraft. Samtidigt gäller det även att med personalpolitiska medel på olika sätt främja och stimulera en hög arbetseffektivitet.

När man diskuterar kostnaderna för vissa personalvårdande åtgärder kan de kanske få en viss belysning genom att — insatta i ett större sammanhang — ställas i relation till andra kostnader för arbetskraft. Enligt en beräkning av Stockholmskassan utgör initialkostnaderna för ett nyanställt skrivbiträde (introduktion, upplärning och tillvänjningstid m. m.) drygt 6 000 kronor. Av detta framgår hur väsentligt det är för en kassa att hålla avgångsprocenten så låg som möjligt. Att personalvårdande åtgärder därvidlag har en mycket stor betydelse torde vara ställt utom allt tvivel.

Som förut nämnts har det genom de ändringar i lagstiftning och tillämpningsföreskrifter som med korta intervaller ägt rum inom försäkringskassornas verksamhet oundgängligen varit nödvändigt att ordna med direkt muntlig information i olika sammanhang, i synnerhet som det i regel föreläggat kort förberedelsetid mellan beslut om och ikraftträdande av de nya bestämmelserna. Att man vid dessa exceptionella arbetsförhållanden, under vilka kassorna varit tvungna att begära det yttersta av sin personal och pressat dess lojalitet mot företaget och dess syften till gränsen av det rimliga, bjudit personalen på en enkel förtäring i samband med erforderlig information, borde väl rimligen inte ha behövt sättas i fråga. Ser man sammankomsterna mot den bakgrunden har kassorna också utan varje tvivel fått ut full företagsekonomisk valuta för de nedlagda kostnaderna.

Varje personalpolitisk åtgärd och kostnad bör vid det tillfälle den blir aktuell värderas för sig med hänsyn till vad som bäst främjar företagets intressen. Visar det sig då att en personalsammankomst ur såväl informations- som personalpolitisk synpunkt är motiverad, bör den också få arrangeras.

Viktigt är emellertid, att sådana personalsammankomster under inga omständigheter ordnas av slentrian utan endast då verklig anledning finns. Man torde också med fog kunna påstå att detta hittills varit fallet hos försäkringskassorna.

Om man har en på detta sätt begränsad handlingsram kan vi inte anse, att det finns sakliga skäl att göra olika företagsekonomiska värderingar i

en sådan fråga beroende på om den uppkommer i ett enskilt eller i ett offentligt företag.

Det bör i detta sammanhang även framhållas, att de sammankomster för personalen som förekommer i kassorna bör tas som ett uttryck för en i dagens samhälle alltmera vanlig och accepterad form av personalvård, som även håller på att växa fram inom den statliga förvaltningen. Att i detta läge begränsa kassornas möjligheter till sådan personalvård kan därför knappast vara lämpligt. I stället anser förbundet att man borde inrikta sig på att åstadkomma bättre möjligheter för statsförvaltningen i detta avseende.

För försäkringskassorna skulle en begränsning av de personalvårdande åtgärderna, bl. a. med tanke på att ytterligare reformer är aktuella på socialförsäkrings område och att personalen i samband därmed kommer att bli hårt ansträngd, komma att medföra icke önskvärda konsekvenser ur personalpolitisk synpunkt. Detta innebär givetvis inte att inte kostnaderna för sådana åtgärder bör hållas inom acceptabla gränser och att enhetlighet eftersträvas kassorna emellan. Riksförsäkringsverket och Försäkringskassaförbundet har även kommit överens om att gemensamt utarbeta normer för kassornas handlande i dessa avseenden.

Övrig representation

Den allmänna försäkringen påverkar genom sin förmånsrätt handlandet inom åtskilliga verksamhetsområden utanför försäkringskassorna och kräver därför kunskaper och insikter om försäkringen av befattningshavare inom medicinska, sociala och andra arbetsområden. Försäkringskassornas personal har i åtskilliga för den enskilde viktiga avseenden att samråda och samverka med företrädare för sådana verksamheter. Kassorna har också ett starkt tryck på sig att stå till förfogande i olika sammanhang för information till sådana personer och yrkesgrupper som behöver ha kännedom om hur försäkringskassorna och socialförsäkringen fungerar.

Sådan informationsverksamhet från kassornas sida är inte bara försvarbar utan direkt nödvändig, därför att den befrämjar samarbetet mellan olika samhällsliga institutioner och underlättar gemensamma ärendens handläggning.

I samband med sådan informationsverksamhet, som oftast sker hos kassan genom visning av kassans lokaler och samtidig information om kassans verksamhet, kan exempelvis kassan bjuda på kaffe. En sådan representation kan försvaras ur effektivitetssynpunkt men den kan även betraktas som en rimlig initialkostnad för främjande av goda framtida yrkesmässiga relationer med kassan.

När det gäller den för kassorna och de försäkrades rätt till förmåner från den allmänna försäkringen mycket betydelsefulla läkarkåren är utbytet av informationer och kontakter mellan kassorna och läkarna av oerhört stort värde. Försäkringskassorna brukar därför när behov uppkommer ordna med sådana konferenser. Oftast förläggs dessa på kvällstid på läkarnas fritid. Att kassorna i sådana sammanhang, när läkarna offerar fritid och i många fall även har kostnader för resor o. dyl. för att komma till sammanträdesorten, ordnar med en enkel förtäring borde väl heller inte behöva ifrågasättas. Denna lilla »gästfrihet» gentemot läkarna är den enda ersättning de erhåller för sitt deltagande. Vad dessa konferenser betyder för att undvika felbedömningar, missförstånd och onödiga friktioner så-

väl för de försäkrade som för försäkringskassorna, torde knappast kunna överskattas.

En stor del av de av kassorna redovisade kostnaderna för övrig representation avser sådana läarkonferenser.

Bedömningen av intensiteten av och kostnaderna för kassornas yttre representation måste ske med beaktande av hela området och med vetenskap om att socialförsäkringen trots allt har en relativt lågt utvecklad yttre kontaktverksamhet. En ökning av insatserna för den yttre informationen torde också bli erforderlig. Detta gäller f. ö. hela den offentliga förvaltningen och en utredning härom pågår som bekant.

När det gäller försäkringskassorna kan krav på en ökad allmän informationsverksamhet väntas från bl. a. läkare, sjuksköterskor, övrig sjukvårdspersonal, sociala tjänstemän, arbetsvårdare och arbetsgivare. Vid dessa kontakter måste kassorna för att uppnå bästa möjliga resultat vara oförhindrade att agera med hjälp av de medel och metoder som är lämpliga ur allmän synpunkt och ändamålsenligt i förhållande till sitt syfte. Ett förbud i den ena eller andra formen kan därvid inte betraktas som en meningsfull åtgärd.

Övriga synpunkter

Förbundet anser det vare sig önskvärt, erforderligt eller lämpligt med en frikostig yttre representation. Vi instämmer helt med revisorerna i att medel för representation skall handhas med nödig varsamhet såväl med avseende på representationens form som omfattning.

Det bör emellertid enligt förbundets mening allttjämt finnas frihet för kassorna att utöva en väl avvägd representation utåt i de fall det är motiverat, lämpligt och ägnat att befrämja försäkringens och de försäkrades intressen samt för att utveckla viktiga relationer med utomstående.

Vidare bör framhållas att kostnader för yttre representation inte har relation till en kassas storlek uttryckt i antalet anställda på sätt som finns redovisat i revisorernas berättelse. Omfattningen av yttre representation styrs i stor utsträckning av andra omständigheter, t. ex. kassans läge och typ, antalet myndigheter, företag och speciella skolor på orten, frekvensen av utländska besökare o. s. v.

Revisorerna har jämfört kassornas kostnader för personalvårdande åtgärder och övrig representation med vissa statliga myndigheters kostnader. Förbundet vill emellertid ifrågasätta om inte med hänsyn till kassornas status, decentraliserade verksamhet och krav på kontakt- och informationsverksamhet, en jämförelse med den landstingskommunala representationen snarare vore på sin plats. En sådan jämförelse skulle förmodligen ge ett helt annat resultat.

Sammanfattning

Förbundet anser att de av revisorerna undersökta kostnaderna kan diskuteras och bedömas endast i sitt större ändamåls- och kostnadssammanhang.

För relevanta jämförelser mellan kassorna inbördes samt mellan kassor och andra verksamheter saknas både tillräckligt entydiga begreppsbestämningar och adekvata konterings- och redovisningsregler. Det ligger emellertid i kassornas intresse att sådana definitioner och regler snarast skapas.

Förbundet instämmer i revisorernas mening att medel för personalsam-

mankomster och representation skall handhas med nödig varsamhet och att en större likformighet på hithörande område bör eftersträvas.

Riksförsäkringsverket och Försäkringskassoförbundet har tillsatt en gemensam kommitté med syfte att utarbeta vägledande riktlinjer för kassorna i förevarande avseenden. En riktpunkt skulle därvid vara att åstadkomma en med hänsyn till försäkringskassornas egen ställning, funktion och behov anpassad ordning. Det synes förbundet lämpligt att denna uppgift får fullföljas. Stockholm den 5 februari 1968.

GEORG PETTERSSON

Ingvär Nordin

KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET

§ 7 Länsstyrelsernas datakontor

Länsstyrelsen i Östergötlands län

Som framhållits redan i länsstyrelsens yttrande till revisorerna och som också framgår av deras berättelse har beläggningen på härvarande länsdataanläggning varit relativt god, dels på grund av länsstyrelsens ställning som test- och försökslän, dels genom att anläggningen i betydande grad kunnat uthyras till betalande kunder, såväl statliga som privata. Under den tid revisorernas undersökning omfattar (januari—september 1967) har sålunda för kundkörningar debiterats 322 000 kronor.

Från och med senaste årsskifte har test- och försöksverksamheten övertagits av länsstyrelsen i Södermanlands län. I stället har härvarande länsstyrelse fått ställningen av clearingcentral, dvs. att här installerats en bandkonverter, avsedd att användas för utväxling av data mellan de olika maskinsystem, som användes av länsstyrelserna. Av vad som hittills framgått vid utnyttjandet av bandkonvertern synes körningar på densamma vara relativt tidsödande. Som exempel kan nämnas att konverteringen av preliminärskatteuppgifter för »SAAB-länen» (ca 2,4 milj. poster) till det centrala förfrågningsregistret i Örebro tog ca 18 timmar i effektiv maskintid eller 3 3/4 timme per bandrulle. Under den tid bandkonvertern användes är dataanläggningen låst för andra bearbetningar. När uppgifter via bandkonvertern skall lämnas till andra myndigheter eller till beställare av uppgifter från »SAAB-sidan» torde sålunda dataanläggningen komma att vara belagd tämligen lång tid. För statistiska centralbyråns statistik-tjänst kommer inom den närmaste tiden att konverteras »SAAB-länens» kameralband, dvs. den för år 1968 mantalsskrivna befolkningen, en uppgift som beräknas till 85 maskintimmar. Även en del privata företag har förklarat sig vara intresserade av uppgifter via bandkonvertern, som också regelbundet kommer att behövas för utväxling av skattedata i anslutning till uppördsterminerna.

Utöver den produktion, som förekommer vid samtliga länsdataanläggningar, kommer alltså härvarande länsstyrelse att få betydande extra uppgifter i sin egenskap av clearingcentral.

Revisorernas undersökning hos länens datakontor kan måhända sägas ha skett något för tidigt. I de flesta fall hade anläggningarna nyligen tagits i bruk och i stort hade endast uppläggningskörningar förekommit. På skatteredovisningsområdet hade körningarna ännu icke alls påbörjats. Hur stor produktionsbeläggningen blir i ett fullt utbyggt ADB-system inom folkbokförings- och uppördsområdet kan ännu icke sägas, men att rutinerna inom skatteområdet kommer att i varje fall tidvis kräva relativt mycken maskintid är ostridigt, liksom att beläggningen blir sådan att det ofta kommer att krävas mer än ett skifts tjänstgöring. Likväl torde utrymme vid normallänsstyrelserna säkerligen komma att finnas för andra

ADB-uppgifter. Länsstyrelsen biträder helt revisorernas uppfattning att det bör utredas vilka lämpliga ADB-projekt, som skulle kunna tänkas ombesörjda av länsdataanläggningarna. Huruvida clearingcentralen kommer att för härvarande länsstyrelses del försvåra en medverkan i andra ADB-uppgifter blir beroende av i vilken utsträckning andra myndigheter och beställare vill utnyttja densamma.

Systemet med länsanläggningar har enligt länsstyrelsens mening varit synnerligen värdefullt i samband med uppläggningsen av de olika register, som erfordras för ADB-bearbetningar inom folkbokföring och uppbörd. Det har varit smidigt och mindre sårbart än vad fallet skulle ha varit med större enheter och länsstyrelsen anser att antalet anläggningar bör bibehållas i varje fall tills dess en eventuell ny länsindelning blir beslutad. I sammanhanget måste också särskild uppmärksamhet läggas vid de toppar i beläggningen som finns och framdeles kommer att finnas. Under den korta tid som står till buds för exempelvis framtagande av debetsedlar (såväl preliminära som slutliga) skulle det vara ogörligt att klara arbetsuppgiften på ett mindre antal anläggningar inom föreskrivna tider. Framtagande av mantalslängder är ett annat stort arbete, i tid sammanfallande med produktionen av preliminärdebetsedlar, som måste ske med kort tidsmarginal liksom framtagandet av de årliga taxeringsresultaten. Dyliga toppar fordrar ett stort antal anläggningar, vilka enligt länsstyrelsens mening i stället för att ersättas med ett mindre antal vid tider med mindre beläggning bör tillföras andra ADB-projekt av statlig eller kommunal karaktär. Linköping i landskontoret den 24 januari 1968.

STEN NEIKTER

Gunnar Hellstrandh

Länsstyrelsen i Malmöhus län

I sin berättelse har revisorerna intagit en tabell över de lönekostnader som budgetåret 1966/67 belastat länsstyrelsens datakontor. För detta län vidkommande ingår i angivet belopp även kostnaderna för länsbyråverksamheten. I jämförelse med något län har härvarande länsbyrås verksamhet varit av större omfattning än vad som betingas av länets befolkningstal. För att uppnå en rättvisande jämförelse mellan länen måste därför först kostnaderna för länsbyråverksamheten frånräknas. Efter en sådan reducering och ställes kostnaderna i relation till länens storleksordning blir utfallet tillfredsställande i jämförelse med andra län.

I olika sammanhang har länsstyrelsen, som också observerats av revisorerna, påpekat det angelägna i att den planering som förutsattes i prop. 32: 1963 för att tillföra länsanläggningarna ytterligare arbetsuppgifter verkligen kommer till stånd. Särskilt med tanke på den förhållandevis långa tid som förberedelserna för ett ADB-projekt kräver, utgör den bristande planeringen ett missförhållande som redan fått allvarliga ekonomiska konsekvenser och vars verkningar framdeles kan innebära en statlig ekonomisk misshushållning av enorma mått. Såvitt länsstyrelsen har sig bekant finns inget organ som särskilt ålagts uppdraget att planera för ett bättre utnyttjande av länsdatamaskinerna än mindre föreligger något beslut om tillförande av nya arbetsuppgifter. Som exempel på den bristande planeringen kan anföras förslaget om centralt fastighetsregister (1968/69 statsverksprop, bil. 4 s. 11) där möjligheten att utnyttja den överflödiga maskinkapaciteten på länsanläggningarna inte tillvaratagits.

Länsstyrelsen delar helt revisorernas uppfattning att länsdataanläggningarna inte utnyttjas till sin fulla kapacitet och finner även flertalet av de föreslagna lösningarna för att erhålla en högre utnyttjandegrad vara välgrundade. Förslaget att inskränka det antal länsstyrelser som för framtiden skola vara utrustade med dataanläggningar i full skala synes innebära ett frångående av riksdagsbeslutet år 1963 att tillföra länsstyrelserna datamaskiner. Om kapaciteten på anläggningarna inte skulle bli helt utnyttjad genom ADB-systemet för folkbokföring och uppbörd framhöll Föredragande departementschefen betydelsen av att planering för andra arbetsuppgifter än de ursprungligen avsedda därför komme i gång så snart som möjligt. Under sådana förhållanden bör ansträngningarna att fullfölja intentionerna om nya arbetsuppgifter i nuläget fullföljas centralt.

Länsstyrelsen kan i stort ansluta sig till vad revisorerna anfört om datakontoren men anser det vara en brist att ansvaret för den bristande planeringen inte klarlagts. Revisorerna har inte heller angivit vad som mera långsiktigt bör vidtas för att komma till rätta med rådande förhållanden. Som framgått av vad som här och i andra sammanhang anförts är länsstyrelsen av den bestämda uppfattningen att arbetet med planering för utökning av datakontorens verksamhet snarast bör igångsättas och att denna uppgift åläggas ett särskilt planeringsorgan gemensamt för alla länsstyrelser med representation av förutom länsstyrelserna bl. a. statskontoret. Malmö i landskontoret den 5 februari 1968.

C. ARTHUR NORGREN

Bengt Sandberg

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län

Det är ofrånkomligt att införande av ADB inom ett så stort område som folkbokföring och uppbörd medför stora initialsvårigheter och att man därför i starten måste ha tillgång till reservkapacitet. Tiden får emellertid nu anses mogen att överväga vilka nya arbeten som bör tillföras.

Trots att de gjorda sammanställningarna över ADB-maskinernas utnyttjande endast kan ge en mycket grov bild av läget får länsstyrelsen bekräfta de förhållanden som revisorerna påpekat, nämligen att de olika länens anläggningar av olika skäl är ojämnt belastade och att det finns överkapacitet. Självfallet bör länsdataanläggningarna utnyttjas inte bara för folkbokföring och uppbörd utan också för andra bearbetningar på regional nivå.

I ett flertal utredningar har förts fram planer på ADB-teknikens utnyttjande, dock utan att särskilt ange att bearbetningen skulle ske vid länsanläggningarna, vilket enligt länsstyrelsens mening borde ha legat nära till hands. Av revisorernas berättelse framgår, att de flesta länsstyrelserna lämnat förslag på objekt för databehandling på länsplanet. Om ett eller flera av dessa förslag genomföres, är det angeläget att man i första hand utnyttjar befintlig kapacitet på länsplanet. För databehandling länsvis vill länsstyrelsen såsom särskilt angelägna uppgifter ange bearbetningar för:

1. den allmänna varuskatten (mervärdskatten),
2. exekutionsväsendet,
3. den allmänna försäkringen och
4. utbetalning av de allmänna barnbidragen.

Särskilt problem ligger emellertid däri att datakontorens personal endast dimensionerats för arbetet med folkbokföring och uppbörd, därvid CFU

gentemot länen bestämmer vilka extra uppgifter som skall utföras ADB-mässigt (Instruktionen för CFU 3 §, SFS 1965: 715). Nya arbeten, som kan vara lämpliga, kräver för omläggning till ADB att tillgång finns till den systempersonal, som CFU men inte länsstyrelsen disponerar. Länsstyrelsen kan därför endast föra fram önskemål, men däremot inte färdiga arbetsuppgifter att omedelbart bearbetas av maskinerna. Det sagda gäller även om länsstyrelsen behöver maskinbearbetning för exempelvis egen planeringsverksamhet. Om länsstyrelsen sålunda endast har personal för själva driften, är det ändå angeläget att man inte dröjer med att ge länens datakontor kompletterande arbeten att utföra.

I detta sammanhang kan påpekas att länsstyrelsen, sedan folkbokföringsregistren nu upplagts, haft många förfrågningar om selektering av uppgifter ur registren liksom om framtagning av kopior därav. Särskilt de kommunala myndigheterna synes ha behov av att få aktuella register av olika slag genom länsstyrelsens försorg. Sådana extra arbetsuppgifter kan emellertid ingalunda fylla ut hela överkapaciteten.

Av förslagen till utjämning av maskinkapaciteten har revisorerna i första hand tagit fasta på en omfördelning av maskinresurserna mellan länen. Detta skulle innebära byte av maskinfabrikat på så sätt att län med underkapacitet tilldelades maskiner av märket SAAB och vice versa. En sådan åtgärd för med sig problem, i varje fall under de närmaste åren då det nyss genomförda systemet skall verka i full utsträckning. Länsstyrelse, som förfogar över utbildad och intrimmad personal för ett system, skulle vid övergång till ett annat maskinsystem behöva skola om denna personal. En sådan omställning skulle — såvitt gäller Göteborgs och Bohus län, som för närvarande har ringa överkapacitet — innebära, att länsstyrelsens dataanläggning under lång tid inte utan bistånd av andra län skulle kunna bemästra de arbetsuppgifter som nu skall genomföras. Länsstyrelsen vill anmäla, att valet av IBM-anläggning för detta läns vidkommande påverkats därav att det finns sådana anläggningar hos många företag i Göteborg; dessa skulle kunna utnyttjas vid tillfälligt behov av extra maskintid. Det har även ansetts att länsstyrelsens rekrytering av datapersonal skulle underlättas härigenom.

Det beslutade och numera i väsentliga delar genomförda länssystemet — i stället för rikssystemet — har länsstyrelsen funnit innebära vissa fördelar. I samband med förslaget om nya ADB-projekt uttalas stundom att de bör utföras centralt. Länsstyrelsen delar inte denna uppfattning. Länens maskiner är lämpliga för nya arbeten och mindre sårbara genom sin utspridning.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, deltagit landssekreteraren E. Axelson och byrådirektören L. Malmberg. Göteborg i landskontoret den 6 februari 1968.

FOLKE ELFVING

Gunnulf Berg

Länsstyrelsen i Västmanlands län

Länsstyrelsen har i sin tidigare skrivelse till revisorerna i denna fråga ansett det angeläget att möjlighet skapas att utnyttja länsstyrelsens datamaskinanläggning för andra arbetsuppgifter och i andra sammanhang än för folkbokföring och uppbörd. Länsstyrelsen vill därför kraftigt understryka revisorernas uttalade mening att den aktualiserade frågan prövas utan dröjsmål.

Länsstyrelsen vill även erinra om att föredragande departementschefen i proposition nr 32 år 1963 angående riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet m. m. understrukit betydelsen av att planering för länsdataanläggningarnas användning för andra arbetsuppgifter än de ursprungligen avsedda kommer i gång så snart som möjligt. Trots detta synes någon planering inte ha skett i sådan omfattning att ännu föreligger något slutligt förslag om utnyttjande av länsdataanläggningarna i nämnvärd omfattning. Förhållandet att det saknats särskild myndighet eller organ, som haft i uppdrag att följa och samordna denna verksamhet, kan därvid ha haft viss betydelse. Länsstyrelsen förordar därför att en särskild arbetsgrupp tillsätts för att närmare utreda och framlägga förslag beträffande vilka arbetsuppgifter som lämpligen bör tillföras länsdataanläggningarna.

Alternativt bör detta uppdrag anförtros åt statskontoret.

I handläggningen av detta ärende har deltagit landshövdingen Gustav Cederwall, landskamreraren Nils Ahlberg, landssekreteraren Bengt Svanström och byrådirektören Rune Yregård, den sistnämnde föredragande. Västerås den 17 januari 1968.

GUSTAV CEDERWALL

Rune Yregård

Länsstyrelsen i Västerbottens län

I tabellerna 1 och 2 i berättelsen lämnar revisorerna en sammanställning över beläggningen på länsstyrelsernas datamaskiner under tiden januari—september 1967. Numera kan uppgifter om beläggning lämnas även för tiden oktober—december 1967. Beläggningens tider i timmar på datamaskinen i detta län sistnämnda månader framgår av följande uppställning.

	Okt.	Nov.	Dec.	Genomsnitt okt.—dec.
Produktionskörning	256,0	162,9	188,5	202,5
Servicekörning	0,3	0,9	10,8	4,0
Annan körning	16,6	13,5	36,6	22,2
Preventiv service inkl. tvätt av bandstationer	30,6	29,4	20,3	26,8
Korrektiv service	2,8	3,7	—	2,2
Ombyggnad av datamaskin	9,0	—	—	3,0
Spilltid	6,8	4,7	9,4	7,0
Total beläggning	322,1	215,1	265,6	267,7

Den huvudsakliga ADB-verksamheten år 1967 avsåg fastighets- och personredovisning. Under år 1968 går skatteredovisningen i full drift. Någon tillförlitlig uppgift om den maskintid som åtgår för skatteredovisning kan inte lämnas. Man synes dock redan nu kunna påstå att beläggningen ökar kraftigt i och med att skatteredovisningen kommer med i ADB-systemet.

En bedömning i efterhand visar att installation av datamaskin på vissa länsstyrelser måhända hade kunnat ske några månader senare. Å andra sidan har det varit värdefullt för länsstyrelsen att under en övergångstid

få datamaskinanläggningen trimmad och personal utbildad. Därmed får man ökad säkerhet i driften.

En viss överkapacitet måste finnas på länsdataanläggningarnas datamaskiner, om erforderlig säkerhet i systemet skall tillgodoses. Driftstörningar kan ge upphov till förhållandevis långa omkörningar och till överflyttningar av körningar till annan länsstyrelse. En tillfällig överbelastning på en länsdataanläggning kan också bemästras genom överflyttning av maskinkörningar till annat län. Värdet härav bör inte förbises.

Några kortsiktiga åtgärder i anledning av den låga maskinbeläggningen under det gångna uppläggningsskedet anser sig länsstyrelsen inte kunna förordas. Tanken på en inskränkning av antalet länsstyrelser, som för framtiden skulle vara utrustade med datamaskin, tar länsstyrelsen avstånd ifrån på det bestämdaste. Länsstyrelsen noterar därför med tillfredsställelse, att revisorerna framfört denna tanke som sista utväg.

Med datasektionernas tillkomst på länsstyrelserna tillskapades möjlighet att förverkliga statsmakternas uttalade avsikt att få till stånd en statlig länsdataorganisation. Det ADB-arbete, som hitintills ålagts länsdataanläggningarna inom området för fastighets-, person- och skatteredovisning, bör enligt länsstyrelsens mening endast vara en del av de arbetsuppgifter, som skall åligga en i framtiden fullt utnyttjad och utbyggd länsdataanläggning. Länsdataanläggningarna bör i sin verksamhet så långt möjligt framstå som ett för den statliga länsförvaltningen gemensamt dataorgan. Erfarenheterna av den hittillsvarande ADB-verksamheten på denna länsstyrelse har varit goda. Med hänsyn härtill framhåller länsstyrelsen sitt stora intresse för att ytterligare arbetsuppgifter tillförs länsdataanläggningarna.

I förslag till nya ADB-projekt inom den statliga länsförvaltningen framläggs stundom ADB-system för en stor och därmed dyrbar central riksanläggning jämte terminalanläggningar med mycket avancerad specialutrustning. Installations- och driftkostnaden för denna avancerade specialutrustning är inte låg, och man måste ovillkorligen få ställa kravet att kostnaden inte skall överstiga värdet av nyttjandet. Nya anläggningar bör inte få installeras så länge nya arbetsuppgifter inom ADB kan förläggas till länsdataanläggningarna.

Kostnaden för nya ADB-projekt inom länsförvaltningen förlagda till länsdataanläggningarna blir i regel långt lägre än kostnaden vid andra ADB-lösningar. Överkapaciteten på länsstyrelsernas datamaskiner kan utnyttjas för en låg kostnad. En del större län kan öka sin kapacitet på maskinen med förhållandevis enkla kompletteringar t. ex. byte till snabbara radskrivare och bandstationer. Om man dessutom förser länsdataanläggningarna med direktaccessminnen har man tillskapat ännu större möjlighet att utöka länsstyrelsernas ADB-arbete och att möta framtida krav på anläggningen. Vinsten ur kostnadssynpunkt vid nya ADB-projekts förläggning till länsdataanläggningarna lär kvarstå även vid en ökning av anläggningarnas kapacitet. Länsstyrelsen ser länsdataanläggningen som ett länets statliga dataorgan, och det bör därför nyttjas för även nya ADB-projekt inom länsförvaltningen så länge det inte visats att projektet måste genomföras vid annan dataanläggning.

År 1968 blir personalen på länsdataanläggningarna hårt ansträngd bland annat på grund av den stora mängd upplägningsrutiner och modifieringar av driftsystemet som erfordras för skatteredovisningens övergång till ADB. Planeringen av nya ADB-projekt kräver emellertid förhållandevis lång tid.

Planeringsarbetet bör därför bedrivas utan dröjsmål, vilket även understrukits i revisorernas berättelse.

I handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknade t.f. landskamrerare och byrådirektör, föredragande. Umeå i landskontoret den 16 januari 1968.

A. OLOFSSON

K.-J. Nilsson

Statskontoret

På grundval av från länsstyrelsernas datakontor inhämtade uppgifter om bl. a. beläggningen under perioden januari—september 1967 uttalar riksdagens revisorer, att länsstyrelsernas datamaskiner inte utnyttjas tillnärmelsevis i den omfattning som är tekniskt och personellt möjligt.

Revisorerna erinrar om att enbart hyreskostnaderna för dessa datamaskiner uppgår till drygt 14 milj. kr. årligen, vartill kommer kostnaderna för personal och lokaler m. m. Inte minst med hänsyn härtill framstår det enligt revisorerna som angeläget, att maskinkapaciteten utnyttjas i största möjliga utsträckning, så att de relativa produktionskostnaderna minskas och staten besparas onödiga utgifter.

Länsstyrelsernas datakontor befann sig under den period redovisningen omfattar i uppbyggnadsskedet, varför verksamheten självfallet inte nått normal omfattning. Vissa planerade arbetsuppgifter var heller inte överförda till datakontoren under denna period. Här avses i första hand arbetsuppgifter inom taxerings- och uppborðsväsendet som först under innevarande år i sin helhet överförs från de lokala skattemyndigheterna respektive postens skatteavdelningar.

Eftersom verksamheten vid länsdatakontoren sålunda först under loppet av 1968 utvecklas till full drift, anser statskontoret det för sin del knappast möjligt att på grundval av de redovisade beläggningsuppgifterna dra några slutsatser om det framtida utnyttjandet.

Statsrevisorerna låter antyda att ett rimligt utnyttjande av länsanläggningarna skulle uppnås vid i genomsnitt 520 beläggningstimmar per månad, vilket i stort motsvarar en kontinuerlig drift. Enligt statskontorets uppfattning kan krav på så hög beläggning inte uppställas för dessa anläggningar.

Drygt 500 timmars genomsnittlig beläggning per månad lämnar nämligen inget som helst utrymme för reservkapacitet, om man beaktar att en icke oväsentlig del av den totalt tillgängliga tiden måste avsättas för bl a ställtider och omkörningar på grund av driftstörningar. Tillgång till reservkapacitet måste anses oundgängligen nödvändig med hänsyn till de ordinarie bearbetningarnas starka tidsbundenhet och känslighet för störningar. Det kan erinras om, att uppborðsorganisationskommittén vid val av maskinutrustning utgick från att utrustningen borde dimensioneras och sammansättas så, att den även vid förekommande toppbelastningsperioder utnyttjades under högst tio skift per vecka, innebärande i regel två skift per dygn. Det tredje skiftet under dygnet skulle ograverat utgöra reserv.

Vid bedömningen av en rimlig beläggning för dessa anläggningar bör man därför räkna med 250—300 timmar per månad, dvs. 1 1/2—2 skift. Med en genomsnittsbelaeggning av denna storleksordning måste enligt statskontorets mening dessa anläggningar anses fullt tillfredsställande utnyttjade.

Skulle länsanläggningarna vid fullt utbyggd drift inom folkbokförings- och uppbördsväsendet inte nå upp till denna beläggning är det självfallet av intresse att undersöka vilka förutsättningar som finns antingen att reducera antalet anläggningar eller att till dessa förlägga även andra bearbetningar.

En begränsande faktor i sistnämnda hänseende utgör skillnaderna i beläggning mellan de olika anläggningarna. Detta är givetvis ofrånkomligt i ett system där befolkningsunderlaget i första hand är bestämmande för arbetsbelastningen och där de datamaskinella resurserna lokaliserats till förefintliga administrativa enheter med varierande befolkningsunderlag. Som påpekades redan av uppbördsorganisationskommittén i dess principbetänkande (SOU 1961:4) medför denna skillnad i länens maskinbeläggning emellertid svårigheter att ta överkapaciteten i anspråk för sådana arbetsuppgifter där arbetsmängderna blir proportionella mot länens storlek. I de stora länen där arbetstillskottet skulle kunna bli betydande är överkapaciteten ringa eller ingen, medan i de små länen situationen är den omvända. Detta förhållande begränsar uppenbart möjligheterna att utan utbyggnad av maskinutrustningen i de större länen använda länsdataanläggningarna för riksomfattande system av samma eller liknande struktur som folkbokförings- och uppbördssystemet. Vissa av de statliga system som hittills diskuterats för eventuell produktion på länsanläggningarna är av denna typ.

Ytterligare en begränsning utgör den ojämna belastningsprofilen för anläggningarna med belastningstoppar vissa månader av året, då även avsatt reservkapacitet kan behöva tas i anspråk. Dessa ojämnheter i beläggningen minskar — i synnerhet när det gäller de större länen — möjligheterna att utnyttja anläggningarna för andra strängt tidsbundna, repetitiva arbetsuppgifter.

En tredje faktor av betydelse är att personal för system- och programmeringsarbete i direkt anslutning till anläggningarna inte ingår i organisationen. För att möjliggöra utnyttjande av länsstyrelsernas ADB-register för olika ändamål kommer dock vissa centralt framställda hjälpprogram att finnas tillgängliga vid datakontoren.

Själva maskinutrustningen får anses väl lämpad för åtskilliga typer av administrativa bearbetningar. För tekniskt-vetenskapligt bruk är anläggningarna emellertid mindre användbara. En begränsning, som är av betydelse främst för vissa statliga, administrativa tillämpningar, är dock att anläggningarna saknar massminnen av direktåtkomsttyp. Härigenom omöjliggörs praktiskt taget utnyttjande av dessa anläggningar för administrativa system uppbyggda kring stora register med krav på snabb informationsåtkomst.

Uppdelningen på två maskinfabrikat kan vara besvärande vid riksomfattande system med krav på informationsutbyte mellan systemets olika delar. Kostsam dubbling av programmeringsarbetet är i sådana fall oundviklig liksom åtgärder för konvertering mellan systemen. För lokalt begränsade tillämpningar utgör närvaron av två maskinsystem givetvis inte någon påtaglig nackdel.

Som nämnts har möjligheterna att utnyttja länsdataanläggningarna för arbetsuppgifter inom den statliga sektorn redan övervägts i olika sammanhang. Sålunda erinras om, att Kungl. Maj:t 4.12.1964 uppdrog åt statskontoret att i samråd med riksförsäkringsverket och centrala folkbokföringsnämnden utreda förutsättningarna för att utnyttja de planerade länsdataanläggningarna för uppgifter inom den allmänna försäkringen.

I sin utredningsrapport till Kungl. Maj:t 12.1.1967 konstaterar dock stats-

kontoret, att länsstyrelsernas datamaskinanläggningar inte för närvarande bedöms kunna komma ifråga för andra än vissa begränsade arbeten inom den allmänna försäkringen. Vissa tekniska hinder begränsar möjligheterna att lägga mer omfattande uppgifter inom försäkringen på dessa anläggningar. Främst nämns härvid uppdelningen på ett stort antal driftställen och två olika maskinsystem, vilket skulle medföra krav på viss administrations- och driftsberedskap på varje arbetsställe samt system- och programlösningar för två system. Det framhålls vidare, att maskinsystemets tekniska utformning med magnetbandsutrustning är lämplig för sekvensbearbetningar av försorterat material men klart olämpligt för sidorutiner med krav på framtagning av uppgifter en eller flera gånger dagligen. Här påtalas också, att de månadslånga arbetstopparna i datakontorens ordinarie arbete försvårar inplanering av andra strängt tidsbundna arbeten med krav på snabbt genomflöde under dessa högbelastningsperioder.

Statskontoret vill här också framhålla, att det genom de senaste årens snabba tekniska utveckling på databehandlingsområdet nu alltmer visar sig vara god ekonomi att koncentrera den administrativa databehandlingen kring stora, centralt uppbyggda register.

Utredningsarbetet inom den allmänna försäkringen bedrivs sålunda i riktning mot en samordning av informationen i sjuk- och pensionsförsäkringsregistren till i princip ett centralt register, lagrat på massminne med möjligheter till snabb åtkomst av informationen.

Samma utveckling är aktuell inom andra områden med delvis nära anknytning till folkbokförings- och uppbördsväsendet. Här må sålunda nämnas att Kungl. Maj:t 10.2.1967 uppdragit åt statskontoret att i samråd med bilregisterutredningen utföra erforderligt systemutvecklingsarbete för ett centralt bilregister. Utredning har vidare tillsatts för att bl. a. undersöka lämpligheten av ett centralt körkortsregister.

Statskontoret får vidare erinra om, att Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (prop. nr 1: 1968, bil. 4) föreslagit riksdagen att medel anvisas för fortsatt utredningsarbete angående ADB-system för fastighetsdata förlagat till en central ADB-anläggning. I propositionen anförts, att en förläggning av fastighetsregistret till länsanläggningarna har vissa fördelar. Uppdelningen av registret på dessa anläggningar medför dock högre kostnader och andra olägenheter. Det framhålls, att ett centralt system för fastighetsregistret kan ges en effektivare utformning än ett system som är grundat på länsanläggningarna. Samordningen mellan ett centralt fastighetsregistersystem och andra centrala ADB-system, som är under uppbyggnad, kan vidare göras enklare och framför allt billigare än om ett på länsanläggningarna grundat system används.

Den här antydda utvecklingen mot centrala ADB-system har sin motsvarighet inom andra sektorer av den statliga förvaltningen. Som exempel må här endast nämnas polis- och kriminalväsendet och den ADB-verksamhet som är under uppbyggnad inom arbetsmarknadsverket.

Mot bakgrund av denna allmänna tendens när det gäller utvecklingen av ADB-system inom statsförvaltningen och de tekniska hinder som föreligger när det gäller utnyttjande av länsanläggningarna för vissa typer av ADB-system, finner statskontoret det knappast realistiskt att räkna med att dessa anläggningar kommer att beläggas med ytterligare statliga bearbetningar annat än i begränsad omfattning. Härvid torde sådana tillämpningar komma ifråga, som har direkt anknytning till folkbokförings- och uppbördsverksamheten eller är av sådan art att de kan inplaneras under de perioder av

året då belastningen vid anläggningarna normalt är låg. Statskontoret anser det inte uteslutet, att tillämpningar av den typ revisorerna sammanfattningsvis omnämner kan vara av sådant slag. Länsdataanläggningarna kommer givetvis även att få förse flera av de centrala ADB-systemen med uppgifter ur folkbokföringsregistren.

Statskontoret anser det sålunda ännu för tidigt att dra några slutsatser om beläggningsnivån vid länsdataanläggningarna. Verksamheten vid datakontoren bör få ta fast form innan åtgärder övervägs för förändring av maskinutrustningens nuvarande placering.

Vad beträffar datakontorens verksamhet på längre sikt är det som nämnts vissa faktorer som begränsar möjligheterna att utnyttja länsanläggningarna för andra arbetsuppgifter. Utvecklingen går också mot en koncentration av den statliga databehandlingsverksamheten till centrala ADB-system. Härigenom synes betydelsen av statliga datamaskinanläggningar i länen allmänt sett komma att minska.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit t.f. överdirektörerna Bruno och Pernelid, avdelningscheferna Svenonius och Ekstam, organisationsdirektör Nordström samt byrådirektör Wall, föredragande. Stockholm den 5 februari 1968.

IVAR LÖFQVIST

Nils Olof Wall

Centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden

1. Kort sammanfattning av riksdagsrevisorernas uttalande

Riksdagens revisorer har från länsstyrelserna införskaffat vissa uppgifter ur datakontorens driftsstatistik för tiden januari—september 1967 och sammanställt dem i följande tabeller.

Tabell 1 Antalet timmar för produktionskörning (för folkbokföring och uppborä) och för servicekörning, läns- och månadsvis perioden januari—september 1967.

Tabell 2 Totalantalet timmar enligt tabell 1, läns- och månadsvis perioden januari—september 1967 och medeltal timmar per län under perioden.

Texttabell (nedan benämnd tabell 3) Tidsåtgång i timmar länsvis för 13 län i en veckokörning av PA- och PB-avsnitten.

Texttabell (nedan benämnd tabell 4) Tidsåtgång i timmar länsvis för 15 län vid bearbetning UPD40 och UPD60.

Därutöver har revisorerna bl. a. begärt uppgifter om vilka ADB-arbeten länsstyrelsen eventuellt planerat utöver arbeten för folkbokföring och uppborä och om vilka arbetsuppgifter som enligt länsstyrelsens uppfattning bör tillföras datasektionerna för ernående av en högre utnyttjandegrad.

På grundval av det sålunda insamlade och bearbetade materialet har revisorerna funnit följande:

a) Den genomsnittliga beläggningsen per månad för Östergötlands län uppgår till 260 tim. per månad, vilket bedömes motsvara en utnyttjandegrad av 50 %. Övriga län — bortsett från Stockholms län — utvisar lägre, i många fall betydligt lägre beläggningsstal. Med reservation för omständigheter som gör bedömningen av det redovisade materialet osäker är dock, enligt revisorerna, totalintrycket fullt klart, nämligen att länsstyrelsernas datamaskiner inte utnyttjas tillnärmelsevis i den omfattning som är tekniskt och personellt möjlig.

b) Maskiner av märket SAAB uppvisar genomsnittligt lägre bearbetningstider och således större kapacitet än IBM-maskinerna. Den lägre kapacitet som IBM-maskinerna enligt dessa iakttagelser uppnått bedömes ha orsakat vissa svårigheter att bemästra de med databehandlingen sammanhängande problemen inom storstockholmsområdet vilket föranlett att för bearbetningar utnyttjats IBM-maskiner hos länsstyrelser utanför detta område.

Revisorerna ifrågasätter en omflyttning av SAAB- och IBM-anläggningarna mellan länsstyrelser med utpräglad över- eller underkapacitet. Till anläggningar av det senare slaget hänföres de vid länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus samt nuvarande Stockholms län.

Revisorerna finner frågan om marknadsföring av de tjänster som datakontoren kan erbjuda böra uppmärksammas.

Beträffande arten av arbetsuppgifter som datakontoren bör tillföras hänvisar revisorerna särskilt till vad som i detta avseende inhämtats från länsstyrelserna.

Revisorerna omnämner för sin del särskilt varuskatteredovisningen, indrivningen av restförda riksstatsmedel av olika slag, länsstyrelsernas kamerala förvaltning, fastighetsredovisningen, utbetalningen av allmänna barnbidrag och administrationen av det allmänna försäkringssystemet, i samtliga fall områden där automatisk databehandling, organiserad på regional nivå, ansetts med fördel kunna komma till användning.

2. Synpunkter och överväganden i utrednings- och beslutsstadiet angående utnyttjandet av länsstyrelsernas datamaskinanläggningar

Redan vid diskussionen i utrednings- och beslutsstadiet angående införande av ADB-system för folkbokföring och uppbörd stod det fullt klart att överkapacitetsproblem skulle uppkomma, att det kunde dröja viss tid innan ur ekonomisk synpunkt nöjaktig maskinbeläggning nåtts och att frågan finge ses på sikt.

Uppbördsorganisationskommittén anförde i betänkandet Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet, del II, Datamaskiner hos länsstyrelserna (SOU 1962: 18), därom bl. a. följande (sid. 23 ff):

»Övergång till automatisk databehandling inom ett visst verksamhetsområde kräver emellertid mycket ingående utredningar och noggranna överväganden. Den förutsätter regelmässigt en betydande arbetsinsats både av sådan personal som är väl insatt i den verksamhetsgren, inom vilket rationaliseringen skall ske, och av specialutbildad och erfaren databehandlingspersonal. Efterfrågan på sådan personal är i dagens läge större än tillgången.

En bromsande faktor, när det gäller att i handling omsätta intresset för att taga datamaskiner till hjälp i den administrativa verksamheten, torde sålunda ha varit bristen på sådan personal som är lämplig för utrednings- och systemarbete. I någon mån torde också osäkerheten om vilken utformning som ADB-systemet för folkbokföring, taxering och uppbörd skall få i organisatoriskt avseende ha inverkat hämmande på utredningsarbetet. Enligt vad vi kunnat finna har hittills inte gjorts några undersökningar rörande möjligheterna att använda länsanläggningar för andra arbetsuppgifter än dem som sammanhängar med folkbokföring, taxering och uppbörd.

Man har, såvitt nu kan bedömas, anledning räkna med att bristen på personal, som är lämpad för ADB-arbete, kommer att bestå under en för-

hållandevis lång tid framåt. Tillgänglig personal måste därför i första hand sättas in på utrednings- och systemarbete inom sådana verksamhetsområden, där man på förhand kan med någorlunda säkerhet bedöma att en övergång till automatisk databehandling av olika skäl är särskilt lönsam eller eljest synnerligen angelägen.»

»Mot bakgrund av det sagda anser vi oss i dagens läge böra utgå från att det, bortsett från folkbokföring, taxering och uppbörd, inte är möjligt att bedöma när och i vilken omfattning som det kan bli fråga om att utnyttja länsanläggningarna för arbetsuppgifter inom den statliga förvaltningen.

Intresset för automatisk databehandling är stort också hos kommunerna och inom näringslivet. Förberedande undersökningar pågår flerstädes i syfte att klarlägga förutsättningarna för övergång till ADB-system. Intresset för ett eventuellt samarbete med staten torde på sina håll vara betydande. Arbetet synes dock, liksom inom den statliga sektorn, hittills ha kännetecknats av en viss återhållsamhet. Denna kan till en del tillskrivas bristen på erfaren ADB-personal men torde också bero på ovissheten om den kommande folkbokförings- och uppbördsorganisationen. Först sedan personalläget lättat och klarhet vunnits rörande den nyssnämnda organisationen, föreligger förutsättningar för mera ingående överväganden rörande ADB-samverkan mellan staten och kommunerna respektive det enskilda näringslivet.»

Sammanfattningsvis anför kommittén här följande:

»Länsanläggningarna kommer att kunna utnyttjas även för arbetsuppgifter som endast har ett indirekt samband med folkbokförings-, taxerings- och uppbördsverksamheten eller är helt oberoende av sådan verksamhet. Frågan om vilka sådana andra arbetsuppgifter som bör bli föremål för databehandling inom länsanläggningarna, kan inte klarläggas nu. Den måste ses på lång sikt. Några möjligheter att göra ens en ungefärlig uppskattning av serviceverksamhetens blivande omfattning och därav motiverad kostnadsfördelning finns inte. Med hänsyn härtill bortser vi vid våra kostnadsberäkningar från eventualiteten av att en förbättrad ekonomi på länsanläggningarna kan åstadkommas genom serviceverksamhet. Genom att utbyggbara datamaskiner anskaffas blir kravet på att maskinanläggningarna i framtiden skall kunna användas för nya arbetsuppgifter tillgodosett.»

Kommittén redovisade även (sid. 32) — i anslutning till diskussionen om antalet län med och utan datamaskiner — hur stor beläggningen kunde antagas bli för arbeten som sammanhänger med folkbokföring, taxering och uppbörd. Beläggningen för ett län av genomsnittsstorlek åskådliggöres i ett till betänkanDET fogat diagram, bilaga 1¹, med följande kommentar:

»Av detsamma framgår att beläggningen kommer att variera starkt under olika tider på året men genomsnittligt uppgå till omkring ett skift. Det må dock framhållas, att i diagrammet beläggningen medvetet redovisats utan hänsynstagande till den belastningsutjämning, som en systematisk och normal driftsplanering kan förutsättas åstadkomma. Markerade toppbelastningsperioder kommer dock att kvarstå, framför allt beroende på omfattande och tidsbundna utskriftsarbeten. I vad mån det kan bli möjligt att genom 'andra arbetsuppgifter' åstadkomma en ytterligare utjämning är uppenbarligen omöjligt att nu förutsäga.»

I Kungl. Maj:ts proposition 1963: 32 angående riktlinjer för organisationen av folkbokförings- och uppbördsväsendet ansluter sig föredragande departementschefen till dessa tankegångar. Efter ett sammanfattande återgi-

¹ Ej avtryckt.

vande av kommitténs uttalande (sid. 29) yttrar departementschefen för egen del (sid. 45—46):

»Mot kommitténs i betänkanterna redovisade kostnadsberäkningar har från en del remissinstansers sida riktats den kritiken, att kommittén belastat folkbokförings- och uppbördsverksamheten med hela kostnaden för anläggningarnas drift, oaktat man kunde ha anledning räkna med att datamaskinanläggningarna i ett länssystem skulle komma att utnyttjas även för andra arbetsuppgifter. Länssystemet skulle därigenom kunna ställa sig ur ekonomisk synpunkt mera fördelaktigt än vad kommittén räknat med. Häremot kan dock, som kommittén också påpekat, invändas att man i dag inte med säkerhet vet hur mycket tid i maskinanläggningarna som blir tillgänglig för andra arbetsuppgifter än folkbokföring och uppbörd. Inte heller vet man vilka dessa andra arbetsuppgifter kan bli eller vilka inkomster de skulle ge. Jag vill här också framhålla, att beläggningen på maskinerna beräknas komma att variera starkt under olika tider på året med vissa markerade toppbelastningsperioder. Detta kan medföra en viss begränsning när det gäller möjligheten att utnyttja anläggningarna för andra arbetsuppgifter.»

— — —

»Det är min övertygelse att dessa i en inte alltför avlägsen framtid kommer att beläggas med åtskilliga statliga och kommunala uppgifter. I detta sammanhang må erinras om den pågående utredningen om den statliga länsförvaltningens ordnande, vars förslag, oavsett vilken organisationsform som väljes, kan beräknas medföra en sådan rationalisering och intensifiering av verksamheten på länsplanet att behov av att anlita datamaskiner säkerligen uppkommer. Jag vill understryka betydelsen av att planeringen för anläggningarnas användning för dylika och ytterligare andra uppgifter kommer i gång så snart som möjligt.»

3. CFU:s synpunkter på ADB-arbetet hos länsstyrelserna i anslagsäskandena för datakontoren och verksamheten inom CFU

CFU har räknat med att ytterligare arbetsuppgifter — både med och utan anknäytning till ADB-system för folkbokföring och uppbörd — efter hand skall tillföras datakontoren. Det ovissa läget beträffande tidpunkterna därför och arbetskvantiteterna har föranlett följande uttalanden i Bihang 1 (1968 års långtidsbudget) till den anslagsframställning för budgetåret 1968/69 som CFU på Kungl. Maj:ts uppdrag haft att avlåta för datakontoren:

»I långtidsbedömningen har inte medräknats ökat personalbehov och ökade kostnader som framdeles kan uppkomma till följd av pågående utredningar eller överväganden på olika områden utanför den egentliga folkbokförings- och uppbördsverksamheten. Härom må anföras följande.

I datakontorens register samlas data om fastigheter och befolkning, som är av grundläggande betydelse framför allt för den samhälleliga administrationen i dess många olika former, både för den löpande verksamheten och för prognoser rörande den framtida utvecklingen. Registrering av personer sker även i en mångfald andra sammanhang. En del av dessa personregister är mycket omfattande, exempelvis hos banker, försäkringsbolag, stora arbetsgivare m. fl. Kostnaden för underhåll av registrens aktualitet är betydande. Från olika håll har uttryckts önskemål om integration med länsstyrelsernas personregister på så sätt, att information om ändringar i dessa register lämnas — oftast i direkt maskinläsbar form — antingen fortlöpande eller periodiskt.

Möjligheten till integration med den grundläggande befolkningsregistringen har även lett till anspråk på registrering av andra uppgifter än sådana som har direkt betydelse för folkbokföring och beskattning. Som exempel härpå må nämnas att *1964 års inskrivnings- och personalredovisningsutredning* (IPU) i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslagit att frågan om klassificering och registrering m. m. av svenska medborgares yrke och utbildning skall utredas.

En särskild arbetsgrupp inom en inom inrikesdepartementet arbetande expertgrupp för regional utredningsverksamhet har i en promemoria den 14 december 1965 till Kungl. Maj:t framlagt ett förslag om individuell redovisning av *arbetsgivare, verksamhetsställen, yrken och utbildning för den yrkesverksamma delen av befolkningen*. Med anledning av dessa framställningar har Kungl. Maj:t den 15 april 1966 uppdragit åt CFU att i samråd med statistiska centralbyrån närmare utreda de organisatoriska förutsättningarna och kostnaderna för en komplettering av befolkningsregistren med uppgifter om de registrerades utbildning, yrke, arbetsgivare och arbetsplatser. Om befolkningsregistren skall utökas till att omfatta även uppgifter härom, ökas datakontorens arbete väsentligt.

Statskontoret och riksförsäkringsverket utreder för närvarande frågan om utnyttjande av ADB för den *allmänna försäkringen*. De arbetsuppgifter som är aktuella i detta sammanhang är sådana som har ett nära samband med verksamheten inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. Som exempel må nämnas

1. pensionsutbetalningar
2. uträkning av sjukförsäkringsavgifter
3. debitering av uppbörd av arbetsgivaravgifter
4. försäkringskassas registrering av de försäkrade bl. a. i vad den avser pensionsgrundande inkomster och pensionspoäng, samt
5. statistikarbeten.

Utredningar pågår om införande av ADB-system för den *primära fastighetsregistreringen*. Om ett sådant system genomföres torde medverkan från datakontoren komma att påfordras — åtminstone för utförande av maskinella bearbetningar.

I december 1965 tillsattes en utredning för att utreda frågan om automatisk databehandling på *inskrivningsväsendets område, inskrivningskommittén*. I direktiven påpekas att ett väsentligt samband råder mellan fastighetsböckerna i domstolarna och fastighetsregistreringen inom folkbokföringen. Om ett ADB-system genomföres inom detta område torde datakontoren komma att tillföras nya arbetsuppgifter.

Frågan om *definitiv källskatt* är under utredning. Skulle sådan skatt bli införd kommer datakontorens verksamhet att påverkas i hög grad.

Inom den *allmänna hälsovårdens och sjukvårdens områden* pågår vittomfattande utredningar som kan leda till medverkan från datakontoren i en eller annan form.

Resultatet av *länsförvaltnings-, länsindelnings- och landskontorsutredningarnas* framlagda förslag får antagas avsevärt komma att påverka datakontorens organisation och arbetsuppgifter.

Inom *exekutionsväsendets organisationsnämnd* pågår utredning om övergång till ADB-teknik för kronofogdemyndigheternas redovisningssystem vilken kan leda till integration med länsstyrelsernas skatteredovisning och uppbördsbokföring.

Det är i dagens läge ogörligt bedöma när och i vilken utsträckning resul-

talet av dessa utredningar kan komma att påverka datakontorens organisation och arbetsuppgifter under den tid långtidsbedömningen avser.»

Liknande tankegångar framfördes av CFU även till 1967 års långtidsbudget för datakontoren.

Kopior av ifrågavarande anslagsframställningar jämte bilagor har tillställts samtliga länsstyrelser för kännedom samtidigt med framställningarnas avlätande till Kungl. Maj:t.

Eftersom utvecklingen inom datakontoren också påverkar arbetet inom CFU har i stort sett samma frågor berörts i petita för CFU för ovan angivna budgetår.

4. Synpunkter på det material varpå revisorerna grundar sina erinringar

Riksdagens revisorer synes ha bedömt anläggningarnas beläggning i full drift på grundval av driftsstatistik för perioden januari—september 1967. Detta kan ej anses riktigt. För folkbokföring, uppbörd och taxering kan maskinbearbetningarna tiden januari—augusti sägas till allra väsentligaste delen ha avsett uppläggning av personregistren. Inga arbeten för uppbörd och taxering förekom.

Härtill fogad *bilaga A* utvisar att den genomsnittliga beläggningen augusti—december 1967 varit avsevärt högre än vad tabellerna 1—2 i revisorernas skrivelse utvisar. Antalet 176-timmars skift varierar enligt bilagan från knappt ett till nära tre.

CFU vill framhålla att inte heller detta genomsnitt kan anses utgöra ett tillförlitligt mått på beläggningen i full drift, även om man antar att beläggningen för servicekörning blir månadsvis genomsnittligt densamma som under tiden augusti—september 1967.

5. CFU:s nuvarande bedömning av maskinbeläggningen i full drift

Erfarenheten har visat att det åtminstone hittills varit mycket svårt att med anspråk på säkerhet beräkna beläggningen för den första driftcykel om ca 2 år (inkörningsår) som ganska nyligen påbörjats. Störningar av olika slag såsom maskin-, program- och operatörsfel samt därav eventuellt föranledda omkörningar har visat sig vara mycket svåra att i förväg bedöma. Detsamma gäller i viss mån bedömningen av s. k. ställtider och spilltider.

Säkra omdömen angående beläggningen kan — såsom även flera länsstyrelser påpekat i sina skrivelser till revisorerna — avges först efter något års drift. Den under denna tid vunna erfarenheten kan bli av stor betydelse om fråga uppkommer att tillföra länsanläggningarna servicekörningar som skulle kräva förhållandevis lång maskintid även under perioder då beläggningen är stor för folkbokföring och uppbörd.

Men även om hänsyn — så långt det är möjligt — tages till ovissa faktorer, synes en bedömning på saklig grund ge vid handen att beläggningen för folkbokföring och uppbörd i vissa län blir låg. Detta förutsågs redan i utrednings- och beslutsstadiet (se ovan). Det bör härvid även beaktas att dimensioneringen av anläggningarna och bestämmandet av antalet skedde på grundval — i stort sett — av bearbetningstiderna i IBM:s maskinsystem 1401, inte i de snabbare systemen IBM 360 och DATASAAB D21.

6. Lämpliga objekt för servicekörningar inom statlig och kommunal förvaltning

Länsstyrelserna har angivit ett antal verksamhetsområden som i framtiden kan komma i fråga för automatisk databehandling, utförd av datasektionerna. Flertalet av de nämnda aktiviteterna tillhör de verksamhetsområden som CFU i sina ovannämnda anslagsäskanden ansett kunna komma att påverka datakontorens arbete.

Bl. a. nämnes allmänna försäkringen, barnbidragsutbetalningar, bilregistrering, bilskatte-redovisning, fastighetsregistrering, inskrivningsväsendet, exekutionsväsendet, körkortsregistrering, den statliga redovisningsverksamheten (löneuträkning, bokföring), varuskatte-redovisning, hälso- och sjukvård. Inom alla dessa områden pågår för närvarande undersökningar eller utredningar, som påverkar utformningen av de administrativa systemen. För nämnda verksamheter är användning av ADB-teknik aktuell.

Några av de ovan angivna utredningarna omnämns eller behandlas närmare i 1968 års statsverksproposition.

I bilaga 8 till statsverkspropositionen:

Sid 11 En utredning om ett *centralt* körkortsregister har tillsatts.

Sid 16 Principförslag väntas under 1968 om en datamässig *central* fordonsregistrering.

Sid 16, 45 Exekutionsväsendets organisationsnämnd utreder tillsammans med statskontoret frågan om ett *riksdatasystem* för exekutionsväsendet.

Anm Utredningen är förutsättningslös. Ståndpunkt har icke tagits till frågan om ett datasystem skall bygga på *central* eller *regional* registrering.

Sid 36 I samarbete med civilförsvarsstyrelsen har statskontoret utfört försök i Södermanlands län med ADB-system för personalplanering och personalredovisning. — *Anm* Ett centralt system överväges.

Bilaga 4 till statsverkspropositionen

Sid 19 Föredragande departementschefen föreslår att fastighetsregistret förläggs till en *central* anläggning.

Beträffande användande av ADB för varuskatten har CFU i ett den 29.1.68 avgivet utlåtande i en remiss från Kungl. Maj:t anfört bl. a. följande:

»Det är möjligt att en omläggning av det tekniska förfarandet för upp- börd och redovisning av allmän varuskatt och framställning av uppgifter till taxeringen skulle kunna medföra lägre kostnader och ge fördelar ur arbetssynpunkt. En bedömning av den lämpligaste systemutformningen förutsätter dock en systemstudie. Utan ett sådant underlag är det svårt bedöma om den maskinella databehandlingen bör utföras hos länsstyrelserna eller centralt.

I bilaga 1 till statsverkspropositionen 1968 (s. 19) har chefen för finansdepartementet uttalat, att han avser i proposition till vårriksdagen föreslå en reform av omsättningsskatten genom övergång till mervärdeskatt. Denna övergång beräknas kunna ske den 1 januari 1969. En omläggning av det nuvarande tekniska systemet för den allmänna varuskatten synes därför inte böra göras. Omsättningsskatten ligger inte i och för sig inom CFU:s verksamhetsområde. CFU är dock beredd att biträda i en systemteknisk utredning rörande upp- börd och redovisning av mervärdeskatt.»

Vid utformningen av ADB-system för olika verksamheter inom statsförvaltningen bör man givetvis beakta befintligheten av länsanläggningarna

och önskvärdheten av att dessa utnyttjas i högre grad. Denna omständighet måste dock bli av sekundär betydelse. Avgörande i varje särskilt fall blir hur det administrativa systemet skall utformas för att man skall uppnå en totalt sett optimal lösning.

Såsom framgår pekar utvecklingen inom vissa av de angivna verksamhetsområdena fram mot en koncentration av databehandlingen till stora centrala register med de begränsningar som därav följer i vad det avser möjligheterna att belägga länsdataanläggningarna. CFU vill i detta sammanhang emellertid erinra om att länsanläggningarna bedömts vara ekonomiskt bärkraftiga även om de utnyttjas endast för folkbokföring och upp-börd.

Landsting och kommuner har nämnts som möjliga uppdragsgivare. De flesta av deras ADB-uppdrag är dock för närvarande förlagda till en central anläggning hos Svenska stadsförbundet. Några landsting har skaffat eller beslutat att skaffa egna anläggningar för uppgifter inom sjukvård och personalredovisning. Vissa smärre uppdrag synes dock, såvitt CFU kunnat utlöna, kunna komma att förläggas till länsstyrelserna.

Slutligen må i anslutning härtill nämnas att länsstyrelserna genom CFU:s försorg tillställts program för uttag ur fastighets- och befolkningsregistren av ett antal standarddata. Denna servicemöjlighet kommer att utnyttjas för bl. a. uppgifter för landstings och kommuners hälsoundersökningar och för uppgifter till enskilda företag.

7. De dubbla maskinsystemen

De dubbla maskinsystemen har inte berörts på annat sätt än att revisorerna efter att ha konstaterat genom tabellerna 3—4 att SAAB-anläggningarna är snabbare än IBM-anläggningarna, föreslagit en omfördelning av maskinerna så att IBM-län med underkapacitet tilldelas SAAB-anläggning.

En betydligt angelägnare fråga är åstadkommande av ett homogent maskinsystem. Därigenom skulle de högre kostnaderna för uppläggning och underhåll av dubbla maskinprogram bortfalla och sambandet mellan anläggningarna i vissa avseenden underlättas. De dubbla maskinsystemen utgör dessutom en broms mot decentralisering av ADB-uppgifter på grund av att programmeringskostnaderna dubblas. Skulle fråga vara om överföring till länsanläggningarna av arbeten som har föga eller ingen anknytning till befolkningsregistren, får man räkna med att allt system- och programmeringsarbete finge utföras av annat organ som därvid — liksom CFU — måste utbilda och bekosta dubbel personalstab härför. Det är uppenbart att länsanläggningarna under sådana förhållanden kan verka mindre attraktiva.

Införes ett enhetligt maskinsystem skulle även uppkommande kapacitets- och underkapacitetsproblem kunna lösas på ett smidigare sätt.

CFU har i petita för budgetåret 1968/69 anfört följande angående de dubbla maskinsystemen:

»De dubbla maskinsystemen medför ett större personalbehov än om endast *ett* maskinsystem hade kommit till användning. Därigenom ökad personalkostnad, som för närvarande kan beräknas till storleksordningen 500 000 kr. per år, kommer att föreligga inte bara under tiden för ADB-systemets uppläggning utan även under den fortsatta driften. Personalberäkningarna har skett med utgångspunkt härifrån.

Frånsett kostnadssidan medför de dubbla maskinsystemen svårigheter

ur driftsledningssynpunkt. Nämnden finner därför hela frågekomplexet bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Sedan ytterligare erfarenhet vunnits av verksamheten avser nämnden att återkomma till Kungl. Maj:t i denna fråga.»

Utredning pågår inom CFU:s kansli för att ta fram underlag för bedömning av frågan om köp eller fortsatt förhyrning av maskinanläggningarna hos länsstyrelserna, av frågan om övergång till ett enhetligt maskinsystem samt av frågan om det tekniska systemets utveckling på längre sikt.

8. Sammanfattande synpunkter

Av det anförda torde framgå att frågan om länsanläggningarnas effektiva utnyttjande ingalunda varit förbisedd vid planeringen för anläggningarnas inrättande. Samtidigt måste emellertid bemärkas att anläggningarna nyligen tagits i bruk för full drift inom folkbokförings-, taxerings- och uppbördssystemet, att en tillförlitlig beräkning av beläggningen inte kan göras förrän erfarenheter vunnits från de stora arbetsfaserna inom speciellt uppbörd och taxering och att man dessförinnan inte bör binda sig för mera omfattande kontinuerliga beläggningar för andra ändamål. Möjligheterna för ett ökat användande av länsanläggningarna bör dock självfallet tillvaratagas. Förekomsten av dubbla maskinsystem synes emellertid i viss mån bromsa en sådan utveckling.

Inom CFU pågår som nämnts vissa utredningar. Med hänsyn härtill och till vad i övrigt ovan anförts anser CFU att i nuvarande läge särskilda åtgärder inte bör vidtagas för att enligt revisorernas förslag omfördela eller inskränka länsanläggningarna.

Avslutningsvis får CFU anföra följande.

Enligt 3 § i CFU:s instruktion (SFS 1965:715) åligger det nämnden att bl. a. »biträda länsstyrelserna med anskaffning av den maskinella utrustning, som fordras för arbetet inom folkbokförings- och uppbördsverksamheten samt verka för att utrustningen blir ändamålsenligt och ekonomiskt utnyttjad, meddela anvisningar om driften och underhållet av den maskinella utrustningen samt om maskinernas och förekommande registers utnyttjande för arbetsuppgifter inom andra verksamhetsområden».

I detta uppdrag ingår bl. a. att söka åstadkomma beläggningsutjämnningar för arbetet inom folkbokföring och uppbörd, att dirigera servicekörningar, för vilka beställaren tillhandahåller egna program, till lämpligaste anläggning och att sörja för att körningsarbeten förbereds och avslutas på bästa sätt. Den av länsstyrelsen förda driftsstatistiken har tillkommit för bl. a. detta ändamål.

Det är vidare CFU:s sak att medverka till och sörja för det samband med andra register med vilka integration i något avseende råder.

Däremot är det inte CFU:s uppgift — och CFU saknar för övrigt resurser härför — att på eget initiativ eller utan särskilt uppdrag göra systemanalyser och utredningar i sammanhang som inte är ett direkt led i folkbokförings- och uppbördsverksamheten. Detta gäller oavsett om ifrågasatta nya ADB-bearbetningar vid sidan av nyssnämnda verksamhet har anknytning till ADB-registren där eller ej. CFU tar det dock som en naturlig uppgift att stå till tjänst med upplysningar om vilka möjligheter som länsstyrelsernas dataanläggningar och -register erbjuder och medverkar på detta sätt indirekt i vidareutvecklingen, även om andra myndigheter och organ har att utföra analysarbetet.

I handläggningen av detta ärende har förutom undertecknad ordförande deltagit ledamöterna Bruno, Dahlsten, Grafström, Pernelid, Prydz, Reuter-svärd, Schärman och Åkerstedt samt byråchefen Hallman, t.f. byråchefen Lundahl och byrådirektören Lindström, den sistnämnde som föredragande. Stockholm den 23 januari 1968.

KJELL EDSTRÖM

Arne Hagman

Bilaga A

Maskinbeläggningen hos länsstyrelserna tiden aug—dec 1967 enligt preliminär driftstatistik

Länsnr bokst	Instämp- lad tid	Därav prev + korr service	Körning	Kol 4= 5 tim/mån körning	Kol 5= 176 antal maskin- skift	Anm
1	2	3	4	5	6	7
1 A1	2 674,37	159,3	2 515,1	503,0	2,9	
2 A2	2 123,64	235,5	1 888,1	472,0	2,7	För nov saknas uppgifter för A2
14 O	2 180,25	174,7	2 005,6	401,1	2,3	
16 R	1 256,59	147,9	1 108,7	221,7	1,3	
17 S	1 403,98	129,8	1 274,2	254,8	1,4	
18 T	1 443,73	121,4	1 322,3	264,5	1,5	
19 U	2 147,48	130,9	2 016,6	403,3	2,3	
20 W	1 468,01	26,8	1 441,2	288,2	1,6	
21 X	1 790,83	94,2	1 696,6	339,3	1,9	
22 Y	1 990,90	155,0	1 835,9	367,2	2,1	
24 AC	1 371,95	139,7	1 232,3	246,5	1,4	
25 BD	1 205,40	95,1	1 110,3	222,1	1,3	
4 D	1 163,45	126,5	1 037,0	207,4	1,2	
5 E	2 196,14	198,8	1 997,3	399,5	2,3	
6 F	1 025,47	104,8	920,7	184,1	1,0	
7 G	898,46	134,4	764,1	152,8	0,9	
8 H	1 044,11	241,3 ¹	802,8	160,6	0,9	¹ Varav 106 tim omedelbart efter installationen i aug.
11 L	904,61	145,7	758,9	151,8	0,9	
12 M	1 329,45	140,8	1 188,7	237,7	1,4	
15 P	845,22	129,2	716,0	143,2	0,8	

Stockholm den 23 januari 1968

Statistiska centralbyrån

I denna remiss som i första hand behandlar datamaskinkapaciteten vid länsdatakontoren och dess utnyttjande har genom en enkät vid länsstyrelserna frågor om användning av maskinerna för statistiska ändamål aktualiserats. Som central samordnande myndighet på statistikens område anser statistiska centralbyrån (SCB) det väsentligt att i nedanstående remissvar ta upp dessa frågor av betydelse för statistikproduktionen till speciell behandling.

1. SCB vill erinra om att verket sedan ingången av år 1947 och fram till

den 1 juli 1964 i egenskap av riksbyrå för folkbokföringen utövade den centrala ledningen av och tillsynen över folkbokföringen i riket. På regional nivå fungerade varje länsstyrelse som länsbyrå för folkbokföringen och förde tryckande register (medelst adresseringsmaskiner) över fastigheterna, befolkningen och de juridiska personerna i länet. Arbetet med uppbörd och redovisning av de direkta skatterna skedde hos postverkets skatteavdelningar i residensstäderna och utfördes med hjälp av hålkortsmaskiner.

Den löpande befolkningsstatistiken baseras i allt väsentligt på material från länsbyråerna. Dessa tillhandahöll också ett viktigt underlag för folkräkningarna. Det fanns sålunda ett mycket nära samband mellan statistikproduktionen och länsbyråernas folkbokföringsmaterial. SCBs reguljära statistikproduktion på beskattningens område, t. ex. statistiken över taxeringsutfallet, inkomst- och förmögenhetsstatistiken m. m., byggde däremot väsentligen på material från de lokala skattemyndigheterna. Fr. o. m. i år kommer SCBs här omnämnda statistik att i huvudsak baseras på administrativt material, som omhänderhas av länsstyrelsernas datakontor, vilka står under tillsyn av centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden (CFU).

2. CFU har svarat för system- och programmeringsarbetet och andra rutiner för det maskinella och manuella arbetet inom ADB-systemet, såväl för genomförandet som för driften vid datakontoren. CFU har därvid samverkat och samverkar med de olika intressenterna på området. På SCB har det ankommit att bevaka de statistiska synpunkterna, dvs. olika frågor, vilka är av vikt för statistikens kvalitet och utgör en förutsättning för att statistik baserad på CFU-materialet skall kunna samköras och jämföras med annan statistik. Nödvändigheten av samarbete mellan de båda myndigheterna i här nämnt avseende har också kommit till uttryck i CFUs instruktion genom en föreskrift om samråd med SCB i frågor rörande statistikverksamheten.

3. På riksdagens revisorers enkät hos länsstyrelserna om dels planerade ADB-arbeten utöver de som ingår i systemet för folkbokföring och uppbörd, dels om eventuellt möjliga tilläggsarbeten ägnade att höja utnyttjandegraden vid anläggningarna, uppger endast datasektionen vid länsstyrelsen i Malmöhus län att den tagit initiativ till maskinkörningar utanför det ordinarie programmet. Flertalet länsstyrelser presenterar däremot förslag på olika nya arbetsuppgifter, som enligt deras mening med fördel borde tillkomma på länsdatamaskinerna. I den mån förslagen avser bearbetning av uppgifterna på datakontorens magnetband för att tillgodose regionala statistikbehov, t. ex. för arbetet vid länsstyrelsernas planeringssektioner, åt kommunala utredningsorgan etc., anser SCB stor försiktighet vara tillräddlig så att inte ett onödigt och kostsamt dubbelarbete uppkommer. SCB vill här beröra frågan om produktion av regional statistik.

4. Statistik har fått en ständigt växande betydelse som underlag för planering och beslut. Efterfrågeökningen på statistik under senare år beror inte minst på ökat intresse för lokaliseringspolitik och för ekonomisk långtidsplanering. Behovet av statistik på regional nivå sammanhänger bl. a. med planeringsfunktionens integration och utbyggnad hos olika centrala ämbetsverk, vid länsstyrelserna, inom landsting och hos kommunerna.

SCB samverkar med en till inrikesdepartementet knuten expertgrupp för regional utredningsverksamhet (ERU). Denna grupp har låtit undersöka statistikbehov och statistikproduktion för regional utredningsverksamhet.

Resultaten torde inom kort komma att offentliggöras. Undersökningen utmynnar i konkreta förslag till omläggning och utökning av statistikproduktionen i syfte att i största möjliga utsträckning tillgodose både den regionala och den centrala utredningsverksamhetens behov på kortare och längre sikt av regionala data.

Instruktionsenligt åligger det SCB att svara för statistiska specialbearbetningar av material, som annan myndighet än SCB insamlar för administrativa ändamål. SCB kommer exempelvis att genom ett från länsdatakontoren hämtat magnetbandsregister (kamerabandet) över befolkningen kunna tillhandagå olika statistikkonsumer med begärda specialbearbetningar av befolkningsdata. SCB:s statistiktjänst har informerat kommuner, länsstyting, länsplanerare och andra potentiella statistikkonsumer om möjligheten att erhålla statistik genom detta kameraband. De har erbjudits att göra en samlad beställning, vilket skulle minska körningskostnaderna. På grundval av ingångna order är detta statistiksystem för närvarande i produktion. Vidare pågår en utredning inom SCB om ett integrerat system för befolkningsstatistik.

5. Kostnadsbesparingar och många andra fördelar står att vinna genom att det regionala statistikbehovet tillgodoses medelst centralt utförda bearbetningar av länsdataregistren. Riskerna för dubbelarbete mellan länen respektive mellan länen och SCB undviks. Det skulle kunna bli mycket kostsamt om liknande statistik skulle planeras och produceras på varje län — SCB kan som exempel nämna att vissa av Malmöhus läns ovan omnämnda körningar i stort sett innebär dubbleringar av likartade körningar inom SCB. Likaledes elimineras genom en gemensam systemlösning riskerna för bristande samordning i innehåll, uppläggningar, definitioner, klassificeringar etc., vilka skulle göra de länsvisa produkternas värde lägre än en samordnad produkt. Jämförbarheten med statistik för andra län och med riksdatabas skulle nämligen gå förlorad. Även möjligheterna till samkörningar och jämförelser med annan statistik äventyras. — Det är emellertid också viktigt att en viss regional flexibilitet i statistikproduktionen icke försummas, t. ex. i fråga om statistikens detaljrikedom och möjligheter att samköra med andra register. SCB kan därvidlag redan nu ehuru i begränsad omfattning komplettera CFU-materialet med data ur andra register. Verket utreder möjligheterna att bygga upp ett integrerat registersystem.

6. En länsstyrelse ifrågasätter om inte länsdataregistren, som innehåller en mångfald personuppgifter, kunde i nuvarande eller i kompletterat skick kommersiellt utnyttjas av banker, affärsföretag, försäkringsbolag, dagspress m. fl. Med anledning därav vill SCB framhålla att verket genom sin statistiktjänst redan nu tillgodoser respektive förbereder att tillgodose vissa grundläggande behov hos näringslivets företag avseende kontinuerlig komplettering eller kontroll av sådana uppgifter som adresser och personnummer. Detta sker med hjälp av de (redigerade) magnetbandskopior som SCB huvudsakligen för statistiskt utnyttjande, även inom den privata sektorn, mot ersättning inhämtar från länsdatakontoren. För företag vilkas intressefär, helt eller delvis, sträcker sig över två eller flera län är det knappast ekonomiskt att göra här ifrågasatt datauttag länsvis. Dessa bör i stället utföras på basis av ett centralt register. Då det tekniskt och ekonomiskt varit fördelaktigt har dock statistiktjänsten beställt maskinbearbetningar hos länsdatakontoren. Sådana beställningar har under de senaste månaderna fått en icke ringa omfattning.

Ett mera intensivt utnyttjande av sådana individuella uppgifter som in-

går i det material som omhänderhas av länsstyrelsernas datakontor kräver enligt SCB:s mening en lösning av flera intrikata problem, framför allt frågan om sekretesskyddet men även rörande enhetliga grunder för avgiftsuttaget och annat. I en bilaga till verkets remissutlåtande över fastighetsregisterutredningens betänkande »Fastighetsregistrering» (SOU 1966: 63) redovisade SCB vissa aktuella frågor kring registerproblematiken. Bilagan är med vissa mindre korrigeringar återgiven i Statistisk tidskrift, 1967: 4, s. 308 ff, till vilken hänvisas.

7. Riksdagens revisorer har sammanställt några tabeller i syfte att få en uppfattning om maskinkapaciteten hos de båda maskinsystem som används vid länsdatakontoren. Även om materialet är otillräckligt som grundval för några bestämda slutsatser kan SCB redovisa att verket på det begränsade material som hittills hämtats in från de olika länsdatakontoren konstaterat en tendens i kostnadshänseende liknande den som riksdagsrevisorerna pekar på.

8. I syfte att höja ekonomin vid länsdatakontoren framhåller riksdagsrevisorerna möjligheten att i ökad omfattning marknadsföra ledig maskinkapacitet (lego-körning). Möjligheten bör självfallet tillvaratagas. Det ankommer dock på statskontoret att samordna datamaskinkapaciteten inom den statliga sektorn. I enlighet med vad som gäller på andra områden bör en legokörningsverksamhet inom länsdatakontoren leda till att dessa drivs på affärsmässig bas. Det innebär att databearbetningarna sker med full kostnadstäckning. Likaså bör länsstyrelserna betala efter ordinarie taxa för bearbetningar som de kan finna lämpliga att låta utföra på datakontorens anläggningar, om ADB-utrustningens lönsamhet på sikt skall kunna upprätthållas. En sådan utveckling ligger i linje med den programbudgetering som är aktuell inom den statliga sektorn.

9. Vissa frågor berörda i det föregående kommer SCB att mera i detalj behandla i sitt yttrande över landskontorsutredningens betänkande »Skatteförvaltningen» (SOU 1967: 22).

10. Sammanfattningsvis får SCB understryka

att förekomsten av överskottskapacitet på länsdatakontoren icke får leda till en dubblerad, icke koordinerad och — i varje fall på sikt — oekonomisk statistikproduktion utan att länens statistikbehov i första hand tillgodoses genom de centrala system som är under uppbyggnad eller inom en nära framtid kan komma att bestämmas, och

att länsdatakontorens maskiner används på affärsmässig bas på samma sätt som universitetsmaskiner och SCBs maskiner, då annars en snedvriden allokering av resurser kan uppkomma.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har förutom generaldirektören deltagit planeringschefen Fastbom, produktionschefen Berglund, byråcheferna Rapaport och Westerlund samt avdelningsdirektören Jönhagen, fördragande. Stockholm den 5 februari 1968.

INGVAR OHLSSON

Sven Jönhagen

§ 8 Exekutionsväsendets organisationsnämnd

Statskontoret

Statskontoret anser att exekutionsväsendets centrala och lokala organisation bör bedömas mot bakgrunden av främst en ny organisation för skatteförvaltningen och den statliga länsförvaltningen. Ämbetsverket avser att för sin del ta upp frågan till bedömning i sina yttranden över länsförvaltningsutredningens och landskontorsutredningens betänkanden och anser att i avvaktan på statsmakternas prövning av de genom nämnda utredningar aktualiserade organisationsfrågorna någon ändring av exekutionsväsendets organisation inte bör vidtagas.

Kungl. Maj:t har den 21 april 1966 medgivit exekutionsväsendets organisationsnämnd (EON) att i samarbete med statskontoret utföra en förstudie rörande möjligheterna att tillämpa ADB för arbetsuppgifter inom den lokala exekutionsorganisationen. I kungligt brev av den 9 juni 1967 har Kungl. Maj:t föreskrivit att EON snarast möjligt skall komma in med ett på en förutsättningslös utredning grundat förslag om det fortsatta arbetet för övergång till ADB skall bedrivas med utgångspunkt från att en central dataanläggning eller om regionala anläggningar skall användas. Även denna utredning bedrivs i samarbete med statskontoret.

Statskontoret finner det naturligt att det sker en kontinuerlig bevakning av möjligheterna till samordning av verksamheterna vid centrala folkbokförings- och uppborðsnämnden (CFU) och EON, bl. a. i vad avser ADB-frågor. Den av revisorerna väckta frågan om ökad samordning i angivet hänseende bör enligt statskontorets mening i första hand göras beroende av resultatet av EON:s nyssnämnda utredning av frågan om centralt eller regionalt ADB-system inom exekutionsväsendet. Den ömsesidiga information samt den samverkan i övrigt som nu fortlöpande förekommer såväl mellan CFU och EON som mellan dessa och statskontoret finner statskontoret väl tillgodose nu föreliggande samordningsbehov. I sammanhanget må även erinras om att i statskontorets och CFU:s instruktion finns föreskrifter angående samverkan i frågor avseende anskaffning och utnyttjande av datamaskiner.

Vid handläggningen av detta ärende, i vilket generaldirektör Löfqvist beslutat, har närvarit överdirektörerna Bruno och Pernelid, avdelningscheferna Trotzig och Ekstam, byrådirektören Bengtsson samt förste byråsekreteraren Sandström, föredragande. Stockholm den 13 oktober 1967.

STIG SANDSTRÖM

Riksrevisionsverket

Efter undersökning av den verksamhet som bedrivs av exekutionsväsendets organisationsnämnd har riksdagens revisorer behandlat i huvudsak två spörsmål. Det ena gäller organisationen av den centrala ledningen av taxering, uppborð och indrivning. Det andra avser samordningen av resurserna för automatisk databehandling inom beskattningssystemet.

Sedan revisorernas berättelse avgivits har landskontorsutredningens betänkande SOU 1967: 22 Skatteförvaltningen utkommit och remitterats till

bland andra riksrevisionsverket. Då betänkandet innehåller förslag om organisationen av den centrala och regionala taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförvaltningen, har riksrevisionsverket vid besvarandet av förevarande remiss inte ansett sig böra ta någon slutlig ståndpunkt till den av revisorerna berörda organisationsfrågan. Riksrevisionsverket får emellertid vad särskilt gäller frågan om inrättande av en central myndighet för exekutionsväsendet hänvisa till ämbetsverkets i avskrift bilagda den 4 april 1966 avgivna utlåtande (*Bilaga*). Utöver vad däri anföres vill riksrevisionsverket nu endast ytterligare framhålla att organisationen av den centrala ledningen inom exekutionsväsendet och överföringen av länsstyrelsens nuvarande funktioner på området till en sådan central myndighet är beroende av om en central ADB-anläggning eller regionala anläggningar skall användas för exekutionsväsendet.

I brev den 9 juni 1967 angående anslag till den lokala exekutionsorganisationen för budgetåret 1967/68 har Kungl. Maj:t uppdragit åt exekutionsväsendets organisationsnämnd att snarast möjligt inkomma med ett på en förutsättningslös utredning grundat förslag huruvida det fortsatta arbetet för övergång till automatisk databehandling skall bedrivas med utgångspunkt från att en central dataanläggning eller regionala anläggningar skall användas. Utredningen sker som ett led i den förstudie som nämnden utför i samarbete med statskontoret. Frågan om samordning av centrala folkbokförings- och uppbördsnämndens samt exekutionsväsendets organisationsnämnds verksamhet på ifrågavarande område torde få avgöras sedan denna utredning framlagts. Stockholm den 8 september 1967.

LARS LINDMARK

Yngve Törnebohm
(föredragande)

Bilaga

Statstjänstemannaförbundets förslag rörande central myndighet för exekutionsväsendet

Inför exekutionsväsendets förstatligande rådde bland utrednings- och remissorgan delade meningar om dess regionala och centrala organisation. Frågan fick genom framläggandet av proposition nr 100 år 1964 den lösningen att administrationen av exekutionsväsendet tillsvidare anordnades länsvis. Som skäl härför anfördes att överexekutorsinstitutet tillsvidare skulle vara knutet till länsstyrelsens landskansli och att landskontoret genom bestyren med taxering och uppbörd ger exekutionsväsendet dess kvantitativt största arbetsuppgifter. Någon central myndighet för övertagande av länsstyrelsens administrativa uppgifter beträffande exekutionsväsendet funnes inte och ansågs då heller inte påkallat att inrätta. Frågan borde emellertid upptas till nytt övervägande i samband med den planerade reformen av överexekutorsinstitutionen. Behovet av central organisation för genomförande av omorganisationen tillgodosågs genom organisationsnämndens inrättande.

Riksrevisionsverket får erinra om att ämbetsverket i sitt remissyttran-

de över polisberedningens betänkande angående exekutionsväsendet uttalade den åsikten att exekutionsväsendet i fortsättningen borde administreras länsvis och att erforderligt organ för ledning, rådgivning och samordning under reformens genomförande lämpligen borde ha karaktären av en organisationskommitté. Under den korta tid som förflutit sedan förstatligandet har frågan om överexekutorsinstitutionens framtida status icke bringats närmare sin lösning. I den nya kronofogdeorganisationen återstår åtskilliga uppgifter av organisatorisk och arbetsteknisk art att lösa. Även om sålunda enligt riksrevisionsverkets mening de skäl allttjämt kvarstår, som varit bestämmande för att den regionala administrationen av exekutionsväsendet bibehållits och behovet av ett centralt organ för organisationsuppgifter och dylikt fått en provisorisk lösning, vill riksrevisionsverket i anledning av den föreliggande remissen anlägga vissa synpunkter av principiell art på organisationsfrågan.

En förvaltningsgrens funktionella uppdelning på centrala och lokala organ förutsätter att det råder ett visst mått av subordinationsförhållande mellan organ av det ena och andra slaget. Detta kommer till uttryck genom att det överordnade centrala organet utövar tillsyn och ledning av de lokala organens verksamhet. Det centrala organet har i allmänhet också vissa hela organisationen omfattande befogenheter av personaladministrativ och kameral art.

Inom exekutionsväsendet är förhållandena beträffande tillsyn och ledning olika när det gäller enskilda och allmänna mål. I fråga om de enskilda målen föreligger icke befälsrätt hos en överordnad myndighet utan förhållandet är mera jämförbart med vad som gäller inom domstolsväsendet. Länsstyrelsen har emellertid som överexekutor att föranstalta om inspektion hos kronofogdemyndighet och utövar därigenom viss tillsyn över den exekutiva verksamheten i enskilda mål i första instans.

De allmänna målen handlägges däremot under ett betydande mått av tillsyn och ledning från länsstyrelsens sida. Riksrevisionsverket har närmare utvecklat sin syn härpå i remissutlåtandet över polisberedningens betänkande ävensom i ett den 24 januari 1966 till statsrådet och chefen för finansdepartementet avgivet yttrande angående ändring av 62 § uppbördsförordningen, som reglerar befogenheten att försätta skattskyldig i konkurs. Riksrevisionsverket vill i anslutning härtill nu anföra följande.

Länsstyrelsen beordrar indrivningen av utestående skatter och böter m. m., mottager redovisning från kronofogdemyndigheterna för influtna medel samt beslutar i fråga om avskrivning, ackord och konkurs — i sistnämnda avseende försåvitt icke uppgiften delegerats till kronofogdemyndighet. Länsstyrelsen verkställer också den fortlöpande kontrollen av kronofogdemyndigheternas medelsförvaltning. Sambandet mellan å ena sidan skatteindrivning och å andra sidan taxering samt debitering och uppbörd av skatt förtjänar att återigen betonas. Inte minst bedömningen av vilka åtgärder som bör vidtagas mot arbetsgivare som försummat skattebetalning är vidare beroende av samarbete mellan lokal skattemyndighet och kronofogdemyndighet, varvid länsstyrelsen har en väsentlig tillsynsfunktion.

Riksrevisionsverket går i detta sammanhang icke in på de uppgifter av olika slag, som enligt kronofogdeinstruktionen och kungörelsen den 27 november 1964 (nr 846) med vissa bestämmelser om handläggning hos utmätningsman tillagts centralmyndigheten för exekutionsväsendet. I bokförings- och redovisningshänseende utövas även viss tillsyn och ledning

av exekutionsväsendet av riksrevisionsverket. Ämbetsverket vill emellertid med det anförda erinra om att åtskilliga av de funktioner för tillsyn och ledning, som brukar fullgöras av överordnad myndighet, i fråga om exekutionsväsendet för närvarande ankommer på länsstyrelsen. En centralisering av dessa funktioner innebär en väsentlig ändring i administrationen på länsplanet och kan enligt riksrevisionsverkets mening inte genomföras utan föregående utredning. I detta sammanhang må även hänvisas till den pågående landskontorsutredningen, genom vilken möjligheten undersökes att av länsstyrelsens taxeringssektion, uppbördssektion och datakontor bilda ett på det regionala planet fristående organ. De organisatoriska konsekvenserna härav torde böra avvaktas.

Organisationsnämndens huvudsakliga arbetsuppgifter har varit och torde även fortsättningsvis vara av organisatorisk och kontorsrationell art. Nämnden har genom att till sig knyta experter, som dels har förutsättningar för organisationsarbete och dels besitter erforderlig kunskap om den exekutiva verksamheten, kunnat väl fullgöra sina uppgifter i detta avseende. Den fortsatta verksamheten torde lämpligen böra bedrivas i samma former, och en viss omsättning bland expertpersonalen får anses naturlig och torde i princip vara ägnad att främja verksamhetens resultat. Utförandet av de mer permanenta organisationsuppgifter, som torde komma att bestå sedan den i anledning av förstatligandet inledda omorganisationen slutförts, förutsätter enligt riksrevisionsverkets mening icke inrättandet av en speciell centralmyndighet för exekutionsväsendet. Uppgifterna torde på grund av indrivningens samhörighet med andra funktioner på skatteområdet och genom sin framtida inriktning på ADB-rutiner lämpligen kunna anknytas till en central myndighet för taxering och uppbörd.

Personalutbildningen inom exekutionsväsendet bör lämpligen anordnas centralt. Den torde som hittills huvudsakligen komma att bedrivas med anlitande av för ändamålet lämpliga befattningshavare hos kronofogdemyndigheterna. Den centrala administrationen av verksamheten kan med hänsyn härtill knappast bli av särskilt stor omfattning. I sammanhanget må erinras om att det redan finns särskilda centrala organ för personalutbildning inom statsförvaltningen.

En rationalisering av de personaladministrativa och kamerala arbetsuppgifter som för närvarande utföres av länsstyrelserna torde komma att ske genom ytterligare integrering av personal- och lönerutiner inom ADB och genom införande av ADB-rutiner för utbetalning och bokföring i övrigt. I vilken utsträckning dessa uppgifter kan komma att läggas på det regionala planet eller centraliseras är för närvarande svårt att uttala sig om. Hur än organisationen i dessa avseenden utformas torde den dock bli av neutral natur och icke förutsätta ett med hänsyn till exekutionsväsendets sakliga beskaffenhet centralt anordnat organ.

Utöver de ovan berörda funktionerna finns inom exekutionsväsendet otvivelaktigt behov av en saklig specialisering även på det centrala planet. Riksrevisionsverket anser emellertid icke att detta behov är så stort att det kräver inrättandet av en särskild central myndighet.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byråchefen Säfström och tillförordnade byråchefen Bäckström. Stockholm den 4 april 1966.

BERTIL EHNBOM

Yngve Törnebohm
(föredragande)

Centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden

Riksdagens revisorer uttalar, att taxering, uppborä och indrivning måste anses utgöra olika faser i det allmänna beskattningssystemet och att ifrågasvarande arbetsmoment med fördel synes kunna sammanföras under en och samma centralmyndighet. Frågan om central skattemyndighet kan dock komma att aktualiseras av landskontorsutredningen.

Landskontorsutredningen föreslår i sitt betänkande Skatteförvaltningen (SOU 1967: 22) att riksskattenämnden skall bibehållas som centralt organ med enbart judiciella funktioner i fråga om taxering, folkbokföring och uppborä. För de fiskala och administrativa uppgifterna inom taxering, folkbokföring och uppborä föreslås inrättande av en riksskattestyrelse. CFU har anmodats att före den 1 mars 1968 avge yttrande över betänkandet.

I och för sig är det riktigt som riksdagens revisorer anför, att taxering, uppborä och indrivning utgör olika faser i beskattningssystemet. Vissa skäl talar således för att det finns en centralmyndighet för dessa tre arbetsområden. Indrivning omfattar emellertid såväl allmänna mål som enskilda mål. Även i allmänna mål finns exekutionstitlar som inte har något samband med beskattningen, t. ex. böter. Det synes mindre välbetänkt att dela upp de centrala funktionerna på indrivningsområdet på så sätt, att indrivning av skatt ledes av centralt skatteorgan och att annan indrivning sker under ledning av annat centralt organ. Om centralt beskattningsorgan skall utöva tillsyn över indrivningen torde det ligga närmast till hands att den av landskontorsutredningen föreslagna riksskattestyrelsen får överta även denna uppgift.

CFU är positiv till frågan om inrättandet av en central myndighet för taxering, folkbokföring och uppborä. I och för sig finns skäl som talar för att denna centralmyndighet bör utöva tillsyn jämväl över skatteindrivningen. Med hänsyn till att indrivning omfattar även andra ärenden än skatt torde emellertid frågan om centralmyndighetens uppgifter kräva ytterligare överväganden. Denna fråga synes böra avgöras i samband med att ställning tagas till frågan om inrättande av central skattemyndighet.

Riksdagens revisorer uttalar vidare, att CFU och exekutionsväsendets organisationsnämnd (EON) var för sig arbetar med problem rörande automatisk databehandling och anser, att denna verksamhet snarast bör samordnas, så att ett gemensamt utnyttjande av maskintekniska och personella resurser på dataområdet kan åstadkommas.

Vad beträffar gemensamt utnyttjande av de maskintekniska resurserna kan nämnas, att frågan om användandet av datamaskinläggningarna hos länsstyrelserna för arbetsuppgifter inom exekutionsväsendet för närvarande är under utredning hos EON i samråd med CFU. Någon sammanslagning av de båda nämndernas personella resurser på dataområdet för att genomföra denna utredning är inte motiverad. Erforderligt samarbete kan ändå ske.

Det samband som i vissa avseenden råder mellan uppboräsväsendet och exekutionsväsendet skulle i och för sig kunna tala för en längre gående samordning av systemutvecklingsarbetet inom nämnda områden. Denna fråga synes primärt emellertid böra göras beroende av resultatet av förenämnda utredning. ADB-projektet inom folkbokförings- och uppboräsområdet befinner sig för närvarande i ett känsligt skede i och med att det är under genomförande. Vidare kan en utveckling av detta system i olika hänseenden inom ramen för dess nuvarande tillämpningsområde redan nu

förutses. CFU bedömer därför att en sammanslagning för närvarande inte är lämplig och heller inte skulle medföra något minskat personalbehov. Några påtagliga nackdelar av skilda huvudmän synes i nuvarande läge inte föreligga. Fortlöpande kontakter kan och avses ändå upprätthållas.

CFU anser därför att frågan om en eventuell sammanslagning av de båda nämndernas personella resurser på dataområdet bör lösas i samband med prövningen av landskontorsutredningens förslag om en central skattemyndighet.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknad ordförande, deltagit ledamöterna Bruno, Bergström, Dahlsten, Grafström, Pernelid, Reuterswärd, samt suppleanten Svensson ävensom byråchefen Hallman och byrådirektören Lundin, den sistnämnde som föredragande. Stockholm den 12 september 1967.

KJELL EDSTRÖM

Tore Lundin

Exekutionsväsendets organisationsnämnd

Nämnden utgår i det följande, liksom revisorerna, från att behovet av ett centralorgan för exekutionsväsendet anses klart dokumenterat.

I berättelsen har revisorerna uttalat, att taxering, uppbörd och indrivning måste anses utgöra olika faser i det allmänna beskattningssystemet och att de tre verksamhetsgrenarna därför med fördel synes kunna sammanföras under en och samma centralmyndighet.

EON delar uppfattningen, att skatteindrivningen systematiskt är ett led i beskattningssystemet sett som en helhet. På samma sätt gäller att bötesindrivningen utgör ett led i samhällets brottsbekämpande verksamhet, som omfattar polisverksamhet, åtalsprövning, domstolsförfarande samt kriminalvård och bötesindrivning. Likaså är utsökningen i enskilda mål ett nödvändigt led i samhällets rättsliga service åt medborgarna i form av organ för dömande verksamhet med efterföljande exekution.

Systematiska synpunkter av detta slag kan således inte vara avgörande för frågan hur den totala exekutiva verksamheten i samhället bör organiseras och administreras. Av avgörande betydelse är i stället de former i vilka verksamheten bedrivs och den rättsliga regleringen av verksamheten. Det är med dessa utgångspunkter som man bör bedöma, om verksamheten har så nära samhörighet med annan verksamhet att de centrala uppgifterna bör föras samman hos annat organ eller om verksamheten centralt bör administreras av ett fristående organ.

Kronofogdemyndigheterna har till uppgift att dels ombesörja indrivning av skatter och allmänna avgifter, dels indriva böter, dels verkställa domstolars eller administrativa myndigheters domar eller beslut. Volymmässigt är skatteindrivningen den dominerande uppgiften. Även bötesindrivningen är emellertid omfattande. Också exekution i enskilda mål, dvs. mål i vilka verkställighet sker på begäran av enskild part på grund av domar och beslut av domstolar eller administrativa myndigheter, är betydande. Enligt nyligen företagen undersökning uppgår kostnaderna för enbart denna verksamhetsgren till närmare en tredjedel av totalkostnaden för den lokala exekutionsorganisationen. Antalet till kronofogdemyndigheterna inkomna enskilda mål uppgick år 1966 till 278 363. Statistiken för första halvåret i år visar en ökning med nära 9 % i jämförelse med första halvåret 1966.

I fråga om arten av den verksamhet som kronofogdemyndigheterna bedriver kan först fastslås, att skatteindrivningen inte i och för sig är beroende av reglerna för taxering och uppbörd. Däremot gäller i väsentliga stycken enhetliga regler för kronofogdemyndigheternas handläggning av sina olika uppgifter. För fullgörande av kronofogdemyndigheternas huvudsakliga uppgift, nämligen att verkställa exekutionstitlar, saknar det i stort sett betydelse om åtgärden sker för det allmännas räkning för indrivning av ogulden skatt enligt restlängd eller böter enligt saköreslängd eller på begäran av enskild part för uttagande av domfäst fordran.

Kronofogdemyndigheternas åtgärdsprogram omfattar i stora drag beslut eller åtgärder som avser

1. skriftlig krav- och underrättelseverksamhet med hot om exekutiv åtgärd
2. anstånd
3. avbetalning
4. efterspaning av gäldenärer och tillgångar genom fältundersökning
5. utmätning
6. införsel
7. annan exekutiv åtgärd såsom handräckning för återtagande av avbetalningsgods, vräkning, kvarstad, skingringsförbud, avflyttningsförbud, återställande av rubbad besittning
8. utmätningsed
9. konkurs
10. anmälan till avskrivning
11. anmälan till avkortning
12. anmälan till förvandling av böter
13. redovisning

Åtgärderna är mestadels noga författningsreglerade. Vissa skillnader kan föreligga i bestämmelserna mellan olika slag av mål. Detta gäller inte blott mellan enskilda och allmänna mål utan även inbördes mellan exempelvis allmänna mål. Sålunda förekommer åtgärder enligt punkt 7 endast i enskilda mål och enligt punkterna 10 och 11 uteslutande i allmänna mål. Åtgärder enligt punkterna 8 och 9 kan tillgripas endast i vissa allmänna mål. För utmätning gäller vissa särbestämmelser då det rör sig om uttagande av skatt och andra i fråga om indrivning av böter. Ytterligare exempel skulle kunna anföras. Trots vissa skiljaktiga detaljbestämmelser är det emellertid ändå i samtliga mål fråga om samma slags verksamhet, nämligen exekution. Av intresse kan vara att nämna, att den skriftliga kravverksamheten i skattemålen ger ganska dåligt resultat och synes tendera mot ytterligare försämring.

Kronofogdemyndigheternas verksamhet är sålunda inte till sitt innehåll omedelbart knuten till någon av de verksamhetsgrenar inom vilka myndigheternas arbetsunderlag, exekutionstitlarna, produceras. Vill man nödvändigtvis hävda något samband i fråga om verksamhetens art, kan med fog göras gällande att exekutionsverksamheten närmast tillhör samma område som rättsskipningen, med vilken kronofogdemyndigheternas verksamhet har många likheter och beröringspunkter. Handläggningen av målen kan — oavsett om verkställighet sker på grund av offentlig (restlängd, saköreslängd o. d.) eller enskild (dom, utslag, betalningsföreläggande m. fl.) exekutionstitel — jämföras med civilprocess och regleras av utsökningslagen och tillämpliga delar av rättegångsbalken. I denna process framställs liksom i en rättegång yrkanden och invändningar samt åberopas bevis. Allt detta måste

utmätningssmannen pröva, innan han meddelar sitt beslut. Härvid uppkommer ofta svåra civilrättsliga frågor särskilt inom familje-, fastighets-, obligations- och sakrätten. Anknytningen till rättsväsendet visar sig också vid fullföljd av talan i exekutiva mål, där gällande instansordning är kronofogde — överexekutor — hovrätt — högsta domstolen. Hos överexekutor, som i regel är länsstyrelse, handläggs de exekutiva målen på landskansliet och inte på landskontoret, vars huvudsakliga uppgift omfattar taxering. Lagberedningen har dessutom under sitt pågående reformarbete inom ut-sökningsrätten aviserat om överexekutorsinstitutionens avskaffande, var-efter fullföljd av talan uteslutande kommer att ske till domstol (SOU 1963: 28 s. 33 och 83).

Enligt nämndens mening kan man inte heller tänka sig att föra samman indrivningen med taxerings- och uppbördsväsendet, medan annan exekution skulle brytas ut och eventuellt föras åt annat håll. På grund av det sam-band i fråga om göromålen, som föreligger mellan skatteexekutionen och den övriga ut-sökningsverksamheten, är det av arbetsorganisatoriska skäl uteslutet att skilja dem från varandra. Nämnden vill i fråga om denna be-dömning även hänvisa till landskontorsutredningens ställningstagande i be-tänkandet Skatteförvaltningen (SOU 1967: 22). Utredningen säger beträf-fande exekutionsväsendets administration efter utbrytning av skatteför-valtningen ur länsstyrelsen följande (s. 205): »Vi är medvetna om att åt-skilliga skäl i och för sig kan tala för en anknytning till skatteverket, i förs-ta hand de allmänna målen dominans och möjligheten av att i framtiden övergå till automatisk databehandling inom exekutionsväsendet. Å andra sidan kan det invändas att utmätningssmannen även i fråga om de allmänna målen har ställning av exklusiv verkställande myndighet. På grund härav skulle en anknytning av dessa myndigheter till skatteförvaltningen te sig främmande och utåt sett säkerligen i många fall framstå som olämplig, så-väl med hänsyn till skatteverkets ställning av motpart till den enskilde i de allmänna målen som med avseende på de enskilda målen. Vi anser därför, utan att vi i övrigt prövat exekutionsväsendets ställning i den statliga för-valtningsorganisationen, att exekutionsmyndigheterna, i vart fall tills vida-re, alljämt bör lyda under länsstyrelsen, något som också faller sig naturligt genom länsstyrelsens funktion som överexekutor.» Mot bakgrunden av de skäl som utredningen har anfört mot överföring av de allmänna målen till skatteväsendet och till vilka EON helt ansluter sig, synes det inte lämpligt att administrativt sammanföra exekutionen i enskilda mål med taxerings- och uppbördsväsendet, till vilket den exekutiva verksamheten som sådan inte har den ringaste anknytning.

EON hävdar alltså bestämt, att ingenting står att vinna från verksam-hetssynpunkt på att sammanföra EON med centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden (CFU). Om exekutionsväsendet inte anses ge underlag för en fristående central myndighet — EON har i tidigare yttrande till Kungl. Maj:t hävdad att sådant underlag finns — bör EON med hänsyn till de exekutiva arbetsuppgifternas art föras samman med centralt organ inom rättsväsendet i övrigt.

Revisorerna har vidare påpekat, att samordning bör ske mellan EON:s och CFU:s ADB-verksamhet, så att gemensamt utnyttjande av maskintek-niska och personella resurser på dataområdet kan åstadkommas.

I fråga om utnyttjandet i ADB-arbetet av dataexpertis inom EON och CFU vill EON i första hand hänvisa till vad CFU har anfört i sitt svar till reviso-rerna på fråga nr 4. Som följer av vad förut sagts om indrivningsverksam-

helens art föreligger inte mycket annat samband mellan denna verksamhet samt taxerings- och uppbördsverksamheten än att de inom uppbördsväsendet framställda exekutionsurkunderna och vissa andra handlingar skall vara så utformade att de kan användas i exekutionsväsendets planerade datasystem. Det är främst i denna numera lösta fråga som kontakter har varit etablerade mellan EON och CFU sedan hösten 1964. Bland andra problem, som delvis berör båda verksamhetsområdena och beträffande vilka gemensamma överläggningar har ägt rum, kan särskilt nämnas kronofogdemyndigheternas arbete med överskottsskatt.

Vad gäller samordning av de maskintekniska resurserna får EON hänvisa till CFU:s svar på frågorna nr 1 och 2. Av svaren framgår, att överkapacitet i fråga om maskintid har funnits endast periodvis och i begränsad utsträckning. EON vill vidare upplysa, att dataarbetet inom exekutionsväsendet med undantag av Stockholms kronofogdedistrikt ännu befinner sig på så tidigt utredningsstadium att det inte föreligger behov av maskindrift. För det särskilda dataarbetet i Stockholm har maskinkörningar skett huvudsakligast genom statistiska centralbyråns försorg.

Ytterligare må erinras om att all utredning om ADB-system inom exekutionsväsendet sker i samarbete med statskontoret, som bistår nämnden med datateknisk expertis och föranstaltar om behövliga maskinkörningar. Med den utrednings- och datatekniska expertis som statskontoret förfogar över samt den samlade överblick över statsförvaltningens personella och maskinella resurser på dataområdet som det besitter, torde statskontoret ha tillfredsställande möjligheter att välja den lämpligaste formen för utredningens bedrivande.

I detta sammanhang bör även nämnas, att EON i regleringsbrevet för den lokala exekutionsorganisationen för budgetåret 1967/68 *dels* har fått ett anslag om högst 2 milj. kr. för datamaskintid, systemuppläggning, inkörning m. m., *dels* har ålagts att till Kungl. Maj:t inkomma med ett på en förutsettninglös utredning grundat förslag huruvida det fortsatta arbetet för övergång till ADB skall inriktas på att en central dataanläggning eller regionala anläggningar skall användas. Denna utredning pågår. Utredningens resultat torde ge underlag för att bedöma hur samordningen av EON:s och CFU:s maskintekniska och personella resurser på dataområdet bör anordnas för framtiden. Under utredningen kommer självfallet samråd att ske med CFU.

I handläggningen av detta ärende har deltagit ledamöterna Persson, ordförande, Berggren, Brundin, Djurberg, Frykholm och Grönhagen. Föredragande har varit kronfogden J. E. Cederstrand. Stockholm den 15 september 1967.

CARL G. PERSSON

J. E. Cederstrand

§ 9 Verksamheten vid kronofogdemyndigheten i Stockholm

Exekutionsväsendets organisationsnämnd

Som framgår av berättelsen har EON redan under början av hösten 1967 uppmärksammat behovet av särskilda organisatoriska åtgärder vid kronofogdemyndigheten i Stockholm och 28.8.1967 beslutat att organisationsundersökning skulle genomföras vid kronofogdemyndigheten. Undersökningen pågår och principförslag beräknas kunna framläggas enligt de ursprungliga planerna. Då förslaget kan komma att innebära avsteg från de i prop. 1964: 100 angivna riktlinjerna för arbetsorganisationen vid kronofogdemyndigheten kan dock genomförandet av förslaget beräknas ske först efter framställning till Kungl. Maj:t om ändring av arbetsorganisationen. Genomförande av omorganisation och ev. omplacering av personal och ändring av arbetsuppgifter i anslutning härtill bör om möjligt ske i ett sammanhang så att verksamheten vid myndigheten inte störs mer än vad som är absolut nödvändigt. Vid bedömning av det aktuella läget måste man ta hänsyn till att det successivt pågående omlägningsarbetet till ADB av vissa arbetsrutiner utgjort och fortfarande utgör en belastning för indrivningsarbetet vid kronofogdemyndigheten och att flera omständigheter hänförliga till projektets maskin- och tekniska sida medfört en försening av arbetet enligt de ursprungliga planerna. Det har dessutom visat sig att det arbetsmaterial som låg till grund för omläggningen varit i avsevärt sämre skick än man väntat sig. Omlägningsarbetet till ADB och myndighetens flyttning till nya lokaler vid årsskiftet 1967/68 har inneburit särskilda påfrestningar på myndigheten.

För att emellertid åstadkomma en omedelbar förbättring av indrivningsresultatet och effektivisering av verksamheten har EON 17.11.1967 tilldelat kronofogdemyndigheten 150 000 kronor för att anställa tillfällig personal i första hand till budgetårets slut och beslutat om förstärkning av den exekutiva personalen med tolv extra kronoassistenter i befodringsgång. I samråd med kronofogdemyndigheten har vidare uppdragits riktlinjer för den fortsatta indrivningsverksamheten. Dessa innebär bl. a. att fältpersonalen indelas i mindre grupper. För att så långt som möjligt befria den exekutiva personalen från rent kamerala arbetsuppgifter tilldelas varje grupp egen biträdespersonal, varigenom fältarbetet kan intensifieras. Vid varje fältavdelning skall finnas en särskild grupp för handläggning av allmänna mål enbart mot juridiska personer och arbetsgivare. Indrivningen kommer i första hand att inriktas på gäldenärer med stora skuldbelopp och på poster där preskriptionsfara föreligger. Genom dessa åtgärder räknar EON med att indrivningsresultatet för år 1968 skall visa avsevärd förbättring.

Riksdagens revisorer har särskilt uppmärksammat att kronofogdemyndigheten inte kunnat lämna någon specificerad redovisning rörande myndighetens oredovisade handräckningsmedel. Kronofogdemyndigheten har under hand meddelat riksdagens revisorer att myndighetens bokföring inte är upplagd på sådant sätt att denna redovisning kan lämnas utan att ett mycket stort arbete nedlägges på framplockning av ärendena och sammanställning av uppgifterna. Det förtjänar att påpekas att detta inte gäller enbart för kronofogdemyndigheten i Stockholm. Handräckningsmedel uppdebiteras och redovisas inte i månadsräkning utan förs i ett särskilt register, s. k. handräckningsregister. För att få fram uppgift om oredovisade handräck-

ningsmedel måste man gå igenom varje inte slutredovisad post i detta register och med avseende på betalningar etc. jämföra posten med motsvarande post i det s. k. centralregistret, vilket innebär ett mycket omfattande arbete. Det kan nämnas att under 1966 och 1967 har till kronofogdemyndigheten inkommit 42 523 resp. 48 497 handräckningsärenden. Kronofogdemyndigheten kan emellertid, om så krävs, få fram de begärda uppgifterna.

Beträffande det aktuella läget vid kronofogdemyndigheten i slutet av januari 1968 vill EON lämna följande uppgifter. Månadsräkning har avgivits till överståthållarämbetet för tiden fram till 15.8.1967. För tiden fram till 30.11.1967 har dagjournal erhållits och sedan denna bearbetats kommer månadsräkning att upprättas omkring 10.2.1968. För december månad 1967 kan månadsräkning väntas omkring 10.3.1968.

Kronofogdemyndigheten har ansett huvuduppgiften vara att få i gång indrivningsarbetet på ett tillfredsställande sätt. Arbetet med avstämning av de olika kontona har därför kommit i andra hand men har påbörjats och flera konton är avstämnda. Sedan månadsräkningar för hela år 1967 upprättats kommer avstämningsarbetet att intensifieras.

I januari månad 1968 har krav börjat sändas ut i ett stort antal allmänna mål och i mitten av februari månad räknar kronofogdemyndigheten med att i princip alla allmänna mål som kommit in till myndigheten fram till oktober månad 1967 skall vara aviserade. Sedan respittiden på kraven gått ut kommer obetalda ärenden att överlämnas till fältavdelningarna för indrivning.

I handläggningen av detta ärende har deltagit ledamöterna Persson, ordförande, Berggren, Brundin, Edström, Frykholm och Grönhagen. Föredragande har varit biträdande kronofogde Rohlin. Stockholm den 1 februari 1968.

CARL G. PERSSON

Anders Rohlin

Statskontoret

Arbetet med införande av ADB vid kronofogdemyndigheten i Stockholm påbörjades i maj 1966, då indrivningssituationen bedömdes som icke tillfredsställande. Statskontoret är medvetet om att indrivningsresultatet under arbetet med omläggningen till ADB inte väsentligt har kunnat förbättrats. Det indrivna beloppet har dock ökat från 51 milj. kr. 1965 till 68 milj. kr. 1966 och förväntas enligt uppgift från kronofogdemyndigheten bli ca 75 milj. kr. 1967.

Dessa belopp bör bedömas mot bakgrunden av att myndigheten genomfört omläggningen utan någon personalökning samt att under 1967 praktiskt taget all såväl katedral som exekutiv personal tidvis har nödgats ägna sig åt kollationeringsarbete i stället för sina normala uppgifter.

Det ADB-system som utvecklats för kronofogdemyndigheten i Stockholm innebär i korthet följande. För varje gäldenär sorteras alla allmänna skulder (skatter, böter och arbetsgivaravgifter) exklusive handräckningsmål. Dessa skulder ligger sedan till grund för krav, vilka skrivs ut av maskinen i form av kravavier. En kravavi består av två delar, av vilka den ena har formen av ett kontobesked ang. alla de nämnda skulderna, medan den andra är ett inbetalningskort. Det faktum att en gäldenärs alla skulder är samlade på ett ställe innebär en stor fördel för indrivningspersonalen. Tidigare fanns ett kort per krav och gäldenär.

När inbetalning sker, avräknas denna i datamaskinen, som dels åstadkommer fortlöpande redovisning av influtna medel, dels skriver ut nya underlag för indrivning avseende sådana skulder som ej betalats. Dessa underlag kallas assistentlistor och upptar aktuellt antal indrivningsärenden för visst distrikt.

I juni 1967 kunde de första datamaskinutskrivna kravavierna sändas ut till gäldenärerna, något som inbringade ca 15 milj. kr. Under den senare delen av januari i år kunde en andra omgång kravavier skickas ut.

Kvittningsarbetet för 1967 kunde också enligt planerna ske med användande av ADB-systemet. De upplagda ADB-rutinerna för detta arbete visade sig fungera väl, vilket medförde att arbetet kunde avslutas betydligt tidigare än föregående år.

ADB-systemet för kronofogdemyndigheten i Stockholm är nu nästan helt utvecklat. Kvar att inordna i systemet är de av handräkningsmålen som är allmänna mål. Beträffande underhållsbidragsmål och enskilda mål utreds för närvarande ifall även dessa skall inordnas i detta system.

Statskontoret räknar med att ADB-systemet skall vara färdigt omkring 1.5.1968, då ett avtal om produktionskörning bör kunna slutas mellan kronofogdemyndigheten i Stockholm och datamaskincentralen vid statistiska centralbyrån, som redan nu utför körningarna.

Avslutningsvis vill statskontoret framhålla att ämbetsverket delar den försiktiga optimism beträffande läget vid kronofogdemyndigheten i Stockholm, som kom till uttryck i överståthållarämbetets och exekutionsväsendets organisationsnämnds yttranden refererade i revisorernas berättelse. Trots ytterst besvärliga förhållanden med datamaskinförseening, försöksverksamhet med ADB utan någon personalökning, tidskrävande kollationeringsarbete, flyttning till nya lokaler m. m. har indrivningsresultatet såväl under 1966 som 1967 visat sig stå i jämförelse med 1965. I och med att ADB-systemet blir helt färdigt om några månader torde det finnas anledning att vänta ett ännu bättre indrivningsresultat för 1968.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschef Trotzig, organisationsdirektör Carlsson samt byrådirektör Sandström, föredragande. Stockholm den 5 februari 1968.

GÖSTA BRUNO

Stig Sandström

§ 10 Redovisningen av förskott till vissa plankostnader

Länsstyrelsen i Södermanlands län

Inom Södermanlands län har medel för nu ifrågavarande ändamål tagits i anspråk för bestridande av kostnader för den regionplan, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 12 april 1957 skulle upprättas för Eskilstuna och Torshälla städer samt Kafjärdens, Ärla, Husby-Rekarne, Västra Rekarne och Hällby landskommuner. I olika poster har med början den 9 juli 1960 till Eskilstunabygdens regionplaneförbund utbetalats sammanlagt 225 000 kronor, varav sedermera återbetalats 2 063 kronor 40 öre. Anledningen till att beloppen icke i enlighet med givna föreskrifter undan för undan debiterats i länsstyrelsens bokföring synes vara den att dessa föreskrifter givits redan i juni 1953 och därför icke var aktuella för vederbörande befattnings-

havare, då utbetalningarna påbörjades sju år senare. De utbetalade beloppen har debiterats i länsstyrelsens huvudbok för budgetåret 1966/67.

Såsom framgår av bifogade fotostatkopior av skrivelse från länsstyrelsen den 20 januari 1967 har länsstyrelsen för fastställelse överlämnat det av Eskilstunabygdens regionplaneförbund antagna regionplaneförslaget och samtidigt tillstyrkt förslag om fördelning av kostnaderna för planens upprättande mellan de i förbundet ingående kommunerna. Kungl. Maj:ts besked härom avvaktas.

I handläggningen av detta ärende har deltagit landshövdingen Ossian Sehlstedt, landskamreraren Seth Manhem och förste länsassessorn Gösta Carlsson, den senare föredragande. Nyköping den 18 oktober 1967.

OSSIAN SEHLSTEDT

Gösta Carlsson

Länsstyrelsen i Hallands län

Länsstyrelsen har i förekommande fall utbetalt förskottsbeloppen direkt till vederbörande kommun, som haft att själv bestrida uppkommande kostnader. Utgifterna har bokförts på kontot Förskott för vissa plankostnader och sålunda redovisats bland tillgångarna i huvudboken som en statsverkets fordran. Det per den 30 juni 1966 i huvudboken redovisade utestående förskottsbeloppet å 14 000 kronor har enligt Kungl. Maj:ts beslut den 7 april 1967 avskrivits ur räkenskaperna. Halmstad den 28 juli 1967.

CURT WESTHALL

Ulf Krasse

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län

Av handlingarna framgår att riksgäldskontoret enligt sina räkenskaper den 30 juni 1966 hade en fordran av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län på sammanlagt 646 226 kronor 85 öre, avseende förskott till vissa plankostnader.

Enligt länsstyrelsens bokföring har från en titel, benämnd Förskott till kostnader för upprättande av regionplan för Göteborg med omgivningar, i olika poster utbetalats sammanlagt 629 000 kronor till regionplaneförbundet i Göteborg med omgivningar. Vidare har länsstyrelsen till vissa kommuner och enskilda i olika poster utbetalat sammanlagt 17 226 kronor 85 öre. De senare utbetalningarna har verkställts från titeln Fonden för förslag till statsverket: Förskott till vissa plankostnader.

Summan av dessa båda belopp överensstämmer med den hos riksgäldskontoret bokförda summan.

Utbetalningarna till regionplaneförbundet i Göteborg har verkställts successivt: 65 000 kronor den 8 november 1960, 90 000 kronor den 30 maj 1962, 70 000 kronor den 24 augusti 1962, 68 000 kronor den 12 november 1963, 89 000 kronor den 7 augusti 1964, 117 000 kronor den 8 oktober 1965 samt 130 000 kronor den 11 oktober 1966. Dessa utbetalningar har skett enligt följande rutiner: 1) Regionplaneförbundet inkommer med rekvisition. 2) Länsstyrelsen hemställer i skrivelse till fullmäktige i riksgälds-

kontoret att medlen måtte ställas till länsstyrelsens förfogande. 3) Riksgäldskontoret insätter medlen på statsverkets checkräkning. 4) Länsstyrelsen bokför medlen i inkomstboken å titeln Förskott till kostnader för upprättande av regionplan för Göteborg med omgivningar. 5) Medlen bokföres i utgiftsboken å nämnda titel, varefter utbetalning verkställs till regionplaneförbundet.

Någon balans har enligt detta förfaringssätt icke uppkommit i länsstyrelsens räkenskaper i fråga om de medel, som utbetalats till regionplaneförbundet i Göteborg.

Vad angår beloppet 17 226 kronor 85 öre, som per den 30 juni 1966 utgjorde saldo å kontot Fonden för förlag till statsverket: Förskott till vissa plankostnader, ankommer det på länsstyrelsen att i vederbörlig ordning återkräva dessa förskott. Numera utvisar detta konto ett saldo av 13 746 kronor 92 öre. Beloppet beräknas bli avvecklat i början av år 1968.

Länsstyrelsen föreslår att förskottsmedel, som i fortsättningen kan ifrågakomma till utbetalning till regionplaneförbundet, måtte utan länsstyrelsens medverkan likvideras direkt av riksgäldskontoret.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknade, deltagit kontorsskrivaren Caisa Berntson. Göteborg den 28 september 1967.

FOLKE ELFVING

Anne-Marie Höglund

Länsstyrelsen i Västmanlands län

I skrivelse den 19 juni 1943 hemställde länsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte bevilja vissa förskott av del av kostnaderna, avseende mättningsarbete, till uppgörande av byggnadsplaner för Morgongåva och Vittinge stations-samhällen i Vittinge socken och Tärnsjö stationssamhälle i Nora socken.

Med anledning härav hemställde Kungl. Maj:t den 20 oktober 1944 till fullmäktige i riksgäldskontoret att från investeringsanslaget till förskott för uppgörande av byggnadsplaner till länsstyrelsen, på rekvisition i mån av behov, utbetala högst 17 725 kronor att av länsstyrelsen användas till förskottering av del av ovannämnda mättningskostnader.

Under budgetåren 1943/1944—1947/1948 utbetalades från förskottstiteln Förskott till andra förskottslagare till de distriktslantmätare, som utförde ifrågavarande mättningsarbeten, tillhoppa 14 642 kronor 50 öre, vilket belopp den 30 juni 1953 genom omföring krediterades förskottstiteln Förskott till vissa plankostnader m. m. Samma dag utbetalades från sistnämnda konto ytterligare 1 102 kronor 50 öre.

På rekvisition av länsstyrelsen utbetalade riksgäldskontoret under budgetåret 1953/1954 bl. a. ett belopp av 15 745 kronor, motsvarande summan av ovannämnda förskott. Detta belopp debiterades konto Fonden för förlag till statsverket: Förskott till vissa plankostnader m. m. och omfördes där- efter till konto Förskott till vissa plankostnader m. m. Genom sistnämnda transaktion kom alltså inga balanser att kvarstå vid bokslutet.

Genom att förslagen till byggnadsplaner i här avsedda fall måste omarbetas fastställdes de slutliga förslagen genom beslut av länsstyrelsen först den 6 mars 1959 för Tärnsjö stationssamhälle, den 13 juni 1959 för Vittinge stationssamhälle och den 28 september 1961 för Morgongåva stationssamhälle. Länsstyrelsen har icke i något av de berörda fallen föreskrivit viss

tid för återbetalning eller meddelat beslut om fördelning av plankostnaderna. På grund av den långa tid, som förflutit mellan förskottens utbetalande och länsstyrelsens beslut om fastställande av förslagen till byggnadsplaner har ifrågavarande ärenden under årens lopp handlagts av flera olika tjänstemän. Detta förhållande och de felaktiga bokföringsåtgärderna torde ha försakat att statens fordringar i anledning av förskotten fallit i glömska. Eftersom dessa fordringar nu är preskriberade, hemställer länsstyrelsen att Kungl. Maj:t måtte låta bero vid vad som förekommit.

I handläggningen av detta ärende har deltagit landshövdingen Gustav Cederwall, landssekreteraren Bengt Svanström, landskamreraren Nils Ahlberg och förste länsassessorn Magnus Forsberg, föredragande. Västerås den 14 september 1967.

GUSTAV CEDERWALL

Magnus Forsberg

Länsstyrelsen i Västernorrlands län

Länsstyrelsen kan i stort sett ansluta sig till vad revisorerna anför.

Revisorerna ha anmärkt att saldona på länsstyrelsens konton för skulderna till riksgäldskontoret och fordringarna hos förskottstagare ej överensstämmer med det belopp som hos riksgäldskontoret redovisas som fordran på länsstyrelsen. Detta är tillrättat, så att sådan överensstämmelse förelåg vid budgetårets utgång den 30 juni 1967. Dock kan skiljaktighet även i framtiden uppkomma till följd av den ordning som tillämpas vid förskottens utbetalning. Detta sker vanligen på det sättet att länsstyrelsen utbetalar medel, som rekviderats från riksgäldskontoret. Det har emellertid även förekommit att riksgäldskontoret direkt till regionplaneförbund utbetalat beviljat förskott utan att någon underrättelse härom lämnats länsstyrelsen, till följd varav någon bokföring av utbetalningen ej skett hos länsstyrelsen. Föreskrift om att sådan underrättelse skall lämnas synes därför böra meddelas.

Det kan emellertid ifrågasättas om den dubbla bokföring, som nu sker genom att förskotten upptagas i länsstyrelsens räkenskaper, är nödvändig. Det synes vara möjligt att inskränka bokföringen till riksgäldskontoret och låta detta även ansvara för bevakningen mot preskription.

Länsstyrelsen vill även upplysa att utestående oredovisade förskott enligt till huvudboken fogad förteckning å plankostnader utgjorde vid budgetårets utgång den 30 juni 1967 tillhoppa 269 813 kronor, varav 194 813 kronor hänförde sig till Örnsköldsviksortens regionplaneförbund och 75 000 kronor till Sundsvallsortens regionplaneförbund.

Hos Eders Kungl. Maj:t är anhängiggjort ärende angående statsbidrag till Örnsköldsviksortens regionplaneförbund till upprättande av regionplan. I detta ärende torde frågan om återbetalning till riksgäldskontoret av samtliga förskott till detta förbund komma att regleras.

Förskottet till Sundsvallsortens regionplaneförbund är utbetalat den 11 februari 1965.

I handläggningen av detta ärende har deltagit förutom undertecknade, landssekreterare och förste länsassessor, föredragande, även länsassessorn Åke Eriksson, varjämte samråd skett med landskamrerare Wasteson. Härnösand den 8 september 1967.

HARALD LJUNGH

T. Ljunggren

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Angivna förskott ha vid härvarande länsstyrelse bokförts som utgift å kontot Landskontorets expeditionsmedel och icke å särskilt konto, varför någon utestående balans gentemot Riksgäldskontoret eller vederbörande mottagare (kommun) icke redovisats i räkenskaperna och sålunda icke framkommit i form av specialkonto i länsstyrelsens huvudbok. Vid ett flertal tillfällen under årens lopp har försök gjorts att utreda utestående förskott och omföra dessa till ett särskilt konto.

Genom ärendets invecklade natur och ombyten av befattningshavare har tyvärr någon sådan utredning icke kommit att slutföras.

Länsstyrelsen har emellertid nu tagit kontakt med Riksgäldskontoret, som utlovat att lämna en närmare specifikation över utlämnade och icke ersatta förskottsbelopp.

En detaljutredning kommer därefter att verkställas med ledning av ifrågavarande specifikation och hos länsstyrelsen förvarat material. Länsstyrelsen avser även att från och med innevarande budgetår tillrättalägga bokföringen i enlighet med revisorernas påpekande.

Resultatet av länsstyrelsens utredning, som kan beräknas vara slutförd tidigast vid kommande årsskifte, kommer att delgivas riksdagens revisorer.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit undertecknad landskamrerare och förste länsassessor, föredragande, ävensom tf. länsassistenten Bengt Bengtsson. Östersund den 13 september 1967.

BENGT BOHMAN

Sven Eriksson

Länsstyrelsen i Västerbottens län

Umeortens regionplaneförbund upplöstes den 1 januari 1965 i enlighet med ett Kungl. Maj:ts beslut den 13 september 1963. Kostnaderna för planeringen samt därmed sammanhängande administrationskostnader uppgick till 297 000 kronor. Förskott av statsmedel hade utbetalts med tillhoppa 105 000 kronor.

I en den 22 december 1964 dagtecknad framställning har ansökts om statsbidrag med 150 000 kronor. Kopia av framställningen bilägges och länsstyrelsen får hänvisa till innehållet däri. Något Kungl. Maj:ts beslut i anledning härav föreligger ej. Innan så skett kan någon slutlig reglering av ifrågavarande förskott ej ske.

I handläggningen av detta ärende har deltagit tf. landssekreteraren S. Rönnblad och tf. förste länsassessorn I. Oldenburg, den sistnämnde föredragande. Umeå den 25 september 1967.

S. RÖNNBLAD

I. Oldenburg

Riksrevisionsverket

Genom cirkulär den 4 juni 1953 till länsstyrelserna har riksräkenskapsverket meddelat anvisningar om redovisning av de till länsstyrelsernas föfogande ställda medlen från anslaget till Förskott till vissa plankostnader m. m. Enligt dessa anvisningar skall länsstyrelsens utbetalningar för ifrågavarande ändamål debiteras ett tillgångskonto med beteckningen Förskott

till vissa plankostnader m. m. Av länsstyrelsen från riksgäldskontoret rekviderade medel för täckande av sådana utbetalningar skall krediteras ett skuldkonto med benämningen Fonden för förlag till statsverket: Förskott till vissa plankostnader m. m. Till länsstyrelsen återbetalade eller från bidragsanslag ersatta förskottsbelopp skall krediteras det förstnämnda kontot samt inbetalas till riksgäldskontoret, varvid beloppen debiteras sistnämnda konto. Vidare har föreskrivits att till huvudboken skall fogas en särskild förteckning över de förskott som utestår oredovisade vid budgetårets utgång med angivande av anordningsdag, betalningsmottagare och planeringsföretag för varje särskilt förskott.

Riksrevisionsverket kommer att tillse att länsstyrelsernas bokföring av ifrågavarande förskott bringas i överensstämmelse med dessa anvisningar.

Vid handläggningen av detta ärende har avdelningschefen Ehnбом närvarit. Stockholm den 12 september 1967.

LARS LINDMARK

Stig Säfström

Fullmäktige i riksgäldskontoret

Statsrevisorerna har funnit de förhållanden som för närvarande råder beträffande vissa länsstyrelser redovisning av förskott för byggnads- och regionplaner otillfredsställande. Riksgäldskontoret har för sin del särskilt uppmärksammat den eftersläpning beträffande återbetalningen av förskottade plankostnader, som förekommit och som föranlett riksgäldskontoret att i särskilda skrivelser till berörda länsstyrelser påtala förhållandet. Självfallet är det, såsom statsrevisorerna framhåller, angeläget att statsverkets fordringar på grund av förskotten upptages som tillgångar i varje budgetårs bokslut och att dessa tillgångar bevakas mot preskription. Revisorerna har i anslutning till de framförda anmärkningarna föreslagit, att de länsstyrelser som ännu icke återlevererat uppburna förskottsmedel skall i samråd med riksgäldskontoret företaga utredning rörande de belopp som erhållits från sistnämnda myndighet och sedermera utlämnats till förskottstagare samt att länsstyrelsernas bokföring därefter tillrättalägges och framdeles hålles aktuell. Mot detta förslag har fullmäktige icke något att invända. Riksgäldskontoret är självfallet berett att vid den ifrågasatta utredningen lämna all den medverkan som av omständigheterna kan anses påkallad.

I detta ärendes behandling har deltagit fullmäktiges vice ordförande samt herrar Svensson, Andersson, Fredriksson, Östman och Adamsson ävensom t.f. riksgäldsdirektören. Stockholm den 29 augusti 1967.

AXEL STRAND

Ingmar Jansson

§ 11 Utfallet av automobilskattemedlens specialbudget

Vad riksdagens revisorer anfört under denna paragraf har av kommunikationsdepartementet ej utsänts på remiss.

§ 12 Postverkets taxa för expressutdelning

Poststyrelsen

Avgiften för expressutdelning av postförsändelser är sedan den 1 januari 1967 1 kr. 40 öre. Som framgår av revisorernas uttalande, har den genomsnittliga självkostnaden — egentligen särkostnaden eftersom något samkostnadsbidrag inte ingår — beräknats till 2 kr. 77 öre år 1967. Beräkningen av särkostnaden var dock, vilket också framhållits av riksdagens revisorer, osäker. För en verksamhet av så ringa omfattning som det här är fråga om — expressutdelningen svarar för endast ca 5 promille av Postverkets totala kostnader — upptas nämligen inte antalsstatistik varje år. Ovannämnda kostnadsberäkning för år 1967 har därför baserats på ett tekniskt underlag beträffande kapacitetsanspråk och antal expressförsändelser som hänför sig till tidigare års studier.

En ny kostnadsundersökning av transportfunktionen, dit expressutdelningen räknas, är planerad att påbörjas till hösten och en ny undersökning av antalet expressförsändelser pågår. Vissa preliminära siffror synes tala för att antalet expressförsändelser ökar snabbare än vad som tidigare antagits. Detta förhållande kan innebära att den ovan angivna särkostnaden för expressutdelning i viss mån har överskattats.

Postverket planerar en grundlig organisatorisk översyn av expressrörelsen, varvid möjligheterna till rationalisering av expressutdelningen kommer att tillvaratas. Vidare skall frågan om expressutdelningen tas upp till behandling ur service- och marknadssynpunkt. I samband härmed kommer lönsamhetsfrågan att ingående prövas. Postverket arbetar med det målet, att varje rörelsegren i princip skall bära sina särkostnader och lämna ett skäligt bidrag till samkostnaderna.

De ovan nämnda åtgärderna kommer att ge underlag för en bedömning av expressrörelsens lönsamhet på längre sikt. Höjningen av expressavgiften den 1 januari 1967 från 1 kr. till 1 kr. 40 öre får ses som en första etapp på vägen mot en tillfredsställande kostnadstäckning. Frågan om en provisorisk höjning av expressavgiften överväges f. n. inom Poststyrelsen.

Detta ärende har avgjorts av generaldirektören Hörjel. Föredragande har varit byråchefen Lindeberg. Dessutom har driftdirektören Jäder, ekonomidirektören Lövgren och t. f. postbankschefen Hultin närvarit vid ärendets avgörande. Stockholm den 1 februari 1968.

NILS HÖRJEL

Alf Lindeberg

Riksrevisionsverket

Kostnaderna för expressutdelningen utgör en helt obetydlig del av postverkets totala kostnader, f. n. endast ca 5 promille. Med hänsyn härtill samt att frågan angående expressutdelningens funktion kommer att utredas av poststyrelsen i särskild ordning i samband med en allmän rationalisering av postutdelningen hade det varit mest ändamålsenligt om befodringsavgifterna för såväl vanliga försändelser som expressbrev hade kunnat bedömas i ett sammanhang. Då det emellertid rör sig om en betydande skillnad mellan kostnader och intäkter har riksrevisionsverket intet att erinra mot att en provisorisk avgiftshöjning företages för att få ett bättre utfall av expressbrevsrörelsen.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit t. f. avdelningschefen Nissback och byrådirektören Grönlund, föredragande. Stockholm den 19 januari 1968.

LARS LINDMARK

B. Grönlund

§ 13 Televerkets bostäder i Nynäshamn

Telestyrelsen

Televerket äger och förvaltar för närvarande 74 bostadsfastigheter med sammanlagt 316 lägenheter i Nynäshamn. 70 av fastigheterna är byggda av trä och fyra av sten. Av träfastigheterna är en byggd 1934 och de övriga 1912—22. De fyra stenfastigheterna är byggda 1918, 1947, 1950 och 1952.

Förvaltningen av televerkets bostadsfastigheter i Nynäshamn har ett nära samband med den industriella verksamhet som televerket bedriver. Denna verksamhet — televerkets verkstadsrörelse — omfattar televerkstäder i Nynäshamn, Sundsvall, Vänersborg och Göteborg. Huvudkontor för televerkstäderna är telestyrelsens verkstadsbyrå i Nynäshamn. Antalet anställda är ca 3 100, därav ca 1 400 vid verkstadsbyrån och televerkstaden i Nynäshamn.

Verkstadsrörelsen tillverkar ungefär hälften av den stations- och telefonmateriel som behövs för televerkets verksamhet. De viktigaste produkterna är automatiska telefonstationer och abonnentväxlar samt telefonapparater med tillbehör.

Verkstadsrörelsen säljer sin produktion så gott som uteslutande till televerket i konkurrens med de privata företagen på marknaden. Under budgetåret 1966/67 sålde verkstadsrörelsen produkter till ett värde av ca 175 milj. kronor.

Verkstadsrörelsens centralort är, som tidigare nämnts, Nynäshamn. Där ligger huvudverkstaden och verkstadsbyrån med centrala organ för produktion, teknik, försäljning, ekonomi, personaladministration, inköp, byggnadsverksamhet och fastighetsförvaltning.

Produktionen inom verkstadsrörelsen är mycket kvalificerad och kräver procentuellt sett stor personal med teknisk specialutbildning. Sedan lång tid tillbaka har verkstadsbyrån haft svårigheter att rekrytera arbetskraft med dylik utbildning. Orsakerna härtill är bl. a. följande:

a) Storstockholmsområdet med sitt höga löneläge och sin stora efterfrågan på arbetskraft ligger i Nynäshamns omedelbara närhet.

b) Verkstadsrörelsen tillhör ett affärsdrivande verk och måste tillämpa det statliga löneplanssystemet, som är mindre lämpligt för industriell verksamhet.

c) Nynäshamn saknar gymnasium.

d) Rådande markägarförhållanden i Nynäshamn har medfört att tillgången på mark för byggande av hyresfastigheter och egna hem hittills varit för knapp, varför bostadsproduktionen i samhället ej kunnat bli tillräcklig för att tillgodose televerkets hela bostadsbehov i Nynäshamn.

Verkstadsbyrån har emellertid trots dessa svårigheter lyckats täcka större delen av sitt behov av teknisk personal. En av de främsta anledningarna härtill har varit att verkstadsbyrån kunnat erbjuda bostäder till rimliga priser i televerkets egna fastigheter i Nynäshamn. Det förhållandet att verkstadsbyrån kunnat lösa bostadsfrågan har ofta varit av avgörande betydelse för anställningssökande som haft förmånligare anställningserbjudanden från andra företag, vilka emellertid ej kunnat ställa bostad till förfogande. Man kan således säga att televerkets bostadsfastigheter i Nynäshamn i praktiken fungerat som ett viktigt konkurrensmedel för verkstadsbyrån i dess strävan att förvärva de personella resurser som erfordras för att vidmakthålla och stärka verkstadsrörelsens konkurrenskraft.

Under en följd av år har den stora överörligheten bland företrädesvis de yngre personalkategorierna på verkstäder och kontor utgjort ett stort problem för företagen. Vid verkstadsbyrån och televerkstaden i Nynäshamn har denna rörlighet legat förvånansvärt lågt jämfört med vad andra företag inom storstockholmsregionen redovisat. Den främsta orsaken härtill har säkerligen varit att ungdomarna i samband med giftermål — de kommer i regel från andra orter — mycket ofta kunnat erbjudas lägenhet inom televerkets bostadsbestånd med för dem acceptabla priser och med rimlig väntetid. Om lägenhet på den öppna marknaden över huvud stått att få har hyran varit sådan att ungdomarna med sina begränsade inkomster ofta icke kunnat reflektera på ett dylikt erbjudande.

Vad här ovan anförts om bostadsfrågans inverkan på verkstadsbyråns möjligheter att konkurrera om arbetskraft och om dess inverkan på rörligheten hos personalen har en stor ekonomisk betydelse för televerkets verkstadsrörelse, särskilt som företaget på grund av sin driftsform är svårt handikappat i den hårda konkurrenskampen inom telefoniområdet.

Under en följd av år med personalbrist, leveranssvårigheter och rumsbrist har ovan redovisade fördelar varit mycket betydande. Storleken av den ekonomiska pluspost det här är fråga om är givetvis svår att exakt beräkna, men kan utan vidare uppskattas vara väsentligt större än den siffermässigt redovisade förlusten på bostadsfastigheterna.

Under de närmaste åren väntas läget på bostadsmarknaden i Nynäshamn bli ansträngt. Detta sammanhänger främst med det stora extra bostadsbehovet före 1960-talets slut för personal vid örlogsvarvet på Muskö och landsfingets annexsjukhus i Nynäshamn. Vidare bör framhållas att nyproduktionen av bostäder för närvarande försvåras på grund av bristen på färdiga stadsplaner, något som delvis sammanhänger med rådande markägarförhållanden. Det förhållandet att televerket har tillgång till egna bostadsfastigheter i Nynäshamn synes således få stor betydelse även under den närmaste framtiden.

Riksdagens revisorer finner det motiverat att företaga en noggrann analys av orsakerna till att ett underskott förelegat för televerkets bostäder i Nynäshamn under en längre tid. Vidare finner revisorerna det angeläget att

åstadkomma ett gynnsammare ekonomiskt resultat för ifrågavarande fastigheter; bl. a. bör prövas om det är fördelaktigt att helt eller delvis uppdraga reparations- och ombyggnadsverksamheten åt enskilda entreprenörer. Slutligen anser revisorerna att man bör överväga möjligheten att överföra fastighetsbeståndet till en bostadsstiftelse eller annan huvudman.

Telestyrelsen vill med anledning av dessa uttalanden anföra följande.

Riksdagens revisorer redovisar på sidan 2 i sin berättelse en tabell över intäkter och kostnader för televerkets bostadsfastigheter i Nynäshamn budgetåren 1949/50—1965/66. Telestyrelsen vill fästa uppmärksamheten på att i kostnadskolumnen »Reparationer, övrigt» i tabellen även ingår årliga utgifter för moderniseringsarbeten. Dessa utgifter, som har investeringskaraktär, bör rätteligen fördelas på ett flertal år. Under budgetåren 1949/50—1955/56 uppgick de årliga utgifterna för dessa moderniseringsarbeten till ca 20 % av de i tabellen redovisade reparationskostnaderna.

Motsvarande procenttal var ca 30 för budgetåren 1956/57—1962/63 och ca 50 för budgetåren 1963/64—1965/66. Det i tabellen redovisade underskottet bör korrigeras med hänsyn till dessa förhållanden. Som exempel kan anföras att underskotten för budgetåren 1964/65 och 1965/66 reduceras till ca 230 000 kr. respektive ca 220 000 kr. vid en omräkning med utgångspunkt från ovan angivna värden och med tillämpning av 15 års avskrivningstid. Någon hänsyn till räntekostnader har därvid icke tagits. Telestyrelsen vill i anslutning härtill framhålla att några ytterligare mera genomgripande moderniseringar av bostadsfastigheterna icke torde komma i fråga. Som nedan närmare beskrives räknar telestyrelsen nämligen med att huvuddelen av fastighetsbeståndet är avvecklat eller saneringsmoget vid 1970-talets slut.

En bidragande orsak till underskottet är att de generella hyrestilläggen ej motsvarar de höjda omkostnaderna (material, löner, höjda taxeringsvärden med åtföljande högre fastighetsskatt m. m.). Att förbättra det ekonomiska resultatet genom att höja hyrorna torde emellertid i dagens läge möta betydande svårigheter. Först om den aviserade avvecklingen av hyresregleringen sker, och hyressättningen i samband därmed omprövas, torde någon mera väsentlig justering av hyrorna vara möjlig. Som framhållits i riksdagens revisorers skrivelse har dock hyreshöjningar skett efter byggnadsarbeten som medfört standardförbättringar, varvid höjningarna vidtagits i enlighet med personalbostadsdelegationens anvisningar och med tillämpning av statens hyresråds normer.

Beträffande frågan om ett gynnsammare resultat kan åstadkommas genom att helt eller delvis uppdraga reparations- och ombyggnadsverksamheten åt enskilda entreprenörer vill telestyrelsen framhålla följande.

Vissa arbeten i bostadsfastigheterna utföres redan nu av entreprenörer, nämligen elektriska installationer, målningsarbeten, plåtarbeten och i vissa fall VVS-arbeten. När det gäller övriga byggnadsarbeten, särskilt snickeriarbeten i samband med rivningar och ändringar, föreligger större svårigheter att tillämpa entreprenadssystemet, varför verkstadsbyrån valt att låta utföra dessa arbeten med egen personal. Med stöd av hittills vunna erfarenheter anser telestyrelsen icke att några mera påtagliga fördelar kan ernås om reparations- och byggnadsarbetena i sin helhet uppdrages åt entreprenörer.

Telestyrelsen har även övervägt möjligheterna att överlåta bostadsfastigheterna till en stiftelse eller annan huvudman. Som framgår av riksdagens revisorers berättelse har telestyrelsen tidigare sålt vissa äldre fastigheter i Nynäshamn till HSB. Ytterligare två fastigheter, belägna inom ett område för vilket stadsplan för närvarande utarbetas, kommer inom kort att säljas.

Telestyrelsen har vidare aktualiserat frågan om att utbyta ett av televerket ägt kvarter innehållande sex bostadsfastigheter med fjorton lägenheter mot välbelägen mark för den industriella verksamhetens behov. Verkstadsbyråns och televerkstadens industriområde är nämligen relativt beskuret, bl. a. behövs utrymmen för parkering av personalens bilar. Under 1970-talet räknar telestyrelsen med att avveckla ytterligare bostadsfastigheter, i första hand sådana av trä, som under denna tid torde bli saneringsmogna. Läget på bostadsmarknaden och verkstadsbyråns rekryteringsbehov bör dock beaktas i detta sammanhang. Med hänsyn dels till att planer föreligger på att avveckla en betydande del av fastigheterna, dels till att bostadsbeståndet vid 1970-talets slut beräknas vara i huvudsak begränsat till ett fåtal hyresfastigheter av sten, finner telestyrelsen en överlåtelse till annan huvudman icke motiverad.

Sammanfattningsvis vill telestyrelsen anföra följande.

Televerkets bostadsfastigheter har haft och har sin största betydelse som ett viktigt konkurrensmedel för verkstadsbyrån i dess strävan att rekrytera kvalificerad personal för televerkets industriella verksamhet i Nynäshamn. Vid verkstadsbyrån och televerkstaden i Nynäshamn måste finnas en kvalificerad teknisk stab och skickliga specialarbetare för bl. a. konstruktion och anpassning av produkter, konstruktion och tillverkning av verktyg och specialmaskiner, metodrationisering, produktionsberedning, experiment- och modelltillverkning. Insatserna från dessa specialister har väsentlig betydelse för hela verkstadsrörelsens konkurrenskraft och för tryggheten av sysselsättningen vid samtliga televerkstäder.

Enligt telestyrelsens uppfattning synes inga väsentliga fördelar kunna erås genom en överlåtelse av bostadsfastigheterna. En stiftelse eller annan huvudman torde icke under den relativt korta tid som återstår innan fastighetsbeståndet lämpligen bör vara i huvudsak avvecklat, kunna åstadkomma ett gynnsammare resultat än vad som är möjligt om bostäderna förvaltas av verkstadsbyrån. En överlåtelse kan även försvåra verkstadsbyråns möjligheter att disponera lägenheterna med hänsyn till den industriella verksamhetens krav. Ej heller synes det möjligt att åstadkomma någon mera väsentlig förbättring av resultatet genom att i större utsträckning än vad som nu sker, anlita enskilda entreprenörer för reparations- och ombyggnadsarbeten.

På kort sikt synes det icke gå att förbättra resultatet genom att höja hyrorna. I samband med aviserad avveckling av hyresregleringen torde dock större möjligheter därtill föreligga.

Det av riksdagens revisorer påvisade underskottet bör korrigeras med hänsyn till att en väsentlig del av de redovisade kostnaderna för reparationer m. m. innehåller utgifter av investeringskaraktär, som bör fördelas på ett flertal år. Ser man på den fortsatta kostnadsutvecklingen kommer denna att påverkas gynnsamt av den omständigheten att några ytterligare mera genomgripande moderniseringsarbeten icke torde komma ifråga. Den av telestyrelsen planerade successiva avvecklingen av bostadsbeståndet kommer också att medverka till ett betydligt gynnsammare resultat.

Med anledning av riksdagens revisorers uttalande och i syfte att ytterligare förbättra det ekonomiska resultatet kommer telestyrelsen att vidta en översyn av hela bostadsförvaltningen och avser därvid bl. a. att utforma ett noggrannare budgeteringssystem samt fastställa ramar för årliga underhålls- och reparationsarbeten samt de begränsade moderniseringsarbeten

som kan komma ifråga. Telestyrelsen kommer även att ägna skärpt uppmärksamhet åt kostnaderna för bostadsförvaltningen.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer telestyrelsen att de bostadsfastigheter som televerket äger i Nynäshamn liksom hittills får förvaltas av telestyrelsens verkstadsbyrå med sikte på en successiv avveckling av fastighetsbeståndets huvuddel före 1970-talets slut.

Vid detta ärendes avgörande har närvarit generaldirektören Bjurel, tf. överdirektören Larsson, personaldirektören Roos, byråchefen Steffen, verkstadsdirektören Angerby (föredragande), förrådsdirektören Lundqvist, ekonomidirektören Westerberg samt tf. tekniska direktörerna Ekström och Pettersson. Stockholm den 12 september 1967.

B. BJUREL

Arne Angerby

Gunnar Norberg

Byggnadsstyrelsen

Riksdagens revisorer föreslår i särskild berättelse den 10 maj 1967 en analys av orsakerna till det underskott som televerkets bostäder i Nynäshamn lämnat under en följd av år. Särskild uppmärksamhet skulle därvid ägnas reparationskostnaderna samt möjligheterna att överföra fastighetsförvaltningen till annan huvudman.

Byggnadsstyrelsen får efter företagen undersökning — bl. a. genom besök på platsen — meddela följande.

Förvaltningen av bostäderna — som är uppförda 1913—25 — sker genom televerkstadens försorg. Arbeten inom bostäderna utförs dels av egen för verkstadens behov anställd personal, dels av entreprenörer. Till grund för yttre underhållsarbeten ligger en årlig besiktning, medan för inre arbeten i princip tillämpas tioårsintervaller.

Bostäderna saknade ursprungligen nästan alla moderna bekvämligheter, varför en successiv modernisering utförts. Av arbetena återstår enligt uppgift endast modernisering av två objekt till en beräknad kostnad av ca 400 000 kr. En betydande minskning av kostnaderna kan därefter påräknas.

Kostnaderna för denna modernisering blir — jämfört med kostnaderna för att uppföra nya bostäder — proportionellt sett höga. Detta beror på att arbeten, som måste anpassas till en befintlig huskropp, till stor del får utföras hantverksmässigt. Transporter av material m. m. kan inte heller utföras rationellt och blir därmed också dyra. Ytterligare bidragande orsaker till de höga kostnaderna är fastigheternas i förhållande till varandra utspridda läge och — beträffande m²-priset — deras ringa storlek. Televerkstadens motiv för att upprusta och modernisera bostäderna i stället för att låta bygga nya har byggnadsstyrelsen inte tagit ställning till.

Byggnadsstyrelsen vill i sammanhanget framhålla att även arbeten av investeringskaraktär redovisats i posten för reparationsarbeten. Enligt styrelsens mening bör endast kapitalkostnaderna belasta denna post för att en rättvisande jämförelse mellan hyresintäkter och reparationskostnader skall kunna göras.

Som tidigare nämnts utförs de olika arbetena dels av verkstadspersonal dels av entreprenörer. Verkstadspersonalen tas därvid i anspråk för smärre arbeten och kan också användas för arbeten av fastighetsskötarkaraktär.

t. ex. byte av trasiga fönsterrutor, rensning av avlopp och ompackning av kranar. Arbetena bör mestadels gå att utföra på tid, då arbetskraftsbehovet på verkstaden minskat, och bidrar därmed till en jämnare sysselsättning för den berörda personalen. För mera omfattande arbeten anlitas i största möjliga utsträckning entreprenörer. Styrelsen finner denna ordning ändamålsenlig och anser inte att någon fördel vinnas med en övergång till enbart entreprenörarbeten. För att ge en mera fullständig bild över verksamheten bör — enligt byggnadsstyrelsens mening — en underhållsplan för varje budgetår göras upp. I denna upptas varje särskilt objekt till beräknad kostnad, varvid rena underhållsarbeten bör särskiljas från moderniserings- och ombyggnadsarbeten.

Beträffande överförandet av fastighetsbeståndet till annan huvudman, t. ex. en bostadsstiftelse, anser styrelsen en sådan åtgärd inte skulle medföra några fördelar vad gäller reparations- och underhållsarbeten. Den skulle i stället innebära att samtliga arbeten fick utföras av entreprenörer, vilket troligen ställer sig mera kostnadskrävande än nuvarande ordning, enligt vilken för andra uppgifter anställd personal utnyttjas för vissa arbeten inom bostäderna.

I ärendets handläggning har deltagit generaldirektören Larsson, planeringsdirektören Smith, byggnadsrådet Bertman, tf. byggnadsrådet Elghufvud och avdelningsdirektören Nystedt, föredragande. Stockholm den 13 september 1967.

SIXTEN LARSSON

G. Elghufvud

A. Nystedt

Riksrevisionsverket

Enligt riksrevisionsverkets uppfattning är reparations- och ombyggnadsverksamheten vid televerkets bostäder av för liten omfattning för att det skulle vara lönande att lämna den i uppdrag åt enskilda entreprenörer. Därest personalpolitiska skäl ej föreligger för att behålla fastigheterna anser ämbetsverket det vara mest ekonomiskt på lång sikt att avyttra dem.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit revisionsdirektören Jansson, varjämte amanuensen Malmsjö varit föredragande. Stockholm den 12 september 1967.

LARS LINDMARK

Mats Malmsjö

§ 14 Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer

Statens järnvägar

I revisorernas uttalande (s. 155 ff) behandlas främst frågan om nedläggning av trafiksvaga bandelar samt behovet av ökad information till myndigheter och allmänhet om lönsamhetsutvecklingen på dessa banor. Revisorerna säger att nedläggning i betydande omfattning av trafiksvaga bandelar torde få betraktas som en ofrånkomlig följd av den utveckling som kännetecknar vår tids kommunikationsväsen. Samtidigt nämnes att en ak-

tuell nedläggning ofta möter starkt motstånd i den bygd som berörs. Vid de anordnade informationsmötena kan SJ vanligen peka på att trafiken redan lämnat banan i sådan omfattning att fortsatt drift icke längre är ekonomiskt försvarlig. Revisorerna säger vidare att det är ovedersägligt, att befolkningen i en bygd, som drabbas av järnvägsnedläggelse, är medansvarig till den berörda utvecklingen. Det skulle därför enligt revisorernas mening utgöra en faktor av stor betydelse, om allmänheten under en följd av år före nedläggningen erhöll insyn beträffande det ekonomiska resultat, som de olika bandelarna utvisar. En löpande information om dessa förhållanden skulle vara av värde för den allmänna och enskilda planeringen, bl. a. vid bedömandet av investeringsfrågor, och allmänheten skulle även beredas ökade möjligheter att genom anlitande av järnvägen förbättra respektive bandelars driftresultat. Föredrager trafikanterna likväl att anlita annat transportmedel, torde SJ med starkare skäl kunna avvisa krav på fortsättande av en olönsam drift. De s. k. separatredovisningar, som SJ vart tredje år utarbetar till grund för beräkning av ersättningen för drift av icke lönsamma järnvägslinjer utgör enligt revisorernas mening ett redan tillgängligt material, som väl lämpar sig för det angivna ändamålet. De i revisionsberättelsens tabell B återgivna uppgifterna ur 1966 års separatredovisning torde enligt revisorerna för det avsedda syftet böra aktualiseras med tillämpning av vissa schablonberäkningar samt kompletteras med uppgifter om beäkningsmetoder m. m. Revisorerna föreslår slutligen att uppgifter om de trafiksvaga bandelarnas driftresultat göres tillgängliga för myndigheter och allmänhet i de berörda bygderna, varvid det torde ankomma på SJ att överväga lämpligt sätt för uppgifternas bekantgörande.

Beträffande revisorernas förslag att utnyttja separatredovisningen av det trafiksvaga bannätet som informationsmaterial vill SJ meddela följande.

Separatredovisningens uppdelning av transportprestationer och trafikintäkter på det trafiksvaga bannätet och affärsbananätet genomförs delvis genom bearbetning av stickprov, som ger ett för separatredovisningens ändamål tillfredsställande underlag för erforderliga intäktsberäkningar i vad gäller det trafiksvaga bannätet *som helhet* men ej för varje särskild bandel. De i separatredovisningen beräknade kostnaderna utgör likaså en approximation till kostnaderna för hela det olönsamma nätet men ger för enskilda bandelar utslag som är osäkra.

Separatredovisningens underskott utgör sålunda en approximation av den långsiktiga resultatförbättringen för SJ vid en tänkt nedläggning av samtliga de i redovisningen ingående trafiksvaga banorna. Däremot lämnar separatredovisningen ej ett rättvisande resultat för en enstaka bandel.

De av revisorerna återgivna uppgifterna över de enskilda bandelarnas resultat har framtagits av beräkningstekniska skäl för en schablonmässig anpassning av driftersättningen efter de successiva nedläggningarna.

Separatredovisningarna, som utförs vart tredje år, visar det trafiksvaga bannätets ekonomiska resultat för undersökningsåret. I samband med SJ:s årliga framställning om driftersättning framräknas separatredovisningens resultat schablonmässigt till det aktuella budgetårets kostnads- och intäktsnivå. Denna framräkning avser hela det trafiksvaga bannätet och förändringarna för de enskilda bandelarna ifråga om intäkter och kostnader beräknas ej.

Av de bandelar, som ingår i 1966 års separatredovisning, har några nedlagts medan för andra lönsamhetsundersökningar utförts eller pågår. Av i separatredovisningen ingående banlängd återstår därefter ca 40 procent

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	74	662	Arvika—Koppom	29,3						Påb när frfst Kom-Bef be- handlats
8	82	371	Mora—Älvdalen	(40,7)					x	
	83	265	Sveg—Mora	136,7	x					
	84	242	Kilafors—Söderhamn . . .	31,5		x				
9	91	264	Brunflo—Sveg	169,7	x					} Samordnas med nr 101
	92	261	Hoting—Östersund	166,9			x			
	92	262	Strömsund—Ulriksfors..	4,3			x			
	92	263	Jämtlands Sikås— Hammerdal	9,4			x			
	92	153	Hoting—Forsmo	121,0			x			
	93	241	Ljusdal—Hudiksvall. . . .	61,3		x				
10	101	162	Jokkmokk—Arvidsjaur .	173,4			x			} Samordnas med nr 92
	101	163	Arvidsjaur—Sorsele	88,5			x			
	101	164	Sorsele—Storuman	72,0			x			
	101	165	Storuman—Hoting	145,5			x			
	102	151	Arvidsjaur—Jörn	75,6				x		
	103	152	Storuman—Hällnäs	167,2				x		
11	111	161	Gällivare—Jokkmokk. . .	100,2			x			T. v. end. reg. p-trafik Kri-Hap in- kluderas
	112	133	Karungi—Övertorneå. . .	(46,6)					x	
	113	141	Älvsbyn—Piteå	52,5					x	
				2 231,4 ²						

¹ Dd=driftdistrikt

² Exkl banlängd inom parentes (368,4 km) d v s banor för vilka nedläggningsundersökning av olika skäl inte kan tänkas påbörjad under år 1968.

B. Övriga trafiksvaga järnvägslinjer

B 1 Fullt trafikerade linjer

Dd	Bandelsnummer	Järnvägslinje	Banlängd km	Trafikintensitet 1 000 bruttotonkm per bankm år	
				1965	1966
1	961	Malmö (Ldv)—Ystad	61,0	575	524
	968/969	Ystad—Tomelilla—Simrishamn	46,0	.	.
2	944	Karlshamn—Gullberna	63,4	501	498
	832	Hultsfred—Oskarshamn	65,1	645	644
3	733	Värnamo—Halmstad	115,0	888	814
5	841	Linköping—Bjärke Säby	20,3	1 094	963
	842	Bjärke Säby—Åtvidaberg	18,6	532	522
6	864	Åtvidaberg—Västervik	77,3	410	419
	451	Södertälje S—Eskilstuna	81,6	947	902
7	531	Örebro—Svartå	49,1	434	488
8	331	Mora—Rättvik	39,7	.	1 210
	351	Repbäcken—Björbo	41,0	614	536
	341	Björbo—Vansbro	37,5	532	461
	372	Vansbro—Malung	44,7	171 ¹	168 ¹
9	221	Storlien—Östersund	165,9	969	1 111
	231	Långsele—Härnösand	115,8	808	814
10	145	Vännäs—Umeå	31,0	1 130	1 022
	147	Mellansel—Örnsköldsvik	28,8	1 080	1 160
11	131	Haparanda—Boden	169,9	708	727
Summa			1 271,7		

¹ Uppgiften avser större linjeenhet, i vilken namngiven linje är delsträcka.

som skall undersökas och för vilka den av revisorerna avsedda informationen skulle kunna ha något intresse. Lönsamhetsundersökningarna, som av distriktscheferna skall inlämnas till SJ Centraförvaltning — driftavdelningen, utförs efter en plan för undersökning av trafiksvaga järnvägslinjer. Den senaste planen som gäller fr. o. m. 1.11 1967 framgår av bifogade förteckning (*bilaga*). Den anger bandelsvis vilket kvartal undersökningarna från distrikten skall insändas till centraförvaltningen under 1968 samt vilka undersökningar som skall föreligga 1969 eller senare. Planen revideras årligen och kan tillhandahållas myndigheter och allmänhet. I publikationen »Vad pågår och planeras inom SJ?», utgiven i augusti 1967, har SJ:s styrelse lämnat information om rationaliserings- och utvecklingsarbetet inom SJ. Där behandlas även frågan om nedläggning av trafiksvaga bandelar. För södra och mellersta Sverige lämnas en bandelsprognos. I denna skils mellan banor, som sannolikt blir fullt trafikerade på längre sikt, sådana som eventuellt blir fullt trafikerade och sådana som sannolikt eller eventuellt kommer att behållas för endast godstrafik.

Enligt SJ:s mening föreligger genom nämnda undersökningsplan och bandelsprognos ett material, som torde lämpa sig som information till myndigheter och allmänhet.

Därutöver kan framhållas att det under senaste åren blivit allt vanligare att SJ driftdistriktschefer vid föredragning i länsplaneringsråden lämnar fortlöpande information om trafikplaneringen inom eget område. Härvid redovisas också förutsebara järnvägsnedläggningar i sitt sammanhang med kommunikationsplaneringen för det berörda länet.

B 2 Linjer som trafikeras partiellt

Dd	Bandels- nummer	Benämning	Banlängd km	Spår- typ	Utredn om driftför- hållandena ¹
1	952 (913)	Kristianstad—Åhus	17,2	B 2	x
	(961)	Trelleborg—Jordberga	15,3	B 2	x
2		Rydsgard—Skivarps sockerbruk	5,5	C 1	x
	(924)	Billesholm—Ekeby	5,1	C 1	x
	(936)	Landskrona—Säby	4,3	C 1	x
	976	Dalby—Harlösa	14,3	B 2	x
	973	Klippan—Ljungbyhed	9,7	B 2	x
	873	Ruda—Skorpatorp ²	24,5	C	
3	873	Lenhovda—Sävsjöström	8,2	C 1	x
	874	Monsterås—Sandbäckshult	11,5	B 2	x
	743	Gislaved—Reftele	18,4	A 2	x
4	734	Torup—Hyltebruk	11,8	A 2	x
	762	Hillared—Svenljunga	17,7	B 2	x
5	574	Torved—Gullspång	20,1		
	665	Svanskog—Åmål	24,8	B 2	x
6	666	Alvhem—Lilla Edet	15,2	A 2	x
	542	Mjölby—Ödeshög	37,0	B 2	x
7	345	Ramnäs—Kolbäck	26,8	B 2	x
	(431)	Sala—Kopalla	5,4	C 1	x
	483	Uppsala Ö—Rimbo	59,5	B 2	
8	484	Rimbo—Hallstavik	41,8	B 2	
	344	Kärrgruvan—Ängelsberg	17,9	A 2	x
9	435	Dannemora—Örbyhus	8,8	B 2	
	481/482	Dannemora—Hargshamn	38,6	B 2	
	436	Orrskog—Söderfors	9,2	B 2	x
	331	Falun—Grycksbo	13,4	B 2	x
	346	Nyhammar—Ludvika	23,7	B 2	x
10	461	Hagström—Mackmyra	6,5	B 2	x
	132	Morjärv—Kalix	38,5	A 2	x
			550,7		

¹ Enl cda skr 30.3.1967² Allmän trafik nedlagd men speciell trafik kvar t v enligt SJ eget beslutB 3 Linjer, som nedläggningsprövas eller skall ned-
läggas (läget 1.11.1967.)

Nedläggningsbemyndigande föreligger

Älmhult—Kristianstad
Kalmar—Berga
Sjövik—Skara—Forshem
Värnamo—Kärreberga
Trollhättan—Nossebro

Nedläggningsframställning prövas av Kungl. Maj:t

Arvika—Bengtstors
Sölvesborg—Älmhult
Mora—Vansbro—Lesjöfors
Malung—Särna

Karlshamn—Vislanda
 Falköping—Landeryd
 Ulricehamn—Gånghester
 Jenny—Hultsfred
 Lindholmen—Norrtälje
 Eslöv—Tomelilla
 Malmö—Tomelilla
 Kristianstad—Gärnsås—Köpingebro
 Heby—Fjärdhundra
 Orsa—Bollnäs
 Sölvesborg—Lister—Mjällby
 Hästveda—Karpalund
 Köping—Kolsva järnverk
 Eksjö—Österbymo

Nedläggningsframställning beredes inom dac eller samarbetsdelegationen

Torsby—Kil
 Vartofta—Tidaholm
 Nässjö—Nybro
 Växjö—Hultsfred
 Sävsjö—Gårdveda
 Finspång—Kimstad
 Strömstad—Smedberg
 Umeå—Holmsund

Stockholm den 5 februari 1968

Med åberopande av det ovan anförda får SJ avstyrka revisorernas förslag och vill i stället hänvisa till det material och informationsvägar som redan finns rörande planerna för de trafiksvaga järnvägslinjerna.

I behandlingen av detta ärende har deltagit generaldirektören Upmark, tjänsteförrättande driftdirektören Holvid och ekonomidirektören Högberg (föredragande). Stockholm den 5 februari 1968.

ERIK UPMARK

Mats Högberg

Svenska kommunförbundet

Kontakter mellan statens järnvägar och de kommunala myndigheterna förekommer inför tidtabellsändringar, som rör lokaltrafiken. Under en tidsperiod före nedläggning av trafiksvaga bandelar förekommer också kontakter mellan statens järnvägar och kommunerna.

Förbundsstyrelsen anser det emellertid önskvärt med en mera kontinuerlig diskussion mellan kommunerna eller kommunblockens samarbetsnämnder och statens järnvägar rörande den av statens järnvägar bedrivna lokala trafiken och dess framtida utformning.

Önskvärheten av en sådan kontaktverksamhet har enligt vad styrelsen erfarit också framförts i den inom Kungl. Maj:ts kansli arbetande s. k. glesbygdgruppen.

Förbundsstyrelsen vill därför tillstyrka statsrevisorernas förslag att upp-

gifter om de trafiksvaga bandelarnas driftresultat skall göras tillgängliga för kommuner och allmänhet i de berörda regionerna, dels föreslå att statens järnvägar skall ta initiativ till en kontinuerlig kontakt med kommunerna eller kommunblockens samarbetsnämnder betr. trafikförsörjningen inom respektive områden. Stockholm den 19 januari 1968.

STURE HOLMQVIST

Lars Ågren

FINANSDEPARTEMENTET

§ 15 Vissa iakttagelser angående skatteuppbörden m. m.

Vad riksdagens revisorer anfört under denna paragraf har av finansdepartementet ej utsänts på remiss.

§ 16 Konkursframställningar m. m. inom vissa kronofogdedistrikt**Exekutionsväsendets organisationsnämnd**

Inledningsvis bör nämnas att uppbördskungörelsen 16.10.1953 (nr 628) numera har upphört att gälla. Fr. o. m. 1.1.1968 finns bestämmelser om indrivning av restförd skatt m. m. i 52—64 §§ uppbördskungörelsen 17.11.1967 (nr 626). Enligt 62 § denna kungörelse meddelar centralmyndigheten för administration och förvaltning av exekutionsväsendet dvs. EON, anvisningar för tillämpningen av bestämmelserna om indrivning av restförd skatt såvitt avser kronofogdemyndighets verksamhet, i den mån det ej ankommer på annan. Enligt 63 § kungörelsen meddelar riksrevisionsverket anvisningar för tillämpningen av gällande bestämmelser om redovisning av restförd skatt samt fastställer och tillhandahåller vissa formulär och blanketter i anslutning härtill. Enligt uttalande i förarbeten till den nya kungörelsen har syftet med de nya bestämmelserna inte varit att göra ändring i riksrevisionsverkets skyldighet att övervaka effektiviteten i indrivningsverksamheten.

Av riksdagens revisorers berättelse framgår att statsverkets utestående fordringar i fråga om skatter och övriga allmänna avgifter ökat från drygt 565 milj. kronor 1.1.1965 till 940 milj. kronor 31.12.1966 eller med ca 63 procent. För åren 1965 och 1966 ökade de belopp betr. ifrågakarande medelsslag som överlämnats för indrivning från drygt 628 milj. kronor 1965 till drygt 901 milj. kronor 1966 eller med ca 43 procent. Den kraftiga höjningen av oredovisade belopp förklaras delvis av ökningen av medel beordrade till indrivning. Höjningen hänger vidare samman med den pågående strukturrationaliseringen inom näringslivet med åtföljande likviditetssvårigheter och restföring av varuskatter, arbetsgivaravgifter och avdragna men ej redovisade A-skatter i mindre lönsamma företag.

I sina strävanden att effektivera indrivningsverksamheten ägnar EON fortlöpande uppmärksamhet åt arbetsorganisationen inom lokala exekutionsorganisationen bl. a. genom organisationsundersökningar i olika kronofogdedistrikt. Härvid läggs särskild vikt vid hur bevakningen av gäldenärer med stora skuldbelopp är anordnad. Under hösten 1965 distribuerades till kronofogdemyndigheterna ett blankettset avsett att användas för verkställighet genom utmätning i allmänt mål. I samband därmed lämnade EON efter samråd med riksrevisionsverket vissa rekommendationer rörande handläggningen av allmänna mål och anförde bl. a.:

»Nämnden har funnit, att en handläggning av de allmänna målen på lik-

artat sätt som de enskilda skulle rationalisera fältarbetet och främja ett gott arbetsresultat. De i arbetsorganisationen givna föreskrifterna om kontorsindrivning fordrar också, att verkställighet på fältet kommer till stånd med skyndsamhet i de fall, då gäldenärerna inte ställer sig till efterrättelse de centrala kraven. Nämnden har erfarit, att verkställighet på fältet ofta kommer till stånd alltför lång tid efter det de centrala kravens anstånds-tid gått till ända. Effekten av de centrala kraven blir då mindre. Snabb verkställighet på fältet har visat sig ge goda resultat i distrikt, där sådan tillämpats.

På grund härav vill nämnden rekommendera, att utmättningsförrättningar kommer till stånd i avsevärt större utsträckning och med större snabbhet än hittills.

Avbetalningsplaner och andra anstånd på längre tid än ca en månad bör få en mera begränsad användning och i regel inte komma till stånd utan att statsverkets fordran säkerställts genom utmätning, såvida det inte gäller mindre belopp eller särskilda skäl föranleder annan bedömning. Såsom särskilda skäl kan nämnas att gäldenären har fast anställning och att skulden genom införsel kan beräknas bli reglerad inom skälig tid. I detta sammanhang kan även erinras om riksrevisionsverkets cirkulär den 26 november 1959 (Rh 6: 88) och den 31 maj 1963 (R 3: 54) om angelägenheten av att vid indrivning säkerställa statsverkets rätt genom utmätning- eller konkursåtgärder.

Vid indrivningen bör särskild uppmärksamhet ägnas åt stora poster. Övervakningen i dessa ärenden kan lämpligen ske med ledning av förteckningar som uppgjorts efter centralregistret. Förrättningar bör i första hand komma till stånd beträffande större skuldbelopp, varefter materialet avarbetas nedåt i den mån preskriptionsfara eller särskild omständighet inte föranleder annan ordning.

Anträffas inte lös egendom, som täcker skuldbeloppet, skall protokollet på s. 2 innehålla uppgift om det hinder, som mött för utmätning. Vidare skall vid sådan förrättning utredning företagas om eventuell fast egendom, arbetsanställning, arbetsgivaransvar, tillgångar på annat håll etc. Kronofogden kan därefter ta ställning till ytterligare åtgärder, t. ex. konkurs, utmätningssed, införsel, deklarationsundersökningar o. s. v. Nämnden kommer att hos Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av 62 § uppbördsförrordningen att bestyret med ansökan om gäldenärs försättande i konkurs för utfående av skatt överflyttas på kronofogdarna.»

RRV yttrade i cirkulär R 3:54 till samtliga utmättningsmän: »I cirkulär den 26 november 1959 (Rk 6:88) till samtliga länsstyrelser framhöll riksräkenskapsverket angelägenheten av att åtgärder vidtogs för att säkerställa statsverkets rätt i fråga om fordringar som var föremål för indrivning. Först sedan frågan om utmätningståtgärd övervägts borde avtal träffas med gäldenären om skuldens gäldande genom avbetalningar. Den på senare tid starkt ökade restföringen av konsumtionsskatterna, främst den allmänna varuskatten, samt arbetsgivaravgifterna har givit riksrevisionsverket anledning att understryka vikten av de i nämnda cirkulär lämnade anvisningarna.

För att skattskyldig skall komma i åtnjutande av det betalningsanstånd, som upprättandet av en avbetalningsplan innebär, måste ett ofrånkomligt krav vara att den uppgjorda avbetalningsplanen följes till alla delar. Därvid måste från indrivningsmyndigheternas sida kontrolleras att löpande skatter

och avgifter erlägges. Vid bestämmande av avbetalningsbelopp bör vidare hänsyn tagas till att skatten blir slutbetald inom den närmaste framtiden. Om den skattskyldige inte fullföljer sina åligganden måste effektivare indrivningsåtgärder omedelbart vidtagas. Anledning kan då föreligga att vidta åtgärder för den skattskyldiges försättande i konkurs, även om utsikterna att få full utdelning i konkursen skulle bedömas osäkra.»

Utdrag ur Riksräkenskapsverkets cirkulär Rk 6: 88
Till samtliga länsstyrelser

»Vid granskning inom riksräkenskapsverket av avskrivningslängder har observerats, att statsverket ibland inte erhållit utdelning i konkurs för skattefordringar. Det kan emellertid antagas att om utmätning ägt rum statsverkets förluster kunnat begränsas. Med anledning härav får riksräkenskapsverket framhålla angelägenheten av att vid alla slag av skattefordringar ävensom vid andra slag av fordringar, som äro föremål för indrivning, toges under övervägande huruvida utmätning bör verkställas. Först sedan — där så lämpligen bör ske — dylika åtgärder vidtagits, må avtal träffas med gäldenären om skuldens gäldande genom avbetalningar.»

I skrivelse 17.11.1965 (dnr A 11-4/65 har EON hemställt om sådan ändring av 62 § uppbördsförordningen att kronofogde utan bemyndigande av länsstyrelse äger besluta om konkursansökan. I prop. 1967: 130 (s. 143) har Kungl. Maj:t lämnat framställningen utan åtgärd.

Som framgår av det anförda har EON uppmärksammat vikten av snabb handläggning av konkursärenden speciellt med hänsyn till konkurslagens bestämmelser om återvinning och reglerna om förmånsrätt enligt 17 kap. handelsbalken. Vid behov av särskilt brådskande konkursförfarande har det visat sig ändamålsenligt att använda krav enligt 3 § konkurslagen. Sådana krav leder också ofta till betalning. Om kronofogdemyndighet inte har bemyndigande enligt 62 § uppbördsförordningen kan sådant krav emellertid inte framställas mot gäldenär utan att länsstyrelsen först beslutat att utbliven betalning skall föranleda konkursansökan. Kommunikationen med länsstyrelserna medför dels försening av ärendena, dels att länsstyrelserna belastas med ställningstaganden i konkursärenden i vilka ansökan inte kommer att inlämnas till domstol på grund av betalning. Denna omgång torde i sin tur medföra att krav enligt 3 § konkurslagen inte används i så stor utsträckning som är önskvärt. Särskilt vid indrivning hos företag, vilka är de gäldenärer som vanligtvis har större skuld till statsverket, har konkursanmaning visat sig vara ett effektivt medel att framtinga betalning. En utmätning hos dessa gäldenärer är oftast så arbetskrävande att det f. n. saknas resurser att regelmässigt företa sådan indrivningsåtgärd.

En ändring av 62 § uppbördsförordningen i enlighet med EON:s förslag utesluter givetvis inte att länsstyrelse bibehålles rätten att besluta om konkursansökan enligt nuvarande bestämmelser.

Enligt uppgift har följande länsstyrelser lämnat generell bemyndigande enligt 62 § uppbördsförordningen åt kronofogdemyndigheterna, nämligen länsstyrelserna i Stockholms (betr. kronofogdemyndigheten i Stockholm), Uppsala, Södermanlands (betr. kronofogdemyndigheterna i Eskilstuna och Nyköping), Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus (betr. kronofogdemyndigheterna i Hälsingborg, Lund och Malmö), Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs (i brådskande fall), Värmlands, Örebro, Västmanlands (betr. kronofogdemyndigheten i Västerås), Koppar-

bergs, Gävleborgs (betr. kronofogdemyndigheten i Gävle), Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

EON, som haft kontakt med riksrevisionsverket i frågan, kommer att i samråd med verket undersöka möjligheterna att ytterligare effektivisera indrivningsverksamheten och därvid ägna speciell uppmärksamhet åt ifrågasättande skatter och avgifter och användningen av konkursförfarandet. För att i möjligaste mån söka nedbringa balanserna har EON i sitt yttrande 28.8.1967 över länsstyrelsernas anslagsframställningar rörande den lokala exekutionsorganisationen för budgetåret 1968/69 yrkat medel för inrättande av ytterligare cirka 65 tjänster. Detta yrkande har i stort sett inte kunnat beaktas i årets statsverksproposition.

I handläggningen av detta ärende har deltagit ledamöterna Persson, ordförande, Berggren, Brundin, Edström, Frykholm och Grönhagen. Föredragande har varit biträdande kronofogden Rohlin. Stockholm den 1 februari 1968.

CARL G. PERSSON

Anders Rohlin

Riksrevisionsverket

Med hänsyn till stegringen i balansen av restförda ännu icke influtna riksstatsmedel har revisorerna för att närmare orientera sig om förhållandena på förevarande område från vissa kronofogdemyndigheter införskaffat uppgifter för budgetåren 1965/66 och 1966/67 avseende dels den omfattning i vilken konkursförfarande tillgripits för utfående av restförd skatt, dels de resultat som härvid uppnåtts. Av de tabeller, vari uppgifterna redovisas, framgår bland annat följande.

Antalet av kronofogdemyndigheterna ingivna konkursansökningar har mellan de båda nämnda budgetåren stigit från 730 till 1 200 samtidigt som i konkurserna sammanlagt bevakat belopp ökat från 12,2 till 20,2 miljoner kronor. Denna utveckling kan enligt riksrevisionsverkets mening antas bero på ökad aktivitet i indrivningsarbetet. Den av revisorerna konstaterade nedgången i utdelningen vid de totalt avslutade konkurserna från det ena budgetåret till det andra torde inte jäva detta antagande, eftersom konkursresultatet under ett budgetår i regel inte avser under budgetåret anhängiggjorda konkurser utan oftast sammanhänger med insatser under tidigare år. Även faktorer utanför kronofogdemyndigheternas kontroll kan ha påverkat utdelningen.

Riksrevisionsverket finner i likhet med revisorerna det förhållandet att konkursfall i så liten utsträckning har föregåtts av med förmånsrätt förenade utmätningar mindre tillfredsställande. Ämbetsverket har emellertid gång efter annan i cirkulär och berättelser över företagna inventeringar samt vid direkta kontakter med representanter för kronofogdemyndigheterna framhållit betydelsen av att utmätningar verkställas snarast möjligt efter det att krav om betalning av restförd skatt icke visat sig ge önskat resultat. I skrivelse denna dag till länsstyrelser och kronofogdemyndigheter understryker ämbetsverket återigen vikten av att åtgärder för säkerställande av statsverkets fordringar på skatt m. m. vidtages mot företag i likviditetssvårigheter snarast efter restföringen. Ämbetsverket kommer även framdeles att ha sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden.

Av tabell 1 framgår bland annat att vissa distrikt i förhållandevis liten

omfattning tillgripit konkursinstitutet. Revisorerna ifrågasätter om inte i dessa distrikt generalexecution bör komma till ökad användning för att nedbringa uppkomna balanser. En jämförelse mellan antalet ingivna konkursansökningar och indrivningsresultatet enligt den av riksrevisionsverket förda uppbördsstatistiken ger emellertid vid handen att distrikt med de bästa indrivningsresultaten regelmässigt har en låg frekvens av ingivna konkursansökningar. Det torde inte vara möjligt att härav dra några mera vittgående slutsatser, men förhållandet kan antas sammanhänga med att dessa distrikt har en så pass effektiv organisation, att snabba och tidiga ingripanden ger resultat utan att konkursinstitutet behöver användas.

Riksrevisionsverket delar den av revisorerna framförda uppfattningen, att det inte är försvarbart att låta företagare av olika slag år efter år fortsätta en rörelse som inte är bärkraftig nog att tåla de med rörelsen förenade omkostnadsskatterna. Ämbetsverket har vid sin effektivitetsgranskning funnit, att orsaken till att företag med betalningssvårigheter tillåts fortsätta sin verksamhet många gånger är att samhällsekonomiska och arbetsmarknadspolitiska hänsyn får råda vid bedömandet av vilka åtgärder som skall vidtagas mot företag som inte i rätt tid inlevererar till betalning förfallen skatt. Bevillningsutskottet har i sitt betänkande nr 53 år 1967 uttalat att därest det ur samhällets synpunkt är angeläget, att ett företag i likviditetssvårigheter fortsätter sin verksamhet, stödet till företaget bör lämnas i form av direkta bidrag och inte genom åsidosättande av principerna för skatteuppbörden. Riksrevisionsverket har i den förenämnda skrivelsen till länsstyrelserna och kronofogdemyndigheterna med hänvisning till bevillningsutskottets uttalande framhållit att sådana hänsynstaganden inte står i överensstämmelse med gällande bestämmelser om restindrivningen.

Avslutningsvis framhåller revisorerna att särskilt uppdebiterad A-skatt, preliminär allmän varuskatt och arbetsgivaravgifter utgör en betydande del av de vid utgången av 1966 oredovisade skattemedlen. Revisorerna anser därför att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt att tillse att effektiva indrivningsåtgärder kommer till användning i fråga om dessa skatter. Riksrevisionsverket delar denna uppfattning men vill också framhålla vikten av att effektivitetsbefrämjande åtgärder insättes i ett tidigare skede av uppbördsförfarandet. Indrivningsresultatet hos kronofogdemyndigheterna torde menligt påverkas, om alltför lång tid förflyter mellan konstaterad underlåtenhet att i rätt tid betala förfallen skatt och igångsättningen av indrivningsarbetet. Inom ämbetsverket har nyligen påbörjats undersökningar om tidsåtgången vid fastställelse av preliminär A-skatt och preliminär allmän varuskatt som syftar till ett nedbringande av handläggningstiden hos lokal skattemyndighet respektive hos länsstyrelse.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit tillförordnade byråchefen Törnebohm, varjämte tillförordnade byrådirektören Östberg varit föredragande. Stockholm den 19 januari 1968.

LARS LINDMARK

C. H. Östberg

§ 17 Undantag från skyldigheten att erlægga allmän varuskatt i vissa fall

Riksrevisionsverket

I likhet med riksdagens revisorer anser riksrevisionsverket att det är väsentligt att konkurrensen mellan statliga myndigheter och den enskilda marknaden sker på lika villkor vid leverans till statsverket. Den av revisorerna angivna skillnaden i beskattningshänseende mellan statsägda bolag och enskilda företag å ena sidan och statliga myndigheter å den andra medför att de statliga myndigheternas produkter belastas med lägre varuskatt än den enskilda marknaden, varigenom myndigheterna helt allmänt erhåller ett fördelaktigare konkurrensläge. Förhållandet kan också uttryckas så att myndigheterna inom ramen för varuskatteskillnaden får möjlighet till täckning för högre produktionskostnader än vad gäller för marknaden i övrigt, vilket motverkar effekten av fri konkurrens som rationaliseringsfaktor.

Enligt vad som uttalas i finansplanen för budgetåret 1968/69 förutsättes övergång till mervärdeskatt den 1 januari 1969. Riksrevisionsverket finner därför ingen anledning att ifrågasätta någon omprövning av varuskatteförordningens bestämmelser, men förordar däremot att man överväger möjligheterna att i mervärdeskattesystemet eliminera berörda olikheter i skattskyldighetens omfattning. Om det inte visar sig möjligt att lösa problemet på detta sätt ansluter sig riksrevisionsverket till revisorernas åsikt att föreskrifter utfärdas i anslutning till upphandlingskungörelsen för att eliminera olägenheterna vid beskattningsreglernas tillämpning.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit tillförordnade avdelningschefen Nissback och tillförordnade byråchefen Törnebohm, varjämte amanuensen Häggfeldt varit föredragande. Stockholm den 19 januari 1968.

LARS LINDMARK

Göran Häggfeldt

Riksskattenämnden

De av revisorerna påtalade förhållandena utgör inte något nytt problem. Frågan har behandlats tidigare. I proposition 1965: 87, som legat till grund för nuvarande definition av yrkesmässighetsbegreppet i anvisningarna till 12 § varuskatteförordningen, uttalade departementschefen (s. 26 o. f.) bl. a. att den av den allmänna skatteberedningen föreslagna utformningen av yrkesmässighetsbegreppet vid en mervärdeskatt i allt väsentligt anknöt till vad som då gällde i varuskatthänseende. I ett avseende innebar dock beredningens förslag en inskränkning i då gällande skattskyldighet, nämligen vid samgående inom den offentliga sektorn, där syftet var att i den gemensamma verksamheten uteslutande tillgodose intressenternas egna behov. Förslaget ansågs ha särskild betydelse beträffande det samgående mellan staten, i detta fall försvarets fabriksstyrelse, och landstingen, som på riksdagens initiativ etablerats i fråga om tvätteriverksamheten. Departementschefen fann att förslaget visserligen innebar ett avsteg från de allmänna principerna för beskattningen och »att det dessutom skulle kunna anses missgynna enskild tvätteriverksamhet» men att det emellertid fick anses vara ett allmänt intresse att offentlig verksamhet bedrevs så rationellt som möjligt och att möjligheterna härtill tillvaratogs. Departementschefen

fann skäl tala för att även i denna del beakta beredningens förslag och föreslog ändring av förenämnda anvisningar i överensstämmelse härmed.

I motioner till 1965 års riksdag (I: 729 och II: 853) hemställdes om avslag på nyssnämnda avsnitt i propositionen under motivering att förslaget innebar ett avsteg från principen om en neutral beskattning och om konkurrens på lika villkor mellan det allmänna och näringslivet.

Bevillningsutskottet erinrade i sitt betänkande (1965: 31) till en början om vad departementschefen uttalat i sammanhanget om avsteg från de allmänna principerna och fortsatte, att förslaget närmast skulle ses mot bakgrunden av den samverkan som etablerats i fråga om tvätterverksamheten. Man ville undvika att fabriksstyrelsen (numera försvarets fabriksverk) blev skattskyldig för tvättjänster åt landstingen, vilket skulle medföra en fördyring för de senare vid jämförelse med om dessa tvättade i egen regi. De dåvarande beskattningsreglerna motverkade således enligt utskottet en rationalisering av det allmännas verksamhet på ett område där verksamheten inte bedrevs »i egentlig konkurrens» med enskild verksamhet. Härtill kom att förutsättningar för skattebefrielse i dessa fall skulle kunna arrangeras även på annat sätt. Utskottet, som biträdde förslaget i propositionen även med hänsyn till att man borde ha rätt att i förevarande fall betrakta det allmännas verksamhet som en enhet, där ansvaret kunde växla mellan staten, landstingskommuner eller kommuner, avstyrkte bifall till motionerna.

Vad bevillningsutskottet uttalat om att det allmännas verksamhet borde betraktas som en enhet ligger i linje med vad som gällt alltsedan förordningens tillkomst i fråga om exempelvis ett statligt organs tillhandahållande av vara eller tjänst till annat statligt organ. Sålunda uttalade departementschefen i den till grund för varuskatteförordningen liggande propositionen (1959: 162) på s. 20 bl. a. att han anslöt sig till vad kommittén uttalat beträffande skattskyldighet för staten. Därvid hade kommittén — under hänvisning till vad som uttalats i ämnet av omsättningsskattekommittén den 25 februari 1941 — framhållit att om statlig myndighet tillverkade eller lagrade varor huvudsakligen i syfte att tillgodose ett rent statligt behov — likgiltigt vilket — förelåg inte skattskyldighet vare sig vid uttag för myndighetens behov eller vid leverans till annan statlig myndighet. Sistnämnda slag av transaktioner jämställdes således inte med försäljning. Verkställdes leverans av varor till ett annat självständigt rättsobjekt, var det däremot fråga om försäljning, och skattskyldighet förelåg om försäljningen var att anse som yrkesmässig. — I det förra fallet är sålunda staten att anse som konsument vid förvärv av varor och tjänster. De olika myndigheterna är endast olika organ för samma juridiska person, staten, och någon skattepliktig försäljning föreligger inte mellan dem.

Den av riksdagens revisorer återgivna situationen vid upphandling av uniformer för statens räkning kan synas mindre tillfredsställande, eftersom det för det privata näringslivet måste framstå som en besvärande konkurrensfaktor. Det kan dock diskuteras om man kan tala om konkurrensnedvridning i föreliggande fall, där staten — sedd som en enhet — vid anskaffning av varor finner det mera ekonomiskt att själv låta tillverka varorna än att köpa dem från privat tillverkare. I varje fall synes problemet inte kunna lösas genom en författningsändring av så vittgående innebörd som att stipulera full skattskyldighet till allmän varuskatt varje gång leverans sker från en statlig inrättning till en annan. Ett dylikt system skulle givetvis också få införas inom den kommunala sektorn för att åstadkomma likformig bedömning.

Mot bakgrunden härav kan riksskattenämnden för sin del inte förorda en författningsändring av sådan innebörd. En lösning skulle vara att bestämmelser utfärdades om att vid all offentlig upphandling bedömning skulle ske av offererade priser på varor och tjänster med bortseende från gällande varuskatt för att få en såvitt möjligt neutral jämförelsenivå. Men eftersom råmaterial, färdigvaror och annat, som anskaffats på den statliga sidan, varit vid inköpet påförda allmän varuskatt borde dessa skattebelopp avräknas vid offertprövningen. Detta skulle innebära att exempelvis försvarets fabriksverk i sin anbudsgivning skulle upplysa om hur stor varuskatten är på inköpen för leveransen i fråga.

Med det ovan anförda vill riksskattenämnden för sin del avstyrka ändringar av nu gällande bestämmelser i varuskatteförordningen på det aktuella området, detta särskilt som anledning finnes att antaga, att förordningen endast kommer att gälla detta år. Problemet kan övervägas i samband med utarbetandet av den aviserade propositionen om mervärdeskatt.

I handläggningen av detta ärende har deltagit undertecknad Edström, vice ordförande i nämnden, ledamöterna Crabo, Eklund, Johansson, Lagergren och Thulin samt suppleanten Granlund med undertecknad Allström som föredragande. Stockholm den 26 januari 1968.

KJELL EDSTRÖM

Greger B:son Allström

§ 18 Försäljning av viss allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom

Kammaradvokatfiskalsämbetet

Riksdagens revisorers berättelse. I sin berättelse behandlar riksdagens revisorer under § 18 »Försäljning av viss allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom», efter en redogörelse för gällande bestämmelser (s. 200 och 201), ingående ärendet angående allmänna arvsfonden efter den 19 januari 1962 avlidne hemmansägaren Per Edvin Sandin från Lingarö i dåvarande Hälsingtuna församling och kommun, numera Hudiksvalls stad, tillfallna kvarlåtenskapen och handläggningen av ärendet angående försäljning av den i kvarlåtenskapen ingående fasta egendomen, fastigheterna Lingarö 1²⁰ och 3⁵ i Hälsingtuna socken (s. 201—206).

Revisorerna förklarar därefter i ett uttalande bl. a. (s. 206), att det under senare år »i skilda sammanhang förekommit uppgifter om att vissa arvsfonden tillhöriga fastigheter avvecklats i alltför långsamt takt, vilket syntts vara till skada för egendomen, som under avvecklingstiden icke blivit föremål för regelbunden tillsyn och vård», samt framhåller, att revisorerna ägnat uppmärksamhet åt ett dylikt ärende (fastigheterna Lingarö 1²⁰ och 3⁵ i Hälsingtuna socken).

Innehållet: detta utlåtande. Ämbetet, som vid avgivande av detta utlåtande ej haft tillgång till akten i försäljningsärendet och ej, sedan ämbetet avgav sitt underdåniga utlåtande av den 17 december 1964, tagit del av handlingarna i ärendet samt därför saknar närmare kännedom om innehållet i de efter nämnda tidpunkt avgivna yttrandena, lämnar i det följande med ledning av de hos ämbetet förda diarierna och förvarade handlingarna vissa uppgifter rörande handläggningen av ärendet angående nämnda båda fastigheter, såvitt ankommit på ämbetet. Med hänsyn till vad riksdagens revi-

sorer anfört om ytterligare fall, där försäljning av arvsfondsfastigheter blivit fördröjd, redogör ämbetet för två fastighetsärenden, som blivit särskilt uppmärksammade under senaste året. Slutligen lämnar ämbetet en redogörelse för ämbetets praxis samt de åtgärder ämbetet brukar vidtaga och avser att vidtaga för att, såvitt på ämbetet ankommer, undvika, att handläggningen av fastighetsförsäljningsärenden onödigt drar ut på tiden.

Speciell handläggning av ärende angående »Lingaröfastigheterna». Inledningsvis får ämbetet, som bifogar avskrifter av ämbetets diarium (bilaga A), såvitt rör dödsboet efter Per Edvin Sandin, framhålla, att handläggningen av ärendet angående den fasta egendomen i detta dödsbo i visst avseende avviker från sedvanlig handläggning av ärenden om försäljning av arvsfonden tillfallen fast egendom.

Det stod nämligen, när frågan om försäljningen av fasta egendomen aktualiserades, klart för ämbetet, att det föreläge konkurrerande intressen att förvärva fastigheterna i fråga.

Sedan ämbetet i anledning av förfrågan av länsstyrelsen i Gävleborgs län av den 9 mars 1964 den 23 i samma månad lämnat sedvanlig förklaring, att hinder ej föreläge att försälja fastigheterna, hade länsstyrelsen inhämtat yttrande av lantbruksnämnden i länet, som i protokoll av den 29 april 1964 uttalat, att skogsmarken till fastigheten borde tagas i anspråk för yttre rationalisering inom området, och förklarat sig beredd att för rationaliseringsändamål förvärva fastigheterna för 150 000 kronor.

När ämbetet erhöll Kungl. Maj:ts remiss av den 11 maj 1964 insåg ämbetet på grund av fastigheternas läge intill Hudiksvalls stad och stadens intresse att förvärva fastigheterna även med hänsyn till den rätt staden har till skogen på Gackerön samt domänverkets eventuella intresse att förvärva »Lingaröfastigheterna» för att förvalta dem tillsammans med kronoparken Hornslandet, att det föreläge andra spekulanter, vilka för ett förvärv av fastigheterna kunde åberopa från det allmännas synpunkt minst lika starka skäl som lantbruksnämnden.

Ämbetet lät därför gode mannen för allmänna arvsfonden vid boutredningen efter Sandin, kronofogden Folke Hallgren, Hudiksvall, införskaffa ett yttrande från Hudiksvalls stad, av vilket framginge, att staden, med hänsyn såväl till den rätt staden har till skogen å närbelägna Gackerön som till framtida behov av fritidsområden vore intresserad att förvärva fastigheterna Lingarö 1²⁰ och 3⁵.

Frågan om remissförfarandet underställd Kungl. Maj:t. Enär frågan om den fortsatta utredningen i ärendet vore beroende av, hur man från allmänna arvsfondens sida ställde sig till lantbruksnämndens förslag, ansåg sig ämbetet, eftersom det tillkomme Kungl. Maj:t att besluta i ärendet, även böra i underdåniga utlåtandet av den 17 december 1964, underställa Kungl. Maj:t frågan vilka myndigheter, som skulle höras i ärendet.

Det regelmässiga förfarandet hade varit, att ämbetet, som fattat sin uppgift beträffande allmänna arvsfondens fasta egendom så, att ämbetet bör, innan ämbetet avger ett remissvar i ett försäljningsärende eller underställer Kungl. Maj:t ett till ämbetet inkommet dylikt ärende, införskaffa den utredning, som ämbetet anser nödvändig i ärendet.

Därest Kungl. Maj:t, i motsatts till ämbetets uppfattning, ansett sig redan år 1965 kunna besluta, att »Lingaröfastigheterna» skulle försäljas till lantbruksnämnden, hade remiss till vederbörande överlantmätare, vägförvaltning och naturvårdsråd samt lokala planeringsmyndigheter, varit onödig och fördröjt ärendets handläggning.

Ämbetet underställde därför, samtidigt som ämbetet i underdåniga utlåtandet av den 17 december 1964, besvarade remissen, Kungl. Maj:t frågan, till vilka myndigheter ärendet skulle remitteras.

Detta torde vara det hitintills enda ärende, där ämbetet i samband med besvarande av remiss om försäljning av arvsfondens fasta egendom underlätit att remittera ärendet till de myndigheter, vars yttrande, enligt ämbetets mening, bort inhämtas, utan underställt Kungl. Maj:t frågan, till vilka myndigheter ärendet skulle remitteras.

»Lingaröfastigheterna» är alltså, vad beträffar ämbetets roll i ärenden angående försäljning av allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom, ej något väl valt exempel.

Sälunda har ämbetet, sedan ämbetet avgav sitt underdåniga utlåtande av den 17 december 1964, icke haft att taga befattning med försäljningsärendet.

Av ämbetet handlagda frågor angående »Lingaröfastigheterna». Ämbetet har emellertid under nämnda tid såsom arvsfondens ställföreträdare haft att handlägga frågor berörande »Lingaröfastigheterna», nämligen rörande för rättning enligt lagen om enskilda vägar, om sammanträde enligt lagen den 13 juni 1921 om förvaltning av bysamfälligheter m. m. och rörande ensittarför rättning å område av mark, samfälld för Lingarö by.

Förvaltningen och tillsynen av fastigheterna. Under nämnda tid har även ansvaret för förvaltningen av fastigheterna ålegal gode mannen, varjämte ämbetet jämlikt 7 § lagen den 8 juni 1928 om allmänna arvsfonden haft att övervaka, att gode mannen behörigen fullgjort sina skyldigheter även i dessa avseenden.

I riksdagens revisorers berättelse lämnas en redogörelse för de uppgifter, som gode mannen på direkta frågor av ämbetet efter ett antal påminnelser lämnade ämbetet i skrivelse av den 17 juli 1963. Beträffande senare inträffade förhållanden kan nämnas, att ämbetet — sedan gode mannen i skrivelse till ämbetet av den 21 mars 1967 rapporterat, att en ladugårds- och logbyggnad vilken klarat föregående vinter genom att den hållits fri från snö, rasat på grund av en relativt obetydlig snömängd — omedelbart per telefon lämnat ett i skrivelse av den 29 i samma månad bekräftat medgivande för gode mannen att under hand försälja resterna av den nedrasade ladugårds- och logbyggnaden. Samtidigt anhöll ämbetet med hänsyn till den tid, som förflutit, sedan Kungl. Maj:t i ämbetsskrivelse av den 5 februari 1965 uppdrog åt länsstyrelsen att uireda vissa frågor beträffande fastigheterna, om besked, huruvida det funnes ytterligare byggnader i fallfärdigt skick å nämnda fastigheter eller byggnader, som krävde snara åtgärder.

I övrigt får ämbetet, vad beträffar förvaltningen av fastigheterna, hänvisa till bifogade kopia av en av ämbetet infordrad av gode mannen den 19 januari 1968 avgiven redogörelse (*bilaga B*).

Boutredningen efter P E Sandin. Beträffande handläggningen av ärendet, vad beträffar boutredningen i övrigt, har riksdagens revisorer påtalat den omständigheten, att arvlåtaren avled i januari 1962, men att frågan om anspråk på grund av testamentet avgjorts först i november 1963 dvs. mer än ett år och nio månader efter dödsfallet, trots att tiden för framställande av anspråk på grund av testamente är begränsad till sex månader efter det testamentstagaren fick kännedom om dödsfallet.

Tid för testamentsbevakning. Ämbetet erinrar om att berörda tid, inom vilken testamente skall bevakas, är sex månader »från det testamentstagaren fått kännedom om testators död och det till hans förman gjorda förordnandet», samt att det för en arvinge och särskilt för äm-

betet såsom ställföreträdare för arvsfonden kan vara svårt att visa, att testamentstagare före bouppteckningsförrättning erhållit kännedom om såväl arvlåtarens död som testamente.

Emellertid torde man kunna räkna med, att Sandins kusinson Bertil Åslund ägt kännedom om de yttranden, han gjorde gällande såsom testamente redan före Sandins död och fått underrättelser om dödsfallet, innan han den 15 mars 1962 ansökte hos rätten om vittnesförhör. Vidare är att märka, att Ragnhild Maria Christina Åkerbloms, Hudiksvall, till »Allmänna arvsfonden» ställde, brev av den 15 februari 1963, i vilket hon förklarade sig »inneha ett muntligt testamente infört i domboken i Hudiksvall», inkom till ämbetet, innan ämbetet genom en införskaffad avskrift av den efter Sandin i juni 1962 upprättade men först den 10 april 1963 inregistrerade bouppteckningen i juli sistnämnda år fick närmare kännedom om dödsboet och dess fasta egendom.

Det kan tilläggas, att ämbetet, som ej delgivits något bevakat testamente, så snart ämbetet fått del av bouppteckningen, införskaffat ett bevis av den 3 juli 1963 att det ej bevakats några testamenten efter Per Edvin Sandin.

De uppgifter ämbetet erhöll genom den införskaffade bouppteckningsavskriften föranledde ämbetet att omgående beställa olika handlingar om fastigheterna och att genom extraordinär åtgärd få gode mannen att inkomma med ovannämnda redogörelse i skrivelse av den 17 juli 1963.

Ämbetet, som den 4 juli 1963 delgavs det av Einar Bertil Åslund åberopade, icke bevakade, testamentsvittnesförhöret, införskaffade särskilt med hänsyn till att det, enligt ämbetets erfarenheter, alltid är nödvändigt att kontrollera sökandes uppgifter om släktskap med arvlätare, en släktutredning. Samtidigt hade ämbetet att under augusti och september månader 1963 handlägga ärendet, F 1090/1963, angående en gränsbestämning berörande fastigheterna.

Det underdåniga utlåtande med vilket ämbetet den 23 oktober 1963 underställde Kungl. Maj:t det av Bertil Åslund åberopade vittnesförhørsprotokollet kan därför ej sägas blivit fördröjt genom underlåtenhet från ämbetets sida och redan i ämbetsskrivelse av den 8 november samma år meddelade Kungl. Maj:t beslut i ärendet (F 1524/63) angående det underställda förordnandet.

Det bör, när det gäller ärendets handläggning erinras om, att lagfart å »Lingaröfastigheterna» meddelats för allmänna arvsfonden först den 24 juli 1963. Man får vidare, såvitt rör handläggningen av frågan om det såsom muntligt testamentariskt förordnande åberopade vittnesförhørsprotokollet, ej glömma då fortfarande intill riksdagens konstitutionsutskotts tillkännagivande i det den 29 april 1965 avgivna memorialet, nr 27, angående granskning av de i statsrådet förda protokollen tillämpad praxis, vad beträffar godkännande å allmänna arvsfondens vägnar såsom testamente av allenast samtalsvis fällda yttranden. (Jfr »Allmänna arvsfonden, betänkande med förslag om ändringar i arvsfondslagstiftningen», avgivet av arvsfondsutredningen SOU 1967: 2 s. 57, 65 och 66, samt Nils Börje Lihné: »Om avstående av arvsfondens rätt till arv» SvJT 1967 s. 481.)

Sedan lagfart meddelats och gode mannen till länsstyrelsen anmält, att fastigheterna tillfallit allmänna arvsfonden och borde försäljas, begärde, såsom ovan framhållits, länsstyrelsen den 11 mars 1964 sedvanligt besked, huruvida testamente eller ansökan om avstående hindrade en försäljning, vilket besked lämnades den 23 i samma månad (F 352/1964).

Beträffande ämbetets handläggning av ärendet efter det ämbetet mottog

Kungl. Maj:ts remiss av den 11 maj 1964 (F 672/1964) hänvisas till den ovan lämnade redogörelsen.

Ämbetet vill vidare, när det gäller gode mannens handläggning av ärendet angående dödsboet efter Per Edvin Sandin framhålla, att det frånsatt av ämbetet påtalad försummelse från gode mannens sida under 1962 och första halvåret 1963, icke, så vitt ämbetet kunnat finna, varit något att erinra mot dennes förvaltning. Den lämnade redogörelsen beträffande ämbetets åtgärder i ärendet visar, enligt ämbetets förmenande, att man icke kan lasta ämbetet för den tid handläggningen av försäljningsärendet tagit.

Andra fall av försäljning. Enär riksdagens revisorer framhållit, att »det i skilda sammanhang förekommit uppgifter om att vissa arvsfonden tillhöriga fastigheter avvecklats i alltför långsam takt», anser sig ämbetet i detta sammanhang böra lämna en kort redogörelse för två ärenden, som ämbetet konstaterat, att de väckt visst uppseende.

Fastighet i Grytnäs socken el. »Hus i Avesta». Det ena ärendet (F 444/65) gäller allmänna arvsfonden efter den 1 mars 1965 avlidna f. småskollärarinnan Viktoria Larsson från Grytnäs tillfallna fasta egendomen Kyrkbyn 3²⁶ i Grytnäs socken, en bostadsfastighet med ett taxeringsvärde å 26 000 kronor.

Ämbetet erinrar om, att sedvanliga gången av ett arvsfondsärende är den, att ämbetet genom en kopia av rättsens förordnande av god man för fonden får kännedom om arvfallet. Gode mannen tillställs därefter en pm med en skrivelse, i vilken han även uppmanas, att inkomma till ämbetet med avskrift av bouppteckningen.

Det händer, att god man, trots påminnelser ej inkommer med den begärda bouppteckningsavskriften. När ämbetet därför, på sätt som skedde i ärendet angående »Lingaröfastigheterna», direkt från rätten införskaffar en bouppteckningsavskrift, brukar det i regel visa sig, att bouppteckningen utvisar brist i boet eller att man funnit arvsberättigade anförvanter.

Det var emellertid genom en dylik, av ämbetet införskaffad, avskrift av en, den 22 juni 1966 inregistrerad, bouppteckning ämbetet den 23 februari 1967 erhöll kännedom om »Grytnäsfastigheten». Ämbetet tillskrev påföljande dag gode mannen, en fastighetsmäklare, och anmodade denne att, sedan lagfart meddelats, underrätta länsstyrelsen, att fastigheten borde försäljas, varefter gode mannen i skrift av den 11 april 1967 upplyste, att han ansökt om lagfart och skulle redovisa boet.

Den 18 maj 1967 erhöll ämbetet genom Skattebetalarnas förening, Stockholm, en upplysning, att byggnaden å fastigheten vore förfallen, stode utan tillsyn och blivit »samlingsplats för skolungdomar».

Ämbetet infortrade omgående i ett »skarpt brev» till gode mannen uppgifter om förhållandena beträffande fastigheten samt införskaffade olika handlingar rörande denna och underrättade länsstyrelsen i Kopparbergs län. De införskaffade handlingarna översändes den 2 juni 1967 till länsstyrelsen med skrivelse, i vilken ämbetet meddelade, att det föreläge varken testamente eller ansökan om avstående. Länsstyrelsen, som den 15 augusti 1967 beslutit antaga ett anbud å fastigheten, utfärdade den 18 september 1967 ett köpebrev.

Vid telefonsamtal med företrädare för Skattebetalarnas förening uttalades det från ämbetets sida, att fall, som det berörda skulle i viss utsträckning kunna undvikas med en effektivare kontroll av gode männen eventu-

ellt kombinerat med inspektionsresor, men att det med hänsyn till rådande arbetsbelastning icke vore möjligt att skärpa kontrollen utan att öka antalet befattningshavare.

Frågan om berörda fastighet »ett hus i Avesta, som tillfallit allmänna arvsfonden», samt »fått stå obehott och förfalla» behandlades i en artikel med titeln »Statens arv» i tidskriften »Sunt förnuft» den 7 september 1967, nr 7, s. 24. »Till arvsfondens försvar måste», enligt artikeln, sägas, att man, sedan saken uppmärksammats, reagerat snabbt. »Man frågar sig», framhölls det vidare, »varpå det beror att ett ärende kan bli liggande så lång tid. Det verkar som om arvsfonden inte i tillräcklig omfattning kontrollerar det arbete som deras ombud utför.»

Det konstaterades även att för det mesta går det bra, men i det berörda fallet hade det gått illa. »Det visar att det nuvarande systemet har brister som antagligen lätt skulle kunna rättas till genom en förändring av arbetsrutinen.»

Ämbetet, som anser möjligheterna att enbart med en ändring i arbetsrutinen avklara en stor ärendebalans begränsade, avstår från att ytterligare kommentera »Sunt Förnufts» uttalande.

Till STF testamenterad fastighet i Värmlandsnäs kommun. Det andra ärendet rörande en förfallen fastighet tillhörig dödsbo efter arvlätare, vilken icke efterlämnat annan arvinge än allmänna arvsfonden, kan med hänsyn till föreliggande testamente ej sägas beröra fonden tillfallen fastighet, även om frågan, hur det skall förfaras med fastigheten, i viss mån är beroende av ämbetets handläggning.

Detta ärende F 747/62 och F 85/67, som föranlett förfrågan hos ämbetet från socialdemokratiska riksdagsgruppens kansli och även lär ha uppmärksammats i ortspressen, gäller dödsboet efter den 19 februari 1962 avlidna Hilma Natalia Andersson från Backa, Värmlandsbro, tillhöriga fastigheten 15/96 mantal Backa 1^a i Bro socken, Värmlandsnäs kommun, med ett taxeringsvärde å 92 000 kronor, varav jordbruksvärde 33 500 kronor, skogsvärde 58 500 kronor och skogsmark 11 200 kronor.

Natalia Andersson, som saknade arvsberättigade anförvanter, hade i ett, den 3 december 1961 upprättat och den 10 maj 1962 vid Södersysslets domsagas häradsrätt under § 31 bevakat, testamente förordnat om ett legat å 10 000 kronor till förmån för djurskyddet samt att återstoden av hennes kvarlåtenskap skulle »med full äganderätt tillfalla Svenska Turistföreningen» och avsättas till en fond, benämnd »Systrarna Anderssons Minnesfond». Det vore, enligt testamentet Natalia Anderssons uttryckliga önskan, att hennes »fastighet i Backa, i Bro församling, icke försäljes utan för framtiden bibehållas av Turistföreningen och att fastigheten upplåtes som rekreationssort och vilohem för framförallt äldre turister med företräde för svensk-amerikaner». Till boutredningsman och testamentsexekutor utsågs i testamentet ombudsmannen B. A. Zetterlund, Säffle, och vid förfall för denne kamreraren K. Bennetoft, Säffle, vilka båda fungerade såsom testamentsvittnen.

Av ett vittnesförhör, som STF lät hållas vid Södersysslets domsagas häradsrätt den 18 mars 1963 Å 15/1963 med testamentsvittnena och ytterligare tre personer framgår, att Natalia Andersson uttalat, att om icke STF skulle taga emot kvarlåtenskapen, denna i stället skulle tillfalla Frälsningsarmén.

STF har förklarat sig villig åtaga sig uppgifterna »att i det levande livet söka omsätta fröken Anderssons önskan att hennes kvarlåtenskap skall användas för att bereda vila och rekreation åt äldre turister med företräde för

sådana turister, som är svensk-amerikanare». Emellertid vore det uteslutet, att förverkliga Natalia Anderssons önskan »genom att upptaga turistverksamhet i Värmlandsbro på hennes fastighet Backa 1⁴», och föreningen har därför i en till länsstyrelsen i Värmlands län ingiven underdånig ansökan av den 12 februari 1965 ansökt om permutation.

Länsstyrelsen i Värmlands län överlämnade med underdånig skrivelse av den 3 februari 1966 ärendet till justitiedepartementet som överlämnat ärendet till handelsdepartementet, varefter ärendet den 4 april samma år remitterades till justitiekanslersämbetet som i sin tur den 18 januari 1967 remitterat det till ämbetet.

Ämbetet har i ärendet införskaffat vissa uppgifter om fastigheten Backa 1⁴ samt rörande Natalia Anderssons och hennes släkts förbindelser med USA, vilka uppgifter sammanfattats i en promemoria. STF, som fått del av nämnda p. m., har i skrivelse till ämbetet av den 27 juni 1967 avgivit ett nytt yttrande i ärendet.

Det ankommer nu på ämbetet att avgiva utlåtande till justitiekanslersämbetet, så snart arbetsförhållandena medgiver detta.

Ämbetet, som i samband med testamentsfrågan underrättats om, att byggnaderna å fastigheten Backa 1⁴ vore i mindre gott skick och att det ej ansågs lönsamt att sätta dem i stånd för att användas i enlighet med testamentets föreskrifter, fick först i slutet av november månad år 1967 genom ett telefonsamtal med socialdemokratiska riksdagsgruppens kansli kännedom om, att byggnaderna stode utan tillsyn och blivit utsatta för skadegörelse samt att detta väckt uppmärksamhet i orten.

Ämbetet tog därvid omedelbart kontakt med STF:s ombud, som upplyste, att man förgäves begärt besked av boutredningsmannen, ombudsmannen Zetterlund, rörande dödsboets förvaltning, samt anmodade Zetterlund att inkomma med en redogörelse rörande fastighetens nuvarande tillstånd och vilka åtgärder, som kunde anses påkallade. Först efter påminnelser av den 15 december 1967 och den 22 januari 1968 har Zetterlund den 29 i sistnämnda månad låtit meddela, att han för närvarande vore sjuk, varför det kunde dröja någon tid, innan ämbetet erhöle svar.

Av det anförda torde framgå, att ärendet angående fastigheten Backa 1⁴ ej är ett ärende rörande försäljning av arvsfondens fasta egendom och att ansvaret för fastigheten åvilar boutredningsmannen och testamentsexekutorn Zetterlund, men ej ämbetet eller någon under ämbetets tillsyn stående god man för arvsfonden.

Allmänna synpunkter å handläggningen av fastighetsärenden. Efter denna redogörelse för det av riksdagens revisorer påtalade ärendet rörande »Lingaröfastigheterna» samt två i andra sammanhang uppmärksammade ärenden får ämbetet framhålla följande, beträffande de åtgärder, som kan vidtagas från ämbetets sida, för att undvika, att beträffande arvsfonden tillfallen fast egendom, byggnader förfaller och odlad jord råkar i vanhävd.

En person, som efterlämnar allmänna arvsfonden såsom sin arvinge, har i regel och det gäller särskilt arvlåtare, som ej i testamente förordnat om sin kvarlåtenskap, levat ensam. Det är ej heller ovanligt, att sådan arvlåtare på äldre dagar låtit byggnader förfalla och jorden komma i vanhävd.

Det blir i dylika fall, där det ej bor någon på fastigheten, som kan taga vård om densamma eller åtminstone utöva viss tillsyn, svårt för en god man att för rimliga kostnader vidtaga tillräckliga åtgärder för att stoppa ett fortgående förfall.

Utdrag ur kammaradvokatfiskalsämbetets diarium

Inkommande skrivelser

F 173/62

- 1962 5/2 Norra Hälsinglands ds m. prot. 2/2 ang. god man
 1963 19/2 Statskontoret m. skr. 15/2 från Ragnhild M. C. Åkerblom
 1963 5/3 Past.ämb. i Hälsingtuna förs. m. dödsbevis
 1963 13/3 H. Albinsson, Surahammar skr. 12/3 + dödsbevis
 1963 24/6 Norra Hälsinglands ds m. bouppteckning
 1963 4/7 Sakförare E. M. Eriksson. Hudiksvall skr. 3/7 m. vittnesprot. och bouppteckning
 1963 4/7 Norra Hälsinglands ds svar 3/7 tecknat å skr. 25/6
 1963 11/7 Past.ämb. i Hudiksvall m. svar 9/7 å skr. 8/7
 1963 12/7 Häradsskr. i Hudiksvall m. taxeringsbevis
 1963 18/7 Lantmäterikontoret i Gävle m. 2 jordreg. utdr. betr. Lingarö 1 o. 3
 1963 18/7 Past.ämb. i Hälsingtuna förs. m. svar
 1963 18/7 Landsfiskal Folke Hallgren. Forsa skr. 17/7 m. bouppt. samt vittnesprot. o. stämpelbelagd avskr. av bouppt.
 1963 2/8 Inskriv.dom i norra Hälsinglands ds m. gravationsbevis
 1963 16/11 Sigurd Curman, Sveriges kyrkor, Sthlm skr. 15/11
 1964 26/10 Hem.äg. Tage Andersson, Lingarö skr. 23/10 ang. köp av Lingarö 1²⁰ o. 3⁵
 1964 10/12 Folke Hallgren, Hudiksvall, skr. 9/12
 1965 4/2 Dmes skr. 3/2 + 2 tax. betr. fastighet
 1965 25/2 Länsstyrelsen, Gävle skr. 23/2 + bil.
 1965 7/5 Prövningsnämnden Gävle m. prot. 15/4
 1965 9/6 Taxeringsnämnd Gävle m. anman. 6/6
 1965 11/6 Häradsskriv. i Hudiksvall m. skattsedel
 1965 27/9 Kronofogde Folke Hallgren, Hudiksvall skr. 13/9 m. inl. 10/9 från Lars Erik Larsson + karta
 1965 26/11 Dmes skr. 24/11
 1966 4/3 Dmes skr. 3/3 (två st?)
 1966 24/8 Lantmäteriet m. kallelse till sammanträde fred. 2/9
 1966 6/12 Lantmätare Gunnar Bergius skr. 5/12 m. kallelse till sammantr.
 1967 23/3 Folke Hallgrens skr. 21/3
 1967 3/7 Dmes skr. 29/6 + räkning
 1967 7/9 K. Domänstyrelsen skr. 29/8 m. bil.
 1967 9/10 Länsstyr. i Gävle skr. 5/10

F 1090/1963

- 1963 12/8 Lantmät. Gunnar Bergius, Lantmäteristaten, Hudiksvall m. kallelse till sammanträde för gränsbest. mellan Lingarö 3⁵ och 3⁸
 1963 16/8 Dmes skr.
 1963 11/9 Dmes skr. 9/8 m. förening, prot. o. ritn.
 1963 30/9 Dme m. handl. o. inb.-kort
 1964 3/3 Lantmät. i Hudiksvall m. karta
 1966 9/11 Lantmät. Gunnar Bergius m. kallelse t. sammanträde 24/11
 1966 25/11 Folke Hallgren skr. 24/11

F 1524/1963

- 1963 11/11 Finansdep:ts ämb.skr 8/11 m. handl. ang. testamentariskt förordnande betr. kvarlätenskapen efter hem.äg. Per Edvin Sandin fr. Hälsingtuna kom

Bilaga A

Utgående skrivelser

1962	7/2	PM till Landsfisk. i Forsa distr. Folke Hallgren, Hudiksvall	
1962	16/11	Dme	Brevnr 1476
1963	25/2	Pastorsämbetet i Hälsingtuna förs., Hudiksvall	» 228
1963	25/2	Norra Hälsinglands ds, Hudiksvall	» 229
1963	15/5	Dma	» 503
1963	25/6	Dma	» 649
1963	8/7	Inskriv.dom i N. Hälsinglands ds	» 679
1963	8/7	Häradsskrivaren i Hudiksvalls norra fögderi	» 680
1963	8/7	Överlantmätaren i Gävle	» 681
1963	8/7	Past.ämb. i Hälsingtuna församl.	» 682
1963	8/7	Landsfiskalen i Forsa distr., Hudiksvall	Afnr 1572
1963	16/7	Past.ämb. i Hälsingtuna förs.	Brevnr 720
1963	22/7	Landsfiskalen Folke Hallgren, Hudiksvall	» 763
1963	23/10	Konungen—Finansdep. + handl.	Afnr 2229
1963	23/10	Landsfisk. Folke Hallgren, Hudiksvall + bil.	» 2513
1963	14/11	Dme m. bil.	» 2719
1964	16/11	Dme	» 1583
1964	28/9	Dme	Brevnr 1170
1964	29/10	Dme + bil.	» 1313
1964	29/10	Hemmansäg. Tage Andersson, Hudiksvall	» 1314
1964	27/11	Landsfiskal Folke Hallgren, do, mottagningsbevis (åter 30/11—64)	» 1469
1964	17/12	Konungen + rem. akt. o. handl.	Afnr 3230
1965	4/2	K. Finansdep:t + bil.	» 399
1965	27/2	Prövningsnämnden, K. B. Gävle	» 670
1965	10/6	Kronofogden Folke Hallgren, Hudiksvall + 2 bil.	» 840
1965	15/6	Dme + skattsedel	Brevnr 860
1965	28/9	Länsstyr. i Gävle + handl.	Afnr 2744
1965	26/11	Kronofogden Folke Hallgren, Hudiksvall	» 3268
1966	14/3	Dme	» 456
1966	30/8	Lantmät. Gunnar Bergius	» 1590
1966	7/12	Kronofogden Folke Hallgren, m. skr. 5/12 ang. kallelse till sammanträde	
1967	29/3	Dme (kop. t. länsstyrelsen Gävle)	» 584
1967	5/7	Länsstyrelsen i Gävleborgs län + räkn.	» 1400
1967	8/9	Kungl. Statskontoret	» 1763
1963	13/8	Lantmätaren Gunnar Bergius, Hudiksvall	Brevnr 858
1963	20/8	Landsfisk. Folke Hallgren, Hudiksvall kop. t. Gunnar Bergius	Afnr 1919
1963	13/9	Gunnar Bergius m. godkän. å fören.	» 2153
1966	11/11	Kronofogde Folke Hallgren m. fotokop. av kallelse till sammanträde	» 2184

Inkommande skrivelser

F 352/1964

1964 11/3 Länsstyrelsen i Gävle skr 9/3 m. handl. ang. försäljning av fastigheterna Lingarö 1²⁰ o. 3⁵ i Hälsingtuna sn efter Per Edvin Sandin

F 672/1964

1964 12/5 Kungl. Maj:ts remiss 11/5 m. handl. ang. försäljning av fastigheterna Lingarö 1²⁰ o. 3⁵ efter Per Edvin Sandin

1964 12/12 Domänverket m. »folder» rör. kronoparken Hornslandet

F 191/1965

1965 8/2 Finansdep:ts avskr. av ämb.-skr. 5/2 ang. försäljning av fastigheterna Lingarö 1²⁰ o. 3⁵ i Hudiksvalls stad efter Per Edvin Sandin fr. Hälsingtuna k:n

Så snart ämbetet får kännedom om, att fastighet tillfallit allmänna arvsfonden, antingen genom en avskrift av bouppteckningen eller genom att ämbetet vid en på förekommen anledning vidtagen undersökning konstaterar, att en avliden person med arvsfonden såsom arvinge var lagfaren ägare till den fastighet, å vilken han var skriven, införskaffar ämbetet gravations- och taxeringsbevis samt jordregisterutdrag, varjämte ämbetet i en skrivelse, av vilken i regel en kopia för kännedom tillställs vederbörande länsstyrelse, uppmanar gode mannen att, sedan lagfart meddelats till länsstyrelsen ingiva en anmälan, att fastigheten tillfallit arvsfonden och bör försäljas. Ämbetet brukar samtidigt anhålla om upplysningar, i vilket skick eventuella byggnader å fastigheten befinner sig och hur det är ordnat med tillsynen samt hur eventuell öppen jord hävdas.

Det kan framhållas, att det förekommit, att länsstyrelse, som genom en kopia av ämbetets skrivelse till gode mannen fått kännedom om, att man har att förvänta sig ett försäljningsärende, vid befattningshavares tjänsteresor i orten utnyttjar tillfället att skaffa sig närmare kännedom om fastigheten och dess tillstånd.

Speciella komplikationer brukar emellertid uppkomma, när någon ansöker om avstående av arvsfondens rätt. Ämbetet erinrar om, hur ovanberörda av konstitutionsutskottets tillkännagivande i det den 29 april 1965 avgivna memorialet nr 27 angående granskning av det i statsrådet förda protokollen för anledda ändringen i praxis, vad beträffar godkännande såsom muntligt testamente av allenast samtalsvis fälda yttranden, medfört en ökning av antalet avståendeärenden och att dessa ärenden i regel fordrar särskild släktutredning.

När det föreligger en ansökan om avstående och det i kvarlåtenskapen ingår fast egendom, brukar ämbetet taga kontakt med sökanden för att få klarlagt, huruvida ansökan avser fastigheten och om så skulle vara fallet, huruvida det endast är fråga om rätten till en eventuell vid försäljning influen köpeskillning.

Det har även förekommit, att ämbetet, när det från början står klart för ämbetet, att sökanden med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden och kontakter med arvlåtaren, har mycket små utsikter att få ett bifall till sin

Utgående skrivelser

1964 23/3	Länsstyrelsen i Gävleborgs län m. handl.	Afnr 777
1964 17/12	Konungen m. rem. akt. o. handl.	Afnr 3230
1965 28/9	K. B. i Gävle + handl.	Afnr 2744

Stockholm den 6 februari 1968

ansökan, meddelat vederbörande länsstyrelse detta och såsom sin uppfattning framhållit, att man för tids vinnande bör, i avvaktan på att avstående-ärendet blir avgjort, kunna inhämta yttrande av lantbruksnämnd och vidtaga andra förberedande åtgärder för en försäljning.

Det är ämbetets förhoppning, att dessa olika, här angivna, åtgärder skall göra det möjligt att undvika, att byggnader å arvsfonden tillfallen egendom förfaller eller att dylik egendom råkar i vanhävd.

Emellertid kan det med det stora antalet arvsfondsärenden ämbetet har att handlägga samt med den av olika orsaker senare åren ökade arbetsbalansen och svårigheterna att överblicka de ofta komplicerade ärendena inträffa, att handläggningen av ett ärende blir fördröjd eller att ett missförhållande ej uppmärksammas i tid. Ämbetet beklagar detta, men ser sig med hänsyn till föreliggande omständigheter ej kunna garantera, att dylika missförhållande ej skall uppkomma.

Ämbetet har emellertid för avsikt att liksom hitintills, när dylikt missförhållande väl uppmärksammas, genom snabbt ingripande rätta till saken. Stockholm den 6 februari 1968.

LEIF GILLENUS

Bilaga B

Yttrande från kronofogde Folke Hallgren, Hudiksvall

Vad först åkerjorden beträffar, var denna redan vid Sandins frånfälle i januari 1962 i eftersatt hävd. För att förhindra ytterligare vanhävd har åtminstone den del av åkerjorden, som utan för stora kostnader kunde brukas, utarrenderats till andra jordbrukare i Lingarö. En del av jorden har arrendatorerna vägrat bruka, trots att den utbudits kostnadsfritt. På grund av ovissheten både hos mig och arrendatorerna om när fastigheterna skulle övergå till ny ägare, har upplåtelsen icke kunnat ske för längre tid än en säsong i taget. Gödning har delvis tillförts marken och viss buskröjning i

åkerkanterna har gjorts. Jorden är i stort sett ej sämre nu än vid tiden för Sandins frånfälle.

På fastigheten Lingarö 1²⁰ uppförd villa har varje sommar varit bebodd. Den har icke undergått någon försämring.

På Lingarö 3⁵ finns en mangårdsbyggnad, en ekonomibyggnad, ett härbre och några lador. Samtliga byggnader voro vid Sandins frånfälle i mycket dåligt skick. Lantbruksnämnden har i sitt yttrande till länsstyrelsen den 24 april 1964 bekräftat att byggnaderna »var helt nedslitna och ägde knappast rivningsvärde». Vintern 1966, då anmärkningsvärt mycket snö föll, lät jag skotta bort snön från ekonomibyggnadens tak. Men under ett häftigt snöfall vintern 1967, och innan snöskottning hann vidtagas, rasade taket in på sistnämnda byggnad. Då ett återuppbyggande av byggnaden ansågs meningslöst, försåldes den till rivning. Några månader hann förflyta, innan rivningen var färdig — köparna, som äro jordbrukare, sysslade med rivningsarbetet på lediga stunder — och ruinerna utgjorde under tiden ingen skön anblick.

Mangårdsbyggnaden var även den från början i dåligt skick. Reparation av densamma ansåg jag vara meningslös dels på grund av ovissheten om huruvida ny ägare till fastigheten ämnade ha kvar byggnaden eller riva den och dels enär en även måttlig reparation skulle bli mycket kostsam och tillgängliga medel knappast räckt till. Byggnaden har varit låst, men då den stått obebodd så länge, har viss skadegörelse förekommit, uppenbarligen av yngre element.

En fallfärdig lada har rivits och försålts till ved.

Tillsynen över fastigheterna har jag huvudsakligen själv skött. Minst en gång i månaden, sommartid nästan dagligen, har jag besökt fastigheterna. Dessutom har jag stått i kontakt med grannar, som haft uppsikt över dem.

Någon skada för allmänna arvsfonden har icke uppstått genom att jag avsiktligt underlåtit att underhålla byggnaderna på 3⁵. De hade ju redan vid tiden för förvärvet knappast något värde. Hudiksvall den 19 januari 1968.

Folke Hallgren

Länsstyrelsen i Gävleborgs län

Riksdagens revisorer har i sin berättelse för år 1967 påtalat att ärenden rörande försäljning av allmänna arvsfonden tillhöriga fastigheter fått en otillfredsställande handläggning och bort kunna genomföras med mindre tidsutdräkt; såsom exempel har anförts ett fall från detta län. Länsstyrelsen vill med hänsyn härtill framhålla, att det påpekade fallet får anses utgöra en engångsföreteelse såvitt avser detta län.

Ärendet, som avser arvfallen egendom efter en den 19 januari 1962 avlidna person, inkom första gången till länsstyrelsen den 9 mars 1964 eller sålunda mer än två år efter dödsfallet. Samma dag den 9 mars översändes handlingarna till kammaradvokatfiskalsämbetet för inhämtande av uppgift huruvida fastigheten borde försälas eller om med försäljningen borde anstå. Sedan handlingarna återkommit den 24 mars infordrades den 26 i samma månad yttrande från länets lantbruksnämnd, vilket inkom den 5 maj 1964. Samma dag överlämnades ärendet till Eders Kungl. Maj:t för prövning av försäljningsfrågan. Ärendet hade hittills handlagts med all skyndsamhet från länsstyrelsens sida.

Den 8 februari 1965 återkom ärendet till länsstyrelsen såsom remiss, varvid länsstyrelsen ålades att i samråd med domänstyrelsen verkställa värde-

ring av fastigheterna samt att, efter hörande av lantbruksnämnden, inkomma med förslag till fastigheternas försäljning. För att få bästa möjliga underlag för en bedömning av sättet för försäljningen ansåg länsstyrelsen det nödvändigt att i första hand få klargjort för vilket ändamål fastigheterna lämpligen borde användas och fann därför erforderligt att höra vissa länsmyndigheter, nämligen överlantmätaren, vägdirektören och länsarkitekten, ävensom Hudiksvalls stad. Detta remissförfarande påbörjades redan dagen efter det ärendet kommit länsstyrelsen tillhanda och ärendets fortsatta handläggning har därefter varit följande:

- 1965 8/2 inkom remiss från Kungl. Maj:t
 9/2 remitterades ärendet till överlantmätaren
 20/12 återkom ärendet
 21/12 remitterades ärendet till lantbruksnämnden
- 1966 31/1 återkom ärendet
 31/1 remitterades ärendet till Hudiksvalls stad
 21/3 återkom ärendet
 22/9 remitterades ärendet till vägförvaltningen
 7/10 återkom ärendet
 7/10 remitterades ärendet till länsarkitekten
- 1967 8/3 återkom ärendet
 3/4 utsågs värderingsman av länsstyrelsen och underrättades Domänstyrelsen
 27/4 inkom protokollsutdrag från Domänstyrelsen ang. värderingsman
 8/5 översändes handlingarna i ärendet till Domänstyrelsen
 23/8 avkrävdes Domänstyrelsens värderingsman värderingsinstrumentet
 7/9 inkom värderingsinstrumentet jämte vissa av överlämnade handlingar
 7/9 översändes handlingarna på begäran till gode mannen
 13/9 återkom handlingarna
 ej angiven dag avkrävdes Domänstyrelsen ej redovisade handlingar
 13/10 överlämnades handlingarna till landskansliet för yttrande
 19/10 inkom ytterligare handlingar i ärendet från Domänstyrelsen
 ej angiven dag återkom ärendet från landskansliet
 9/11 remitterades ärendet till lantbruksnämnden, som ej tidigare yttrat sig om *sättet* för försäljningen
 12/12 påminnelse till lantbruksnämnden om yttrande
 22/12 inkom ärendet
- 1968 4/1 redovisades ärendet till Kungl. Maj:t

Av uppställningen framgår att ärendet legat hos överlantmätaren omkring 10 1/2 månader och hos länsarkitekten omkring 5 månader. Även länsstyrelsen har emellertid åstadkommit försening i handläggningen genom att någon åtgärd icke vidtagits under tiden den 21/3—22/9 1966. I övrigt har dock handläggningen skett utan dröjsmål. Ärendet har den 4 januari 1968 med yttrande återställts till Eders Kungl. Maj:t. Av länsstyrelsens diarium framgår icke huruvida länsstyrelsen genom påminnelser till överlantmätaren och länsarkitekten försökt påskynda ärendet; anteckningar om muntliga påminnelser införes icke alltid i diariet. Förseningen angivna tid hos länsstyrelsen beror på flera sammanfallande omständigheter, beträffande vilka följande

de kan upplysas. Föredragande i ärendet har enligt arbetsordningen varit sektionschefen på kameralsektionen. Under år 1966 pågick byggnation av en ny ämbetsbyggnad för länsstyrelsen. Planeringen av denna byggnation med allt vad detta innebar av lokalplanering och upphandling av kontorsutrustning (möbler, mattor, kommunikationsmedel av olika slag, lunchrums- och köksutrustning m. m.) samt samarbete med byggnadsstyrelse och entreprenörer har så gott som helt åvilat nämnde sektionschef. Den 31 mars 1966 avgick nämligen förutvarande avdelningschefen med pension och efterträddes i mitten av april av nuvarande avdelningschefen. Under de tre första kvartalen 1966 har chefen för kameralsektionen vikarierat för avdelningschefen under tillhoppa två månader 10 dagar varjämte han under tillhoppa en månad 10 dagar bestritt avdelningschefen åvilande göromål utom de som avsåg prövningsnämndens verksamhet. Vidare har sektionschefen under samma tid åtnjutit semester sammanlagt 40 dagar. Härtill kommer att sektionschefen i ej oväsentlig omfattning behövt biträda den nytillträdde avdelningschefen på grund av sin mångåriga kännedom om landskontoret och dess personal m. m. På grund av nu nämnda omständigheter torde det kunna anses ursäktligt att något ärende kan ha blivit lidande.

Länsstyrelsen vill däremot icke bestrida att handläggningen kunnat ske enligt en mera tidsbesparande rutin och att remissförfarandet inom länet kunnat förkortas genom gemensam handläggning med företrädare för de olika länsmyndigheterna. Vidare torde en värderingsförrättning kunnat påbörjas i ett tidigt stadium. Länsstyrelsen kommer framdeles att vidtaga alla åtgärder som är möjliga för att ernå en snabbare handläggning av ärenden av den art varom här är fråga.

I handläggningen av detta ärende har deltagit landshövdingen Jarl Hjalmarson, landskamreraren A. Torngren, föredragande, och 1:e länsassessorn S. Berne. Gävle i landskontoret den 2 februari 1968.

JARL HJALMARSON

A. Torngren

§ 19 Förslagsverksamheten inom statsförvaltningen

Försvarets centrala företagsnämnd

FCFN har med intresse tagit del av den undersökning av förslagsverksamheten, som redovisats i revisorernas berättelse. Såvitt framgår av redovisade uppgifter om förslagsverksamhetens omfattning synes försvaret ensamt svara för ungefär hälften av de inom hela statsförvaltningen inlämnade förslag och drygt hälften av antalet belönade förslag.

Statskontoret har i sitt yttrande bl. a. framhållit, att de grundläggande reglerna för förslagsverksamheten f. n. i huvudsak endast avser företagsnämndens befogenheter på förevarande område. Enligt statskontorets uppfattning är det önskvärt, att dessa bestämmelser göres betydligt utförligare än vad nu är fallet och bl. a. närmare behandlar förslagsverksamhetens syfte och inriktning, normer för beräkning av ersättning för förslag samt berörda organs befogenheter och funktioner.

FCFN fann redan på ett tidigt stadium att det för försvarets del förelåg behov av kompletterande bestämmelser i vissa avseenden. De f. n. inom försvaret gällande bestämmelserna framgår av Tjänstemeddelande rörande

lantförsvaret (TLA) 1964 nr 52, som bifogas¹. De däri meddelade riktlinjerna för berörda organs befogenheter och funktioner samt normer för beräkning av ersättning för förslag har givit förutsättningar för en likformig tillämpning på förevarande område inom försvaret. Nämnden ser däri den främsta anledningen till att försvaret vad beträffar förslagsverksamheten hävdar sig utomordentligt väl vid jämförelse med övriga statliga verksamhetsområden. Dessa erfarenheter bestyrker sålunda statskontorets allmänna bedömning. Nämnden tillstyrker att regler av i princip samma utförliga form som nu förefinns inom försvaret tillkommer även för statsförvaltningen i övrigt, men motsätter sig sådana ändringar i de grundläggande reglerna, som enligt FCFN bedömande i något väsentligt avseende negativt skulle påverka de inom försvaret utarbetade och tillämpade riktlinjerna.

FCFN instämmer i vad statskontoret i sitt svar anfört om det angelägna i att beslutanderätten i ersättningsfrågor i varje fall i viss omfattning blir överflyttad till vederbörande myndighet från statskontoret. Såsom framgår av ovannämnda riktlinjer i TLA 1964: 52 tillkommer beslutanderätten i förslagsärenden de lokala myndigheterna inom försvaret upp till viss beloppsgräns, f. n. 300 kr. Detta har medfört en avsevärd lättnad i handläggningen av förslagsärendena och framförallt snabbare beslut om ersättning till förslagsställare. Det sistnämnda har bedömts såsom särskilt värdefullt med avseende på möjligheterna att befästa och utveckla de anställdas intresse för förslagsverksamheten.

Härutöver vill nämnden i anledning av revisorernas uttalanden anföra följande principiella synpunkter.

Målinriktad eller styrd förslagsverksamhet bör användas som ett komplement till den allmänna förslagsverksamheten. Initiativ som stimulerar förslagsverksamheten är angelägna. Administrationen av verksamheten bör vara så anordnad, att den fungerar på ett smidigt och ändamålsenligt sätt och resultaten av verksamheten bör nyttiggöras.

Hittills har den styrda förslagsverksamheten använts i alltför ringa omfattning både inom statsförvaltningen överhuvud och inom försvaret. Omfattningen torde för försvarets del främst bestämmas av tillgängliga administrativa resurser och mindre av brist på initiativ.

I den omfattning så varit möjligt och med gott resultat har man sökt tillgodose ovannämnda önskemål inom försvaret. Nämnden anser det möjligt att uppnå ytterligare, väsentligt bättre resultat genom fortsatt arbete. För att genomföra detta krävs dock resurser av helt annan storleksordning än hittills. För nämndens egen del är det därvid en bestämd förutsättning, att nämndens kansli förstärkes, först och främst i enlighet med den underdåniga hemställan om personalförstärkning, som nämnden och försvarets centrala arbetarskyddsnämnd den 30 maj 1967 gemensamt ingav till Kungl. Maj:t.

Det är angeläget, att resultaten av förslagsverksamheten utnyttjas i största möjliga utsträckning. Ansvaret härför åvilar i första hand de centrala myndigheterna, vilka genom order eller tekniska meddelanden, ändrade arbetsbeskrivningar etc. tillvaratar de förslag, som anses kunna tillgodogöras hos andra underställda myndigheter än den, där vederbörande förslag inlämnats. I syfte att ge bredast möjliga information om belönade förslag i avsikt att därigenom underlätta utnyttjandet lämnar FCFN dessutom uppgifter härom i sina periodiska meddelanden (se bilagor)¹. Meddelandena sprides

¹ Ej avtryckt.

till samtliga myndigheter inom försvaret. FCFN har därmed i rationaliseringsssyfte åtagit sig en arbetsuppgift, som normalt skulle åvila de centrala myndigheterna. Den publicitet som förslagsställarna och deras förslag erhåller genom FCFN meddelanden och den informations- och utbildningsverksamhet som FCFN bedriver vid de av nämnden regionalt anordnade kurserna för ledamöter i försvarets företagsnämnder anses ha medverkat till hittills uppnådda resultat. Verksamheten kommer att fortsättas och intensifieras i den utsträckning resurserna kan komma att tillåta.

Beträffande vad revisorerna anfört om statskontorets ansvar som centralt samordnande myndighet på rationaliseringsverksamhetens område vill nämnden framhålla, att nuvarande samverkan i förevarande avseende mellan försvarets centrala myndigheter, som främst sker genom nämnden och som fungerar mycket bra, icke bör kompliceras genom att till statskontoret överföres ansvaret för riktlinjer och anvisningar för förslagsverksamheten även inom försvaret. F. n. torde dessutom förberedas tillkomsten av ett särskilt organ för samordning av rationaliseringsfrågor inom försvaret. En nära samverkan mellan detta organ och FCFN kommer att bli helt naturlig.

Inom ett av FCFN särskilt tillsatt utskott för förslagsverksamhet har vissa önskemål om ändringar och jämkningar i nu gällande riktlinjer och anvisningar för förslagsverksamheten diskuterats. Utformningen av dessa ändringar har uppskjutits med hänsyn till de inom civildepartementet pågående förberedelserna för en ny kungörelse om företagsnämnder m. m. inom statsförvaltningen. Enligt vad nämnden under hand erfarit torde några av de önskemål, som varit under övervägande, komma att realiseras genom den nya kungörelsen. Sålunda torde beloppsgränsen vid lokalt beslut om ersättning för förslag inom försvaret kunna höjas från 300 till 500 kr. Vidare väntas möjligheter skapas att belöna sådana förtjänstfulla förslag som myndighet icke kunnat tillgodogöra sig, men där särskilda skäl föranleder en belöning. Utöver det nu nämnda överväger FCFN en generell höjning av framförallt de lägre ersättningsbeloppen samt ett stöd för målinriktad eller styrd förslagsverksamhet genom särskild premiering av förslag, som inlämnas i avsikt att medverka till lösning av problemställningar eller spörsmål, vilka närmare preciseras av vederbörande myndighet.

I detta sammanhang må även erinras om att nämnden med företrädare för försvarsdepartementet träffat överenskommelse om att inom departementet förekommande rationaliseringsförslag genom FCFN kan distribueras för diskussion inom försvarets lokala företagsnämnder. Departementet kan därigenom erhålla upplysningar om företagsnämndernas uppfattning i aktuella frågor.

Avslutningsvis bör erinras om den förslagsverksamhet för värnpliktiga, som inom försvaret bedrivs vid sidan av den allmänna förslagsverksamheten och som givit goda resultat.

I detta ärendes handläggning har förutom undertecknade Lagerman och Östensson, den senare föredragande, deltagit ledamöterna Rosenblad, Lindén, Normelius, Nilsell, Augustinsson, Holmström, Engström, Jurander, H. G. F. Andersson, Skoglund, Backström, Larsson, Mosten, Wiberg, Sjöborg, Wallerius och E. H. Andersson. Stockholm den 5 februari 1968.

S. LAGERMAN

Tore Östensson

Karolinska sjukhuset

Direktionen för karolinska sjukhuset får efter hörande av företagsnämnderna vid sjukhuset och vid serafimerlasarettet vördsamt anföra följande.

Förslagsverksamheten bland de anställda vid de båda sjukhusen blev mera fast ordnad från och med år 1962 sedan en särskild organisationsavdelning inrättats vid karolinska sjukhuset. Antalet inkomna förslag uppgick

år 1962 till 151	
1963	111
1964	66
1965	248
1966	123
1967	108

De sammanlagda beloppen av de belöningar statskontoret tilldelat förslagsställare vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet framgår av följande sammanställning:

1962/63	2 650 kr.
1963/64	500 kr.
1964/65	5 600 kr.
1965/66	26 500 kr. (statskontorets förslagspristävlan)
1966/67	8 400 kr.

För att möjliggöra en smidigare och snabbare handläggning av förslagsärendena inrättade företagsnämnderna år 1962 en särskild förslagskommitté på fyra personer med uppgift att ta emot, bereda och bedöma inlämnade förslag — i förekommande fall efter hörande av sakkunniga på resp. områden — samt föreslå om belöning bör utgå och i så fall med vilket belopp. Protokoll från kommitténs sammanträden med kort beskrivning av inkomna förslag och med motiverade utlåtanden i varje särskilt förslagsärende utsänds till företagsnämndernas ledamöter och suppleanter. Om företagsnämndsledamot eller -suppleant i något av kommittén slutbehandlat ärende skulle ha mot kommitténs utlåtande/förslag avvikande mening har han att inom viss bestämd tid — f. n. åtta dagar — göra anmälan härom. Detta eller dessa förslagsärenden tas då upp till behandling vid nästa sammanträde i företagsnämnderna liksom ärenden i vilka förslagskommittén inte ansett sig böra ta ställning eller ledamöterna inte kunnat enas. Av förslagskommittén slutbehandlade ärenden redovisas i företagsnämndernas protokoll. Dessa protokoll jämte förslagskommittéprotokollen och förslagsakterna överlämnas till direktionen, som i sin tur med eget yttrande redovisar alla handlingar till statskontoret.

Olika åtgärder — väsentligen initierade och i stor utsträckning utarbetade inom organisationsavdelningen — har under årens lopp vidtagits dels för att direkt stimulera till ökad förslagsverksamhet bland de anställda, dels för enkla handlägningsrutiner, ernå en snabbare beredning av ärendena och fortlöpande hålla förslagsställarna underrättade om förslagens behandling. En sammanfattning av olika åtgärder för upplysning och propaganda jämte exempel på visst informationstryck och en del affischer lämnas i *bilaga 1* med underbilagor¹. Exempel på en del blanketter för att hålla förslagsställarna underrättade om förslagskommitténs behandling av förslagen (tack-

¹ Underbilagorna ej avtryckta.

brev, kvitto), för remissförfarandet i förekommande fall och för kommitténs bedömning lämnas i bilaga 2¹.

I syfte att allmänt bredda och fördjupa samarbetet mellan ledning och personal, bereda ökad insyn i verksamheten, förbättra informationen m. m. har direktionen på företagsnämndernas rekommendation beslutat att på försök inrätta lokala underorgan till företagsnämnderna vid de båda sjukhusen — s. k. samrådsnämnder. Denna till det lokala planet — i regel klinik eller motsvarande — knutna företagsnämndsverksamhet har under de tre år den prövats främst visat sig ha sin betydelse för att underlätta lösningen av vissa lokalt betingade frågor såsom beträffande disposition av lokaler och utrustning, arbetsrutiner och organisation, intern utbildning och information, trivselanordningar o. d. samt för att förbättra informationen från och till sjukhusledningen. Denna breddade företagsnämndsverksamhet torde också på längre sikt vara ägnad att främja förslagsverksamheten bland de anställda.

Mot bakgrund av de erfarenheter som vunnits av förslagsverksamheten vid de båda sjukhusen vill direktionen i allt väsentligt instämma i de synpunkter på värdet av de anställdas engagemang i det fortlöpande interna rationaliseringsarbetet som framförts av de olika myndigheter och centrala företagsnämnder som riksdagsrevisorerna tillfrågat. Direktionen vill i detta sammanhang särskilt understryka att möjligheten för enskilda befattningshavare att själva kunna lägga fram förslag till förändringar bör vara ägnad att skapa en allmän positiv attityd till övriga rationaliseringssträvanden — ett mera rationaliseringsvänligt klimat. Det förhållandet att förslagsställaren torde uppleva det som något positivt och stimulerande att se sina idéer omsatta i praktisk verklighet är i och för sig av värde för ökad arbetstillfredsställelse och därmed ökad produktivitet men kan också animera och stimulera arbetskamrater att komma med uppslag till arbetsförenklingar, arbets- eller materialbesparande anordningar o. d.

Vad beträffar de särskilda påpekanden och förslag statskontoret framfört i sin av revisorerna refererade redovisning vill direktionen beträffande den av statskontoret självt påtalade tidskrävande och omständliga handläggningen av förslagsärendena mot bakgrund av gjorda erfarenheter understryka angelägenheten av att ingivna förslag för att intresset för förslagsverksamheten skall vidmakthållas bör slutbehandlas med minsta möjliga tidsutdräkt och att förslagsställare i ärenden, som av en eller annan anledning kräver mera ingående och tidsödande utredningar, hålls underrättade om handläggningen och om möjligt delges ett preliminärt förhandsbesked, ev. delbelöning. I den mån nödvändigheten att ofta infordra kompletterande uppgifter från de myndigheter som insänt förslag till statskontoret för slutlig bedömning är orsakad av oklarhet i statskontorets handläggningsföreskrifter, synes dessa föreskrifter böra förtydligas.

Förslagskommittén, företagsnämnderna och direktionen har liksom statskontoret vid olika tillfällen funnit att det hade varit önskvärt att kunna föreslå förslag till belöning änskönt de av olika skäl inte bedömts lämpliga att utnyttjas inom sjukhusens verksamhet. Direktionen instämmer i statskontorets önskemål att det i särskilda fall bör ges utrymme för belöning av uppslag som, även om de för dagen av praktiska, formella eller andra skäl inte bedöms genomförbara, dock är utslag av försök till problemlösningar, vakenhet och idérikedom. Direktionen delar vidare statskontorets uppfattning att enhetligare regler för statsmyndigheternas beräkning av ersättningsbeloppen bör tillskapas.

¹ Ej avtryckt.

Statskontoret ifrågasätter om inte rätten att lämna förslag bör vidgas till att avse även annan myndighet än den hos vilken förslagsställaren är anställd. Direktionen biträder denna tanke men anser i sammanhanget mer väsentligt att annan utomstående person, som lämnar in förslag till myndigheten med värdefulla uppslag till förbättringar i myndighetens sätt att utöva sin verksamhet eller påpekanden om brister härvidlag, bör kunna tillerkännas belöning i någon form. Det har visat sig vid sjukhusen att förslag och påpekanden från patienter kan vara av värde vid utformningen av lokaler, expeditioner och arbetsrutiner. Karolinska sjukhuset har i den broschyr som utdelas till patienterna vid intagningen välkomnat sådana uppslag och påpekanden.

Beträffande statskontorets förslag om ev. överflyttning av beslutanderätten i ersättningsfrågor till flera myndigheter vill direktionen erinra om att företagsnämnderna inom statsförvaltningen enligt en mellan civildepartementet och stats tjänstemännens huvudorganisationer under förutsättning av riksdagens godkännande träffad överenskommelse avses få rätt att besluta om belöningar av förslag från anställda.

Riksdagens revisorer finner att den s. k. målinriktade förslagsverksamheten hittills prövats i alltför blygsam omfattning inom den statliga förvaltningen och anser att vid sidan om den mera konventionella förslagsverksamheten speciella förslagskampanjer i fortsättningen bör sättas in hos vederbörande myndigheter för att väcka intresse för lösningen av sådana konkret avgränsade spörsmål som tid efter annan anses särskilt betydelsefulla. Ett försök med sådan styrd förslagsverksamhet har gjorts vid karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet i början av 1967 och frågan om en ny sådan kampanj övervägs f. n. Redovisning av kampanjen 1967 har lämnats revisorerna men bifogas här i form av en slutrapport från förslagskommittén (bilaga 3)¹. Kommittén betecknar för sin del resultatet av kampanjen som »inte alltför överväldigande» och direktionen anser sig — ehuru beredd att låta göra ett nytt försök med målinriktad förslagskampanj — böra varna för alltför stor optimism om dessa speciella förslagskampanjers inverkan på den totala förslagsverksamhetens omfattning och innehåll. De erfarenheter som vunnits vid karolinska sjukhuset tyder på att det speciella område, varpå kampanjen avses inriktad, måste vara klart avgränsat, konkret angivet och inte för vittomfattande och allmänt. För att ge alla eller flera personalkategorier möjlighet att medverka kan det vara lämpligt att ange ett par olika områden. Vidare måste tillräckliga resurser kunna sättas in för propaganda i olika former vid kampanjen. Den måste vidare vara väl förberedd i t. ex. företagsnämnder och andra samarbetsorgan.

En särskild fråga i detta sammanhang är om under sådana särskilda målinriktade kampanjer inkomna förslag a priori skall belönas med högre belopp än i den »vanliga» förslagsverksamheten inkomna — såsom t. ex. skett vid LKAB. Direktionen vill uttala sin tveksamhet på denna punkt med hänsyn till risken att sådana återkommande speciella förslagskampanjer kan minska intresset för den reguljära förslagsverksamheten men anser det värdefullt om det skulle finnas möjligheter att tilldela alla som lämnade beaktansvärda förslag under kampanjerna någon liten minnesgåva.

I fråga om stimulans för förslagsverksamheten i allmänhet får direktionen understryka värdet av ökad propaganda och upplysningsverksamhet och de olika myndigheternas behov av centralt stöd härvidlag i form av broschyrer, affischer, uppmärksamhet i press och andra massmedia. Härutöver vill

¹ Ej avtryckt.

direktionen mot bakgrund av vunna erfarenheter framhålla angelägenheten av att i förslagsverksamhetens uppläggning och vid behandlingen av förslagen söka undanröja vissa som återhållande konstaterade eller antagna faktorer. En av dessa är svårigheten för vissa förslagsställare att skriva ned sitt förslag och förklara dess innebörd, göra förklarande skisser eller ritningar etc. Här bör ankomma på vederbörande myndighet att ge klara anvisningar på befattningshavare som kan bistå förslagsställaren — av psykologiska skäl bör utöver vederbörande chef/arbetsledare ges anvisning på något »neutralt» organ. Med tanke på risken att förslagsställaren eller hans förslag i något fall kan bli utsatt för negativ inställning från arbetskamraters eller arbetsledares sida bör den som lämnar förslag ha rätt till anonymitet under förslagets behandling. Vid ev. remisser och i förslagskommitté- och företagsnämndsprotokoll utelämnas vid karolinska sjukhuset förslagsställarens namn och befattning. Den långa tidsutdräkten mellan förslagets inlämnande och det slutliga beslutet/gratifikationen har också visat sig ha negativ inverkan på intresset för förslagsverksamheten. Det är enligt direktionsens erfarenhet vidare mycket angeläget att det tid efter annan sker en uppföljning att de belönade förslagen verkligen blir genomförda eller att förslagsställaren ges en underrättelse om anledningen till att hans förslag inte hunnit eller kommer att kunna utnyttjas.

I frågan om åtgärder för att stimulera förslagsverksamheten kan gratifikationsbeloppens storlek inte helt förbigås. En mer liberal bedömning med högre ersättningsbelopp skulle givetvis ge större uppmärksamhet och allmänt öka intresset för verksamheten. Många belönade förslagsställare vid sjukhusen har starkt reagerat mot att gratifikationerna räknas som skattepliktig inkomst, och det skulle givetvis innebära en bättre stimulans för idérika förslagsställare om belöningarna vore beskattningsfria. Direktionen har för sin del inget förslag på denna punkt. I sammanhanget förtjänar nämnas att förslagskommittén ibland skulle vilja föreslå belöningar med mindre belopp än det nu lägsta.

Enligt revisorernas mening bör ankomma på statskontoret att i egenskap av centralt samordnande organ på rationaliseringsverksamhetens område ta initiativ för att stimulera förslagsverksamheten inom hela den statliga förvaltningen, tillse att administrationen av denna verksamhet fungerar på ett smidigt och ändamålsenligt sätt samt verka för att resultaten av förslagsverksamheten kommer hela statsförvaltningen till nytta. Direktionen delar denna uppfattning och anser att behovet av ett centralt samordnande organ i fråga om förslagsverksamheten blir ännu mer uttalat om företagsnämnderna vid resp. myndigheter får beslutanderätt i förslagsärenden. Allt efter det förslagsverksamheten blir mer etablerad och får större omfattning ökar behovet av tillgång till ett centralt, systematiskt ordnat register ur vilket beslutande organ kan inhämta uppgifter om tidigare väckta, belönade förslag vid andra myndigheter inom samma ämnesområde. Bekantgörandet av belönade förslag så att de kan utnyttjas jämväl av andra myndigheter liksom önskvärdheten av enhetliga normer för beräkning av belöningar kräver jämväl en central uppföljning av förslagsverksamheten. En fortlöpande rapportering i en eller annan form till statskontoret om av resp. företagsnämnder belönade förslag torde enligt direktionsens mening således bli nödvändig.

En väsentlig uppgift för det samordnande organet för den statliga förslagsverksamheten bör enligt direktionsens mening slutligen vara att verka för ett effektivt bekantgörande av belönade förslag inte bara till andra myn-

digheter utan jämväl i dags- och fackpress och i andra media. Detta bör inte enbart avse förslag av speciellt intresse och som belönats med högre penningbelopp. En välordnad och återkommande publicitet om förslag och belöningar torde vara en väl så god form som propaganda av annat slag för att vidmakthålla och stärka intresset för personliga engagemang i rationaliseringsarbetet.

Ett genomförande av i förevarande sammanhang framkomna och diskuterade förslag i syfte att effektivisera förslagsverksamheten förutsätter erfarenhetsmässigt på det lokala planet betydligt ökade arbetsinsatser från administrationens sida, särskilt av tjänstemän i ansvarsställning. Förslagsverksamhetens värde ur olika synpunkter bör med hänsyn härtill, enligt direktionens mening, vägas mot behovet av ökade insatser från administrationens sida även i andra hänseenden för att effektivisera verksamheten och personalens engagemang härvid.

Beslut i detta ärende har fattats av undertecknad Karlén, efter föredragning av direktionens sekreterare, undertecknad Westergren. I handläggningen av ärendet har därjämte vidare deltagit avdelningsdirektören Palmstierna och planeringsingenjören Edwardson. Stockholm den 30 januari 1968.

GÖRAN KARLÉN

K.-I. Westergren

Bilaga 1

Något av vad vi gjort och gör vid KS för att underlätta och stimulera förslagsverksamheten

1. Affischer för anslagstavlor med angivande vart man kan vända sig.
2. Iordningställt särskild blankett för förbättringsförslag (underbilaga 1: 1)¹.
3. Lämnar hjälp vid författandet av förslag.
4. Bedriver personlig propaganda för förslagsverksamheten när man i olika sammanhang sammanträffar med personal.
5. Iordningställt en liten skrift »*Ett bättre sätt*» med tips ifråga om arbetsförenkling och vardagsrationalisering. Var och en som sänder in förslag får denna skrift (eller någon annan, se särskild förteckning) tillsammans med ett tack.
6. Sammanställt en stencil om patent och uppfinningar (för den som önskar upplysningar härom).
7. I samband med att olika informationsmeddelanden går ut till personalen skriver vi ibland en »förfrågan» av typen »När lämnade Ni in ett förslag sist?»
8. Anslag på anslagstavlor om förslagskommitténs sammansättning.
9. I personaltidningen KS-Nytt är sid. 2 oftast reserverad för förslagsverksamheten (ibland även på annan plats i tidningen). Om möjligt foto av belönade förslagsställare (underbilaga 1: 2—1: 5)¹.
10. I företagsnämndens protokoll (med glad vinjett), som anslås på anslagstavlor, omnämns förslagsverksamheten och ingående redogörelser lämnas vid nämndens sammanträden.

¹ Ej avtryckt.

11. Varje förslagsställare får, då han sänt in ett förslag, 2 nya blanketter för förbättringsförslag i retur (jämte ovannämnda tack). I tackskrivelsen, som är stencilerad, står även något om hur förslaget närmast kommer att behandlas (att det tar tid innan ev. belöning kommer).

12. Efter ytterligare några dagar får förslagsställaren från Fk sekr. en bekräftelse på att förslaget registrerats (löpande nr + datum noteras på förslagsblanketten samt i en enkel förteckning).

13. Filmvisning betr. förslagsverksamheten har förekommit.

14. Statistik i form av stapeldiagram (»Förslagsbarometer») då och då, t. ex. varje månad eller kvartal, anslås på anslagstavlor, sänds ut tillsammans med andra meddelanden, överlämnas till Fn.

15. Särskild blankett för utdrag ur Fk protokoll har iordningställts. Förslagsställaren får ett dylikt utdrag, där det även lämnas vissa upplysningar om hur förslaget närmast kommer att handläggas (av Fn, Direktionen, Statskontoret).

16. En blankett för remiss till sakkunnig för yttrande över förslaget: förslagsställaren får då veta, att behandlingen av hans förslag fortskrider men att det tar litet extra tid. Samtidigt ges möjlighet till ett sakregister över förslagen med tanke på att liknande förslag kan komma i fortsättningen.

17. Ett stencilerat meddelande (2 sidor) ang. förslagspristävlingen 35 000 kr. bifogat KS-Nytt nr 3/64.

18. Fk disponerar tidvis en monter i utställningslokalen i stora entrén, där fotos, modeller m. m. ställs ut och förslag bekantgörs.

19. Förutom i personaltidningen har diskuterats att (i likhet med SJ) ge ut ett litet stencilerat blad »Rationaliseringsmeddelande», där olika förslag kunde presenteras något utförligare än vad som är möjligt i tidningen.

20. En liten »hemmagjord» folder ang. förslagsverksamheten har sänts ut. (»Är idéerna slut?«)

21. I introduktionsbroschyren för nyanställd personal (Välkommen som medarbetare vid KS) har förslagsverksamheten fått ett särskilt avsnitt.

22. »Målinriktad förslagsverksamhet» under tiden jan.—mars 1967 (jfr KS-Nytt 4/66 sid. 13—15). Hemmagjorda affischer (underbilaga 1:6, 6 blad)¹.

23. I den broschyr, som varje ineliggande patient får, finns i sista stycket en uppmaning till patienten att komma med förslag, som kan vara ägnade att öka trevnaden och höja effektivitet och ekonomi inom sjukhuset. Dyl. förslag ingår dock ej i förslagsverksamheten men kan leda till vissa förbättringar.

Stockholm den 1 januari 1967

Statens järnvägar

§ 19 Förslagsverksamheten inom statsförvaltningen

Mot de allmänna synpunkter som framfördes i riksdagens revisorers avslutande uttalande i frågan finns i princip ingenting att erinra. En väl utvecklad förslagsverksamhet inom affärsföretag — enskilda såväl som offentliga — är ett numera oomstritt, ömsesidigt intresse för både företagen och de anställda. Även myndigheter av olika slag torde nu uppmärksamma frågans betydelse.

Erfarenheten visar att en administrativt väl skött förslagsverksamhet med en enkel och snabb handläggning av ärendena — som dock inte får innebära

¹ Ej avtryckt.

att kravet på en allsidig, objektiv och i övrigt korrekt bedömning eftersättes — verkar inspirerande på både tidigare och nya förslagsställare. Det är härvidlag även av betydelse att de belönade förslagen får en god publicitet och att de snabbt användes.

Den av statskontoret framförda tanken att i viss utsträckning flytta över beslutanderätten i ersättningsfrågor till vederbörande myndigheter synes, bl. a. mot bakgrunden av vad som nyss framhållits om önskvärldheten av en enkel och snabb handläggning av förslagsärendena, vara väl motiverad. Denna fråga saknar dock aktualitet för SJ, eftersom den organiserade förslagsverksamheten inom bl. a. affärsföretagen alltsedan starten för inemot ett tjugotal år sedan bedrivits helt i företagens egen regi.

Ifråga om belöningsnormerna bör största möjliga enhetlighet inom statsförvaltningen eftersträvas.

Ett riktmärke när belöningarna fastställes måste vara att förslagsställarna skall tillförsäkras en rimlig andel av rationaliseringsvinsten. Denna kan i regel beräknas ganska lätt när det rör sig om direkta och mätbara material- och/eller arbetsbesparingar. Så är fallet inom industrin, där förslagen oftast avser moment i en teknisk produktionsprocess. Inom SJ råder motsvarande förhållanden bl. a. på verkstadssidan.

Riktlinjer för bedömningen av förslag av nyssnämnda art inom statsförvaltningen torde vara lämpliga och borde kunna utarbetas med utgångspunkt från bl. a. de regler som tillämpas inom industrin.

Inom SJ — liksom troligen även för flertalet övriga andra statliga företag och myndigheter — är emellertid många förslag av sådan karaktär att någon lönsamhetskalkyl inte kan ställas upp. Inom järnvägstjänsten avser sålunda många förslag sådana praktiska förbättringar av rullande materiel, redskap, verktyg, blanketter etc. som inte innebär beräkningsbara vinster utan vilkas fördelar består i t. ex. ökad säkerhet, bekvämare arbete eller bättre kundtjänst.

På en del håll har man infört eller i varje fall prövat någon form av poängsystem som hjälp vid bedömningen. För statsförvaltningen kunde vissa allmänna riktlinjer för bedömningen vara av värde. Det ifrågasättes däremot om det är möjligt att utarbeta ett enhetligt poängsystem som är praktiskt användbart och inte enbart en teoretisk konstruktion. Hur detaljerade normerna för poängberäkningen än görs torde subjektiva värderingar inte helt kunna undvikas.

Inom SJ används inte någon form av poängsystem. Genom att förslagsverksamheten bedrivits under avsevärd tid och — SJ vågar säga — avsevärt engagemang inte blott från förslagskommittéerna utan även från nämnderna inklusive Centrala nämnden och förslagskommittéernas sammansättning inte ändras särskilt ofta får en fullt tillfredsställande kontinuitet och konsekvens vid bedömningen ändå anses säkerställd.

Revisorerna påtalar den avmattning i förslagsverksamheten som kunnat konstateras på många håll (dock inte överallt) under senare tid. Vid SJ var också tendensen i stort sett nedåtgående under åren 1961—65. År 1966 noterades en märkbar ökning medan siffrorna för 1967 visar att antalet inlämnade förslag visserligen sjunkit igen men att antalet belönade förslag var ungefär detsamma som föregående år och att det totala belöningsbeloppet ökat kraftigt (de belönade förslagens genomsnittskvalité var således hög).

Uppgången år 1966 torde i hög grad få tillskrivas den kampanj med styrd förslagsverksamhet som då fullföljdes. Förutom att den förde åtminstone vissa av de presenterade problemen något närmare sin lösning var den ett

bra propagandainstrument för förslagsverksamheten överhuvudtaget. Denna form anses således värd att prövas i större omfattning än som hittills skett.

En erfarenhet av kampanjen vid SJ är att de uppgifter som ställs måste vara klart avgränsade och definierade samt koncist formulerade.

§ 25 Förrådshållningen inom vissa statliga verk

SJ vill först summariskt redogöra för de åtgärder som under de senaste tio åren vidtagits eller som nu pågår för att effektivisera materialadministrationen och minimera de totala förrådshållningskostnaderna.

Inom SJ har företagets materialredovisningssystem med därtill hörande sidoordnade arbetsrutiner utvecklats på basis av målinriktade etapplösningar. Syftet har varit att

så snabbt som möjligt uppnå de besparingar, som erhålls vid övergång från manuell till maskinell bearbetning

successivt bygga upp olika register (artikelbenämningar, å-priser, in- och uttag), kodbesiffrade artiklar och anpassa rutinerna till utvecklingen på data-maskinområdet med hänsyn till de speciella problem, som är förknippade med lagerstyrningen vid ett företag av SJ storlek och karaktär med en stor geografisk spridning av förråden, ett skiftande varusortiment m. m.

genom utbildning av personal inom materialadministrationsområdet skapa kvalitativa resurser för att effektivt kunna utnyttja resultaten av den maskinella bearbetningen och överhuvudtaget nå mognad för automatisk databehandling.

Den första etappen, som påbörjades år 1957 och var helt genomförd år 1959, innebar bl. a.

övergång till central maskinell bearbetning av den värdemässiga redovisningen

effektivare och mera överskådlig redovisning av effekternas värde och tidigare rapportering av rörelserna i lagret

införandet av mera differentierade procenttillägg på utlämnade artiklar (tidigare tillämpades, med några få undantag för vissa stora poster, ett standardpålägg av 5 %)

införandet av standardpriser (avsedda att normalt, om prisläget icke ändrades avsevärt, tillämpas under ett helt budgetår; de facto har sedan dess avvikelser endast gjorts för enstaka varuslag, exempelvis petroleumprodukter), maskinell prissättning av transaktioner m. m.

Den andra etappen, som genomfördes åren 1962—1963, medförde att den tidigare manuella kvantitativa redovisningen överfördes till maskinell redovisning på regional nivå med tillhjälp av konventionella hålkortsmaskiner. Härvid erhöles bl. a.

kontinuerlig rapportering av ineliggande lager, restorder, beställningar, utlämningar, inventeringsresultat m. m.

maskinell impuls till återanskaffning
förändrad inventeringsmetodik

slopande av vissa manuella kartotek

viss statistik över rörelserna i materiallagret.

I ovannämnda redovisning berördes central- och filialförråd samt ban- och drivmedelsförråd. Sedan år 1965 pågår ett inordnande av de volymvärdehöga artiklarna vid maskintjänstens reservdelsförråd i samma system.

Den tredje etappen i utvecklingen av SJ materialredovisningssystem på-

börjades år 1965 och beräknas bli genomförd under slutet av 1968. Etapplösningen innebär i sammandrag bl. a. följande:

den automatiska databehandlingstekniken utnyttjas i än högre grad än tidigare; de vid huvudförråden installerade hålkortsmaskinerna utgår och ersätts med central maskinell bearbetning vid SJ datacentral

maskinell beräkning av säkerhetslager, beställningspunkter, prognoser och lämpliga hemtagningskvantiteter

maskinell bevakning av leveranstider och lagersituationer

maskinell rapportering av avvikelser mellan prognoser och verklig efterfrågan

samtidig information om lagerställningen per förråd och artikel

automatisk koordination av anskaffningsdata för förutbestämda artiklar/artikelgrupper

lagerstyrning baserad på fastställda servicenivåer (totala antalet rekvisitioner — antalet icke momentant effektuerbara rekvisitioner): (totala antalet rekvisitioner)

maskinell indikering av inkuranser och överlagring

lagersimuleringar för bestämning av orderstrategier, säkerhets- och omloppslager, lagerhållningspolicy m. m.

maskinell styrning och övervakning av inventeringsverksamheten

framställning av materialkatalogen med hjälp av ADB

framställning av utbetalningsrapporter för fakturor som underlag till likviditetsprognoser

övervakning maskinellt av förfallotider för fakturor.

I samband med utredningsarbetet för den senaste etappen har studerats materialredovisningssystem som används av andra stora företag av olika slag. Det har därvid visat sig, att man inom svenskt näringsliv påtagligt finner sig på olika stadier inom utvecklingsarbetet på detta område. Det har redan från början stått klart, att varutillverkande företag inte arbetar med samma förutsättningar som SJ som i här berörda avseenden i huvudsak bedriver revisions- och underhållsverksamhet på materiel med nästan genomgående längre livslängd än på andra områden.

Vanliga typer av lager vid andra företag är lager av råvaror för tillverkning, mellanlager i produktionsprocessen, lager av färdigprodukter för försäljning samt lager av reservdelar för drift och underhåll för egen verksamhet. De olika företagen har i första hand koncentrerat sig på att lösa material- och lagerstyrningsfrågorna för de förråd, som är avsedda för produktion och försäljning medan däremot förråden av reservdelar för egna maskiner etc. hittills ägnats mindre intresse på grund av att de i allmänhet relativt sett är mindre kapitalbindande. I de fall lagerproblemen specialbehandlats och lösts för denna senare typ av förråd, som är helt dominerande vid SJ, kan konstateras, att hänsyn inte måst tagas, eller i varje fall i mindre grad behöver tagas, till sådana speciella faktorer, som råder vid ett järnvägsföretag, såsom exempelvis:

företagets och därmed förrådens geografiska spridning

revisionsobjektens ofta mycket långa livslängd

det synnerligen skiftande varusortimentet

de ofta mycket långa leveranstiderna för specialartiklar, särskilt av äldre datum

fluktuationerna i efterfrågan, exempelvis på grund av växlande vinterintensitet

kraven på beredskapslagring.

Sedan år 1957 har förrådslagren utvecklats i en gynnsam riktning, vilket belyses i följande sammanställning, där lagervärden och årsutlämningsvärden beräknats till vid respektive år gällande standardpriser:

År	Utgående förråd mkr ¹	Förrådsutgång mkr ²	Omsättnings- hastighet	Lagrings- tid må- nader
1957	316,5	225,7	0,7	17
1958	293,6	207,1	0,7	17
1959	246,6	199,4	0,8	15
1960	209,4	207,3	1,0	12
1961	188,1	217,0	1,2	10
1962	211,2	230,9	1,1	11
1963	224,0	229,5	1,0	12
1964	221,8	214,6	1,0	12
1965	224,0	207,3	0,9	13
1966	221,6	219,1	1,0	12
1967	220,3	234,9	1,1	11

¹ Lagervärde per 30.6

² Materialutlämning under budgetåret

Såsom framgår av sammanställningen reducerades förrådslagret avsevärt under femårsperioden 1957—1961 medan det under den följande perioden i stort varit oförändrat. Vid bedömningen bör hänsyn tas till bl. a. följande:

nettoprisstegringen under perioden och varuskatten och dess höjning under perioden. Värdet av materiallagret ökade på grund av härigenom höjda standardpriser under perioden 1.7.62—30.6.67 totalt med 32,4 mkr., vilket påverkar värdet av utgående förråd; först så småningom har dessa höjningar slagit igenom i förrådsutgången

vissa volymvärdehöga artiklar vid buffertförråden, som tidigare redovisats på driftsräkningen och som hade låg omsättningshastighet, har överförts till materiallagret och bokföres nu som tillgång på balansräkningen. Detta har skett för att nå en effektivare kontroll av dess artiklar

den snabba tekniska utvecklingen inom SJ som medfört och medför att lagerhållning av nya artiklar framtvings, samtidigt som en utrensning av äldre materiel icke kan ske i motsvarande takt, då behov av reservdelar till i bruk varande äldre objekt fortfarande kvarstår, ehuru i avtagande grad allteftersom äldre materiel utgår. I samband med att nya fordon, utrustningar, maskiner etc. anskaffas och tas i bruk vid SJ anskaffas samtidigt även reservdelar för att säkerställa driften. Då emellertid uttag av materiel av någon omfattning — om ingenting oförutsett inträffar — i allmänhet sker först sedan objekten varit i drift ett antal år medför detta att omsättningshastigheten blir relativt låg.

Såsom anmärkts i revisorernas berättelse ingår beredskapslagerhållning i de återgivna värdena för utgående förråd. Sålunda ingår exempelvis i gruppen »Spårmateriel» ett beredskapslagervärde av ca 8 mkr., i gruppen »Sliprar» ca 4,5 mkr., i gruppen »Bränsle, drivmedel» ca 22 mkr. och i gruppen »Smörjoljor-smörjfett, kemisk-tekniska artiklar» ca 2 mkr. Beredskapslagerhållning ingår även i övriga grupper. Det totala värdet av beredskapslagerhållningen uppgår till ca 55 mkr. Denna lagerhållning bokföres icke separat men kommer att göra det från år 1969. — I detta sammanhang bör framhållas att SJ fortfarande måste hålla en reserv av ånglok, dessa har med

åren utnyttjats allt mindre varigenom behovet av utnyttjning av den nödvändiga lagerhållningen minskats till en obetydlighet med åtföljande minskning av omsättningshastigheten.

Under en följd av år har strävandena inom SJ liksom vid andra företag med i viss mån likartade betingelser, exempelvis rederier, varit att utöka centrallagerhållningen, dvs. lagerhållning vid endast ett förråd. Sålunda kan konstateras att för närvarande över 80 % av antalet artiklar vid central- och filialförråd lagerhålls vid endast ett förråd och endast 0,1 % av antalet artiklar lagerhålls vid samtliga 10 central- och filialförråd. Den strukturrationisering, som successivt genomförs på verkstadssidan, kommer att kunna resultera i en ännu mer utpräglad centrallagerhållning. Bland fördelarna med centrallagerhållning kan särskilt framhållas följande:

totalt sett mindre säkerhetslager och som följd härav minskad lagerhållning

lägre kvantitets- och kvalitetskontrollkostnader samt lägre hanterings- och inventeringskostnader.

Även om man inte kan bortse från vissa nackdelar, bl. a. högre transportkostnader och i vissa fall längre distributionstider, kan vinster erhållas genom en koncentrerad lagerhållning. En överflyttning av lagerhållningen till leverantören kan sägas utgöra en förutsättning för en optimering av centrallagerhållningens idé. Möjligheterna till en sådan överflyttning prövas kontinuerligt av SJ. Vinster av större betydelse kan härvidlag som regel erhållas endast då det gäller sådan materiel, som säljaren kan lagerhålla för mer än en köpare, dvs. i huvudsak standardmateriel. Vid specialtillverkningar täcker leverantören in sina lagerhållningskostnader genom högre försäljningspriser. SJ bedömer av naturliga skäl även detta moment.

I och med införandet av det nya materialredovisningssystemet erhålles de möjligheter till matematiska beräkningar av omlopps- och säkerhetslager samt prognoser, som påtalas i revisorernas berättelse. Dylika beräkningar kan för närvarande endast göras manuellt och därför endast för ett mindre antal särskilt volymvärdehöga artiklar, exempelvis hjulringar och bromsblock, för vilka dock beräkningen försvåras av sådana endast med långa mellanrum återkommande omständigheter som den för järnvägsdriften särskilt påfrestande vintern 1965/66.

För att få ett någorlunda säkert underlag för bedömning av SJ möjligheter att sänka lagervärdet har lagersimuleringar företagits på ett representativt urval av lagerfört sortiment. Dessa simuleringar har visat, att det torde vara realistiskt att med utnyttjande av de lagerstyrningsmetoder, som inrymms i det nya redovisningssystemet, räkna med en möjlig lagerreducering för påverkbara artiklar, således exempelvis ej beredskapshållning, av storleksordningen 25 mkr.

Till slut kommenteras i fortsättningen de i revisorernas berättelse upplagna varugrupperna.

Spårmateriel. I de redovisade värdena ingår färdigprodukter, såsom bl. a. räler (nya, reviderade att inläggas på sträcka med lägre trafik eller lägre anspråk, ännu ej reviderade), rälsskarvjärn, spårväxlar, spårväxelkorsningar, rälsskarvskruv, rälsskruv, rälsspik, underläggsplattor, vissa halvfabrikat för tillverkning av spårväxlar. I SJ omsättning av spårmateriel ingår ej någon egentlig motsvarighet till råmaterial i mekanisk industri. I detta sammanhang må även framhållas att SJ spårarbeten ej som den tillverkande industriens verksamhet är kontinuerlig under året utan i stället av klimatiska betingelser starkt koncentrerad till sommarhalvåret.

Beredskapslagerhållning ingår i redovisade värden för utgående förråd med ca 8 mkr. Borträknas detta värde erhålles en genomsnittlig lagringstid av 6 månader.

Sliprar och virke. I de redovisade värdena ingår betongsliprar, träsliprar (furu- respektive boksliprar, impregnerade och oimpregnerade) samt virke, varav virket endast är av storleksordningen 1,5 mkr. såväl för förrådsutgång som för utgående förråd. Beredskapslagerhållning, även sliprar, ingår i de redovisade värdena för utgående förråd med ca 4,5 mkr.

Ökad användning av brukbara träsliprar från linjeombyggnader och banupprivningar jämte den markant ökade standarden på slipersbeståndet i spår till följd av den under 1950-talets början beslutade impregneringen av alla nedlagda sliprar har medfört att utlämningen från förråd av träsliprar under de senaste åren minskat ändå mer än beräknat. Därtill kommer att SJ på grund av tidigare oro på trävarumarknaden år 1961 ingick ett treårsavtal för inköp av träsliprar åren 1962—64 med fixerade mängder och under det första året köp därutöver. SJ kom härigenom under 1962 att gå från för litet till för stort lager och kunde först 1965 genom kraftiga nedskärningar av inköpen till hälften av årsbehovet och mindre få en lagerminskning. En successiv minskning av lagren har sålunda gjorts under de senaste åren — nu senast från 1966 med 7,4 mkr. till 1967 58,3 mkr. — och lagren kommer att minskas ännu kraftigare för att under 1969 få lämplig omfattning.

Med hänsyn till erforderlig tid för torkning av slipersämnen, impregnering, i regel först året efter anskaffningen, inläggning av större delen redan före 1 augusti året därpå m. m., är en förhållandevis mycket lång lagringstid under alla omständigheter nödvändig.

Signal-, tele-, radio- och elektrisk materiel. I de redovisade värdena ingår färdigprodukter, såsom bl. a. materiel för mekaniska och elektriska signalsäkerhetsanläggningar, elektrisk installationsmateriel, kabel och glödlampor (huvudsakligen i specialutförande) samt telematerial. Under den redovisade femårsperioden har dels intagits tidigare hos förrådet ej redovisad materiel, dels har lagerhållningen ökat i samband med modernisering av växel- och signalsäkerhetsanläggningar utan att motsvarande äldre materiel kunnat rensas ut, då äldre anläggningar fortfarande finns i drift. Leveranstider på 12 månader och mer förekommer i relativt stor utsträckning. Viss beredskapslagerhållning ingår i värdena.

Bränsle, drivmedel. I de redovisade värdena ingår varugrupperna bensin, motorbrännolja, fasta och flytande bränslen. Beredskapslagerhållning ingår i värdena för utgående förråd med ca 22 mkr. Borträknas detta värde erhålles en genomsnittlig lagringstid, som är mindre än 2 månader.

Smörjoljor, smörjfett, kemisk-tekniska artiklar. I de redovisade värdena ingår varugrupperna smörjoljor, smörjfett, färger och gummivaror. Beredskapslagerhållning ingår i värdena för utgående förråd med ca 2 mkr. Borträknas detta värde erhålles en genomsnittlig lagringstid av 4 månader.

Reservdelar. I de redovisade värdena ingår reservdelar till ånglok, diesellok, elektrolok, elmotorvagnar, dieselmotorvagnar, lokomotorer, motorlok, gods- och personvagnar, truckar, dressiner och vägfordon.

Av skäl som tidigare framförts kräver säkerställandet av kontinuitet i drift och produktion att ett avsevärt antal reservdelar måste hållas i förråd även om de icke är av direkt förbrukningskaraktär. Efterfrågan på sådana reservdelar kan vara normalt ingen eller obetydlig men en bristsituation, uppträdande av ena eller andra anledningen, exempelvis på grund av en hård vinter med extra materialpåfrestningar, skulle kunna bli förenad med besvä-

rande driftavbrott, uteblivna inkomster, minskat förtroende för SJ som transportör samt stora kostnader.

Belysande för omfattningen av s. k. »sovande artiklar», dvs. artiklar som ej normalt efterfrågas men som ändå måste lagerföras i viss utsträckning, är den volymvärdegruppering av artikelsortimentet, som företogs i samband med utredningsarbetet för det nya redovisningssystemet. Härvid visade det sig att ett stort antal av de artiklar, som volymvärdegrupperingen omfattade, ej efterfrågats under det år undersökningen omspände. Lagervärdet för dessa artiklar utgjorde vid tidpunkten för undersökningen ca 26 mkr. Övervägande delen av detta värde motsvaras av artiklar som måste finnas, men otvivelaktigt inrymmer häri också vissa inkuranta artiklar. Bedömningen av vad som är inkurant i fråga om artiklar av detta slag är av naturliga skäl i många fall svår och i viss mån beroende av senaste erfarenheter och av prognoser för utvecklingen, i några fall i det senare avseendet även ifråga om inverkan på försvarsberedskap. Utrensning av sådana inkuranta artiklar pågår kontinuerligt och kommer att intensifieras bl. a. i samband med det nya materialredovisningssystemets införande. Flertalet av de »sovande artiklarna» återfinns inom gruppen »Reservdelar».

Värdet av beredskapslagerhållningen och de s. k. »sovande artiklarna» uppskattas till storleksordningen 30 mkr. Borträknas detta värde från de redovisade värdena erhålles en genomsnittlig lagringstid för det »rörliga lagret» av 7 månader.

Stål och metall. I de redovisade värdena ingår färdigprodukter i form av lok- och vagnssmide (till stor del av beredskapskaraktär), skruv, rör och rördelar, nit m. m. samt råvaror i form av stål och olika metaller. Beredskapslagring ingår i värdena för utgående förråd med ca 4 mkr. Borträknas detta värde erhålles en genomsnittlig lagringstid av 10 månader.

Sammandrag. Perioden 1962—1966 visar en genomsnittlig förrådsutgång av 220,3 mkr. och ett genomsnittligt utgående förråd av 220,5 mkr. Borträknas värdet för beredskapslagring ca 55 mkr. erhålles en genomsnittlig lagringstid av 9 månader. Stockholm den 5 februari 1968.

ERIK UPMARK

Mats Högberg

Statskontoret

Som framgår av den redogörelse, som riksdagens revisorer lämnat angående förslagsverksamheten inom statsförvaltningen, har statskontoret till revisorerna redovisat sina erfarenheter av och vissa synpunkter på denna verksamhet. I sitt uttalande har revisorerna framhållit vikten av att på olika sätt söka stimulera denna verksamhet, bl. a. genom insättande av speciella förslagskampanjer med intresset inriktat mot avgränsade problemområden, som ur rationaliseringssynpunkt är betydelsefulla. Statskontoret delar revisorernas uppfattning i denna fråga.

Enligt statsverkspropositionen år 1968, bilaga 2, har utarbetats förslag till nya regler för de statliga företagsnämndernas verksamhet. De föreslagna nya reglerna, som är ett resultat av överläggningar mellan civildepartementet och personalorganisationerna, innebär vissa förändringar för verksamhetens bedrivande. Sålunda kommer de anställda att genom företagsnämnderna få medbestämmanderätt vid beslut om ersättningar och belöningar för förslag upp till visst högsta belopp i varje särskilt fall. Endast förslag, som

enligt företagsnämnds uppfattning borde ersättas med högre belopp, skall överlämnas till en central förslagsnämnd, som föreslås bli knuten till statskontoret. De nya reglerna innebär även i övrigt vissa ändringar, som enligt statskontorets uppfattning kan förväntas skapa förutsättningar för en effektivisering av förslagsverksamheten inom statsförvaltningen.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit byrådirektör Ankers, föredragande. Stockholm den 5 februari 1968.

GÖSTA BRUNO

J. Ankers

Statens vattenfallsverk

§ 19 Förslagsverksamheten inom statsförvaltningen

Verket har vid avgivande av svar på revisorernas enkät bl. a. framhållit som sin uppfattning att det är väsentligt att tillvarata de bidrag till effektivitetsökning som kommer fram genom förslagsverksamheten samt understrukt att förslagsverksamheten har betydelse jämväl som ett medel att bibringa personalen en positiv inställning till rationaliseringssträvanden. Samma syn har i stort sett tillkännagivits av samtliga myndigheter som beretts tillfälle att yttra sig i ärendet. Verket instämmer i revisorernas uppfattning att en intensifiering av denna verksamhet är önskvärd. Revisorerna har särskilt framhållit att myndigheterna över lag — jämsides med den konventionella förslagsverksamheten — bör ägna uppmärksamhet åt de möjligheter till effektivitetshöjning som kan utvinnas genom att införa s. k. styrd förslagsverksamhet. Inom statens vattenfallsverk har denna typ av förslagsverksamhet ännu icke prövats i sin renodlade form. Däremot har i den allmänna propagandan kring förslagsverksamhet särskilt framhållits verkets önskan att mottaga förslag inom någon viss sektor — exempelvis den administrativa. Med hänsyn till de goda erfarenheter som bl. a. SJ redovisat från en förslagskampanj av detta slag är Vattenfall införstått med att undersöka förutsättningarna för att genomföra liknande kampanjer inom verket.

Vattenfall har intet att erinra emot revisorernas förslag att ålägga statskontoret att initiera åtgärder i syfte att stimulera förslagsverksamhet inom statsförvaltningen. Vidare finner verket ändamålsenligt att på statskontoret lägga ansvaret för att information om till statsverkens olika grenar inkomna förslag på lämpligt sätt bekantgöres inom statsförvaltningen i sin helhet för att möjliggöra att desamma kommer till nytta inom hela förvaltningen.

Revisorerna har i sin berättelse jämväl redovisat vissa synpunkter beträffande förslagsverksamheten som lämnats av statskontoret. Statskontoret har sålunda framfört önskemål om en förenklad administration av förslagsverksamheten inom den sektor av statsförvaltningen där statskontoret haft att pröva förslagsärenden. Vidare har framhållits önskvärdheten av enhetliga regler för beräkning av ersättningsbelopp. I anslutning härtill vill Vattenfallsverket framhålla att verket funnit det ändamålsenligt att decentralisera prövningen av huvudparten av dessa ärenden till lämpliga instanser inom verkets lokala organisation. Önskemålet om enhetliga regler för beräkning av ersättningsbelopp kan i och för sig förstås men kravet på enkel administration får vägas mot önskemålet om exakt likhet i bedömningen av dessa ärenden. Oavsett införandet av enhetliga regler inom samtliga statliga verk kan garantier icke skapas för enahanda bedömning av de inkomna förslagen, eftersom erfarenhetsmässigt ett mycket stort utrymme ändock över-

lämnas till subjektivt omdöme. Vattenfall föreslår sålunda att beslutanderätten i dessa ärenden lägges ut på de instanser inom verken som av personalen uppfattas som arbetsgivarens närmaste företrädare samt att statskontoret åläggas att centralt svara för information, riktlinjgivning etc. inom området.

Beträffande den av statskontoret ifrågasatta möjligheten att utvidga förslagsverksamheten till att omfatta även annan myndighet än »den egna» anser Vattenfall att förslagsverksamheten är ett instrument, som hör hemma i förhållandet mellan verksamheten och dess personal. Det synes verket opraktiskt att administrativt betunga denna verksamhet med en dylik utvidgning.

§ 25 Förrådshållningen inom vissa statliga verk

I § 25 behandlar revisorerna förrådshållningen inom vissa statliga verk och uttalar, att de årliga kostnaderna härför uppgår till betydande belopp, som motiverar att förrådshållningens storlek bör mera allmänt ägnas intresse.

Det område revisorerna här tagit upp till behandling är av stor betydelse. Förrådshållningen utgör en del av vad som nu mera allmänt inom företagsverksamheten brukar betecknas som materieladministrationen, vilken ofta ingår som en viktig del av företagets ekonomi. Beroende på bransch och konjunkturer bör man kunna finna vilken omfattning förrådshållningen bör ha inom ett givet företag under de omständigheter som är aktuella för att optimal ekonomi totalt för företaget skall erhållas. Det bör vara en naturlig uppgift för företagen att söka anpassa detta optimum till uppkommande förändringar i dessa omständigheter.

Så som konjunkturerna och marknadsförhållandena på senare tid utvecklats bör, såsom revisorerna även framhållit, optimum för svenska företag i allmänhet ligga vid en lägre förrådshållning än som var motiverat för ett antal år sedan. Företag, som varit medvetna härom, har också som regel strävat att dra konsekvenserna härav och sökt föra över en större del av sin anskaffning på direktleveranser. Så har bl. a. skett vid statens vattenfallsverk, vilket även torde framgå av det av revisorerna redovisade materialet. Värdet av den sammanlagda förrådshållningen vid detta verk har sålunda under den redovisade perioden minskat med ca 30 % i motsats till den ökning med 33 % som, enligt vad revisorerna angivit, gäller för gruppen undersökta företag som helhet. Om hänsyn toges till penningvärdets förändringar, motsvarar detta en ännu större minskning. Till viss del beror minskningen på minskad utbyggnadsverksamhet under perioden av produktionsanläggningarna inom verket. Även värdet av de förråd, som hör till drift, underhåll och reparation av färdiga anläggningar (som dessutom ökat i antal), har emellertid minskat under perioden, nämligen med ca 20 %, räknat oavsett penningvärdets försämring.

En ytterligare minskning av förrådshållningen torde ur totalekonomisk synpunkt för verket vara motiverad. Möjligheterna att realisera en sådan ytterligare minskning syns kräva införande av mera avancerade arbetsmetoder på det materialadministrativa området. Utredningar härom pågår sedan någon tid i en särskild projektgrupp inom verket, som även i viss mån härför anlitar utomstående expertis.

Uppmärksammandet av förrådshållningen är för ett affärsdrivande företag och sålunda även för affärsverken en naturlig del av den företagsmässiga verksamheten. Det får därför antagas, och har även av revisorerna bestyrkts, att förrådshållningens ekonomi och organisation är föremål för

särskild uppmärksamhet inom flera av de i berättelsen omnämnda statliga företagen, som ju till stor del är affärsdrivande.

Såsom revisorerna antytt torde förrådshållning förekomma även vid annan statlig verksamhet än den som representeras av i berättelsen namngivna myndigheter och företag. Det rör sig då i regel om mindre enheter än nyssnämnda, och de torde i många fall knappast själva ha sådana resurser av fackmässig art, att de genom egna insatser kan förväntas nå sådana kostnadsnedbringande resultat, som kan vara möjliga och önskvärda. Det synes därför lämpligt att härför lämpad myndighet exempelvis statskontoret ägnar förhållandena vid dessa mindre enheter särskild uppmärksamhet i syfte att hjälpa dem att nå fram till ekonomiskt motiverade lösningar på detta område.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknad generaldirektör, deltagit administrative direktören G. Sandberg. Föredragande har varit personaldirektören R. Lundborg. Stockholm den 30 januari 1968.

ERIK GRAFSTRÖM

Rudolf Lundborg

§ 20 Räkenskapsgranskningens organisation inom den statliga förvaltningen

Statskontoret

ADB-redovisningssystemet

Vad gäller det statliga redovisningssystemet konstaterar riksdagens revisorer att »de synpunkter och önskemål som sålunda framfördes av 1962 års statsrevisorer kan sägas i allt väsentligt ha tillgodosetts genom riksrevisionsverkets förevarande förslag. Årets revisorer har vid sin genomgång ej heller kunnat finna annat än att en omläggning av det statliga redovisningssystemet enligt de riktlinjer som innefattas i förslaget måste leda till betydande rationaliseringsvinster». Revisorerna påpekar emellertid att en preciserad kalkyl över besparingarna genom avsedd omläggning av redovisningssystemet bör läggas fram för riksdagen.

Statskontoret vill för sin del beträffande rationaliseringsvinsterna anföra att ämbetsverket vid planering av sina rationaliseringsprojekt hade uppmärksammat de betydande rationaliseringsmöjligheter som fanns inom det statliga redovisningsområdet och avdelade år 1963 resurser för försöksverksamhet. Denna verksamhet resulterade ett par år senare i ett ADB-system, vilket togs i drift hos rikspolisstyrelsen (RPS) och civilförsvarsstyrelsen (CFS) 1965. Ämbetsverket har fört denna utveckling vidare genom dess expertis i den arbetsgrupp som bildades hösten 1965 i riksrevisionsverket (RRV) för utveckling av ett generellt ADB-system för statsverkets ekonomiska redovisning.

Beräkning av rationaliseringsvinsterna. Varje år bokförs inom hela statsförvaltningen (affärsverken undantagna) ca 12 milj. bokföringsposter och framställs i runt tal lika många utbetalningshandlingar. Beroende på myndighetens storlek är bokföringsmetoderna rika på variation. Kolumnjournal hos mindre förvaltningar, inkomst- och utgiftsjournal samt inkomst- och utgiftsbok med hand- eller maskingenomskrift hos större myndigheter är vanligast. Bearbetning av bokföringsmaterialet i hålkorts- eller datamaskin

förekommer endast hos ett fåtal myndigheter. Bevakning av fordringar, förskott, sammanställningar och rapporter av olika slag, bokslutsarbete m. m. kräver i dag stor personalinsats. Alla dessa arbetsmoment kan automatiseras om förutsättningar därtill skapas genom en lämplig organisationsstruktur. Det intellektuella arbetet bör i huvudsak endast omfatta granskning, attestering och kontering av primärhandlingar samt utvärdering av rapporter.

Till grund för beräkning av den personalbesparing som skulle bli resultatet av omläggningen av myndigheternas kamerala verksamhet har legat praktisk erfarenhet från de ovan nämnda verken (RPS och CFS), beräkningar med utgångspunkt från totala antalet kamerala tjänster inom statsförvaltningen och hur stor del av dessa som är automatiserbara samt beräkningar med utgångspunkt från bokföringsmaterialets omfattning samt antalet myndigheter med egen bokföring.

Det finns f. n. ca 1 000 myndigheter med egen bokföring. Genom att man koncentrerar huvuddelen av de kamerala göromålen till ett 60-tal centrala kameralamyndigheter och inför modern databehandling kan personalbehovet kraftigt nedbringas. Frånsett de centrala kameralamyndigheterna torde det bara vara vid ett fåtal myndigheter, som det inte kommer att vara möjligt att göra någon personalbesparing. Ju större myndigheten är, desto flera kamerala tjänster bör kunna besparas. Som exempel kan nämnas att det redovisningssystem som utvecklats för RPS beräknas ha medfört en besparing på ca 50 tjänster.

Enligt statistiska centralbyrån uppgick antalet statsanställda exkl. de afärsdrivande verken vid slutet av 1966 till ca 160 000. Enligt statskontorets beräkningar, vilka bekräftats vid kontakt med statens avtalsverk, var ca 5 % av dessa sysselsatta med kamerala göromål, vilket försiktigt beräknat motsvarar en personalstyrka på mellan 6 000 och 8 000 personer. Man torde kunna räkna med att organisatoriska förändringar jämte avsedd automatisering kan reducera den med redovisningsarbeten sysselsatta personalen inom statsförvaltningen med ca en fjärdedel, varför rationaliseringsvinsten vid den ambitionsnivå som ovan skisserats för den statliga redovisningsverksamheten skulle bli ca 1 500 tjänster.

Kostnaderna för systemutveckling och omläggning har beräknats till 6 milj. och för utbildning till 3 milj. kr. Här ligger dock även kostnaderna för utveckling av systemet ovanför myndighetsnivån (riksbokföring, riksbokslut, finansstatistik m. m.). För denna del av systemet väntas dock vinsterna ligga mera i bättre information och säkrare beslutsunderlag än i direkt inbesparing av tjänster.

För anskaffning av datainsamlings- (stans-) maskiner (ca 100 stycken) har beräknats 3 milj. kr. Totalt kan man således räkna med ca 12 milj. kr. i engångskostnad. Avskrivningstiden har beräknats till 6 år. Driftkostnaderna har beräknats till 6 milj. kr. om året (körning i datamaskin hos SCB).

Rationaliseringsvinsten skulle således bli:

Personalminskning

1 500 personer à 20 000 kr. (inkl. osynl. kostn.) ca 30 milj./år

Avgår:

Driftkostnader	ca 6 milj./år	
Amortering av engångskostnader	ca 2 milj./år	8 milj./år
Rationaliseringsvinst		ca 22 milj./år

Det bör framhållas att den angivna rationaliseringsvinsten endast avser omorganisationen av redovisningssystemet. Omläggningen av revisionsverksamheten samt de konsekvenser som införande av programbudgetering och kostnadsredovisning kan få för resursbehovet för redovisningen har således ej berörts i detta sammanhang.

Revisionsverksamheten

Statskontoret — som tagit del av riksrevisionsverkets utlåtande i ärendet — ansluter sig till vad däri anförts under förevarande avsnitt.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit t. f. överdirektör Bruno, avdelningschef Trotzig, organisationsdirektör Forthuber samt byrådirektör Sandström, föredragande. Stockholm den 5 februari 1968.

IVAR LÖFQVIST

Stig Sandström

Riksrevisionsverket

Revisorerna anför inledningsvis bl. a. att de ansett sig oförhindrade att närmare granska det av riksrevisionsverket framlagda omorganisationsförslaget med hänsyn till att riksdagens ställningstagande i förevarande ärende har karaktären av ett principbeslut, vilket för sitt praktiska förverkligande är beroende av ytterligare överväganden och detaljstudier.

Det må framhållas att riksrevisionsverket i samband med att principerna i ämbetsverkets förslag godkändes av statsmakterna fick uppdraget att fortsätta utredningsarbetet samt att successivt, efter samråd med berörda myndigheter, lägga fram närmare förslag till omläggningar inom ifrågavarande områden (prop. 1967: 79, SU 1967: 82, rskr 1967: 194 samt kbr 25.5.1967 ang. anslag för budgetåret 1967/68 till riksrevisionsverket).

Revisorerna berör i sitt uttalande åtskilliga frågeställningar i anledning av statsmakternas förenämnda beslut. Den utan tvekan väsentligaste i förevarande sammanhang rör, såsom revisorerna uttrycker det, frågan om riksrevisionsverkets förslag om *decentralisering av räkenskapsgranskningen*. Hithörande spörsmål behandlades utförligt i såväl riksrevisionsverkets utredning som prop. 1967: 79. Av propositionen framgår att departementschefen hemställde om godkännande av riktlinjerna för organisationen av den statliga redovisnings- och revisionsverksamheten. Riksdagen biföll denna hemställan. Godkännande av riktlinjerna måste anses omfatta den principiella frågan om decentralisering av räkenskapsgranskningen. Detta framgår också av det förhållandet, att riksrevisionsverkets egen organisation enligt förslaget, som även i denna del godtogs av statsmakterna, redan fr. o. m. 1.7.1967 har inriktats mot förvaltningsrevision. Sålunda tillkom fr. o. m. nämnda tidpunkt en avdelning för sådan verksamhet. Avdelningen sysslar till övervägande del med förvaltningsrevision. Räkenskapsgranskning förutsätts ske vid vederbörande myndigheter (affärsverken, vägverket). Oaktat beslut fattats av statsmakterna så sent som 1967 beträffande revisionsverksamhetens organisation och inriktning och någon omprövning av principerna således icke torde böra ifrågakomma nu, anser riksrevisionsverket ändå att de synpunkter revisorerna anfört i denna del är av den art att de inte bör stå oemotsagda.

Beträffande den centrala frågan huruvida interna organ för revision bör inrättas i ökad omfattning vill riksrevisionsverket anföra följande.

Under det senaste årtiondet har inom områdena för redovisning och revision skett stora förändringar såväl inom enskild som statlig verksamhet. Till inte ringa del sammanhänger detta med en vidareutveckling på de organisationsteoretiska områdena men också med införandet av nya tekniska hjälpmedel och nya arbetsmetoder. Denna utveckling har varit särskilt stark under senare år och är även en internationell företeelse. Det kan konstateras att det föreligger en utpräglad trend mot decentralisering i revisionsarbetet och alltså mot ökad internrevision. Även inom svensk statsförvaltning har under senare år utvecklingen gått i denna riktning. Som revisorerna själva berört har statsmakterna sålunda i vissa fall beslutat att specialrevisioner skall ombildas till interna revisionsorgan.

Riksrevisionsverket inlägger i begreppet internrevision

1. tillsyn över den interna kontrollens utformning och effektivitet
2. kameral revision och
3. förvaltningsrevision genom vederbörande myndighets egen försorg.

Erfarenheterna från det pågående utredningsarbetet visar att samma regler inte kan gälla vid inplaceringen i den administrativa organisationen av de tre aktiviteterna inom den internrevisionella verksamheten. Sålunda synes åtgärder inom de två förstnämnda aktiviteterna — tillsyn över den interna kontrollen samt kameral revision — i allmänhet böra utföras vid central kameralmyndighet för egen och för anslutna kameralmyndigheters räkning. Förvaltningsrevision och därmed likställd verksamhet, dvs. främst en analys av ekonomin i berörd statsdrift, synes däremot i stor utsträckning böra ske inom ramen för en rationaliserad och effektiviserad ekonomifunktion vid den myndighet som utför produktionen. I vissa fall torde, utöver en sådan funktion, krävas insatser från en internrevisionell enhet, lämpligen placerad i stabsställning hos nämnda myndighet. Som framgår av det följande har en sådan organisation visat sig ändamålsenlig hos verk med en affärsmässigt inriktad verksamhet. Organisationen bör alltså i senast berörda delar vara *företagsanspassad*.

I belysning av det nu sagda är de förslag som framlagts av den s. k. programbudgetutredningen av intresse. Programbudgetutredningen har föreslagit nya metoder för kostnadsredovisning, budgetering, planering och kontroll. Syftet är att öka effektiviteten i statsverksamheten. Åt riksrevisionsverket har uppdragits att vidareutveckla de s. k. programbudgetteknikerna och medverka vid deras introduktion i statsdriften.

Ett fullföljande av programbudgetutredningens intentioner innebär att ekonomin i berörd verksamhet bl. a. skall bedömas på grundval av ekonomiska data, som kontinuerligt tillställs vederbörande verksledning inom ramen för den ordinarie ekonomifunktionen. Kontrollen blir här en väsentlig komponent i verksledningsarbetet och utförs alltså av praktiska skäl i en decentraliserad organisation.

Revisorerna uttalar bl. a. att en internrevision inte får samma självständiga ställning gentemot verksledningen som ett administrativt fristående och på extern revision inriktat centralt ämbetsverk samt att statsmakterna genom övergång till ett på intern revision baserat kontrollsystem får mindre möjlighet att tillgodose sina önskemål och intressen.

Enligt riksrevisionsverkets uppfattning är en av fördelarna med de interna revisionsorganen att verksledningarna får organ för uppföljning av sina intentioner. Att verksledningar och internrevisorer inte skulle sträva efter att tillgodose statsmakternas önskemål och intressen finns knappast anledning att förmoda. Det må i sammanhanget understrykas att riksrevi-

sionsverket givetvis alltså skall ha rätt och skyldighet att kontrollera verksamhetsledningarna på samma sätt som för närvarande. Vid den förvaltningsrevisionella verksamhet som riksrevisionsverket kommer att fullgöra i successivt ökande omfattning, allteftersom föreslagen omorganisation genomföres och den kamerala revisionen decentraliseras, blir detta fallet inom en, som riksrevisionsverket förutsätter, betydligt effektivare kontrollorganisation än den nuvarande.

Riksrevisionsverket vill även framhålla att systemet med interna revisionsorgan inte är någon oprövad organisationsform inom svensk statsförvaltning. Hos statens järnvägar, statens vattenfallsverk och postverket finns sedan flera år enheter som kan karaktäriseras som interna revisionsorgan. Sådana enheter är vidare enligt statsmakternas beslut under uppbyggnad hos statens vägverk och luftfartsverket, varjämte televerket i juni 1967 gjort framställning till Kungl. Maj:t om inrättande av ett internt revisionsorgan. Riksrevisionsverket har inte funnit några olägenheter i de av revisorerna angivna hänseendena i samband med verksamheten vid dessa arbetsenheter. Samtliga nyssnämnda myndigheter, m. u. a. luftfartsstyrelsen som inte var remissmyndighet, har i remissyttranden över riksrevisionsverkets organisationsförslag antingen tillstyrkt en med interna revisionsorgan utbyggd granskningsorganisation eller lämnat förslagen i denna del utan erinran.

En faktor som vidare tillkommit under 1960-talet är den ökade användbarheten av ADB. Det är visserligen sant, som revisorerna betonar, att denna förändring främst berör arbetsmetoder och granskningsinriktning och alltså i första hand möjliggör en rationalisering inom redovisningssystemet. Var och en som praktiskt sysslat med frågor om införandet av ADB inom olika verksamheter är emellertid medveten om att ADB-tekniken påverkar även de organisationsstrukturella lösningarna. Exempel härpå kan hämtas från områden såsom folkbokföring och skatteväsende.

Vad angår revisorernas uttalande att vissa av riksrevisionsverket åberopade skäl (s. 230) för en omläggning till intern revision inte skulle stå sig för en kritisk granskning anser riksrevisionsverket det vara en fördel att personalen vid interna revisionsorgan blir mera specialiserad och får bättre kunskap om verksamheten vid de myndigheter som skall granskas. Enligt ämbetsverkets mening har revisorerna inte heller vederlagt det berättigade i riksrevisionsverkets uppfattning i övrigt i dessa frågor.

Det må emellertid understrykas att de i revisorernas berättelse återgivna fördelarna med intern revision, som torde framgått ovan, ingalunda redovisar alla skäl för en decentraliserad organisation. Som framgått av den tidigare framställningen talar sålunda såväl allmänt organisatoriska som tekniska skäl för en sådan organisation. Än större tyngd har dessa skäl fått sedan beslut fattats om en breddad försöksverksamhet inom programbudgetområdet (jfr prop. 1968: 1, Bil. 1, s. 30).

Revisorerna uttalar vidare att en personalökning kan befaras vid den föreslagna decentraliserade organisationen. Riksrevisionsverket vill i anslutning härtill erinra om att den statliga revisionen är underbemannad och att riksrevisionsverkets förslag syftar till en förstärkning av kontrollen, såväl den förvaltningsrevisionella som den kamerala. Enligt riksrevisionsverkets uppfattning skulle någon nämnvärd skillnad i fråga om ökat personalbehov inte föreligga vid en centraliserad respektive en decentraliserad organisation. Det kan väl f. ö. ifrågasättas om någon »vinst genom stordrift» kan påräknas i ett arbete av intellektuell art.

I fråga om den förutsatta ökningen av riksrevisionsverkets egen revisors-

personal — som revisorerna uttrycker sig — med sammanlagt 28 tjänster vill ämbetsverket framhålla, att endast sju av ifrågavarande tjänster avsågs för revisionella uppgifter och övriga främst för utvecklingsarbete bl. a. inom redovisningsområdet (jfr verkets instruktion 14 §) och för uppgifter sammanhängande med en väsentligt förstärkt insats för information och utbildning över i stort sett hela statsförvaltningen. Särskilt bör emellertid i detta sammanhang beaktas att kontrollverksamheten numera avser en statsbudget som balanserar på mellan 35 och 40 miljarder kronor och där kontrollen bör förutsättas omfatta även intäktssidan.

Revisorerna framhåller att det i fortsättningen, när redovisningsenheterna blivit färre till antalet och räkenskaperna fått en enhetligt systematiserad utformning, inte borde bereda riksrevisionsverket några speciella redovisningstekniska svårigheter att granska det statliga räkenskapsmaterialet och utföra kassainventeringar m. m. Man får emellertid hålla i minnet att räkenskapernas omfång inte kommer att minska och att det under alla förhållanden är för stort för att en centraliserad revision skall vara den effektivaste granskningsformen. Även vid de anslutna myndigheterna måste vidare förskott samt värde- och säkerhetshandlingar m. m. inventeras och det torde ligga i sakens natur att detta av både systematiska och praktiska skäl lämpligen bör göras genom den myndighets försorg under vilken de kameralt sett hör hemma.

Revisorerna ifrågasätter sammanfattningsvis en översyn av förslaget om omläggning av revisionsverksamheten. Förutom att, som framgått ovan, riksdagen tagit ställning till denna fråga bara för ett drygt halvår sedan, har riksdagen så sent som i december 1967 i annat sammanhang uttalat sitt gillande av berörda delar av riksrevisionsverkets principförslag (BU 1967: 63, rskr 1967: 416). Bankoutskottet har därvid uttalat att de riktlinjer som tidigare under året antagits för den statliga redovisnings- och revisionsverksamheten enligt utskottets uppfattning i allt väsentligt är tillämpliga också för riksdagsförvaltningens del. Detta innebär enligt utskottet bl. a. att revisionsarbetet inom riksdagsförvaltningen i första hand skall vara ett allgående för interna revisionsorgan. Till uppgifterna för dessa skall höra icke blott kameral revision utan även i viss utsträckning sakrevision.

Riksrevisionsverket finner det mot bakgrund av det senast anförda och de tidigare redovisade synpunkterna i själva sakfrågan föga meningsfullt att ytterligare kommentera frågeställningen central eller decentral revision. En väsentlig frågeställning, som nära ansluter till den nu behandlade, vill riksrevisionsverket emellertid här något beröra.

Revisorerna gör gällande att från räkenskapsmaterialet kan hämtas en mängd uppslag till sakrevisionella undersökningar. Den kamerala revisionen utgör således ett viktigt komplement till sakrevisionen för att en mera allsidig bedömning av en viss myndighets medelsförvaltning skall bli möjlig. Detta talar för att den verksamhet som de båda nämnda formerna av revision representerar helst bör samordnas inom ett och samma verk.

Riksrevisionsverkets erfarenheter från tiden fr.o.m. 1.7.1961, då ämbetsverkets organisation enligt 1960 års förslag skulle underlätta ett nyttiggörande av kameralt revisionsmaterial vid sakrevisionell verksamhet, är fastmer de motsatta. Arbetsvolymen i det kamerala revisionsarbetet har sålunda kommit att starkt begränsa möjligheterna för riksrevisionsverkets tjänstemän att delta i sakrevisionella undersökningar, och detta oaktat att stickprovsgranskning enligt matematisk-statistisk metod tillämpats, där så varit möjligt med hänsyn till homogeniteten i räkenskapsmaterialet. Med de krav

som för framtiden måste ställas på förvaltningsrevisionell verksamhet inom den statliga sektorn, varvid endast granskning med förmodat mycket hög »lönsamhet» kan ifrågakomma, torde det bli nödvändigt att falla tillbaka på en annan systematik vid framtagande av granskningsprojekt.

Revisorerna föreslår att riksdagen förelägges en mera preciserad redovisning av kostnaderna för införande av automatisk databehandling med därav betingade organisatoriska förändringar inom det statliga redovisnings-systemet och för omläggningarna inom revisionsverksamheten.

Riksrevisionsverket vill understryka komplexiteten i det utredningsarbete som pågår och i dagarna avsevärt vidgas såväl innehållsmässigt som territoriellt, inom områden för redovisning och revision i statsdriften. Det försiggår på skilda nivåer i statsapparaten och omfattar sammansatta och av varandra nära beroende verksamheter. Med hänsyn härtill skulle i dagsläget föga vara att vinna på alltför ingående teoretiska beräkningar rörande effekterna av nu beslutade omläggningar. Erfarenheter får i stället i första hand hämtas från fältet allteftersom systemet förs ut i praktiskt bruk. Riksrevisionsverket kommer att hålla alla berörda parter informerade om dessa erfarenheter. Som framgått av det tidigare anförda kommer förslag till omläggningar enligt de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna att successivt framläggas för Kungl. Maj:t.

Vad särskilt angår rationaliseringseffekten prövas denna noga i samarbete med statskontoret. Personal från detta ämbetsverk medverkar f. ö. fortlöpande i utredningsarbetet inom redovisningsområdet liksom vid omläggningarna av organisationsstrukturell art på revisionssidan. Riksrevisionsverket betraktar detta som en garanti för att rationaliseringsaspekterna följs upp så långt detta är möjligt.

Revisorerna har också lagit upp vissa terminologiska frågor. De önskar sålunda en omprövning av benämningarna »central kameralmyndighet» och »förvaltningsrevision». Riksrevisionsverket vill härtill anföra att ämbetsverket i samband med pågående arbete med detaljutformning av förslagen även prövar terminologiska frågor. Givetvis kan här ifrågavarande benämningar ändras utan att detta medför några större olägenheter. Vad avser benämningen »förvaltningsrevision» anser riksrevisionsverket att denna bättre än ordet »sakrevision» markerar den företagsekonomiska inriktning av granskningen som ämbetsverket eftersträvar. Här berörda frågor synes emellertid knappast ha någon större betydelse.

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknad ordförande, ledamöterna Löfqvist, Lindencrona, Cardelius, Lundgren, Bohman, Petersson och Sundin, varjämte avdelningschefen Magnander och revisionsdirektören Heijtz närvarit och revisionsdirektören Ringström varit föredragande. Stockholm den 15 januari 1968.

LARS LINDMARK

Björn Ringström

§ 21 Utgivningen av statsliggaren

Försvarets civilförvaltning

Revisorernas förslag att statsliggarens bihang i fortsättningen utges i form av lösblad bör enligt civilförvaltningens uppfattning icke genomföras nu. I stället bör först avgöras vilka kollektivavtal och författningar som skall utges av statens avtalsverk — lämpligen i form av en handbok. Återstående författningar, som bör intas i bihanget, torde icke ändras så ofta att ett lösbladssystem blir nödvändigt. Om ett sådant system ändock skulle övervägas är den olägenhet systemet skulle medföra så stor att det icke bör komma ifråga med mindre en väsentlig lättnad i redigeringsarbetet därmed skulle vinnas.

Förslaget att decentralisera redigeringsarbetet biträdes icke. Kravet på enhetlig form och korrekta uppgifter torde vid decentralisering erfordra att av myndigheter sammanställt material granskas av riksrevisionsverket. Förslaget i denna del synes därför svårigen kunna medföra tidigare utgivning. Däremot bör tillses att den enhet inom riksrevisionsverket, som handhar utgivningen av statsliggaren, har sådana resurser att redigeringsarbetet icke försenas även på grund av personalbrist.

Revisorernas uttalanden i övrigt biträdes av civilförvaltningen.

Kungl. finansdepartementets budgetavdelning har i skrivelse 3.4.1967 till statssekreterarna (cirk U: 30) meddelat riktlinjer för utfärdande av regleringsbrev. Civilförvaltningen, som upprättar den del av statsliggaren, som avser specialutgiftsstaterna under fjärde huvudtiteln, har vid redigeringsarbetet med statsliggaren för budgetåret 1967/68 erfarit att regleringsbrev för sagda budgetår utformats på ett sätt som underlättat deras införande i statsliggaren.

Genom denna reform och om resultatet av avtalsförhandlingarna i fortsättningen föreligger samtidigt som regleringsbrev utfärdas måste det finnas förutsättningar för att utge statsliggaren tidigare än som varit fallet de senaste åren.

Enligt vad civilförvaltningen erfarit finns det inom finansdepartementet en arbetsgrupp som skall överse formerna för regleringsbrev och statsliggare. Civilförvaltningen föreslår att arbetsgruppen undersöker i vad mån nuvarande paginering — i löpande följd — av huvuddelen av statsliggaren medför fördröjning av utgivningen. Enligt civilförvaltningens erfarenhet har utgivningen av den separata liggaren avseende fjärde huvudtiteln fördröjts av den anledningen att tredje huvudtiteln icke varit färdigredigerad. Ett system med ny paginering av varje huvudtitel och — förutom sidsiffran — en romersk siffra som anger huvudtitel på varje blad skulle göra det lättare att hitta i statsliggaren. Civilförvaltningen ifrågasätter också om det är nödvändigt att binda in den separat utgivna liggaren för fjärde huvudtiteln i del 1: 1.

I ärendets handläggning har deltagit undertecknade Lundberg och byrådirektören Hanström, den sistnämnde föredragande, krigsråden Nilsson, Insulander, Engdahl och Nilsell samt tf. byråchefen Reuterswärd. Stockholm den 13 september 1967.

RAGNAR LUNDBERG

Carl Hanström

Statskontoret

Som av remisshandlingarna framgår har det under de senaste åren inte varit möjligt att efterleva Kungl. Maj:ts förordnande 21.06.1922, enligt vilket statsliggaren skulle föreligga tryckt den 1 september varje år. Utgivningstiderna har tvärtom förskjutits i så hög grad att blott en mindre del av budgetåret återstått, när statsliggaren förelegat komplett.

Det vill dock synas som om kulmen på denna utveckling i felaktig riktning skulle ha passerats i och med budgetåret 1966/67 då bl. a. den genomförda kollektivavtalsregleringen av statsjänstemännens anställningsvillkor ytterligare försenade statsliggarens bihang. Såvitt statskontoret under hand inhämtat från riksrevisionsverket är situationen för innevarande budgetår ljusare och det bistånd som erhållits från berörda departement i förening med av riksrevisionsverket vidtagna åtgärder torde ge anledning till vissa förhoppningar för framtiden.

Detta hindrar emellertid inte att det finns skäl att närmare undersöka vilka åtgärder, som ytterligare skulle kunna vidtagas för att säkerställa ett utgivande av statsliggaren inom kortast möjliga tid. I sådant syfte har statskontoret — i samband med verkställandet av vissa förberedande undersökningar inom området datastyrd sättning — uppdragit åt Grafisk Datakonsult AB att med anledning av riksdagsrevisorernas påpekanden företa en granskning av hithörande förhållanden samt föreslå lämpliga åtgärder. Det bör understrykas att utredningsresultatet, som här närsluts som bilagor A—F, i huvudsak bygger på erfarenheter från det exceptionella året 1966/67 och därför inte i dagens läge kan anses var aktuellt till alla delar.

Vad i den bifogade promemorian anförs om en eventuell övergång till sättning i bandstyrda fotosättmaskiner från uppdaterat magnetband anser statskontoret i och för sig vara beaktansvärt och ligga i linje med utvecklingen på detta område, men det torde dock av praktiska skäl få skjutas något på framtiden. Däremot anser ämbetsverket förslaget om en ytterligare sektionering av statsliggaren böra tas upp till omedelbar prövning. En uppdelning på sådant sätt att varje huvudtitel för sig och med sin egen paginering kunde lämnas till tryckeriet så snart den är redigerad skulle otvivelaktigt främja ett tidigare färdigställande av statsliggaren och öka dess användbarhet. Som i promemorian (s. 4) föreslås, skulle de separata sektionerna kunna utföras utan omslag och håslås så att de lätt kan insättas i rätt ordningsföljd i pärmar.

I anslutning härtill må nämnas, att den av riksdagens revisorer ifrågasatta decentraliseringen av redigeringsarbetet till de myndigheter som närmast är berörda av respektive anslag givetvis skulle underlättas, om statsliggaren sektioneras huvudtitelvis. För egen del anser emellertid statskontoret, att decentraliseringsfrågan bör kunna vila till dess klarhet vunnits, om riksrevisionsverket sedan förhållandena på detta område normaliserats alltjämt bör handha redigeringsarbetet.

Riksdagsrevisorerna antyder, att det torde böra övervägas huruvida inte flera tryckeriföretag med fördel skulle kunna anlitas för att förkorta den sammanlagda tiden för den tryckeritekniska framställningen av statsliggaren. Med anledning härav kan nämnas, att en sådan uppdelning på två olika tryckeriföretag inom den koncern som handhar tryckningsarbetet genomförts från och med innevarande budgetår. Därest en ytterligare uppdelning på flera tryckerienheter skulle visa sig påkallad, är statskontoret berett att medverka därtill.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschef Nord samt organisationsdirektörerna Johansson och von Willebrand, den senare föredragande. Stockholm den 7 september 1967.

GÖSTA BRUNO

B. M von Willebrand

Bilaga A

Preliminär förstudie av möjligheterna att förkorta framställningstiden för statsliggaren

Efter att ha studerat Riksdagens revisorers särskilda berättelse om utgivningen av statsliggaren, avgiven den 13 april 1967, och av produktions-tiderna för de olika delarna av statsliggaren 66/67 kan följande synpunkter lämnas på möjligheterna att förkorta framställningstiden för statsliggaren.

1. *Existerande produktionsmetod*

1.1 Redigering

Redigeringen är baserad på regleringsbrev, ämbetsskrivelser etc. från de olika departementen. Redigeringen, som utföres av riksrevisionsverket, tillgår så, att efter studium av regleringsbreven, ämbetsskrivelserna etc. och en jämförelse med statsliggaren för föregående budgetår en bedömning sker av vilken text som skall utgå och vilken som skall tillkomma. Redigeringsarbetet ger upphov till vad som skulle kunna kallas spaltmanus och som utgörs av den tryckta texten från föregående budgetårs statsliggare med strykningar och med maskinskrivna tillägg. Karakteristiskt för redigeringsarbetet är dels, att redigeringsunderlag som berör en viss huvudtitel inkommer till riksrevisionsverket vid olika tidpunkter och att i många fall det sista underlaget för en huvudtitel dessutom kommer sent samt dels att en betydande del av redigeringsarbetet åtgår för studium och bedömning av vilka delar av underlaget som skall medtagas i den nya statsliggaren resp. vilken text från föregående års liggare som skall utgå. Det hade varit önskvärt att mäta den nuvarande redigeringskapaciteten, t. ex. som antalet redigerade sidor per dag, men detta låter sig knappast göra av ovannämnda skäl.

1.2 Sättning av tillkommande maskinrader, och uppdatering av föregående års liggare

Från spaltmanus produceras på sätteriet erforderliga nya maskinrader, uppdateras satsen till föregående års statsliggare partiellt och åstadkommes 1:a korrektur som returneras till riksrevisionsverket. Vid denna uppdatering förändras i allmänhet antalet sidor för ett visst avsnitt, en huvudtitel, mer eller mindre och då produktionen ej kan ske i sidföljd kommer 1:a korrekturet ej att vara försett med definitiva pagina, vilket omöjliggör partiellt färdigställande (tryckning och falsning) av sådana ark till vilka redigeringsunderlag kan ha erhållits vid en tidigare tidpunkt. Detta framgår av bil. 1 och 2 som uppftar produktionstiderna från manus till tryckgod-

kännande för del I: 1 och I: 3 av liggaren 66/67 i kronologisk ordning. Av bil. 1 ser man sålunda t. ex. att huvudtitlar VII och VI till vilka manus lämnats *först* till sätteriet, 22.07 resp. 02.08, och som även först förelegat i 1:a korrektur, 30.8, erhållit tryckgodkännande *sist* därför att dessa båda titlar är de sista i del I: 1 och sålunda inte kan pagineras förrän pagina till den föregående huvudtiteln är kända, i detta fall den 05.01 för huvudtitel V till vilken manus lämnats *sist*, den 11.11. På samma sätt har tryckgodkännandet för huvudtitel X i del I: 3 fördröjts ehuru ej lika länge i avvaktan på uppgift om pagina för huvudtitel IX.

En uppfattning om produktiviteten vid framställning av 1:a korrektur i sätteriet kan erhållas ur bil. 1 och 2 genom division av antal producerade sidor i 1:a korrektur med tidåtgången härför. Så har skett i bil. 3 och 4 för del I: 1 resp. I: 3. Produktiviteten är som synes för del I: 1

ca $2,3 \begin{matrix} + 2,7 \\ - 1,4 \end{matrix}$ och för del I: 3

ca $2,1 \begin{matrix} + 1,7 \\ - 1,2 \end{matrix}$ sidor/dag. Variationerna i produktiviteterna är som synes stora. Till en ej ringa del beror variationerna troligen på olika omfattningar av ändringarna i de olika avsnitten.

1.3 Granskning och komplettering av 1:a korrektur

Produktiviteten vid granskningen och kompletteringen av 1:a korrekturen uttryckt i antal granskade sidor/dag för del I: 1 och I: 3 har för de olika avsnitten beräknats i bil. 3 och 4. De är

$1,1 \begin{matrix} + 1,3 \\ - 0,5 \end{matrix}$ resp. $0,8 \begin{matrix} + 1,1 \\ - 0,6 \end{matrix}$ sidor/dag. Som tidsunderlag för produktivetsberäkningen har då använts tiden från leverans av 1:a korrektur från sätteriet till returneringen av granskade och kompletterade 1:a korrektur till sätteriet. Granskningsproduktiviteten är endast ca hälften av sättnings- och uppdateringsproduktiviteten. Vid sidan av den underkapacitet för detta arbete som kan föreligga har denna låga kapacitet två huvudorsaker.

Den ena är att åtskilligt redigeringsarbete återstår, därför att komplett redigeringsunderlag ej förelåg då manus levererades till sätteriet, vilket kräver produktion av ytterligare manus för dittills ej uppdaterade avsnitt av en viss huvudtitel. För att den efterföljande *andra* uppdateringen av den redan en gång på ofullständigt underlag partiellt uppdaterade men *ombrutna* satsen skall medföra minsta möjliga förändringar i sidantal och ombrytning måste speciell hänsyn tas vid uppgörandet av kompletteringsmanus. Av uppgifterna om sidantalen i 1:a och 2:a korrekturen till de olika huvudtitlarna i bil. 1 och 2 framgår, att det i samtliga fall lyckats att vid kompletteringen av 1:a korrekturen bibehålla sidantalen oförändrade.

Den andra orsaken till att det tar så pass lång tid att returnera granskade och kompletterade 1:a korrektur till sätteriet är att i detta arbete även ingår att åsätta sidorna definitiva pagina, vilket kan medföra, att 1:a korrekturen även om de är i stort sett kompletta och klara att godkänna för tryck i vissa fall helt enkelt måste bli liggande i avvaktan på uppgift om pagina till föregående huvudtitlar. Det mest typiska exemplet härpå är som förut nämnts 1:a korrekturen till huvudtitlar VI och VII. Själva korrekturläsningen av 1:a korrekturen, dvs. granskningen av att sätteriet följt manusanvisningarna, kräver förhållandevis liten tid enligt uppgift från riksrevisionsverket.

1.4 Kompletterande sättning av maskinrader och slutlig uppdatering

Produktiviteten i sätteriet har beräknats i bil. 3 och 4. Den är

$$5,5 \begin{matrix} + 3,4 \\ - 1,4 \end{matrix} \text{ resp. } 2,1 \begin{matrix} + 4,5 \\ - 1,5 \end{matrix} \text{ sidor/dag för delar I: 1 och I: 3.}$$

Liksom vid den första sättningen och uppdateringen torde produktivite-
ten i huvudsak bero på omfattningen av kompletteringarna.

1.5 Granskning av 2:a korrektur

Denna går relativt snabbt, som framgår av bil. 1—4 och tryckgodkännan-
de har i samtliga fall kunnat lämnas så att arbetet med formatpåläggning
kunnat igångsättas högst 6 dagar efter det att 2:a korrektur erhållits från
sätteriet.

1.6 Registerproduktionen

Manus till registren till delar I: 1 och I: 3 har i båda fallen levererats till
sätteriet någon vecka efter det att sista 2:a korrekturet levererats från sät-
teriet och produktionen av satsen till registren har tagit 13 resp. 6 dagar.
Tidpunkt för tryckgodkännande av registret till del I: 3 blev 10 dagar efter
tryckgodkännandet av sista 2:a korrekturet.

1.7 Formatpåläggning, intagning, tryckning, falsning, upptagning, häftning och bindning

Detaljerna i dessa processer är ej kända. Total produktionstid för del
I: 1 från datum för 1:a tryckgodkännande den 04.01 till leverans av 1 360
exemplar den 07.03 är ca 2 månader. Del I: 1 innehåller 460 sidor. Produk-
tiviteten är sålunda

$$\frac{460 \cdot 1\,360}{60} = 10\,400 \text{ sidor/dag.}$$

Motsvarande uppgifter för del I: 3 är: 1:a tryckgodkännande den 27.12.
Leverans av 1 395 ex. den 01.02, 248 sidor. Produktionstid ca 1 månad, vil-
ket ger produktiviteten

$$\frac{248 \cdot 1\,395}{30} = 11\,500 \text{ sidor/dag.}$$

2. Möjliga förbättringar

Det kan till en början konstateras, att en ytterligare uppdelning av stats-
liggaren på flera delar, individuellt paginerade, med i övrigt oförändrade
produktionsmetoder skulle möjliggöra en snabbare framställning av de först
redigerade huvudtitlarna. Sålunda skulle VI och VII huvudtitlarna kunna
ha levererats redan i mitten på oktober 1966 dvs. ca 5 månader tidigare än
del I: 1 var färdig. Som en följd härav skulle troligen även leveransen av
huvudtitlar I—III och V ha kunnat ske tidigare eftersom ett mindre antal
sidor skulle ha återstått att trycka och binda. Även huvudtitlarna i nuva-
rande del I: 3 skulle, separat producerade, ha kunnat levereras tidigare än
den kompletta del I: 3, ehuru tidsvinster i detta fall inte blivit lika stora.

Uppdelning av liggaren på flera delar har redan tidigare företagits just
i avsikt att förkorta framställningstiden och det synes därför välmotiverat
att såsom en av åtgärderna i avsikt att tidigarelägga expedieringen av stats-
liggaren överväga en ytterligare sektionering. De separata sektionerna kan
utföras utan omslag och håslås så att de lätt kan insättas i rätt ordnings-
följd i pärmar vartefter de levereras. Det skall i detta sammanhang fram-

hållas att en förbättring av enbart sättningstekniken, t. ex. en övergång till uppdatering med ADB-teknik och fotosättning inte onödiggör en ytterligare uppdelning av liggaren då det är enbart trycknings- och bindningstekniska förhållanden som orsakar att ett visst snabbt producerat satsavsnitt av en statsliggare som innehåller flera avsnitt blir fördröjt i tryckning och bindning.

En ytterligare sektionering av liggaren är emellertid inte enbart en tillräcklig åtgärd. Den trängsta sektorn tycks vara redigeringen och en vidgning av denna sektor förefaller därför nödvändig att dessutom företa om mera betydande tidsvinster skall erhållas. Den radikalaste metoden att förkorta redigerings tiden syns vara att, såsom riksdagens revisorer omnämner, decentralisera redigeringsarbetet förslagsvis så att huvudtitlarna redigeras av resp. departement såsom är fallet med IV:e huvudtiteln. En sådan decentralisering förefaller så mycket mer motiverad som experter inom resp. departement rimligen lättare och snabbare torde kunna bedöma vilka hänvisningar till författningar, kungl. brev, propositioner etc. som skall förekomma vid varje anslag som faller under departementets huvudtitel i statsliggaren. Klara anvisningar från departementets sida till riksräkenskapsverket skulle säkert, som riksdagens revisorer framhåller, underlätta redigeringsarbetet för riksrevisionsverket, men den förstärkning av redigeringsresurserna som en till resp. departement decentraliserad redigering utgör förefaller ändå vara nödvändig. Med en sådan decentraliserad redigering kombinerad med en på huvudtitel sektionerad tryckning och bindning synes även en klarare ansvarsfördelning möjlig då varje departement skulle ansvara för sin huvudtitel i statsliggaren, såväl tidsmässigt som i avseende på fullständighet och korrekthet. (Från I:a och XIII:e huvudtitlarna samt från affärsverken liksom även från bihanget bortses i detta sammanhang. Dessa avsnitt av statsliggaren har hittills inte utgjort några problem och syns även i fortsättningen lämpligen böra redigeras av riksrevisionsverket.)

Decentraliserad redigering ävensom tryckning och bindning av flera separata delar är givetvis möjliga utan förändring av den tekniska framställningsmetoden, dvs. med ett bibehållande av blysats och tryckning i högtryck.

Liksom i fråga om telefonkatalogen kan emellertid en övergång ske till redigering före den egentliga satsframställningen och sättning i bandstyrd(a) fotosättmaskin(er) från uppdaterat magnetband. Ett preliminärt studium av liggarens typografiska utförande visar att det torde vara möjligt att för huvudparten av de tvåspaltiga sidorna åstadkomma program för sättning och ombrytning av dessa sidor som dominerar statsliggaren. Med vissa förenklingar av typografin är det inte osannolikt att sättningen kan ske i en snabb maskin med begränsat antal automatiskt tillgängliga tecken. Tabeller på full sidbredd och liknande kan emellertid komplicera programmering och sättning så mycket att det troligen vore bättre att producera dessa separat och manuellt. Plats för dem skulle emellertid reserveras vid snabbsättningen liksom tänkt är för annonserna i telefonkatalogen. I jämförelse med telefonkatalogen är emellertid såväl det manuella uppdateringsarbetet (stansning av hålremsa) som ombrytningen klart mera komplicerade. En mera ingående studie av detaljer i statsliggarens sättning är därför nödvändig för en säkrare bedömning av de tekniska möjligheterna att övergå till datastyrd fotosättning. Kostnadsberäkningar måste också utföras för att lönsamheten av ett sådant system skall kunna bedömas.

Om datastyrd fotosättning av statsliggaren visar sig tekniskt möjlig och

ekonomiskt fördelaktig blir den också troligen snabbare än den nuvarande metoden då praktiskt taget allt konventionellt sättnings- och ombrytningsarbete bortfaller.

En konsekvens av en övergång till fotosättning är att tryckning troligen bör ske i perfektoroffsetpressar, som per varv trycker ett komplett 16-sidigt ark. Produktiviteten i sådana pressar, intagningstiden inräknad vid aktuella upplagor, ca 2 000 ex, är minst 50 % större än i konventionella 32-sidiga snällpressar. Billiga offsetplåtar kan dessutom användas vid dessa upplagor och det använda papperet medger falsning utan risk för smetning i falsapparater som är tandemkopplade till pressarna. Med sådana utrustningar kan man räkna med betydligt förkortade tider från (automatiskt) ombruten filmsats till leveransklar upplaga. Ett sådant tryckningsförfarande kombinerat med decentraliserad redigering och i huvudtitlar sektionerade separata delar av statsliggaren skulle troligen medföra att det ursprungliga kravet av den 21 juni 1922 att statsliggaren skall föreligga tryckt den 1 september varje år kunde uppfyllas.

3. Förslag till åtgärder

3.1 Som en första åtgärd rekommenderas därför att redigeringsarbetet decentraliseras (utom beträffande huvudtitlar I och XIII, affärsverksavsnitten av statsliggaren och bihanget) till resp. departement och att varje huvudtitelavsnitt av liggaren produceras separat eventuellt hos flera entreprenörer som väljes i samråd med statskontorets tryckeriexpedition, men med bibehållande av de konventionella tekniska framställningsmetoderna. Dessa åtgärder bör resultera i så betydande tidsvinster, att de överskuggar eventuella nackdelar med den ytterligare uppdelningen av liggaren på flera separata delar.

Riksräkenskapsverkets redigeringsresurser kan härigenom successivt koncentreras till redigeringen av bihanget vars produktionstid därigenom kanske kan förkortas ytterligare och till huvudtitlar I och III samt till affärsverksavsnitten.

3.2 Som en andra åtgärd rekommenderas att en mera ingående studie företas av möjligheterna att övergå från den konventionella sättnings- och tryckningstekniken till datastyrd fotosättning och tryckning i litografiska offsetpressar. Stockholm den 10 augusti 1967.

Statstliggaren 66/67. Del I: 1. Produktionstider från manus till tryckgodkännande

Tit.	Manus till sättning			1:a korr från sätteriet			1:a korr till sätteriet	2:a korr från sätteriet			Tryckgodk.
	Pag. 65/66	Ant. s. 65/66	Dat.	Prov. pag. 66/67	Ant. s. 66/67	Dat.		Def. pag. 66/67	Ant. s. 66/67	Dat.	
VII	437—474	38	22.07	437—471	35	30.08	}11.01	409—443	35	}24.01	27.01
VI	385—436	52	02.08	385—430	46	30.08		363—408	46		22.12
IV	67—221	155	09.08	67—221	155	10.09	}14.11	73—227	155	}21.12	11.01
I	1—2	2	—	1—2	2	}20.10		}21.12	1—72		
II	3—4	2	}23.09	3—4	2		}29.09			}20.10	}21.12
	5—34	30		}29.09	5—60	56		}20.10	}21.12		
	35—54	20	}29.09		61—72	12	}20.10			}21.12	72
III	55—66	12		}29.09	223—254	32		}08.11	}05.01		
V	223—255	33	}29.09		255—310	56	}08.11			}05.01	229—362
	256—317	62		}29.09	311—356	46		}05.12	}05.01		
	318—384	67	}29.09		445—458	14	}14,02			}05.01	229—362
Reg.	475—489	15		01.02	445—458	14		14,02	—		

Leverans av 1 360 ex. 07.03. 1967

Statstliggaren del I: 1. Produktiviteter

Titel etc.	Pag.	S.	Sätteriet Manus→ 1:a korr		Redaktion Kontroll och kom- plettering av 1:a korr		Sätteriet 1:a korr→ 2:a korr		Redaktion 2:a korr→ Tryckgodk.	
			Dag	S./dag	Dag	S./dag	Dag	S./dag	Dag	S./dag
I, II, III	1—72	72	24	3,0	60	1,2	14	5,1	6	12
IV	73—227	155	31	5,0	64	2,4	}38	}4,1	}12	}13
	229—260	32	26	1,2	57	0,6				
V	261—316	56	17	3,3	51	1,1	}15	}8,9	}6	}22
	317—362	46	24	1,9	30	1,5				
VI	363—408	46	28	1,6	}131	}0,6	}13	}6,2	}3	}27
VII	409—443	35	38	0,9						
Reg.	445—458	14	13	1,1	—	—	—	—	—	—
Summa		456	201	2,3	393	1,1	80	5,5	27	16,4

Statsliggaren 66/67. Del I: 3. Produktionstider från manus till tryckgodkännande

Bilaga C

Tit.	Manus till sättning			1:a korr från sätteriet			1:a korr till sätteriet	2:a korr från sätteriet			Tryckgodk.
	Pag. 65/66	Ant. s. 65/66	Dat.	Prov. pag. 66/67	Ant. s. 66/67	Dat.		Bef. pag. 66/67	Ant. s. 66/67	Dat.	
X	101—131	31	29.07	101—128	28	01.09	14.11	93—120	20	02.12	27.12
IX	1—2	2	12.08	1—92	92	20.09	07.11	1—92	92	21.11	27.12
	3—31	29									
XI	32—65	34	18.08	133—205	73	21.09	02.12	121—193	73	29.12	03.01
	66—100	35									
	133—167	35									
XII	168—193	26	05.09	223—237	15	27.09	02.12	195—209	15	29.12	03.01
	205—221	17									
XIII	223—236	14	15.09	239—265	27	04.10	02.12	211—237	27	29.12	03.01
AV	237	1	19.09	239—247	9	11.01	—	—	—	—	13.01
Reg	239—266	26	05.01								
	267—275	9									

Leverans av 1 395 ex 01.02. 1967

Statsliggaren del I: 3. Produktiviteter

Bilaga E

Titel etc.	Pag.	S.	Sätteriet Manus → 1:a korr		Redaktionen Kontroll och kom- plettering av 1:a korr		Sätteriet 1:a korr → 2:a korr		Redaktionen 2:a korr → Tryckgodk.	
			Dag	S./dag	Dag	S./dag	Dag	S./dag	Dag	S./dag
IX	1— 92	92	35	2,6	47	1,9	14	6,6	6	15,4
X	93—120	28	31	0,9	44	0,6	18	1,5	25	1,1
XI	121—193	73	19	3,8	71	1,0	27	2,7	4	18,2
XII, XIII	195—209	15	12	1,3	65	0,2	27	0,6	4	3,8
AV	211—237	27	15	1,8	58	0,5	27	1,0	4	6,8
Reg.	239—247	9	6	1,5	—	—	—	—	—	—
Summa		244	118	2,06	285	0,82	113	2,1	43	5,4

Statsliggaren 65/66 och 66/67. Del I: 1

Titel	65/66		66/67		66/67—65/66		
	Pag.	S.	Pag.	S.			
	1— 2	2	1— 2	2			
I	3— 4	2	3— 4	2			
II	5— 54	50	5— 60	56	+	6	
III.....	55— 66	12	61— 72	12			
IV	67—221	155	73—227	155			
Blank	222	1	228	1			
V	223—384	162	229—362	134	-	28	
VI.....	385—436	52	363—408	46	-	6	
VII	437—474	38	409—443	35	-	3	
Blank	—	—	444	1	+	1	
Reg.	475—489	15	445—458	14	-	1	
Blank	490—492	3	459—460	2	-	1	
		492		460		- 32	
			Pag.	Ark	S./Ark	S.	
			1— 64	1— 2	32	64	
			65— 72	3	8	8	
			73—168	4— 6	32	96	
			169—170; 195—196	7	4	4	
			171—174; 191—194	7*	8	8	
			175—182; 183—190	7**	16	16	
			197—420	8—14	32	224	
			421—428	15	8	8	
			429—460	16	32	32	

Del I: 3

Titel	65/66		66/67		66/67—65/66		
	Pag.	S.	Pag.	S.			
	1— 2	2	1— 2	2			
IX.....	3—100	98	3— 92	90	-	8	
X	101—131	31	93—120	28	-	3	
Blank	132	1	—	—	-	1	
XI.....	133—193	61					
	194—204	11 utgår					
	205—221	17 89	121—193	73	-	16	
Blank	222	1	194	1			
XII	223—236	14	195—208	14			
XIII	237	1	209	1			
Blank	238	1	210	1			
Av	239—266	28	211—237	27	-	1	
Blank	—	—	231	1	+	1	
Reg.	267—275	9	239—247	9			
Blank	276	1	248	1			
		276		248		- 28	
			Pag.	Ark	S./Ark	S.	
			1—192	1—6	32	192	
			193—196; 213—216	7	8	8	
			197—212	7*	16	16	
			217—248	8	32	32	

Riksrevisionsverket

Revisorerna uttalar, att åtgärder i syfte att tidigarelägga utgivningen av statsliggaren snarast måste vidtagas. Riksrevisionsverket som i likhet med revisorerna anser en sådan tidigareläggning angelägen vill framhålla, att före nu pågående statsliggararbete gjorts vissa anstalter för påskyndande av utgivningen av statsliggaren för budgetåret 1967/68. Åtgärderna, som kommit till stånd efter samråd mellan finansdepartementet, övriga statsdepartement och riksrevisionsverket, har främst gällt regleringsbrevens utformning. För i nu gällande regleringsbrev meddelade föreskrifter har sålunda till skillnad från tidigare i allmänhet utsatts begränsad giltighetstid. Härigenom undslipper riksrevisionsverket framdeles de undersökningar angående fortsatt eller upphörd giltighet för bestämmelser i regleringsbrev, som förut måste utföras. Vidare har regleringsbreven uppgjorts i huvudsaklig överensstämmelse med en inom finansdepartementet utarbetad förbild, varigenom större enhetlighet i utformningen uppnåtts. Härjämte har eftersträvt en så fullständig redovisning som möjligt i regleringsbreven av bestämmelserna för berörda anslag. I samband med färdigställandet av regleringsbreven för budgetåret 1967/68 har vidare föreskrifterna i de olika avsnitten av statsliggaren för budgetåret 1966/67 genomgått i statsdepartementen. Resultatet av detta arbete har redovisats för riksrevisionsverket, varigenom ämbetsverket i betydande utsträckning erhållit uppgifter om huruvida bestämmelserna upphört att gälla, ändrats eller konstaterats skola tillämpas oförändrade.

Vad som sålunda åtgjorts har provisorisk karaktär. Då emellertid en definitiv lösning av de problem, som är förenade med utgivningen av statsliggaren, framstår såsom mycket angelägen, har för detta ändamål bildats en arbetsgrupp, bestående av befattningshavare i finans- och ecklesiastikdepartementen samt riksrevisionsverket. Gruppen, som avser att utarbeta förslag till en genomgripande omläggning av utformningen och utgivningen av statsliggaren, får i samband härmed anledning att undersöka lämpligheten av sådana åtgärder, som revisorerna ansett böra övervägas. Av de ifrågasatta åtgärderna synes dock en decentralisering av redigeringsarbetet till de myndigheter, som närmast är berörda av respektive anslag, inte komma att passa in i den helhetslösning vartill gruppen siktar. Resultatet av gruppens arbete beräknas kunna framläggas under hösten 1967. I det angivna läget har riksrevisionsverket ansett, att ytterligare åtgärder från ämbetsverkets sida i anledning av Kungl. Maj:ts beslut den 14 december 1962 angående uppdrag rörande översyn av utformningen och utgivningen av statsliggaren tills vidare bör anstå. Därest gruppens kommande förslag leder till åtgärder, som åvägabringar en tillfredsställande ordning i fråga om förhållandena beträffande statsliggaren, torde riksrevisionsverket komma att få anmäla, att den anbefallda översynen inte längre erfordras, emedan det ändamål, för vilket denna avsetts, blivit tillgodosett genom resultatet av den nämnda arbetsgruppens verksamhet.

Vad särskilt angår formen för utgivningen av statsliggarens bihang, må anföras, att till härmed sammanhängande förhållanden hör frågan om utgivning av en handbok innehållande förordningar och avtal om anställningsvillkor för statstjänstemän. Det torde få antagas, att i en sådan handbok, som inom ett eller annat år kan komma att utges av statens avtalsverk, skulle komma att ingå bl. a. större delen av innehållet i det nuvarande bihanget. Då ändrade förutsättningar för utgivningen av huvuddelen av

författningsmaterialet i bihanget således kan komma att inträda inom en kanske tämligen näraliggande framtid, anser riksrevisionsverket, att någon omvandling av formen för bihangsutgivningen inte nu bör genomföras.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit revisionsdirektören Bäckman, varjämte byrådirektören Marcusson varit föredragande. Stockholm den 12 september 1967.

LARS LINDMARK

Tord Marcusson

§ 22 Kostnaderna för ämbetslokaler i de centrala delarna av Stockholm

Riksrevisionsverket

Resultatet av revisorernas utredning visar, att kostnaderna för ombyggnad av fastigheter — av de anförda exemplen att döma — kan överstiga kostnaderna vid nybyggnad per kvm rumsyta. Några generella slutsatser dras inte av de anförda exemplen men revisorerna anser dock att det skulle vara av värde om inom byggnadsstyrelsen fördd statistik över kostnadsutvecklingen vad gäller nybyggnadsområdet i jämförande syfte kunde utsträckas till att omfatta kostnaderna för förvärv och ombyggnad av äldre fastigheter.

Även om vid ombyggnad icke förutsebara svårigheter med kostnadsökande effekt ofta kan uppstå under arbetets gång, varigenom en statistik av här avsett slag icke blir generell tillförlitlig, biträder riksrevisionsverket revisorernas uppfattning, att en systematisk uppföljning i lämplig omfattning av ombyggnadskostnaderna i vissa fall kan lämna värdefulla indikationer för ställningstagandet till alternativen nybyggnad eller ombyggnad.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit t. f. avdelningschefen Nissback, varjämte byrådirektören Eriksson varit föredragande. Stockholm den 19 januari 1968.

LARS LINDMARK

Sven Eriksson

Byggnadsstyrelsen

I styrelsens publikation »Huvudstad» från 1964 redovisar styrelsen principerna för den framtida etableringen av den statliga förvaltningen i Stockholm. En av dessa principer innebär en utveckling av de tre redan befintliga huvudområdena i innerstaden nämligen Gamla Stan — Riddarholmen — Nedre Norrmalm, Kungsholmen samt Övre Östermalm — Ladugårdsgärdet. Inom det första mest centralt belägna området avses kanslihuset ligga kvar med i övrigt regeringsnära verksamheter placerade där. Som en vidareutveckling av »Huvudstad» pågår inom styrelsen utarbetande av en utbyggnadsplan för södra klarakvarteren.

Lokalbehovet för Kungl. Maj:ts kansli har under de senaste åren ökat vilket bl. a. tidigare lett till en överflyttning av handelsdepartementet till kv. Rosenbad och en viss lokalspridning för andra departement. De bägge fas-

tighetsförvärven kv. Vinstocken och Neptunus större får ses mot bakgrunden av nu nämnda förhållanden.

Förvärvet av kv. Vinstocken innebar dels ett omedelbart lokaltillskott i anslutning till utrikesdepartementets lokaler i kv. Lejonet dels en tomtreserv för framtida utbyggnad av södra klarakvarteren. Det snabba lokaltillskottet så nära intill andra statliga byggnader måste betraktas som synnerligen värdefullt ehuru värdet kan vara svårt att mäta ekonomiskt. Erfarenheten visar emellertid att långa avstånd mellan en verksamhets avdelningar kräver extra personal. Genom förvärv och ombyggnad av kv. Vinstocken erhöles snabbt ett nödvändigt tillskott av lokaler för Kungl. Maj:ts kansli. Genom förvärvet avsågs också att ge riksdagen ett lokaltillskott genom att riksdagsbiblioteket kunde beredas plats. Någon överflyttning av biblioteket har emellertid av flera skäl inte blivit av. Kv. Vinstocken är också värdefullt som en reserv för framtida nybyggnad i direkt anslutning till förvaltningsområdet i södra klarakvarteren. En nybyggnad inom kvarteret skulle uppskattningsvis fördubbla kvarterets kontorsrumskapitet. Kvarteren västerut, som successivt förvärvas, kommer att nybebyggas under den närmaste 10-årsperioden.

Försäljningsbeloppets storlek får ses mot bakgrunden av fastighetens attraktionsvärde dels genom dess mycket centrala läge i staden, dels genom fastighetens stora lägenhetsyta. Vid förvärvstillfället bedömdes att ingen annan fastighet inom Stockholms stad kunde lämna en köpare nära 10 000 m² lägenhetsyta.

Förvärvet av kv. Neptunus större har till följd att statsdepartementens lokalbehov, kvarterets omedelbara grannskap till dessa och det tidiga tillträdet till fastigheten gett välbehövliga och ändamålsenliga lokaler för utbildningsdepartementet, vars utflyttning från det egentliga kanslihuset ger lokaltillskott där för andra departement. De nya funktionella kraven har emellertid nödvändiggjort en mer genomgripande ombyggnad.

Styrelsen finner således med hänsyn dels till föreliggande lokalbehov, dels till det centrala läget och beträffande kv. Vinstocken även tillförsäkrandet av en tomtreserv att de bägge förvärven är värdefulla.

Det på grundval av uppgifterna i tabell B gjorda konstaterandet att — sedan förvärv av tomtmark och fastigheter genomförts och kostnaderna därför lämnats åsido — en ombyggnad av de äldre fastigheterna skulle bli mindre kostnadskrävande än en nybyggnad på samma plats, även om rivningskostnaderna i det sistnämnda alternativet ej medräknats, skall självfallet kompletteras med en beräkning av värdet av de delar av stomme, ledningssystem, ytskikt m.m., som bibehålles och som ingår i totalkostnad för nybyggnad. Inräknas dessa värden för ombyggnadsfastigheterna vid bedömningen av kostnaden per arbetsrum resp. kostnaden per m² rumsyta erhålles härvid högre enhetsvärden än för nybyggnad.

De i tabell C redovisade kostnaderna bör vad gäller kv. Vinstocken kompletteras i följande avseende. Kontorslokalerna i våning 1 tr. och uppåt bör enligt styrelsens mening inte belastas med förvärvskostnader för bankhall, valv och andra utrymmen som inte direkt kan användas som kontorslokaler. Utredning om dessas användning pågår. Kostnaderna för dessa lokaler bör belasta de verksamheter som utnyttjar dem och i övrigt betraktas som en investering som tillförsäkrar kronan möjlighet att i framtiden genom nybyggnad inom kvarteret helt utnyttja byggnadsrätten. Med hänsyn härtill torde en mer rättvisande jämförelse erhållas om de kostnader som kan hänföras till kontorsvåningarna sättes i relation till antalet rum, 220 st. Av

köpeskillingen hänför sig 17,1 mkr $\left(\frac{7\,000}{10\,650} \times 26,0 \text{ mkr} = 17,1 \text{ mkr} \right)$ till kontorsvåningarna. Ombyggnadskostnaderna för kontorsvåningarna utgör 6,5 mkr. Kostnaden per rum blir då 107 270 kr. och per kvadratmeter rumsyta 3 371 kr.

Analysering och systematisering av kostnader för olika statliga byggnadsföretag genom efterkalkyl pågår för närvarande inom styrelsen och kommer att omfatta även ombyggnad av äldre fastigheter. Härigenom erhålles successivt säkrare underlag för bedömningar vid inköp och ombyggnad av äldre fastigheter. Kostnadsanalyser av detta slag bör enligt styrelsens mening baseras på årskostnader vilka i de nu aktuella fallen emellertid torde ge ungefärligen samma relation mellan de jämförda fastigheterna som redovisade investeringskostnader.

Byggnadsstyrelsen vidhåller sin i andra sammanhang redovisade uppfattning att det mest ekonomiska och rationella sättet att anskaffa lokaler för statsförvaltningen är genom nybyggnad. Tillväxten av statsförvaltningen, den knappa tid som i allmänhet står till förfogande för att anpassa lokal-tillgången till förändringar genom omorganisationer m. m. och förskjutningar i tidsplaner för kronans nybyggnader har emellertid gjort det nödvändigt att i stor omfattning lösa lokalfrågorna på annat sätt, företrädesvis genom förhyrning och i viss utsträckning genom förvärv och ombyggnad av äldre fastigheter. Styrelsens planering siktar till en genomgripande förbättring av dessa förhållanden.

I handläggningen av detta ärende har deltagit t. f. generaldirektören Eriksson, planeringsdirektören Smith, byggnadsråden Bunner, föredragande, Bertman och Törnquist, t. f. byggnadsrådet Bergvall samt i kostnadsfrågor avdelningsdirektören Holm. Stockholm den 6 februari 1968.

OLOF ERIKSSON

Tor Bunner

Nils-Erik Eriksson

§ 23 Statlig representation

Riksrevisionsverket

Ämbetsverket har i utlåtande den 18.4.1966 över framställning från arméförvaltningen angående medel för representation vid begravning m. m. anfört att frågan om möjlighet för myndighet att bestrida kostnader av nämnda slag borde bedömas i samband med frågan om generellt bemyndigande för statsmyndighet att utöva representation.

Riksrevisionsverket ansluter sig till revisorernas uttalande.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit t. f. revisionsdirektören Marcusson, varjämte byrådirektören Strömberg varit föredragande. Stockholm den 11 augusti 1967.

STIG SÄFSTRÖM

Lars G. Strömberg

§ 24 Affärsverkens driftstater

Riksrevisionsverket

För affärsverken regleras medelsanvändningen i princip av avkastningskravet. Under förutsättning att de uppfyller den ekonomiska målsättning som detta innebär har de en betydande handlingsfrihet i fråga om den löpande verksamheten. Driftstaten är därför närmast att betrakta endast som ett underlag för beräkningen av det överskott som skall upptas i riksstaten och den kan, bortsett från vissa småposter, inte jämföras med en anslagsanvisning. En jämförelse mellan i driftstaten beräknade och redovisade belopp är sålunda av mindre intresse för bedömning av verksamheten än det uppnådda överskottet och dess förhållande till disponerat statskapital.

Riksrevisionsverket vill erinra om att affärsverken enligt sina instruktioner har att före den 1 november till vederbörande departementschef avge redovisning för verksamheten under närmast föregående budgetår, innefattande balansräkning, vinst- och förlusträkning samt förvaltningsberättelse. Under förutsättning att denna redovisning lämnas inom föreskriven tid torde den erbjuda den tidigast tillgängliga och bästa informationen om affärsverkens rörelse.

Om så anses önskvärt är emellertid riksrevisionsverket berett att i sin inkomstberäkning till statsverkspropositionen redovisa intäkter och kostnader för senast förflutna budgetår i närmare anslutning till driftstaterna. Utfallet av postverkets driftstat redovisas redan nu i verkets inkomstberäkning.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschefen Ehnbohm och revisionsdirektören Säfström, varjämte byrådirektören André n varit föredragande. Stockholm den 23 januari 1968.

LARS LINDMARK

Stig André n

§ 25 Förrådshållningen inom vissa statliga verk

Kriminalvårdsstyrelsen

Enligt styrelsens mening kan lagerhållningen och dess omsättningshastighet för kriminalvårdens arbetsdrift inte direkt jämföras med motsvarande tillverkningsenheter inom näringslivet och ej heller med statens affärsdrivande verks verksamhet. Främsta orsaken härtill är, att kriminalvårdens arbetsdrift inte — såsom näringslivet och nämnda verk — är enbart beroende av köparaktivitet utan är beroende även av en i lag stadgad skyldighet att bereda de intagna sysselsättning.

Den för kriminalvårdens anstaltssystem av statsmakterna beslutade räjongindelningen innebär för arbetsdriftens del, att de intagna om möjligt skall sysselsättas med likartat arbete under såväl den slutna som den öppna anstaltstiden, helst inom samma räjong. Detta gör — med 7 räjonger för manligt klientel (från kvinnoräjongen kan bortses i detta sammanhang) — att verkstadsdriften blivit splittrad över hela landet på ca 120 verkstäder vid ca 65 anstalter. En sådan spridning kräver självfallet större lagerhållning av

Lager- och förrådsuppgifter inom kriminalvården budgetåren 1962/63—1966/67.

	För- råds/ lager- utgång 1962	Utg. ba- lans 1962	För- råds/ lager- utgång 1963	Utg. ba- lans 1963	För- råds/ lager- utgång 1964	Utg. ba- lans 1964	För- råds/ lager- utgång 1965	Utg. ba- lans 1965	För- råds/ lager- utgång 1966	Utg. ba- lans 1966
	—63	—63	—64	—64	—65	—65	—66	—66	—67	—67
<i>Mekanisk verkstadsindustri</i>										
Råvaror	4,9	1,1	5,9	1,3	6,8	1,6	7,9	2,1	7,1	2,1
Halvfabrikat . . .	0,8	0,8	1,0	1,0	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4
Helfabrikat . . .	0,8	0,8	1,3	1,3	1,1	1,1	1,2	1,2	1,8	1,8
Summa	6,5	2,7	8,2	3,6	9,2	4,0	10,5	4,7	10,6	5,3
<i>Träindustri</i>										
Råvaror	6,3	1,8	9,5	2,1	12,2	2,7	13,1	3,4	13,3	4,1
Halvfabrikat . . .	1,0	1,0	2,1	2,1	1,7	1,7	1,8	1,9	1,7	1,7
Helfabrikat . . .	1,7	1,7	2,3	2,2	3,3	3,3	2,8	2,7	3,8	3,8
Summa	9,0	4,5	13,9	6,4	17,2	7,7	17,7	8,0	18,8	9,6
<i>Konfektions- och övrig småindustri</i>										
Råvaror	12,4	3,2	13,4	3,0	15,1	4,6	13,6	4,5	13,6	4,8
Halvfabrikat . . .	1,3	1,3	1,4	1,4	1,1	1,1	1,6	1,6	1,9	2,0
Helfabrikat . . .	2,2	2,1	2,0	2,0	1,7	1,6	2,1	2,0	3,0	2,9
Summa	15,9	6,6	16,8	6,4	17,9	7,3	17,3	8,1	18,5	9,7

Stockholm 30.1.1968

råvaror samt halv- och helfabrikat än om produktionen varit koncentrerad till endast ett par större enheter.

Även klienteletts sammansättning och storlek påverkar lagerhållningen. De intagna är i ringa grad yrkesutbildade och uppvisar stora variationer i fråga om arbetsvillighet. Detta — tillsammans med de beläggningsmässiga säsongvariationerna — medför stora svårigheter att fylla kundkretsens fordringar på korta leveranstider. Kriminalvården har därför sett sig tvingad att i allt större utsträckning övergå till lagertillverkningar, något som även med noggranna marknadsundersökningar — i all synnerhet vid vikande konjunkturer — kan medföra ogynnsamma resultat. Man måste även räkna med att vissa grupper av intagna inte kan anförtros arbetsuppgifter, som omedelbart kan resultera i försäljning.

Det må emellertid avslutningsvis framhållas att kriminalvårdsstyrelsen alltsedan verkställighetsreformen 1945 omorganiserat och utbyggt verkstadsdriften efter industriella principer. De tidigare små anstalts- och verkstadsenheterna håller på att successivt ersättas av större enheter inom såväl den slutna som den öppna anstaltsvården. Detta är ett led i försöken att — inom

den ram som vårdarbetets krav ger möjlighet till — vinna ut något av stor-driftens fördelar. Såsom ett exempel må anföras den omläggning av kriminalvårdens konfektionsindustri som slutförts under år 1967 genom att den nya 120-mannaanstalten i Skänninge tagits i bruk. Denna omläggning har medfört att all tillskärning, lagerhållning och distribution kunnat centraliseras till en enda anstalt.

Som komplettering till den 30.8.1967 uppgjorda tablåer lämnar styrelsen här bifogad uppgift om lagervärdets fördelning på råvaror, halv- och helfabrikat för berörda verksamhetsgrenar under de aktuella åren (*bilaga*).

I ärendets handläggning har deltagit generaldirektörens ställföreträdare, tjänsteförrättande avdelningschefen Nyman, samt byråchefen Fornander och tjänsteförrättande byråchefen Agartz, föredragande. Stockholm den 2 februari 1968.

ERIK NYMAN

Werner Ramholm

Försvarets fabriksverk

Rent allmänt vill Fabriksverket till en början instämma i och understryka den utomordentliga betydelsen, som en styrd och övervakad förrådshållning har i kostnadshänseende.

Beträffande det avsnitt som särskilt berör Fabriksverket vill verket anför följande.

De flesta värden och förhållanden beträffande beroendedata, lagringstid etc. bedömes av revisorerna som acceptabla och gynnsamma. Vissa påpekanden göres emellertid beträffande genomloppstiden på varor i arbete som är avsevärt högre än Mekanförbundets riktvärden för blandad tillverkning. Detta beror emellertid på att genomloppstiden för vissa produkter vid företaget har en naturlig lång omloppstid såsom torpeder, granatgevärssystem m. m., som samtidigt är produkter, vilka utvecklats eller är under utveckling vid verket.

Vidare har revisorerna påpekat att lagerökningen av färdiga varor är högst avsevärd. Detta är riktigt beträffande den procentuella ökningen medan den absoluta delen i och för sig ej är hög. Som revisorerna mycket riktigt framhållit beror ökningen bland annat av uppsyning på kontrakt vid Beklädnadsverkstaden. Då inga militära beställningar erhöles under 1965 ställdes fabriken inför alternativet att entlediga personal eller upparbeta kläder på de flerårskontrakt som ingåtts med kommunikationsverken. En annan orsak till lagerökningen var vissa direktiv till fabrikena beträffande redovisningen, varvid omföring i större utsträckning och snabbare skulle ske från varor i arbete till färdiga varor.

Olika åtgärder planeras emellertid för att komma till rätta med de stigande behållningarna. Vissa förväntningar knytes i detta sammanhang till den förestående omläggningen till ADB. Denna omläggning avses skapa förutsättningar för en bättre bevakning av inneliggande förråd samt ett underlag för en rationellare inköps- och lagerpolitik. Även operationsanalytiska metoder för bestämmande av optimal lagerstorlek kommer att prövas. Eskilstuna den 1 februari 1968.

GUNNAR SVÄRD

Jacob Lindahl

Raoul Boström

Statens vägverk

Såsom revisorerna anfört har frågan om förråds- och lagerhållningen under de senaste åren ägnats ett starkt ökat intresse. Ur företags-ekonomisk synpunkt har härvid varit vägledande att tillgångar i förråd och lager medför betydande kostnader såväl genom räntor på det i lager och förråd nedlagda kapitalet som även kostnader för lokaler och administration m. m. Om förrådshållningen kan begränsas eller helt undvikas torde härav följa kostnadsminskning. Vidare har det under senare år dämpade konjunkturläget öppnat ökade möjligheter för en utveckling som innebär förskjutning av förrådshållningen till leverantörer.

Riksdagsrevisorernas iakttagelser och synpunkter på förevarande område utgör enligt vägverkets bedömning en mycket intressant belysning av ett område som ur ekonomiska synpunkter är av betydande omfattning och där direkta kostnadsbesparingar torde kunna åstadkommas genom en aktiv lager- och förrådshållningspolicy.

I anslutning till vad revisorerna anfört rörande vägverkets förrådshållning vill ämbetsverket i korthet framhålla följande.

Väglagningsmateriel. Den ökade lagerhållningen har med hänsyn till den tekniska utvecklingen mot större krossanläggningar med flerstegskrossar visat sig allt mer lönande. Genom framkrossning av större partier erhålles bättre ekonomiskt utbyte och undviks flyttning av tung och skrymmande maskinutrustning. Längre lagringstid och i viss mån längre transporter till förbrukningsplatsen kan då bli följden. Gjorda studier visar dock på bättre lönsamhet då större och lämpligt grustag bearbetas.

Förbrukningsmateriel för vägunderhåll. Lagerhållningen beräknas successivt sjunka allt eftersom beslutad distriktsorganisation genomföres. Även tillkomsten av verkets sju byggnadsdistrikt beräknas öka omsättningshastigheten och minska egen lagerhållning.

Förbrukningsmateriel för maskiner och verkstäder. Den långa lagringstiden beror i viss mån på reservdelar och slitmateriel till verkets speciella maskiner samt på den beredskap verket måste hålla. Inrättandet av tjänster för maskiningsjörer — såsom skett vid vissa vägförvaltningar — torde medföra bättre resursutnyttjande och minskad lagerhållning.

Handelsvaror i vägverkets central- och depåverkstad. Som ett led i rationaliseringssträvandena på förevarande område har den lagerhållning, som tidigare ombesörjdes av 24 länsdepåförråd, under de senaste 10 åren successivt överförs till tre centralförråd, varigenom omsättningshastigheten ökat. Vidare har de större inköpen till och gaffeltruckhanteringen i dessa centralförråd sänkt kostnaderna. Omsättningshastigheten skulle ytterligare kunna ökas om icke beredskapskvantiteter av vissa varor behövde lagerhållas. Verkets speciella varor med långa leveranstider försämrar även omsättningshastigheten. Till detta kommer att vissa varor måste förrådshållas för eventuella beredskapsarbeten.

Under senare tid har ett fortlöpande arbete pågått för att allt mera övergå till direkta leveranser från leverantör till förbrukare.

Grus. Den ökade lagerhållningen har sin grund i en långsiktig investering vilken sammanhänger med de särskilda marknadsförhållandena för denna vara. Dagens situation på grusmarknaden innebär att efterfrågan stiger snabbt och tillgångarna minskar i oroande grad.

Såsom revisorerna avslutningsvis anfört har förrådshållningens problem

uppmärksammat av några statliga myndigheter och en bearbetning av förrådshållningens ekonomi och organisation påbörjats eller planerats. Så är, som framgår av det ovan anförda, förhållandet för vägverkets vidkommande. Genom den omorganisation som vägverket nyligen varit föremål för har ökad uppmärksamhet ägnats frågeställningar av förevarande slag. Det må erinras om att omorganisationen framförallt äsyftar en mera ekonomisk inriktning.

Som ett led i utvecklingen av verkets ekonomifunktion har påbörjats utredningar rörande förrådshållningen, distribution och inköp m. m. Med hänsyn till det betydande verksamhetsområdet, är det emellertid här frågan om en uppföljning på lång sikt.

På det stadium utredningarna för närvarande befinner sig bedrivs de inom ramen för verkets egna personella resurser. Vid ett senare skede avser vägverket, därest förutsättningar härför uppkommer, att utnyttja extern expertis.

Vid handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade deltagit tekniska direktörerna Tjällgren, Klingberg och Ström, administrativa direktören Morting och ekonomidirektören Walck, föredragande. Stockholm den 2 februari 1968.

GUST. VAHLBERG

K. J. Walck

Poststyrelsen

Förrådsverksamheten inom Postverket är till sin huvudsakliga del koncentrerad till det under Poststyrelsens inköpsavdelning sorterande centralförrådet i Ulvsunda. Mindre förrådsenheter är knutna till intendentsbyråns frankoteckensavdelning (förnödenheter för framställning av värdetecken samt lager av värdetecken) och Postverkets industrier (råvaror, reservdelar m. m. för tryckeri med bokbinderi, för reparationsverkstäder för bilar och bussar och för mekanisk verkstad). På vissa orter med stor förbrukning av drivmedel för motorfordon finns tankanläggningar men i övrigt förekommer vid de regionala och lokala förvaltningarna endast rena handförråd av förbrukningsartiklar, blanketter o. d.

Centralförrådet lagerhåller inte blott för posttjänsten speciellt utformad materiel som brev- och buntlådor, brevbärarväskor, frimärksautomater, blanketter o. d. utan även annan för driften erforderlig materiel som kontorsmateriel, tvätt- och rengöringsmedel, beklädnadsartiklar. En grundförutsättning för att materiel skall lagerhållas på förrådet är, att lagerhållningen inte med fördel kan överflyttas till leverantör/tillverkare. För sådana artiklar inom varugrupperna kontorsmateriel och tvätt- och rengöringsmedel, som genom att de anskaffas inte blott för Postverket utan även för inmot 4 000 andra statliga myndigheter efterfrågas i betydande kvantiteter, har kombinationen lagerhållning på förrådet för effektivering av mindre eller brådskande rekvisitioner och anlåtande av kontrakterad leverantör för övriga rekvisitioner visat sig ge gott resultat.

För budgetåret 1966/67 uppgick värdet av inköpt materiel med undantag för vad som behövdes för frankoteckensavdelningens värdetryck och för industriernas verksamhet till i runt tal 85 milj. kronor. Utleveranserna från centralförrådet belöpte sig till omkring 21 milj. kronor. Varor för 64 milj. kronor eller 75 % av det totala anskaffningsvärdet levererades följaktligen

direkt från leverantörer till rekvirenter (konsumenter) utan att passera centralförrådet.

Förrådet fungerar alltså till stor del som buffertlager med uppgift att ta hand om de små rekvisitioner, att tillgodose plötsligt uppkommande behov speciellt av kontorsmateriel och att i övrigt jämna ut säsongmässiga variationer i efterfrågan o. d. Det förtjänar nämnas, att värdet av direktlevererade varor av typer som också lagerhålls av centralförrådet under budgetåret 1966/67 uppgick till ungefär 12 milj. kronor, alltså mer än 50 % av värdet på leveranserna från förrådet.

Vad gäller de artiklar som särskilt upptagits i utredningen må i fråga om uniformspersedlarna framhållas, att flertalet nya sådana direktlevereras från anlitad konfektionär. De persedlar som finns på centralförrådet är till största delen begagnade. De har varit utlånade till postfunktionärer enligt fastställda utlåningsbestämmelser men sedan återlämnats av låntagarna i samband med att dessa slutat sina anställningar. Efter rengöring och annan erforderlig översyn förvaras persedlarna på centralförrådet för att tas i anspråk för förnyad utlåning.

Revisorerna har för centralförrådet räknat fram en genomsnittlig lagringstid på ca 3 månader och sagt att tiden torde få anses som normal för tillgångar av här ifrågavarande slag. Poststyrelsen ansluter sig till denna uppfattning. Med tanke på de kostnader, som stora lager eller för långa lagringstider för med sig, kommer styrelsen likväl som hittills att genomföra möjliga åtgärder i syfte att än ytterligare begränsa lagerhållningen och att avkorta lagringstiderna. Den övergång till automatisk databehandling av centralförrådets lagerbokföring m. m. som skedde i juli förra året har redan visat god effekt i fråga om övervakningen av lagrets storlek, lagerrörelser, beställningspunkter och annat sådant. Styrelsen räknar med att de goda erfarenheterna skall bestå och att det skall bli möjligt att skärpa kontrollen över varor, där omsättningen tenderar att gå ned, att planera leveranser till förrådet så att de inträffar vid lämpligaste tidpunkt och i övrigt att driva verksamheten vid förrådet på effektivaste och mest lönsamma sätt.

I fråga om lagerhållningen vid Postverkets industrier har revisorerna endast påpekat, att lagringstiden för järn och metaller är 2—3 månader längre än vad Mekanförbundets utredning visar för verkstadsindustrin. En sådan jämförelse blir enligt Poststyrelsens mening alltför generell och primitiv och tar i det aktuella fallet inte hänsyn till följande bakomliggande fakta.

Järn och metaller lagerhålls huvudsakligen för den mekaniska verkstaden och avser till övervägande del bleckplåt och kallvalsad plåt men därutöver också bl. a. aducergods. Varorna används såväl för verkstadens nyproduktion som för dess reparationstjänst.

Efterfrågan på verkstadens produkter är inte så stor, att kontinuerlig serieproduktion med åtföljande nödvändig lagerhållning av färdiga produkter kan komma i fråga. Omständigheten att sådan lagerhållning inte förekommer får dock inte enligt Poststyrelsens mening påverka leveranstiderna för produkterna i oförmånlig riktning. Fördenskull måste det anses riktigt att i det förevarande fallet låta god tillgång på råmateriel betyda mer än kortast möjliga lagringstid.

De kortare leveranstider för plåt m. m., som leverantörerna under det senaste året kunnat erbjuda, bör för övrigt utan sänkning av hittillsvarande grad av leveransberedskap medföra en förkortning av lagringstiden med upp till 2—3 månader.

Poststyrelsen delar revisorernas i sammanfattningen av utredningsresultat-

tatet framförda åsikt, att förrådshållningens ekonomi och organisation är av stor betydelse inom den statliga verksamheten. Styrelsen har inte något att erinra mot att företagsekonomisk expertis anlitas för erforderliga analyser av förrådsförhållandena men förutsätter att det skall ankomma på styrelsen att för Postverket bedöma om och när sådan expertis skall tillkallas.

Till sist vill Poststyrelsen i detta sammanhang nämna, att förråds- och lagerhållningen inom Postverket varit föremål för genomgång under 1963 utav en av Kungl. Maj:t utsedd utredningsman. Resultatet av denna genomgång har utredningsmannen redovisat i särskilt avsnitt i en den 29 december 1965 daterad redogörelse rörande förrådsverksamheten inom vissa statliga verk (Kommunikationsdepartementet 1965: 5).

Detta ärende har avgjorts av generaldirektören Hörjel. Föredragande har varit avdelningsdirektören Landberg. Dessutom har driftdirektören Jäder, tf postbankschefen Hultin, ekonomidirektören Lövgren och överintendenten Granström närvarit vid ärendets avgörande. Stockholm den 1 februari 1968.

NILS HÖRJEL

Torkel Landberg

Televerket

I riksdagens revisorers utlåtande utsägs på sid. 271: »Utvecklingen på det matematiska området, särskilt inom avsnittet operationsanalys, har lett till utarbetandet av särskilda matematiska formler och metoder, med vilka förråd och lager kan beräknas till ekonomiskt fördelaktig omfattning.»

Dessa formler och metoder innebär att det teoretiskt sett för varje enskilt materiellag och med de förutsättningar som föreligger i fråga om bl. a. bristkostnadens storlek, omsättningens storlek, omsättningens variationsgrad (vanligen mätt som omsättningens genomsnittliga absoluta avvikelse från medelsomsättningen), räntefot och nödvändigt antal geografiskt åtskilda förråd, finns ett bestämt ur ekonomisk synpunkt optimalt lagervärde. Detta bör eftersträvas. Om man närmar sig detsamma genom ökning eller minskning är helt beroende på utgångsläget.

Revisorerna anför på s. 285: »Såsom framgår av redogörelsen utgjorde det sammanlagda värdet av förrådshållningen vid de ifrågavarande myndigheterna vid utgången av år 1962 omkring 900 milj. kronor och vid utgången av år 1966 omkring 1 200 milj. kronor, vilket innebär en ökning av förrådsvärdena med 33 procent. Då med ledning av partiprisindex endast omkring hälften av denna ökning kan anses belöpa på det ändrade penningvärdet, utvisar beloppen att förråden hos ifrågavarande myndigheter relativt sett ökat i omfattning under femårsperioden, alltså en utveckling motsatt den som synes böra eftersträvas från nyssnämnda företagsekonomiska utgångspunkter.» Detta uttalande torde icke vara invändningsfritt och synes ge en något skev bild av det verkliga förhållandet. Härvid åsyftas icke endast det faktum att beroende på utgångsläget för studien en lagerökning kan vara berättigad utan framför allt det förhållandet att revisorerna ej i detta sammanhang omnämnt den kraftiga ökningen (ca 50 %) i omsättningen (lagerutgången), som under perioden ifråga ägt rum i de studerade statliga verken. Vid ett företagsekonomiskt riktigt utgångsvärde på lagret skall detsamma ökas, direkt proportionellt mot den ökande lagerutgången, därest denna helt beror på sortimentsökning, och proportionellt mot en potens, lig-

gande mellan 0,5 och 1,0, av den ökande lagerutgången om denna beror på ökad kvantitet av befintliga materielslag.

Revisorernas uttalade önskemål om en minskad lagerhållning är emellertid berättigat ur den synpunkten att vid studier av förhållandena vid såväl enskilda som statliga företag lagren i praktiken visat sig nästan alltid vara för stora räknat i medeltal för de olika materielslagen. Detta måste sammanhånga med att vid tidigare tillämpad manuell materielstyrning en brist dels upptäcktes lättare än ett överskott, dels mycket kraftigare pockade på en omedelbar åtgärd. I företag med stort sortiment och med begränsade personalresurser för materielstyrningen blev denna företagsekonomiska snedvridning särskilt påtaglig.

Såväl enskilda som statliga företag med betydande förråds- eller lagerförhållning har emellertid nu övergått till eller planerar att övergå till materielstyrning med ADB-maskin. Härvid är som regel maskinen programmerad att lämna signalbesked med samma effektivitet för såväl för små som för stora lager med avseende på varje enskilt materielslag.

Ehuru man alltså i framtiden mera bör tala om att *närma sig* ett företagsekonomiskt optimum, kan televerkets centralförvaltning i dagens läge ansluta sig till revisorernas allmänna önskemål om en sänkning av lagren. Förvisso anser televerkets centralförvaltning också den av riksdagens revisorer gjorda utredningen av förrådshållningen inom vissa statliga verk vara ett värdefullt initiativ inom en sektor av den statliga verksamheten som onekligen har mycket stor ekonomisk betydelse.

För jämförelse mellan de statliga myndigheterna sinsemellan och med den enskilda marknaden har revisorerna ansett sig böra framräkna omsättningshastigheten eller — vilket i sak är detsamma — lagringstiden i månader för de olika objekten. Om sådan jämförelse, vilken är synnerligen vansklig p. g. a. olikartade förutsättningar, göres är televerkets centralförvaltning införstådd med att omsättningshastigheten lägges till grund för denna jämförelse inte därför att denna är rättvisande utan endast därför att bättre jämförelsegrund saknas. Användandet av omsättningshastigheten som »beroendedata» för jämförelse av lagerstorleken (utgående lager).

Emellertid har revisorerna av de statliga verken begärt förslag om ytterligare ett »beroendedata», »dvs. det siffermässiga förhållande som har ett dominerande inflytande på hur stort förrådet eller lagret anses böra vara». I flera fall har »fakturerad försäljning» valts, som bör väl överensstämma med omsättningen (utgående förråd) och därför ej ger några överraskande jämförelseresultat. Vad avser »televerkets anläggnings- och underhållsmaterial» valdes »abonnemangsökningen per år» som beroendedata. Denna ökning påverkar normalt i stor utsträckning investeringsbehovet, vilket har ett dominerande inflytande på materielomsättningen (lagerutgången), vilken i sin tur påverkar lagrets storlek (utgående lager). Emellertid ingår i nämnda förrådsavsnitt även underhållsmateriel och radiomateriel, vilka båda materielkategorier ej har något som helst samband med abonnemangsökningen. Televerkets centralförvaltning var väl medveten om att valet av beroendedata ej var bra men något bättre syntes ej stå till buds.

I revisorernas jämförande utredning har proportionaliteten mellan lagrets storlek (utgående lagret) och index för nämnda beroendedata undersökts för tidsperioden 1962—1966. Vid bristande proportionalitet har avvikelsen påtalats. Vad avser televerket har avvikelsen påtalats med förbehållet »Om man accepterar det beroendedata som valts . . .». Med kännedom om

förutsättningarna för detta beroendedata måste televerkets centralförvaltning framhålla att detsamma icke kan accepteras för av revisorerna avsett ändamål. Det synes televerkets centralförvaltning olyckligt att detta andra beroendedata, som valts på olika sätt av de skilda myndigheterna, överhuvud taget kommit in i bilden, eftersom det under alla förhållanden ändå är omsättningen (förrådsutgången) som i första hand bestämmer lagrets storlek (utgående lagret).

Vad avser lagringstiden i månader (omsättningshastigheten) för televerkets anläggnings- och underhållsmateriel må anföras att den företagsekonomiskt optimala lagringstiden i jämförelse med flertalet andra varulager måste bli längre av följande skäl, som samtliga teoretiskt sett verkar förstörande på lagret. Televerkets materiel skall vara tillgängligt över hela landet, varför lagringen av varje materielslag måste fördelas på ett flertal, f. n. 24, geografiskt åtskilda distributionsförråd. Televerkets materiel är till övervägande delen specialtillverkad varför snabba stödköp från grossistlager vid bristsituation i regel icke är möjliga. Televerkets skyldighet att underhålla anläggningarna nödvändiggör lagerhållningen även i fall där ett visst materielslag icke längre användes i nyanläggning. Härvid blir förbrukningen mycket liten och ojämn, varvid — om materielslaget är specialtillverkat — en smidig anpassning mellan inköp och förbrukning omöjliggöres av alltför högt inköpspris vid liten tillverkningsserie. Televerkets virke — telefonstolpar och skyddsbräder — är inräknat i lagervärdet, oaktat avsevärd lagringstid åtgår för torkning i samband med impregnering. I uppgifterna om utgående lager är inräknat värdet av i förråd befintlig reparabel materiel. Denna materiel är nedtagen från televerkets anläggningar och intagen i förråd i avvaktan på reparation. Vid reparationen återställes den i användbart skick och kan därefter på nytt expedieras ut för uppsättning. För att reparationsverksamheten skall kunna bedrivas under rationella former krävs att varje reparationsobjekt, dvs. materielslag som skall repareras, består av ett tillräckligt stort antal enheter. Detta verkar höjande på lagernivån för reparabel materiel, vilket i sin tur ogynnsamt påverkar det totala lagrets omsättningshastighet. Värdet av lagret av reparabel materiel uppgår för närvarande till nära 40 mkr.

Oaktat vad ovan anförts kan nu då materielstyrningen vid televerket sker med hjälp av ADB-maskin konstateras att den ekonomiskt optimala genomsnittliga lagringstiden är klart kortare än den nuvarande. Utvecklingen av lagringstiden i månader under den studerade tidsperioden (11, 11, 10, 8 och 9) innebär i stora drag ett närmande till ekonomiskt optimum. Som ett kuriosum kan nämnas, att den i och för sig överraskande ökningen av lagringstiden till 9 månader under 1966 faktiskt orsakades av att materielstyrning med ADB-maskin startade i televerket i full utsträckning den 1.1.1966. Vid denna tidpunkt förväntades en kontinuerlig sänkning av lagervärdet med tanke på de nya resurserna men resultatet blev tvärtom en höjning. ADB-maskinen gav med samma effektivitet signalbesked om både för små och för stora lager. Antalet signalbesked om för stora lager övervägde kraftigt, vilket styrkte uppfattningen att totala lagervärdet borde vara längre. Emellertid visade det sig att det i samband med den begynnande konjunkturavmattningen var lätt att genom inköp få förhållandevis snabb ökning av lagren, i de fall de var för små, medan däremot de lager, som var för stora, icke kunde reduceras till optimal nivå på annat sätt än att förbrukningen på längre sikt fick tära av överskottet. Resultatet blev alltså att bristfrekvensen minskade kraftigt men att totala lagervärdet steg. Denna utveck-

ling var oundviklig, eftersom det under inga omständigheter kan vara företagsekonomiskt riktigt att fullt medvetet draga på sig faktiska materielbrister, som lätt kan undvikas, bara för att förhindra en ökning av totala lagervärdet. Stegringen fortsatte till mars 1967, varefter sänkningen av de för stora lagren tagit överhanden och föranlett en kontinuerlig sänkning av totala lagervärdet. Televerkets centralförvaltning förutser en fortsatt kontinuerlig sänkning av lagervärdet för de närmaste åren.

På sid. 285 anför revisorerna: »Det sedan några år dämpade konjunkturläget har öppnat ökade möjligheter för en utveckling som innebär förskjutning av förrådshållningen till leverantörerna.» Televerkets centralförvaltning medger att så kan ske i viss utsträckning och att därigenom den egna lagerhållningen minskar. Man får emellertid icke glömma bort att leverantören också vet vad lagerhållningen kostar. Man måste därför förvissa sig om att icke ett större belopp än de egna inbesparade lagerkostnaderna döljer sig i form av förhöjt varupris.

Revisorerna nämner att de årliga kostnaderna för förråds- och lagerhållningen i en utredning beräknats till omkring 20 procent av det kapitalvärde som tillgångarna representerar men nämner också att detta relationstal torde vara för högt när det gäller berörda statliga myndigheter. Televerkets centralförvaltning vill instämma i det sistnämnda uttalandet. Vid televerket synes det av revisorerna som minimum nämnda relationstalet 12 % vara tillämpligt. Orsaken till detta låga värde är bl. a. att mycket materiel kan förvaras utomhus och att anläggningskostnaderna för televerkets standardiserade plåthus för inmhusförvaring är mycket låga.

I övrigt synes intet vara att erinra.

Vid detta ärendes avgörande har närvarit generaldirektören Bjurel, driftdirektören Larsson, administrativa direktören Roos, verkstadsdirektören Angerby, ekonomidirektören Westerberg (föredragande), tekniske direktören Waldelius och tekniske direktören Åsdal. Stockholm den 6 februari 1968.

B. BJUREL

Harry Westerberg

L.-E. Fredberg

Statens järnvägar. Se yttrandet under § 19, s. 142

Statens vattenfallsverk. Se yttrandet under § 19, s. 149

Statskontoret

Förrådshållning — allmänna utvecklingstendenser

Särskilt under senare år har inom såväl Sverige som andra industriländer skapats ett betydande och successivt ökande intresse för förråds- och lagerhållningsproblemen. Bakgrunden härtill torde företrädesvis vara att genom den ökade produktionsvolymen tendenser uppstår att binda ett ökande kapital i förråd och lager. Detta förhållande i förening med ett växande rationaliseringsbehov har medfört ett ökande behov att söka begränsa förråds- och lagervolymer.

Ett under tidigare år vanligt förhållande har varit att olika funktioner

inom företag, myndigheter, osv., sökt att främst tillgodose sina egna mer begränsade intressen. Man kan sålunda å ena sidan konstatera att inköps- och transportfunktionerna strävat efter att begränsa förrådssortimenten och göra så få och stora inköp som möjligt. Härigenom har ofta betydande kvantitetsrabatter kunnat utnyttjas och kostnaderna för inköpsförfarandet jämte transporterna har kunnat sänkas. Produktions- och försäljningsfunktionerna å andra sidan har ofta strävat efter ett rikhaltigt sortiment och stora volymer i fråga om förråd respektive lager för att därigenom i alla lägen säkerställa produktionens och försäljningsverksamhetens utförande.

Dessa förhållanden sammantagna har medfört suboptimeringar med ogynnsamt totalt ekonomiskt resultat som följd. Vidare har ofta intressekonflikter mellan bl. a. inköps- och produktionsfunktionerna uppstått.

Under senare år, främst under det senaste decenniet, har man i ökande omfattning uppmärksammat omnämnda olägenheter. Härvid har samtidigt särskilt inom större företag vuxit fram en mer företagsintegrerad syn på förråds- och lagerhållningen. Såväl här i landet som särskilt i USA har man strävat efter att lösa problemen genom företagsekonomiska optimeringsåtgärder. Dessa har omfattat inte bara råvaror, halvfabrikat och färdiga produkter utan också vad som brukar benämnas roterande enheter såsom reservdelar, o. d.

Strävandet att för förråds- och lagerhållningen uppnå en företagsekonomisk optimering skapar i praktiken oftast stora teoretiska och praktiska problem, särskilt för företag som arbetar med många produkter och rikhaltiga förrådssortiment. Skälet härtill är att hänsyn samtidigt måste tas till ett flertal ekonomiska, produktionsmässiga och andra funktioner. De mer betydelsefulla av dessa brukar vara:

Ekonomiska faktorer, bl. a.

företagets finansiella ställning (frågor rörande likviditet, kalkylränta, o. d.)

kapitalkostnader (avskrivning och ränta)

omkostnader av skilda slag (bl. a. fasta och rörliga inköpsomkostnader, transportomkostnader samt förrådsomkostnader för lokaler, omvårdnad, m. m. samt sådana förorsakade av att förrådsartiklar blir obrukbara eller inkuranta)

inköpspriser (offererade priser och kvantitetsrabatter, förväntad prisutveckling, m. m.)

bristkostnader

Produktionsmässiga faktorer, bl. a.

förrådssortiment (frågor rörande standardisering m. m.)

förbrukningsbehov (inkl. tidsmässiga variationer häri)

Övriga faktorer, bl. a.

kvantitativ förrådsbehållning

leverans- och transporttider.

Om eftersträvansvärd företagsekonomisk optimering skall kunna nå måste som regel avancerade s. k. administrativa tekniker utnyttjas. Operationsanalysen är härvid den teknik som i första hand är av intresse. Med hjälp härav kan utformas s. k. beslutsmodeller av skilda slag. Dessa utgörs i sin mer teoretiska form vanligen av mer eller mindre komplicerade matematiska formler. Dessa kan sedan utvecklas till praktiska och lätthanterliga hjälpmedel i form av tabeller, diagram, nomogram, osv.

Arbetet med utveckling av nämnda beslutsmodeller är ofta mycket re-

surskrävande. För teoretiska bedömningar och ställningstaganden måste högkvalificerad expertis av skilda slag anlitas. Tillgången till sådan expertis, bl. a. inom operationsanalysens område, har tidigare varit mycket begränsad men situationen har numer något förbättrats. Vidare behövs en betydande informationsmängd beträffande förbrukningsvariationer, leveranstider, o. s. v. Detta erfordrar i sin tur att de administrativa systemen i form av redovisning, statistik, o. s. v. utformas — ofta med hjälp av ADB-teknik — på ett för möjliggörande av optimering målinriktat sätt och att dessa system måste vara i drift viss tid för att tillräcklig informationsmängd skall ha skapats. En av de erfarenhetsmässigt mest arbetskrävande uppgifterna är att vid såväl den första utvecklingen av beslutsmodellerna som intermittent vid behov analysera dessa informationer, främst i syfte att fastställa matematiskt-statistiskt underbyggda fakta.

Sammanfattningsvis kan sålunda konstateras att strävandet efter totaloptimering får ses på lång sikt och kräver betydande personalinsatser av bl. a. högkvalificerad expertis, varigenom betydande kostnadsinsatser erfordras. Genom hittillsvarande erfarenheter kan emellertid samtidigt konstateras att företagsekonomiskt betydande fördelar vanligen brukar kunna uppnås, varför ifrågasättande åtgärder sålunda som regel medför en kraftig rationaliseringsfrämjande effekt.

Förrådshållningen inom statliga verk och myndigheter — behov av åtgärder

Revisorerna redogör i sitt uttalande för resultatet av en undersökning rörande förråds- och lagerhållningen inom statens affärsdrivande verk samt några andra statliga myndigheter. Det sammanlagda förrådsvärdet beräknades för år 1966 till ca 1,2 miljarder kr.

Förrådshållningen har av revisorerna analyserats med utgångspunkt från dels den genomsnittliga omsättningshastigheten, dels särskilt upprättade indexserier rörande utgående förråd och s. k. beroendedata. Revisorernas bedömning utmynnar sammanfattningsvis i det allmänna konstaterandet »att förrådshållningen av en mängd varor är påfallande hög i förhållande till omsättningen och att lagringstiderna för varor med betydande värden är långa». Vidare visar undersökningens resultat att — om hänsyn även tas till det ändrade penningvärdet — förrådshållningen under femårsperioden 1962—1966 ökat med omkring 15 % (motsvarande ca 150 mkr).

Revisorerna framhåller att de slutsatser som med ledning av inhämtade uppgifter kan dras är i viss mån osäkra. Statskontoret anser sig böra understryka detta uttalande och vill även framhålla att viss kritik kan riktas mot tillämpade analysmetoder i och för sig. Som ämbetsverket inledningsvis anfört måste nämligen förrådshållningen bedömas med hänsyn tagen till ett stort antal påverkande faktorer. Att verkställa bedömningen enbart med hänsyn tagen till omsättningshastighet, redovisade indexserier och påvisade utvecklingstendenser synes sålunda inte med säkerhet möjliggöra ett fastställande av ett korrekt resultat.

I syfte att belysa förrådshållningens ekonomiska omfattning och betydelse redovisar revisorerna vissa ekonomiska bedömningar rörande lagringskostnadernas storlek. Statskontoret vill härtill foga den kommentaren att dessa kostnader ofta här i landet beräknas med större försiktighet än vad som är vanligt i vissa andra länder, särskilt USA. Det torde bl. a. kunna ifrågasättas om inte förrådsomkostnaderna, särskilt till följd av inkuranser, ofta tas upp till väl låga belopp. Ämbetsverket har genom

det sagda velat uttala att den ekonomiska effekten av en mer rationell förrådshållning kan bli större än den av revisorerna redovisade.

Revisorerna uttalar att förrådshållningsproblem uppmärksammats av några myndigheter och att en bearbetning av förrådshållningens ekonomi och organisation har påbörjats eller planerats. Statskontoret vill i detta avseende nämna att inom ett av de områden där förrådshållningsproblemen är av särskild vikt, nämligen inom kommunikationsverken, förevarande problem uppmärksammas av kommunikationsverkens rationaliseringsråd, i vilket ämbetsverket även är representerat. Inom rådet finns en särskild subkommitté för inköps- och förrådsfrågor för att möjliggöra ett närmare samarbete på ifrågavarande område.

Inom försvarets område har problemen med lagerstyrning länge varit föremål för särskild uppmärksamhet. Olika arbetsgrupper har ständigt varit i arbete med att utveckla och förfina metoder och system i syfte att rationalisera och effektivisera lagerhållningen. För den mycket omfattande förrådsverksamheten inom försvaret har ADB-tekniken haft stor betydelse när det gällt redovisningen och tillämpningen av lageroptimeringsmetoder.

Sammanfattningsvis vill statskontoret framhålla att riksdagsrevisorernas uttalande vad avser den statliga förråds- och lagerhållningen bör tillmätas stor vikt och att betydande vinster sannolikt bör kunna uppnås genom rationaliseringsåtgärder inom ifrågavarande område. Sådana åtgärder kräver emellertid stora resursinsatser av bl. a. högkvalificerad expertis, varför förevarande problem med nödvändighet måste ses på lång sikt. Med tanke på de betydande erforderliga resursinsatserna och på den ännu så länge knappa tillgången inom landet på högkvalificerad expertis, speciellt inom operationsanalysens område, bedömer statskontoret det som angeläget att samordningen av arbetet på ifrågavarande område inom statsförvaltningen intensifieras.

Vid handläggningen av detta ärende har som föredragande närvarit avdelningschefen Nord. Stockholm den 1 februari 1968.

GÖSTA BRUNO

Ingemar Nord

Riksrevisionsverket

Utan att mera ingående ta ställning till det ekonomiskt berättigade i förrådshållningens omfattning m. m. i de anförda fallen vill riksrevisionsverket dock instämma i revisorernas allmänna uppfattning om det betydelsefulla i att förrådshållningen fortlöpande överses av myndigheterna och att bl. a. förefintliga möjligheter till direktleveranser tillvaratages. Även riksrevisionsverket har i sin granskningsverksamhet ansett sig böra ingå på frågor om den statliga förrådshållningens ekonomi. Vissa förhållandevis omfattande undersökningar inom detta område har sålunda företagits, exempelvis inom postverkets centralförråd och hos överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap. Flera undersökningar är planerade.

Riksrevisionsverket vill vidare erinra om att ämbetsverket på Kungl. Maj:ts uppdrag haft att utreda frågan om »central upphandling för statliga organ». I denna utredning (redovisad i en promemoria den 18.1.1967) har särskilt framhållits att även andra omständigheter än rent upphandlingstekniska har stor relevans i sammanhanget. Bland dessa omständigheter nämndes särskilt förrådshållningen (omsättningsfrågor, möjligheten

till direktleveranser, förrådssamordning mellan myndigheterna m. m.). I övrigt utmynnade utredningen bl. a. i ett förslag om inrättandet inom riksrevisionsverket av en samarbetsdelegation för upphandlingsfrågor m. m. med representanter för större upphandlande myndigheter, inom vilken rationaliseringsfrågor av väsentlig betydelse för upphandlingsverksamheten skulle kunna upptagas till behandling. Kungl. Maj:t har den 27.10.1967 beslutat i enlighet med riksrevisionsverkets förslag. Genom inrättandet av den föreslagna delegationen tillskapas en organisatorisk grundval med sådan bredd, att en intensifiering av arbetet inom den statliga upphandlingssektorn — vari myndigheternas förrådshållning ingår som en väsentlig del — kan beräknas komma till stånd. För närvarande övervägs hur delegationens kommande verksamhet skall praktiskt inledas.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit tf avdelningschefen Nissback, varjämte byrådirektören Eriksson varit föredragande. Stockholm den 19 januari 1968.

LARS LINDMARK

Sven Eriksson

Domänstyrelsen

Riksdagens revisorer har i sin berättelse under § 25 behandlat frågan om förrådshållning. Revisorerna har därvid fäst uppmärksamheten på den bindning av kapital och härav följande ränteutgifter samt de betydande personal- och lokalkostnader som hållande av förråd medför.

Revisorerna har från vissa namngivna verk och myndigheter infordrat uppgifter om förhållanden, som berör lager och förråd. Dessa uppgifter har för varje verk sammanställts och kommenterats.

I sitt uttalande har revisorerna bl. a. konstaterat, att det sammanlagda värdet av förrådshållningen vid ifrågavarande myndigheter vid utgången av år 1962 utgjorde omkring 900 milj. kr. och vid utgången av år 1966 omkring 1 200 milj. kr., vilket innebär en ökning av 33 %. Revisorerna påpekar att endast omkring hälften av denna ökning kan anses belöpa på det ändrade penningvärdet. En relativ ökning av förråden, alltså en utveckling motsatt vad som bör eftersträvas från företagsekonomiska utgångspunkter, synes föreligga.

Domänstyrelsen får i anslutning till riksdagens revisorers berättelse angående förrådshållningen inom vissa statliga verk anföra följande.

Den av revisorerna lämnade redogörelsen i vad den avser domänverket korresponderar med de uppgifter om lager m. m. som domänstyrelsen efter anfordran tillställt revisorerna i skrivelse den 22 augusti 1967. I denna skrivelse anförde styrelsen bl. a. »Volymmässigt har lagret (av upphugget virke) under senare år minskat. I detta sammanhang är även kundfordringar av intresse, eftersom det från likviditetssynpunkt kan sägas vara av mindre betydelse om upphugget virke redovisas som lager eller kundfordran. Detta gäller särskilt i de fall kontrakt med fastställda betalningsdagar tecknats och efterföljande fakturering endast preciserar kvantitet och belopp. Någon ändring av bundet kapital åstadkommes icke av faktureringsåtgärder.»

Även om revisorerna icke riktat någon kritik mot den inom domänverket ökade bindningen av kapital i lager och fordringar, vill styrelsen framhålla att fakturerad försäljning av virke på rot icke binder något kapital. Vidare erhåller verket dröjsmålsränta på beviljade betalningsansånd.

Huvudparten av respektive års försäljning av virke på rot sker under hösten och med 6 månaders kredit.

I fråga om bindningen av kapital i fordringar vill styrelsen nämna, att utestående fordringar avseende virkesköpare under en 10-års period uppgått till följande belopp i milj. kr.

	År									
	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Fordringar	100	66	78	79	70	54	64	76	71	77

Virkesförsäljningarna har uppgått till följande belopp i milj. kr.

	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
På rot	63	31	58	60	46	36	49	49	46	38
Upphugget	225	245	193	256	291	301	291	324	343	344
S:a	288	276	251	316	337	336	340	373	389	382
Försäljning, index	100	96	87	110	117	117	118	130	135	133
Fordringar, index	100	66	78	79	70	54	64	76	71	77

Den relativt låga försäljningen av rotstående virke 1962, 36 milj. kr., som till övervägande del ingår i utestående fordringar för 1962 har medfört, att den av revisorerna redovisade indexutvecklingen med 1962 som basår icke ger en rättvisande bild av verkets bindning av kapital beträffande fordringar.

Nedanstående sammanställning visar indextalen för försäljning och fordringar för 1966 vid alternativa basår.

	Indextal 1966		
	Basår	Försäljning	Fordringar
1957		133	77
1958		138	117
1959		152	99
1960		121	97
1961		113	110
1962		114	143
1963		112	120
1964		102	101
1965		98	108

Här lämnade uppgifter visar enligt styrelsens mening en med hänsyn till domänverkets försäljningspolitik fullt tillfredsställande utveckling.

I fråga om förrådshållningen av förbrukningsmaterial har revisorerna uttalat, att den genomsnittliga lagringstiden för domänverkets del varit väsentligt lägre än på alla andra håll i utredningen samt att även index för utgående förråd visar en gynnsam utveckling i förhållande till beroendedata.

Även om det i vissa fall är svårt att bedöma ett företags förrådshållnings-ekonomi, vill domänstyrelsen här uttala, att styrelsen delar de av revisorerna framförda allmänna synpunkterna på här aktualiserade frågor.

I detta ärendes handläggning har, förutom överdirektören, deltagit byråchefen Kronvall samt byrådirektören Dahlberg, föredragande. Stockholm den 2 februari 1968.

För överdirektören

B. KRONVALL

Solveig Gunnarsson

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

§ 26 Tillsättning av ordinarie lärartjänster

Statskontoret

Statskontoret medverkar fortlöpande i arbetet att införa den administrativa databehandlingens metoder inom utbildningsväsendet. Ämbetsverket har sålunda under de senaste åren utarbetat ADB-system för behandling av ansökningshandlingar av stor kvantitet nämligen i vad avser dels uttagning av deltagare till skolöverstyrelsens fortbildningskurser, dels intagning av elever till förskoleseminarierna. I samarbete med skolöverstyrelsen utarbetar statskontoret för närvarande ett ADB-system för intagning av elever till gymnasier och fackskolor.

Det sätt på vilket tillsättning av ifrågakommande ordinarie lärartjänster för närvarande sker måste uppenbarligen vara otillfredsställande för såväl skolmyndigheterna som för den enskilde sökanden. För att dels uppnå ett enklare och enhetligare förfaringsätt vid dessa tjänstetillsättningar, dels avlasta skolstyrelser och länskolnämnder en betydande arbetsbörda, anser statskontoret att möjligheterna att få till stånd central tillsättning bör undersökas. Vid en för hela landet centraliserad lärartillsättning bör man enligt statskontorets mening lämpligen kunna utnyttja ADB.

En sökandes meriter skall enligt revisorernas berättelse så långt möjligt poängmässigt värderas. Dock skall i varje särskilt fall prövas om sådana förhållanden föreligger som bör påkalla ändring av det på poängberäkningen grundade bedömandet. Hänsyn skall därvid tagas bl. a. till meriter, som inte poängmässigt kan värderas. Enligt statskontorets mening bör det eftersträvas att bestämmelserna utformas så att samtliga meriter kan uttryckas i poängmässiga värden. Detta är önskvärt dels för att underlätta manuell bedömning, dels för att i så stor utsträckning som möjligt möjliggöra datamaskinell behörighetskontroll, poängvärdering och gemensam uttagning av de sökande.

Vid ett centralt tillsättningsförfarande torde det vara lämpligt att man har en för samtliga ifrågakommande tjänster gemensam ansökningsblankett, där den sökande förutom angivandet av sina meriter även prioriterar de tjänster till vilka han önskar komma i fråga. Genom datamaskinell behandling torde vidare någon inskränkning i den fria ansökningsrätten inte behöva bli aktuell. Beträffande fall av återbud från ett stort antal antagna sökande torde datamaskinell reservuppflyttning kunna ifrågakomma. En tillämpning av en centraliserad tjänstetillsättning i enlighet med vad sålunda anförts skulle uppenbarligen främjas därest ledigförklarandet av tjänsterna tidsmässigt kunde samordnas. Den av revisorerna berörda frågan om begränsning av antalet årliga tillsättningsperioder till endast en bör givetvis också undersökas.

Statskontoret vill här erinra om det datamaskinella system, som ämbetsverket utarbetade vid polisväsendets förststatligande 1965, då ca 18 000 polis-

tjänster tillsattes. För att underlätta tillsättningsförfarandet utarbetades ett system för datamaskinell meritvärdering av de sökande polismännens ansökningar. Här kan nämnas att en ansökan upptog inte mindre än 99 sökta alternativ. Varje ansökan värderades enligt av polisen uppgjorda normer. Resultatet av den datamaskinella bearbetningen förelåg i form av listor. För varje tjänst producerades en lista över de sökande i rangordning och för varje sökande dessutom en uppgift om rangordning för de övriga tjänster denne sökt. Dessa listor utgjorde beslutsunderlag för de beslutande myndigheterna vid tjänstetillsättningarna.

Statskontorets verksamhetsplan 1966—1972 upptog ett projekt benämnt meritvärdering och tillsättning av lärartjänster. Detta projekt har dock efter överenskommelse med skolöverstyrelsen utgått ur följande verksamhetsplan i avvaktan på att riktlinjerna för den nya lärarutbildningen fastlagts. I verksamhetsplanen 1967—1973 för utbildningsväsendet har statskontoret för den skull ej avsatt ytterligare resurser utöver redan påbörjade eller inplanerade projekt.

Enligt vad statskontoret erfarit kommer skolöverstyrelsen att under hösten 1968 med egen expertis utföra en förstudie rörande möjligheterna att utnyttja ADB inom ifrågasvarande område.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit avdelningschef Trotzig samt byrådirektör T. Jansson, föredragande. Stockholm den 2 februari 1968.

GÖSTA BRUNO

Torbjörn Jansson

Skolöverstyrelsen

SÖ är väl medveten om de olika problem som sammanhänger med den förhållandevis komplicerade proceduren vid tillsättning av lärartjänster. Åtgärder för att komma till rätta med dessa problem har också sedan en tid tillbaka övervägts inom SÖ. Senast vid SÖ:s konferens med länsskolnämndernas byrådirektörer hösten 1967 diskuterades ingående möjligheterna att komma till rätta med de mest påtagliga olägenheterna i den nuvarande tillsättningsproceduren. Under hand har liknande diskussioner vid skilda tillfällen förts med representanter för länsskolnämnderna.

Eftersom tillsättningsproceduren i sin helhet, som också väl framgår av riksdagsrevisorernas redogörelse, är komplicerad, bör ingrepp i proceduren inte göras utan noggranna överväganden och förberedelser. Det bör även påpekas, att det nuvarande systemet tillkommit med beaktande av lärarpersonalens synpunkter och intressen och att enligt SÖ:s mening förändringar i det nuvarande systemet också bör ske efter samråd med lärarorganisationerna.

SÖ arbetar sedan en tid tillbaka med en undersökning av länsskolnämndernas organisation och verksamhetsformer. Därvid har också uppmärksammat länsskolnämndernas befattning med lärartillsättningarna och den redan 1961 väckta frågan om möjligheterna att använda ADB som hjälpmedel vid lärartillsättningarna ånyo aktualiserats. Vidare har SÖ uppdragit åt särskild expertis att inför lärarutbildningsreformen överarbeta det nuvarande meritvärderingssystemet med syfte att också försöka åstadkomma förenklingar i detta. Meritvärdering och lärartillsättning har ju ett intimt samband. Innan klarhet vunnits rörande meritvärderingen kan frågan om utnyttjandet av ADB inte föras vidare. Så snart sig göra låter med hänsyn till

arbetsbelastningen m. m. ämnar SÖ — såvida Kungl. Maj:t inte finner att spørsmålet bör behandlas i annan ordning — ta upp frågan om proceduren vid lärartillsättningarna till ett samlat övervägande i samråd med därav berörda personalorganisationer och myndigheter. SÖ kommer därvid att beakta vad riksdagsrevisorerna anfört i förevarande del av sin berättelse.

Detta ärende har avgjorts av generaldirektören i närvaro av skolrådet Sönerlind, undervisningsrådet Magnusson, organisationsdirektören Karlin samt byrådirektören Söderbäck, föredragande. Stockholm den 22 januari 1968.

HANS LÖWBEER

Nils Söderbäck

Svenska kommunförbundet

Styrelsen delar riksdagens revisorers uppfattning att det nuvarande systemet för behandling av ärenden angående tillsättning av ordinarie lärartjänster medför en betydande arbetsbelastning för berörda kommunala och statliga instanser. Den totala arbetsvolymen för dessa ärendens behandling är otvivelaktigt av den omfattningen att de i sammanhanget förekommande arbetsrutinerna är intressanta ur rationaliseringssynpunkt.

Riksdagens revisorer har främst uppmärksammat två av arbetsmomenten i ärendenas handläggning, nämligen dels värderingen av sökandenas meriter och dels samordningen mellan tillsättningsmyndigheter i de fall där en person sökt flera tjänster. Till bilden hör också andra arbetskrävande moment, t. ex. registreringen av de data som skall utgöra underlag för meritvärderingen.

Det är styrelsens mening att det vore befogat att överväga de möjligheter till genomgripande rationalisering av tillsättningsförfarandet som kan ligga i central registrering av dataunderlaget för tillsättningsförfarandet. Det förefaller vara en rimlig hypotes att det med utnyttjande av tillgänglig teknik för automatisk databehandling skulle vara möjligt att uppnå väsentliga rationaliseringsvinster genom centraliserad registrering av data rörande lärarnas utbildning och tjänstgöring. Centraliserad poängberäkning vid meritvärdering skulle därvid vara en självklar följdåtgärd.

Det torde inte vara möjligt att med den av styrelsen här antydda lösningen snabbt nå resultat. Det kan därför vara befogat att parallellt med en prövning av den här antydda idén även överväga genomförande av andra rationaliseringsåtgärder, som eventuellt kan få karaktären av provisorier i avvaktan på att mera genomgripande åtgärder blir möjliga att genomföra. Styrelsen syftar här närmast på överväganden om möjligheterna till ökad central service beträffande poängberäkning vid meritvärdering utan kombination med central registrering av tjänstgöringsdata.

Styrelsen har med det sagda uttalat sin positiva inställning till närmare överväganden om centralisering av vissa arbetsmoment. Den närmare prövningen av möjligheterna härtill torde böra ske genom samarbete mellan berörda statliga myndigheter, främst Skolöverstyrelsen, Statens avtalsverk och Statistiska centralbyrån, samt kommunförbunden.

Som en tänkbar åtgärd för rationalisering av lärartillsättningarna har riksdagens revisorer även nämnt möjligheten att övergå från två till en period per år för ledigkungörande av ordinarie tjänster. Styrelsen kan för sin del icke finna att de positiva effekterna av en dylik åtgärd skulle bli så stora som i revisorernas berättelse antagits. Detta av det skälet att graden

av tidspress vid tillsättningsärendenas handläggning icke främst styrs av antalet tillträdesdagar per år utan av förhållandet mellan tidpunkt för ledigkungörande och tidpunkt för tillsättning. Frågan om tillsättningsperiodernas antal synes därför huvudsakligen böra bedömas från andra utgångspunkter, varvid bl. a. bör beaktas att för vissa tjänster, som är svåra att besätta, ledigkungörande två gånger per år kan vara till fördel för kommunerna. Styrelsen är tveksam om det finns anledning att nu överväga övergång från två till en period för ledigkungörande av tjänster.

Vad slutligen gäller frågorna om dels begränsningar i den fria ansökningsrätten och dels begränsningar i rätten att återkalla ansökan, vilka frågor också aktualiserats i revisorernas berättelse, vill styrelsen som sin mening uttala att den finner det vara uteslutet att härvidlag författningsmässigt tillämpa mera restriktiva principer för lärare än för andra stats- och kommunaltjänstemän. Stockholm den 19 januari 1968.

STURE HOLMQVIST

Sune Eriksson

Svenska stadsförbundet

Styrelsen delar riksdagens revisorers uppfattning, att det nuvarande systemet för behandling av ärenden angående tillsättning av ordinarie lärartjänster medför en betydande arbetsbelastning för berörda kommunala och statliga instanser. Den totala arbetsvolymen för dessa ärendens behandling är otvivelaktigt av den omfattningen, att de i sammanhanget förekommande arbetsrutinerna är intressanta ur rationaliseringssynpunkt.

Riksdagens revisorer har främst uppmärksammat två av arbetsmomenten i ärendenas handläggning, nämligen dels värderingen av sökandenas meriter, dels samordningen mellan tillsättningsmyndigheter i de fall där en person sökt flera tjänster. Till bilden hör också andra arbetskrävande moment, t. ex. registreringen av de data som skall utgöra underlag för meritvärderingen.

Det är styrelsens mening att det vore befogat att överväga de möjligheter till genomgripande rationalisering av tillsättningsförfarandet, som kan ligga i central registrering av dataunderlaget för tillsättningsförfarandet. Det förefaller vara en rimlig hypotes att det med utnyttjande av tillgänglig teknik för automatisk databehandling skulle vara möjligt att uppnå väsentliga rationaliseringsvinster genom centraliserad registrering av data rörande lärarnas utbildning och tjänstgöring. Centraliserad poängberäkning vid meritvärdering skulle därvid vara en självklar följdåtgärd.

Det torde inte vara möjligt att med den av styrelsen här antydda lösningen snabbt nå resultat. Det kan därför vara befogat att parallellt med en prövning av den här antydda idén även överväga genomförande av andra rationaliseringsåtgärder, som eventuellt kan få karaktären av provisorier i avvaktan på att mera genomgripande åtgärder blir möjliga att genomföra. Styrelsen syftar här närmast på överväganden om möjligheterna till ökad central service beträffande poängberäkning vid meritvärdering utan kombination med central registrering av tjänstgöringsdata.

Styrelsen har med det sagda uttalat sin positiva inställning till närmare överväganden om centralisering av vissa arbetsmoment. Den närmare prövningen av möjligheterna härtill torde böra ske genom samarbete mellan berörda statliga myndigheter, främst skolöverstyrelsen, statens avtalsverk och statistiska centralbyrån, samt kommunförbunden.

Som en länkbar åtgärd för rationalisering av lärartillsättningen har riksdagens revisorer även nämnt möjligheten att övergå från två till en period per år för ledigkungörande av ordinarie tjänster. Styrelsen kan för sin del icke finna, att de positiva effekterna av en dylik åtgärd skulle bli så stora som i revisorernas berättelse antagits. Detta av det skälet att graden av tidspress vid tillsättningsärendenas handläggning icke främst styrs av antalet tillträdesdagar per år utan av förhållandet mellan tidpunkt för ledigkungörande och tidpunkt för tillsättning. Frågan om tillsättningsperiodernas antal synes därför huvudsakligen böra bedömas från andra utgångspunkter, varvid bl. a. bör beaktas att för vissa tjänster, som är svåra att besätta, ledigkungörande två gånger per år kan vara till fördel för kommunerna. Styrelsen är tveksam om det finns anledning att nu överväga övergång från två till en period för ledigkungörande av tjänster.

Vad slutligen gäller frågorna om dels begränsningar i den fria ansökningsrätten, dels begränsningar i rätten att återkalla ansökan, vilka frågor också aktualiserats i revisorernas berättelse, vill styrelsen som sin mening uttala, att den finner det vara uteslutet att härvidlag författningsmässigt tillämpa mera restriktiva principer för lärare än för andra stats- och kommunaltjänstemän. Stockholm den 15 januari 1968.

HJ. MEHR

Henry Björinder

§ 27 Skolornas schemaläggning

Statskontoret

Såsom riksdagens revisorer redovisar (s. 303 i 1967 års berättelse) har statskontoret och skolöverstyrelsen gemensamt i en PM av 28.7.1967 till revisorerna redogjort för det sätt på vilket utredningen om schananläggning med hjälp av automatiska datamaskiner bedrivits. Statskontoret får i första hand hänvisa till denna promemoria, som här bilägges¹.

Som komplement till denna PM vill statskontoret vidare meddela, att arbetet med grundskolans högstadium påbörjades hösten 1964 parallellt med att systemet för de 11 testskolorna anpassades för proven med verkliga realskolor. Det utvecklingsarbete, som då påbörjades, resulterade i de logiskt-matematiska formler (algoritmer), vari denna skolform kunde specificeras. Dessa algoritmer utarbetades av en matematiker tillika schemalägnings-expert, dåvarande rektorn vid Bandhagens läroverk, numera lektorn i matematik vid Damnhagsskolan i Landskrona, fil. lic. G. Rahnberg.

Resultatet förelåg i fullständigt skick vinter 1964—65 (årskurs 7 oktober—november 1964, årskurs 8 december 1964 och årskurs 9 februari 1965). Med hänsyn till problemets matematiskt—datatekniska komplexitet beslöt statskontoret i samråd med skolöverstyrelsen att tidigare byråchefen vid matematikmaskinnämndens matematiska byrå, organisationsdirektören H. Riesel hos statskontoret skulle fortlöpande granska det framtagna materialet. Denna granskning pågick under tiden april—november 1965 parallellt med vidareutveckling av algoritmerna och programmering av vissa av dem. Med hänsyn till därvid konstaterade begränsningar hos till buds stående

¹ Ej avtryckt.

metoder beslöt statskontoret och skolöverstyrelsen efter ingående prövning att projektet tills vidare skulle avbrytas. Då det måhända kan finnas anledning förmoda att såväl de matematiska metoderna liksom datamaskintekniken kommer att utvecklas därhän att planeringsproblem av de dimensioner det här gäller kan lösas, beslöts samtidigt att de framkomna resultaten skulle dokumenteras i sådan omfattning att om projektet senare skulle återupptagas dessa resultat skulle kunna tillvaratagas på mest ekonomiska sätt.

Eftersom en datamaskinell lösning av de komplicerade schemalägningsproblemen torde dröja ännu några år anser statskontoret liksom riksdagens revisorer det önskvärt, att speciell utbildning i schemalägnings teknik anordnas.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit t.f. överdirektören Pernelid, avdelningschefen Trotzig, organisationsdirektören Engman samt byrådirektören Jonsson, föredragande. Stockholm den 31 januari 1968.

IVAR LÖFQVIST

Bengt Jonsson

Skolöverstyrelsen

Schemaläggningen för stadier ovanför grundskolans låg- och mellanstadium kan ofta vara en komplicerad och tidskrävande arbetsuppgift, särskilt vid större skolenheter och vid införandet av nya skolformer. SÖ har sedan länge sin uppmärksamhet fäst på detta problem och har, sedan utredningen om möjligheterna att utnyttja ADB för schemaläggning tills vidare avbrutits, upptagit överläggningar med till en början stadsförbundet om vilka andra åtgärder som skulle kunna vidtas för att förenkla arbetet i fråga och avlasta skolledningen sådana moment däri, som den icke i sin egenskap av ledare för skolan måste utföra.

Det bör erinras om att uppgiften att upprätta förslag till schema enligt skolstadgan 9 kap. 7 § åvilar studierektor, där sådan finns. De vägar som enligt SÖ bör väljas är utbildning av skolledare (studierektorer) och även biträdespersonal i schemalägningsarbete samt utarbetande av tekniska anvisningar för schemaläggningen.

SÖ har i Aktuellt från skolöverstyrelsen publicerat modeller för schemaläggning i det nya gymnasiets olika årskurser. Artiklarna är främst avsedda att illustrera de delvis nya schemalägningsproblem som uppstår när undervisningen ej är klassuppdelad. Syftet är i första hand informativt med avseende på möjligheterna att åstadkomma en god undervisningsorganisation och således ej att utbilda i schemalägnings teknik.

Under de senaste åren har handledningar i schemalägnings teknik, särskilt vad gäller grundskolans högstadium, publicerats i artikelform i bl. a. Kommunal Skoltidning, 1966/1,2,4, och Lärartidningen/Svensk Skoltidning, 1967/special 1.

Utbildning i schemalägnings teknik har hittills ej bedrivits inom ramen för SÖ:s eller fortbildningsinstitutens kursverksamhet, men har ingått som en av punkterna i Lärarnas riksförbunds skoladministrativa kurs, vilken dock sedan ett par år ej längre anordnas.

Vad gäller revisorernas förslag om anordnande av utbildning i schemarbetets teknik har SÖ således den uppfattningen att sådan utbildning bör övervägas. Med hänsyn till den arbetsfördelning som tillämpas på grundval

av skolstadgans föreskrifter bör enligt SÖ:s mening utbildningen gälla skolledare och i vissa avseenden biträdespersonal. Utbildningen av i vart fall skolledare bör med fördel kunna omhänderas av länskolnämnderna eller eventuellt utbildningsinstitutet, medan frågan om huvudmannaskapet för utbildningen i dessa frågor av biträdespersonal får behandlas i samråd med kommunförbunden. Under förutsättning att erforderliga medel ställs till förfogande torde sådana utbildningar kunna komma till stånd under 1969.

I anslutning härtill vill SÖ även erinra om att 1967 års skolledarutredning kan komma att uppta frågan om vilken kategori befattningshavare som bör handha schemaläggningen, vilket sedermera kan påverka frågan om till vilken krets utbildning i schemaläggningsteknik bör riktas.

Vad avser möjligheterna till arbetsmässig förenkling av schemalägningsarbetet har SÖ beträffande projektet schemaläggning med ADB intet att tillägga till den utförliga redogörelse som SÖ tillsammans med statskontoret avgivit till riksdagens revisorer 28.7.1967, SÖ dnr 11553/67 A.

Detta ärende har avgjorts av generaldirektören i närvaro av skolråden Bosson-Nordbö och Sönerlind, undervisningsråden Israelsson och Östlundh samt organisationsdirektören Karlin, föredragande. Stockholm den 26 januari 1968.

HANS LÖWBEER

Bengt Karlin

§ 28 De vetenskapliga forskningsrådets administration

Statskontoret

Revisorerna konstaterar, att forskningsrådsorganisationen i stort sett varit oförändrad sedan 1940-talet. Med hänsyn till den kraftiga expansion som rådets verksamhet har haft under de senaste åren, har revisorerna funnit anledning studera rådens administrativa organisation och den samverkan som förekommer. För närvarande förfogar råden över egna kanslier. Av revisorernas berättelse framgår bl. a., att rådets administrationskostnader för budgetåret 1966/67 uppgick till ca 3 milj. kr., medan anvisade forskningsanslag för samma år översteg 83 milj. kr. En företagen enkät visar, att de administrativa arbetsrutinerna vid rådets kanslier i väsentliga avseenden skiljer sig från varandra. Enligt revisorernas mening leder de oenhetliga arbetsformerna till att administrationen fördyras. Revisorerna har vidare inhämtat upplysningar om rådets samarbetsdelegation. Dess samordningsuppgifter synes vara av mer begränsad omfattning. Ett radikalt sätt att åstadkomma administrativ samordning mellan råden vore att bilda ett för dessa gemensamt kansli. Revisorerna är emellertid inte beredda att förorda ett så djupt ingrepp i rådets organisation utan begränsar sig till att begära att samordningsfrågorna blir föremål för närmare utredning.

Med anledning härav vill statskontoret framhålla, att skilda handläggningsrutiner inom parallellt arbetande organisationer inte nödvändigtvis är ett uttryck för administrativa brister. En centralisering av administrativa arbetsuppgifter och/eller en standardisering av handläggningsrutiner, blanketter m. m. skulle måhända i detta fall kunna ge vissa rationaliseringsvinster. De fördelar, som härigenom står att vinna, torde dock vara tämligen begränsade.

Formerna för prioritering mellan forskningsområden och forskningsprojekt har på senare tid rönt ökad uppmärksamhet mot bakgrund av de växande kraven på forskningsinsatser inom olika områden och de samlade resursernas givna begränsning. Sålunda har chefen för utbildningsdepartementet i årets statsverksproposition anmält sin avsikt att ta upp avvägningsfrågor av denna art till ingående övervägande. En betydande och relativt växande andel av de statliga insatserna kanaliseras numera via forskningsråden. Bland annat med hänsyn härtill finner statskontoret en utredning av forskningsrådets organisation och arbetsformer motiverad. Enligt statskontorets uppfattning bör en sådan utredning ges en vidare syftning än enbart en översyn av rådets administration och innefatta även förutsättningarna för ett fastare organisatoriskt samarbete mellan råden.

I detta sammanhang får statskontoret slutligen erinra om framlagda förslag *dels* till ny organisation på miljövarldsforskningens område (SOU 1967: 44), *dels* om ökad statlig satsning på teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete (Fi stencil 1967: 13). Den nya styrelsen för teknisk utveckling skall sålunda enligt sistnämnda förslag bl. a. överta tekniska forskningsrådets nuvarande arbetsuppgifter. Genom beslut 8.12.1967 har Kungl. Maj:t uppdragit åt statskontoret att närmare utforma organisationen av denna styrelse.

Vid handläggningen av detta ärende har närvarit tf överdirektör Bruno, avdelningschef Rydén, byrådirektör Höglund samt förste byråsekreterare B. Larsson, föredragande. Stockholm den 5 februari 1968.

IVAR LÖFQVIST

Bengt Larsson

Universitetskanslersämbetet

Riksdagsrevisorerna har aktualiserat frågan om en samordning av forskningsrådets verksamhet och en utvidgning av forskningsrådets samarbetsdelegations uppgifter utifrån rent förvaltningsmässiga utgångspunkter. Självfallet kan också ett vidare perspektiv anläggas på hithörande spørsmål. Frågan om formerna för prioriteringar mellan forskningsområden och bedömningar av forskningsprojekt inom ramen för det statliga forskningsstödet har på senare tid rönt ökad uppmärksamhet mot bakgrund av de växande kraven på forskningsinsatser inom olika områden och de samlade resursernas givna begränsning.

UKÄ vill erinra om att chefen för utbildningsdepartementet i årets statsverksproposition, åttonde huvudtiteln (s. 336), anmält sin avsikt att under det kommande året ta upp nämnda avvägningsfrågor till ingående övervägande. Med tanke på att en betydande, och relativt sett växande, andel av de statliga insatserna för forskning kanaliseras via forskningsråden finner ämbetsverket det naturligt att i detta sammanhang den nuvarande forskningsrådsorganisationen prövas utifrån här antydda utgångspunkter. UKÄ vill här hänvisa till vad verket anförde i yttrande över promemorian »Ökad statlig satsning på teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete» (Finansdepartementet, ekonomienheterna, stencil 1967: 13) den 11 januari innevarande år:

»För närvarande uppstå ibland dröjsmål i behandlingen av en ansökan som en följd av att den sökandes projekt råkar ligga i gränsskiktet mellan två eller flera råds formella eller genom praxis bestämda bevakningsområ-

den. Speciellt svåra kan avgörandena bli om forskning som ligger inom och mellan flera kunskaps- och forskningsområden. Spörsmålet om ett mera utbyggt samarbete mellan forskningsråden har inte tagits upp i departementspromemorian. Det är av vikt att denna fråga uppmärksammas. Mot bakgrunden härav finner universitetskanslersämbetet att frågan om forskningsrådets samarbetsdelegations ställning och verksamhet bör omprövas eller andra vägar undersökas för en ändamålsenlig koordinering av forskningsstödjande verksamhet.»

Enligt UKÄ:s uppfattning är det angeläget att den föreslagna utredningen rörande en fastare organisatorisk uppbyggnad av samarbetet mellan råden nu kommer till stånd. Inom ramen för denna utredning bör noggrannare än hittills skett övervägas vilka moment i rådskansliernas administrativa arbete som med fördel kan samordnas. UKÄ vill avslutningsvis framhålla frågans betydelse med tanke på det växande behovet av samverkan och samordning mellan universitetsväsendet och råden, understruket av UKÄ bl. a. i bilagt yttrande¹ över 1963 års forskarutrednings betänkande »Forskarutbildning och forskarkarriär» (SOU 1966: 67, särskilt s. 5 f, 42 f).

I handläggningen av detta ärende har deltagit, förutom undertecknad universitetskansler, byråcheferna Poppius och Almfelt samt byrådirektören Ringborg, föredragande. Stockholm den 2 februari 1968.

NILS GUSTAV ROSÉN

Erland Ringborg

Forskningsrådets samarbetsdelegation

Delegationen har i ärendet infordrat yttranden, som bifogas, från de i delegationen ingående forskningsråden (*bilagor A—G*).

Delegationen delar revisorernas uppfattning att delegationen har en mycket viktig uppgift att fylla i egenskap av centralt samarbetsorgan mellan råden. En närmare precisering av dess arbetsuppgifter och befogenheter skulle dock vara önskvärd. Med hänsyn härtill finner delegationen i likhet med revisorerna och flera av råden lämpligt att i första hand dess arbetsuppgifter och befogenheter men även dess organisation göres till föremål för en utredning. Denna utredning bör dock komma till stånd på initiativ av delegationen.

Delegationen har redan vidtagit vissa förberedelser för en utredning. De enskilda råden har sålunda anmodats inkomma med förslag till nya samarbetsuppgifter och samarbetsåtgärder. De inkomna förslagen kommer att diskuteras vid delegationens nästa sammanträde den 28 februari 1968, då även frågan om en utredning kommer att behandlas. Delegationen avser att efter sammanträdet utförligt redogöra för de förslag som inkommit och de åtgärder som vidtagits. Stockholm den 1 februari 1968.

TORGNY SEGERSTEDT

Åke Bruhn-Möller

¹ Ej avtryckt.

Yttrande från statens råd för atomforskning

I riksdagens revisorers skrivelse föreslås att initiativ till förbättringar i forskningsrådets administration bör tagas av Forskningsrådets samarbetsdelegation. Delegationen bör vidare ges en fastare organisatorisk uppbyggnad samtidigt som dess arbetsuppgifter och befogenheter närmare preciseras. Slutligen utsäges att vissa delar av rådskansliernas administrativa arbete skulle kunna överföras till samarbetsdelegationen t. ex. utrustningsfrågor, dokumentations-, informations- och publiceringsfrågor, anslagsfrågor, blankettfrågor etc.

Av anförda skäl finner revisorerna det angeläget att en utredning i berörda avseenden kommer till stånd.

Statens råd för atomforskning vill härtill uttala följande:

Rådet delar ej uppfattningen att en överföring av väsentliga delar av det administrativa arbetet till samarbetsdelegationen skulle komma att leda till besparingar i ekonomiskt och personellt avseende. Denna fråga har ju kontinuerligt varit föremål för samarbetsdelegationens överväganden. Om ytterligare utredning nu anses erforderlig, bör denna ske genom samarbetsdelegationens försorg. Stockholm den 18 januari 1968.

Mats Lemne

Gösta W. Funke

*Bilaga B**Yttrande från statens humanistiska forskningsråd*

Rådet delar revisorernas uppfattning om att f. n. ingen anledning till förändringar av den administrativa organisationen vare sig vad beträffar det kanslimässiga eller det kamerala föreligger. Rådet är emellertid medvetet om att läget kan förändras om universiteten och jämförbara statsinstitutioner kategoriskt kommer att avvisa förvaltningen av forskningsrådsmedel. Detta har emellertid konsekvenser endast för den kamerala sidan av förvaltningen. Tendensen såväl i Danmark som Norge går mot en självständig administrativ organisation av de enskilda humanistiska forskningsråden, vilket styrker rådets uppfattning om att en sådan organisation är den mest ändamålsenliga med hänsyn till forskningsrådets arbetsuppgifter.

Humanistiska forskningsrådet vill i detta sammanhang påpeka, att uppgiften i revisorernas sammanställning rörande belopp använda till avlöningar och omkostnader under budgetåret 1966/67 för humanistiska forskningsrådets del gäller hela förvaltningen, alltså även arvoden till ordföranden, ledamöter och granskningsnämnder. Stockholm den 18 januari 1968.

Erik Lönnroth

Åke Lilliestam

*Bilaga C**Yttrande från statens medicinska forskningsråd*

Rådet har intet att tillägga utöver tidigare avgivet svar å skrivelse från riksdagens revisorer av den 2 oktober 1967. Stockholm den 23 januari 1968.

Ingvar Lennerfors

*Bilaga D**Yttrande från statens naturvetenskapliga forskningsråd*

Delegationen har på sitt program att till behandling upptaga frågor som är av gemensamt intresse för råden och att vid behov göra erforderliga utredningar och framlägga förslag och rekommendationer. Det synes därför rådet naturligt att delegationen utreder de frågor som aktualiserats av revisorerna. Statsrevisorerna har själva framfört denna synpunkt (översta stycket, s. 328 i revisorernas berättelse). I övrigt får rådet hänvisa till sitt tidigare yttrande i ärendet (se revisorernas berättelse § 28 s. 322—323). Stockholm den 17 januari 1968.

Martin Fehrm

Gösta W. Funke

*Bilaga E**Yttrande från statens råd för samhällsforskning*

Rådet delar revisorernas uppfattning att delegationen har en mycket viktig uppgift att fylla dels i det inbördes samarbetet mellan forskningsråden, dels genom att ta hand om vissa frågor av gemensamt intresse för råden. Med hänsyn till delegationens ställning som ett av råden bildat och understött organ synes det lämpligt att delegationens uppgifter samt befogenheter såväl gentemot råden som utåt närmare preciseras. Med anledning härav tillstyrker rådet att för ändamålet en utredning kommer till stånd. Delegationen bör själv ta initiativet till denna. Stockholm den 30 januari 1968.

Torgny Segerstedt

Åke Bruhn-Möller

*Bilaga F**Yttrande från statens råd för skogs- och jordbruksforskning*

Ärendet har på grund av den korta remisstiden endast kunnat behandlas i rådets arbetsutskott vid dettas sammanträde den 30 januari d. å. I ärendets behandling har deltagit rådets ordförande B. Fallenius samt rådsledamöterna Bane, Fröier, Hjelm och Hagberg. Rådet får i korthet anföra följande.

Rådet biträder riksdagens revisorers förslag (sammanfattande framförda på s. 328, sista stycket) om att en utredning upplages angående samsamarbetsdelegationens framtida organisation och uppgifter. Härvid vill rådet erinra

om att inom samarbetsdelegationen själv förslag väckts om en liknande utredning, varvid man inom delegationen redan fört fram till diskussion flera av de frågor som riksdagens revisorer i sitt uttalande s. 328 berört.

Det framgår icke fullt klart av ordalydelsen i revisorernas förslag, om det samman åsyftar en långtgående centralisering av beslutanderätten när det gäller själva anslagstilldelningen eller ej. Rådet vill därför på denna punkt — till förekommande av missförstånd — understryka att det icke kan biträda eventuella centraliseringsförslag innebärande att rådet fräntas sin primära uppgift, dvs. besluten om själva anslagsutdelningen. Även beträffande utrustningsfrågorna anser rådet dessa liksom tidigare böra helt falla inom rådets beslutssektor.

Otvivelaktigt torde emellertid i flera andra hänseenden en fastare uppbyggnad av samarbetsdelegationen kunna bli gagnelig för samtliga råds verksamhet. Främst ifrågakommer här standardisering av rådens administrativa rutin genom införande av så långt möjligt likformiga avtalskontrakt med forskare, likformig dokumentations- och informationsservice, likformiga bestämmelser om publicering av forskningsresultat, om lönevillkoren för forskare och deras anställda personal m. m. Önskemål om att särskild instruktion av K. Maj:t utfärdas för samarbetsdelegationen har redan tidigare framförts av delegationen i samband med ansökan om särskilt anslag från statsbudgeten till delegationens verksamhet. Slutligen vill rådet framhålla att den föreslagna utredningen även bör undersöka möjligheterna att inom samarbetsdelegationen initiera s. k. tvärforskning, ingripande på två eller flera råds verksamhetsområden. Stockholm den 30 januari 1968.

Kåre Fröier

Bilaga G

Yttrande från statens tekniska forskningsråd

Rådet delar uppfattningen att delegationens uppgifter och befogenheter bör få en närmare precisering. Detta bör enligt rådets mening även komma till uttryck genom att delegationen erhåller en av Kungl. Maj:t fastställd instruktion.

Bland uppgifter som särskilt väl lämpar sig för delegationens insatser kan framhållas: viss internationell kontaktverksamhet, framför allt i samband med fackliga konferenser och symposier, dokumentationsfrågor, forskningsstatistik, allmän för råden gemensam informationsspridning till kontakter inom- och utomlands samt rekommendationer beträffande lämplig praxis i angelägenheter som berör flera råd. Vidare bör i större utsträckning tvärvetenskapliga frågor genom delegationen kunna tas upp för initiativ och handläggning.

Beträffande administrativ samverkan synes det angeläget att alla möjligheter tillvaratas som kan underlätta forskarnas och de forskningsadministrativa organens verksamhet. Häri måste dock eftersträvas att inte tynga arbetet genom onödigt formalism. Ändamålsenliga likheter mellan de olika råden i organisationsmässiga huvuddrag och rutinernas uppläggning är givetvis önskvärda. Några betydelsefulla vinster genom överförande av administrativa rutiner från råden till samarbetsdelegationen kan emellertid knappast göras.

Rådet tillstyrker att en utredning kommer till stånd genom samarbetsdelegationens försorg. Härvid bör givetvis samråd ske med Statskontoret och med den aviserade Styrelsen för teknisk utveckling.

I behandlingen av detta ärende, som föredragits av rådets sekreterare, har förutom undertecknad deltagit herrar Brohult, Fehrm, Gralén, Luthman, Malmström, Nilsson, Rosén och Woxén. Stockholm den 19 januari 1968.

Gösta Lagermalm

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

§ 29 Statens skogsförbättringsanslag

Skogsstyrelsen

Såsom revisorerna framhållit ökades det allmännas stöd till överföring av sämre jordbruksmark till skogsmark markant år 1959. Motivet härför har närmare angivits av chefen för jordbruksdepartementet i Kungl. Maj:ts proposition nr 148 sagda år. För att det ökade stödet till skogsplantering på åkerjord ej skulle medföra en motsvarande minskning av bidragsgivningen till övriga åtgärder, som stöds med bidrag från anslaget, räknades detta upp med 1,0 milj. kr. Samtidigt delades anslaget i en anslagsdel för bidrag till skogsodling på sämre jordbruksmark och en för den övriga bidragsgivningen med rätt för Kungl. Maj:t att medgiva jämkning av anslagets fördelning anslagsdelarna emellan.

Under budgetåren 1959/60—1966/67 har anslagsdelen för skogsodling på sämre jordbruksmark ökat från 2,2 milj. kr. till 6,0 milj. kr. medan anslagsdelen för övriga åtgärder endast ökat från 1,4 milj. till 2,5 milj. kr. Skogsstyrelsen ser denna utveckling som ett uttryck för statsmakternas önskan om en intensifiering av omhändertagandet av den mark som tas ur jordbruksproduktionen och för att denna verksamhet bör prioriteras i förhållande till övrig verksamhet, som stöds med medel ur anslaget.

Det höjda anslaget — i allt väsentligt anslagsdelen för skogsodling på sämre jordbruksmark — har inte helt kunnat utnyttjas under framför allt budgetåren 1962/63—1965/66. Det förstnämnda året ökades emellertid anslaget med inte mindre än 1,7 milj. kr. och de övriga åren med mellan 0,5 milj. och 1,4 milj. kr. per år. Det kan därför antagas att den förstnämnda ökningen varit väl stor i förhållande till skogsvårdsstyrelsernas möjligheter att öka planläggningen i samma takt.

Hur anslaget disponerats under budgetåren 1959/60—1966/67 framgår av nedanstående tabell. I kolumn 3 redovisas de av skogsvårdsstyrelserna beviljade statsbidragsmedlen till skogsvårdsåtgärder och i kolumn 4 de medel som av skogsstyrelsen anvisats för i huvudsak bekämpning av skogsinsekter. För budgetåret 1966/67 ingår dock i summan i denna kolumn 103 000 kr., som anvisats för upprättande av markanvändningsplaner och 100 000 som tilldelats skogshögskolan som bidrag till försöksverksamhet med mekaniserad dikning m. m., enligt vad som närmare anges i jordbruksutskottets utlåtande nr 1 år 1966.

Som framgår av sammanställningen har utnyttjandet av anslaget förbättrats avsevärt under det gångna budgetåret.

Som ett uttryck för utnyttjandegraden har revisorerna valt att under perioden 1959/60—1966/67 jämföra de av riksdagen anvisade medlen under anslaget med medelsförbrukningen för utbetalning av beviljade bidrag under samma tid. Differensen blir då 9,4 milj. kr. mot i tabellen ovan redovisade 4,7 milj. kr. Att så blir fallet beror på den naturliga eftersläpningen i utbetalningen av beviljade bidrag.

Budgetår	Anslag	Av skogs- vårdsstyrel- serna beviljade bidrag	B; övrigt disponerade medel	Summa disponerade medel	Ej utnytt- jade an- slagsmedel
	kr	kr	kr	kr	kr
1	2	3	4	5	6
1959/60	3 600 000	3 529 000	65 000	3 594 000	6 000
1960/61	3 600 000	3 571 000	14 000	3 585 000	15 000
1961/62	4 300 000	4 195 000	12 000	4 207 000	93 000
1962/63	6 000 000	5 597 000	—	5 597 000	403 000
1963/64	6 500 000	5 877 000	6 000	5 883 000	617 000
1964/65	7 900 000	6 059 000	100 000	6 159 000	1 741 000
1965/66	8 400 000	6 637 000	—	6 637 000	1 763 000
1966/67	8 500 000	7 850 000 (prel. uppg.)	603 000	8 453 000	47 000
Summa	48 800 000	43 315 000	800 000	44 115 000	4 685 000

I viss utsträckning kommer beviljade bidrag inte att utbetalas, eftersom i enstaka fall företag, till vilka bidrag beviljats, ej kommer till utförande.

Med anledning av bl. a. den förhållandevis låga utnyttjandegraden av anslaget har skogsstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen sökt utreda hur den ur produktionen tagna jordbruksmarken f. n. utnyttjas och i samband därmed vilka behov av statsunderstödd skogsodling av sådan mark som kan anses föreligga. Vidare sökte skogsstyrelsen utröna orsakerna till att anslagsdelen inte i sin helhet har kunnat utnyttjas under de senare åren.

Utredningen, som slutfördes under sommaren 1967, visar att av de ca 490 000 ha jordbruksmark, som enligt statistiken beräknas ha tagits ur produktionen under perioden 1956—66, har ca 120 000 ha eller 25 % planterats med skog, varav 83 000 ha med statsbidrag. Vidare bedöms ca 55 000 ha eller 11 % utan särskilda åtgärder ha vuxit igen med skog av godtagbar beskaffenhet. Därutöver skulle 75 000 ha eller 15 % ha tagits i anspråk för andra ändamål än skogsproduktion t. ex. bebyggelse, fritidsändamål, vägar och andra trafikanordningar.

Av den enligt utredningen outnyttjade marken har ca 160 000 ha eller 33 % av totalarealen bedömts vara lämplig att skogsodla med hänsyn till biologiska möjligheter, objektstorlek m. m., medan 50 000 ha eller 10 % bedömts vara olämplig för skogsplantering av biologiska eller ekonomiska skäl. Dessa marker kommer således även i framtiden att ligga öppna eller växa igen med skog av skiftande beskaffenhet. Slutligen har 30 000 ha eller 6 % av totalarealen bedömts böra hållas öppna för framtida naturvårdsändamål, fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv.

Vad tillgången på lämpliga objekt beträffar föreligger således utrymme för en kraftig ökning av skogsodlingen på sämre jordbruksmark. Orsakerna till att ökningen blivit mindre än vad de tillgängliga bidragsmedlen skulle möjliggöra har berörts av revisorerna. Utöver vad dessa framfört förefaller det — enligt skogsstyrelsens utredning — som om även den gällande skattelagstiftningen beträffande plantering av jordbruksmark är en faktor av stor betydelse vid markägarnas bedömning av åtgärdernas lönsamhet. Vidare synes äganderäts- och arronderingsförhållandena åtminstone i vissa landsdelar många gånger vara sådana, att aktivitet i fråga om skogsplantering på jordbruksmark inte kan förväntas från markägarnas sida.

Sedan budgetåret 1966/67 har skogsvårdsstyrelserna beretts möjlighet att upprätta markanvändningsplaner med stöd av medel ur anslaget. Styrel-

serna har tillmätt dessa planer en mycket stor betydelse för möjligheterna att intensivifiera planteringsverksamheten. De har också fäst stor vikt vid att ökade resurser ställs till deras förfogande för aktiv påverkan av markägarna genom särskilda förrättningar, informationsdagar, informationstryck o. dyl.

Av den tillgängliga statistiken att döma förefaller det som om en viss ökning av verksamheten skett under det senaste året. Skogsstyrelsen bedömer det därför som troligt att av styrelsen äskade anslag i fortsättningen skall kunna utnyttjas i högre grad än vad som hittills varit fallet.

Revisorerna har ifrågasatt huruvida den nuvarande uppdelningen av anslaget i skilda belopp, avsedda för icke jordbruksmark respektive sämre jordbruksmark, längre tjänar något egentligt ändamål.

Det har hittills visat sig, att anslagsdelen för åtgärder på icke jordbruksmark tagits i anspråk i betydligt högre grad än den för plantering på jordbruksmark. Skogsvårdsstyrelsernas planläggning av dikningsföretag och återväxtåtgärder på icke jordbruksmark har anpassats till anslagsdelens nuvarande nivå. Intresset bland markägarna är emellertid mycket stort för främst dikning. Skulle skogsvårdsstyrelserna tillgodose markägarnas önskemål om statsbidrag till denna åtgärd kan medelsförbrukningen under anslagsdelen förväntas stiga kraftigt sedan skogsvårdsstyrelserna hunnit öka sin planläggning av dikningsföretag. Skogsstyrelsen är emellertid tveksam ifråga om lämpligheten av en starkt utökad dikningsverksamhet stödd med statsmedel på bekostnad av möjligheterna att tillgodose behovet av bidragsmedel för återväxtåtgärder på fastmarkerna. Styrelsen fördelar därför f. n. anslagsdelen med kvoter för dikning respektive återväxtåtgärder. Härvid eftersträvas att behovet av medel för återväxtåtgärder främst i övre Norrland skall tillgodoses.

Vid tillkomsten av den särskilda anslagsdelen för plantering av sämre jordbruksmark och den därmed sammanhängande uppräknigen av anslaget eftersträvades en ökad igenplantering av jordbruksmark utan att den övriga verksamheten under anslaget samtidigt skulle behöva inskränkas. De senare uppräkningarna av anslaget har till sin huvuddel varit avsedda för plantering av jordbruksmark. Skulle uppdelningen av anslaget slopas skulle emellertid med största sannolikhet medelsförbrukningen för bidragsgivning till åtgärder på icke jordbruksmark öka kraftigt med minskad plantering av jordbruksmark som följd, såvida inte anslaget uppräknades i motsvarande grad. En sådan utveckling skulle enligt skogsstyrelsens mening inte överensstämma med statsmakternas hittills uttalade syfte med anslaget. Den föreliggande möjligheten för Kungl. Maj:t att vid behov omfördela medel de båda anslagsdelarna emellan finner skogsstyrelsen vara tillfyllest för att ett akut behov av bidragsmedel för vissa åtgärder temporärt skall kunna tillfredsställas utan att huvudsyftet med anslaget därmed behöver rubbas.

Revisorerna har uppmärksammat att skogsplantering på sämre jordbruksmark skett i mycket liten utsträckning i norrlandslänen och då främst i Norrbottens län.

Förutom från Statens skogsförbättringsanslag kan skogsodling på sämre jordbruksmark stödjas med bidrag från Anslaget till ökad skogsproduktion i Norrland och då huvudsakligen inom s. k. samverkansområden. Bildandet av sådana områden sker nu i snabb takt och avsevärda arealer är anslutna till områdena. Skogsstyrelsen har låtit undersöka om igenplantering av jordbruksmark stötts med bidrag ur skogsproduktionsanslaget. Så har

emellertid ej varit fallet i någon nämnvärd omfattning. Däremot föreligger planer på att inom samverkansområden framgent skogsodla betydande arealer sämre jordbruksmark med stöd av bidrag från anslaget.

Att skogsodlingen på jordbruksmark hittills varit så obetydlig inom de övre delarna av Norrland kan i stor utsträckning tillskrivas det förhållandet, att de ur produktionen tagna markerna ofta utgjorts av mossodlingar, som ej lämpat sig för skogsplantering, samt att lämpligt plantmaterial saknats. Det senare problemet har observerats av skogsstyrelsen, som i samråd med de berörda skogsvårdsstyrelserna nu söker åstadkomma en förbättring härvidlag.

Vad slutligen beträffar den av revisorerna påtalade höga kostnaden för skogsplantering på sämre jordbruksmark i skånelänen jämfört med de närmast angränsande länen vill skogsstyrelsen framföra följande. Som revisorerna framhållit är det naturligt att de högproduktiva markerna i Skåne blir föremål för mer kostsamma åtgärder än övriga marker i landet. Skogsstyrelsen delar emellertid revisorernas uppfattning att skillnaden i kostnaderna för igenplantering mellan skånelänen och de angränsande länen synes vara väl stor. Skogsstyrelsen har hört skogsvårdsstyrelserna i skånelänen om orsakerna till de höga kostnaderna. Härvid har framkommit att dessa i huvudsak förorsakas av det stora antal plantor per ha som normalt sätts ut, men att även skyddet mot viltskador är en bidragande orsak. Däremot synes dyrbara lövkulturer förekomma i så ringa omfattning att de ej nämnvärt påverkar genomsnittskostnaden för igenplantningen av jordbruksmarken. De stora skillnaderna i tillämpade planteringsförband mellan de skilda skogsvårdsstyrelserna i sydligaste Sverige synes bero på att dessa bedömer den nuvarande situationen och den framtida utvecklingen mycket olika. Skogsstyrelsen har observerat dessa skiljaktigheter och verkar för en samordning och normalisering av förbanden. Sålunda har konferenser i ämnet hållits hösten 1966 och vid ett flertal tillfällen under 1967. Skogsstyrelsen har även hösten 1967 utfärdat Rekommendationer i förbandsfrågan vilka rekommendationer dock hittills av särskilda skäl mer inriktats på den slutliga regleringen av stamantalen i återväxterna än på de direkta anläggningsförbanden.

I fråga om bidragsföretag överväger skogsstyrelsen att maximera det antal plantor per hektar som får inräknas i den bidragsgrundande godkända kostnaden för företaget.

I detta ärendes avgörande har, förutom undertecknad generaldirektör, deltagit herrar Agebro, Fränden, von Heideken, Ribbing och Svedberg. Föredragande har varit avdelningsdirektören Linné. Stockholm den 1 februari 1968.

FREDRIK EBELING

Ingemar Linné

Statens naturvårdsverk

Statens naturvårdsverk vill först erinra om att de frågor, som riksdagens revisorer behandlat under paragraf 29, berör problem som är föremål för särskilda utredningar. I vissa delar behandlas frågorna av skogsbruksutredningen och i andra delar — bl. a. skogsvårdslagstiftningen — av skogspolitiska utredningen.

I vad berör naturvården är frågan om skogsplantering på jordbruksmark av stort intresse och självfallet föremål för naturvårdsverkets uppmärksamhet. Under den korta tid verket arbetat har det dock ännu inte varit

möjligt att i detalj utforma planerna för hur en ökad skogsplantering skall kombineras med önskemålet att i viss omfattning och i vissa bygder bibehålla det öppna landskapet. Detta är en av de största frågor som naturvårdsverket har att angripa. Detta kommer att ske i samverkan med länsstyrelsernas naturvårdssektioner, övriga berörda länsorgan samt lokala myndigheter och organisationer. Ett omfattande planeringsarbete förestår.

I åtskilliga fall, såsom vid skogvårdsstyrelsernas nu försöksvis pågående upprättande av markanvändningsplaner, sker dock redan visst samarbete mellan jordbrukets-, skogsbrukets- och naturvårdens företrädare. Frågorna behandlades bl. a. vid en av skogsstyrelsen den 23.11.1967 ordnad överläggning mellan representanter för lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket och skogsstyrelsen jämte länsjägmästarna. Man enades därvid om att en gemensam arbetsgrupp skulle närmare penetrera frågorna och framlägga förslag till åtgärder.

Vad beträffar revisorernas konkreta förslag ligger dessa vid sidan av naturvårdsverkets kompetensområde. Från de synpunkter verket har att beakta torde dock resultaten av de ovan åberopade utredningarna kunna avväntas innan eventuella ändringar behöver vidtas.

Beslut om detta utlåtande har fattats av undertecknad överdirektör, varjämte närvarit byråcheferna Rhedin och Esping, den senare föredragande.

Från kungl. vetenskapsakademiens naturskyddskommitté och svenska naturskyddsföreningen inhämtade yttranden bifogas. (*Bilagor A—B.*) Stockholm den 2 februari 1968.

VALFRID PAULSSON

Lars-Erik Esping

Bilaga A

Yttrande från Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté

Riksdagens revisorer påpekar i sitt uttalande, att situationen inom skogsbruket för närvarande är mycket annorlunda än då den ännu gällande skogsvårdslagen, nämligen den av år 1948, kom till.

Huvudprincipen i denna skogsvårdslag är att skogsmarken skall utnyttjas på bästa ekonomiska sätt. Detta innebär att skogsägaren efter skogens slutavverknings har skyldighet att förse skogsmarken med ny skog genom lämpliga reproduktionsåtgärder. Denna reproduktionsskyldighet utsträcker i skogsvårdslagen även till höggradigt glesa skogar, förvildade hagmarker, nedlagda åker- och betesmarker samt dikningsbara sumpmarker, allt givetvis under förutsättning att markerna är lämpliga för skogsproduktion. För sådana reproduktionsåtgärder har statligt bidrag kunnat erhållas ur skogsförbättringsanslaget.

År 1959 utsträcktes i samband med lantbrukets rationalisering det allmänna medverkan till åstadkommande av skogsproduktion på ofullständigt utnyttjade skogsmarker till att även gälla åtgärder för beskogning av sämre, men ännu för jordbruksändamål brukade åkrar. Skogsförbättringsanslaget har därför väsentligt höjts fr. o. m. budgetåret 1959/60.

Emellertid har det visat sig att reproduktionsåtgärder av sådan natur att de kunnat stödjas med bidrag från skogsförbättringsanslaget icke kommit till utförande i sådan omfattning, som staten väntat sig eller ansett önskvärd. Skogsförbättringsanslaget har därför icke kunnat förbrukas i sin hel-

het, och ett icke utnyttjat belopp på totalt omkring 9,4 miljoner kronor återstår från budgetåren 1959/60—1966/67.

Orsakerna till detta är som riksdagsrevisorerna också framhåller flera. De viktigaste torde emellertid vara:

1. Svårigheter att anskaffa lämpligt reproduktionsmaterial och erforderlig arbetskraft.

2. Tveksamhet från markägarnas sida om lönsamheten av skogsodlingsåtgärder på grund av den under senare år inträdda ogynnsamma prisutvecklingen för skogsprodukter. Detta har medfört en tendens att behålla sämre åker- och betesmarker som en produktionsreserv i avvaktan på ett klarare bedömningsläge.

3. Varningar från naturvårds- och landskapsvårdshåll för en ohämmad skogsodling, då en sådan medför risk för att vissa typer av natur- och kulturlandskap helt skulle försvinna.

Riksdagens revisorer går också in på frågan om hur det statliga stödbidraget till ökade skogliga reproduktionsåtgärder bör utdelas eller avvägas och ifrågasätter i samband härmed om icke skogsförbättringsanslagets uppdelning i tvenne poster, en för *icke* jordbruksmark och en för *sämre* jordbruksmark, borde upphöra och bägge posterna sammanslås.

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté finner den av riksdagens revisorer gjorda framställningen realistisk och beaktansvärd, och kommittén vill därför i huvudsak ansluta sig till densamma.

Kommittén anser emellertid, att de statliga bidragen till skogliga reproduktionsåtgärder i främsta rummet bör gälla *icke* jordbruksmark.

Nedläggning och skogsplantering på »sämre» åkrar, t. ex. åkrar som på grund av ringa storlek, stenighet och olämplig tegform icke kan brukas med moderna maskiner kan givetvis vara en fullt berättigad åtgärd. Generellt bör dock överförande av jordbruksmark till skogsmark icke i högre grad stimuleras genom lätthet att erhålla ekonomiska bidrag från staten och under framhållande av jordbrukets ringa lönsamhet. Uttrycket »sämre» jordbruksmark, innefattande såväl dåliga åkrar som hagmarker, är många gånger ett mycket obestämt begrepp, och vad beträffar de ekonomiska fördelarna är de ytterst svårbedömbara. Ingen kan med säkerhet förutsäga hur de ekonomiska villkoren för jordbruket och skogsbruket vid tiden för skogens slutavverkning kommer att gestalta sig.

I detta sammanhang bör framhållas önskvärdheten av att skogsvårdslagen justeras så att inga formella hinder föreligger för ett återförande av skogsmark till betesmark, där så är motiverat. Som alternativ till skogsodling torde nämligen i första hand en utvidgad kreatursdrift avsedd för köttproduktion komma ifråga, och det är därför att lagen inte lägger hinder i vägen för en rationell arrondering av de relativt stora betesmarksområden som kan bli aktuella.

Ett stort önskemål ur naturvårds- och landskapssynpunkt är vidare att det mera öppna och ljusa kulturlandskapet icke i allt för hög grad försvinner genom barrskogens starka framträngande. När det gäller ur landskapets synpunkt särskilt ömtåliga fall, synes det därför kommittén lämpligt att vid beslutandet om anslag till skogliga reproduktionsåtgärder dessa förslag underställas naturvårdens organisationer.

Kommittén vill också framhålla lövskogens stora betydelse för landskapsbilden och de faunistiska och floristiska värden som är förbundna med lövskogen.

Vid behandlingen av detta ärende har förutom undertecknad ordförande deltagit: Carl Fries, Gunnar Beskow, Kai Curry-Lindahl, Anders Martinsson, Måns Ryberg och Hugo Sjörs. Stockholm den 26 januari 1968.

Carl Malmström

Ordförande

Hilmar Holmen

Bilaga B

Yttrande från Svenska naturskyddsföreningen

Det svenska landskapet undergår genom jordbrukets rationalisering f. n. en mycket snabb och omfattande omvandling. Sedan 1956 har nära 500 000 ha åker lagts ned och takten uppgår nu till omkring 50 000 ha/år. Fram till år 1980 beräknar man att mer än 1/3-del av den år 1966 tillgängliga åkermarken kommer att läggas ned.

Av den sedan 1956 nedlagda åkerarealen har omkring 1/3-del skogsplanterats och då så gott som uteslutande med gran. Dessutom har på smärre områden i framtiden avverkningsbar skog spontant vuxit upp. Mindre arealer har disponerats för bebyggelse, kommunikationer m. m. medan återstoden, nära 250 000 ha, f. n. är outnyttjad. Hela denna outnyttjade areal torde hålla på att växa igen. Dessa processer, skogsplanteringar och igenväxningar, har satt sin prägel på stora arealer där nu en omfattande och ur naturvårdssynpunkt icke önskvärd förmörkning av landskapet äger rum.

Frågan hur denna ur produktionen tagna jordbruksmark bör handhas har varit föremål för mycken diskussion. Härvid har bl. a. framförts, att man genom extensiv boskapsskötsel skulle ha möjlighet att hålla vissa arealer öppna. En rad problem beträffande lönsamhet, val av djurtyp m. m. måste dock angripas innan praktiska åtgärder kan genomföras och det är angeläget att *forskningen* inom detta område *intensifieras*.

Föreningen har liksom andra tidigare framfört tanken att delar av den nedlagda jordbruksmarken efter mönster från USA avsätts som *jordbank*. För att systemet inte skall bli ekonomiskt betungande bör investeringar och skötsel reduceras så långt som möjligt. Det förefaller synnerligen angeläget, att denna fråga tas upp på allvar. Därvid blir även en del lagstiftningsfrågor aktuella. Föreningen vill påpeka, att det, för att jordbank skall kunna ordnas och disponeras för framtida behov, är nödvändigt att *ändra 1948 års skogsvårdslag*. Enligt nu gällande bestämmelser kan eller i vissa fall måste åtgärder vidtagas för att skog inom skälig tid skall finnas på hagmarker m. m. En ändring är angelägen inte bara med tanke på den stora frågan om bildande av jordbank utan även för mera begränsade men nog så betydelsefulla önskemål ur miljövårdssynpunkt. Föreningen anser sålunda angeläget att nämnda bestämmelse ändras bl. a. för att man skall kunna återföra skog till *hagmark*. Detta kan vara mycket lämpligt av många skäl, även om man ej vidtar så stora åtgärder i den riktningen att det betyder något för jordbanken. Tekniskt innebär processen inga större svårigheter.

Föreningen vill också framhålla, att man i fråga om *bidragsgivningen* till olika åtgärder bör observera, att naturvården representerar ett stort allmänt intresse. Det måste komma in som en minst likvärdig komponent vid bedömningen. För att naturvården på ett ändamålsenligt sätt skall

kunna tillgodoses när bidragsföretag planläggs bör *markanvändningsplaner* finnas. Dessa kan lämpligen utarbetas gemensamt av skogsvårdsstyrelse, lanbruksnämnd och länsstyrelsens naturvårdssektion. I detta sammanhang kan även nämnas, att det inom nedlagda jordbruksområden, där granplanteringar i stor skala kan ske, bör utföras *brynplanteringar* av lövskog för att i någon mån ge landskapet en ljusare karaktär än det annars får. Man bör i dessa fall slopa kravet på lönsamhet.

Nedläggningen av jordbruk har inte bara medfört igenväxning och skogsplantering. Den har även efterföljts av bortforsling av matjordstäcket. Det är i hög grad oroande, att denna transport nu kan ske utan någon kontroll eller bedömning ur vidare synpunkter än markägarens rent ekonomiska. En begränsad areal kan t. ex. skövlas helt godtyckligt inom ett större område som bör behållas intakt för jordbruk eller som jordbank. *Matjordstäkten* måste snarast bringas *under kontroll*. Härför talar också, att den på många håll torde vara ett landskapsestetiskt problem som snabbt växer. Om bygden skall kunna bevaras, måste godtyckliga exploateringsåtgärder hindras. Föreningen anser att det omedelbart bör skapas ett instrument för kontroll av matjordstäkt.

Föreningen hemställer, att naturvårdsverket måtte uppta de angelägna önskemål som föreningen här framhållit. Stockholm den 30 januari 1968.

Gösta Walin

Ordförande

Anders Bjärvall

§ 30 Statistik över vatten- och avloppsanläggningar

Statistiska centralbyrån

Statistiska centralbyrån (SCB) behandlar i föreliggande remissutlåtande i första hand de statistiskt-tekniska frågorna rörande statistiken över kommunala vatten- och avloppsanläggningar (kommunal va-statistik). Denna begränsning betingas av att SCBs roll vid arbetet med den kommunala va-statistiken — liksom vid annan statistikproduktion — har varit att med utgångspunkt från de kända konsumentbehoven lägga upp datainsamling, bearbetning och resultatredovisning på sådant sätt att föreliggande informationsbehov tillgodoses till lägsta möjliga kostnad. Detta arbete har bedrivits inom ramen för den betalda statistiktjänsten vid SCBs byrå för industristatistik.

Utlåtandet omfattar följande moment

1. Riksdagens revisorers framställning
2. Statistikens syfte
3. Utvecklingsarbetet med statistiken.
4. Besparingsalternativ
5. Sammanfattning

1. Riksdagens revisorers framställning

Riksdagens revisorers framställning beträffande den kommunala va-statistiken består dels av en översiktlig och i huvudsak korrekt beskrivning av statistikens uppläggning, dels av en rekommendation att uppgiftsinsamlingens omfattning och periodicitet omprövas i syfte att begränsa kostna-

derna för statistiken. Beskrivningen kan ge intrycket att den nuvarande kommunala va-statistiken är en direkt fortsättning av äldre årlig kommunal va-statistik (avseende åren 1904—1959). Så är inte fallet, vilket framgår av det följande.

2. Statistikens syfte

Den kommunala va-statistikens syfte är att tjäna som ett underlag för åtgärder avsedda å ena sidan att tillförsäkra tillgång till vatten av erforderlig kvalitet för olika konsumtionsbehov och å andra sidan att hindra respektive hejda miljöförstöring genom vattenförorening. Effektiva åtgärder av angivna slag på detta område fordrar ett omfattande faktaunderlag. Den kommunala va-statistiken ger en viktig del av detta underlag.

Som exempel kan nämnas att statistiken ger besked om föroreningsgraden för allt utsläppt vatten och vilka recipienter som drabbas. Av statistiken framgår också att fullständig rening av avloppsvatten knappast förekommer i Sverige. På motsvarande sätt ger den uppgifter om mängd och kvalitet för konsumtionsvattnet ortsvis.

Såvitt SCB kan bedöma är en statistik som ger informationer av här antytt slag väl motiverad.

3. Utvecklingsarbetet med statistiken

Uppläggningen och det fortsatta utvecklingsarbetet av den kommunala va-statistiken har bedrivits inom en särskild arbetsgrupp med representanter för viktigare konsumentintressen, berörd uppgiftslämnarkategori och SCB. Vid utvecklingsarbetet har en självklar utgångspunkt varit att mot varandra väga konsumenternas informationsbehov och uppgiftslämnarnas och statistikproducenternas kostnader för att tillgodose informationsbehoven. Sålunda skars den variabelkatalog om ca 200 variabler som erhöles vid en första inventering av konsumentbehoven ned med drygt 40 % (till 115) vid de första uppgiftsinsamlingarna. På grundval av de första årens erfarenheter har vidare fr. o. m. 1967 vissa variabler överförts till intermittent insamling eller helt strukits. Det rör sig här om uppgifter som visat sig ändras i relativt långsam takt eller där informationsutbytet av andra skäl visat sig ej motsvara kostnaderna. Å andra sidan har vissa variabler införts för vilka erfarenheten visat att markerat behov föreligger. Netto innebär dessa förändringar en ytterligare nedgång i antalet variabler fr. o. m. 1967 till 75. Undersökningens utveckling i övrigt framgår av nedanstående schematiska sammanställning.

Undersök- ningsår	Antal tillfrågade	Antal svarande	Svars- procent	Public- ringstid omkr.	Kostnad i löpande priser
1964	1 798	1 520	85	1/ 7 -66	90 000 ¹
1965	1 727	1 462	85	1/ 3 -67	85 000
1966	1 734	1 655	95	18/12 -67	80 000 ²

Det må påpekas att ovan redovisade kostnadsänkningar uppnåts samtidigt som kvalitetsförbättringar skett och prishöjningar inträffat. I ovanstående siffror ingår inte uppgiftslämnarnas kostnader. Dessa torde ha

¹ Uppläggningskostnader av storleksordningen 20 000 kr vilka SCB ej debiterade ingår ej i detta belopp.

² Preliminär uppgift.

sjunkit väsentligt mer än de här upptagna beroende på inlärningseffekter, förbättrad frågeteknik m. m.

4. *Besparingsalternativ*

Ytterligare besparingar av någon betydelse utöver de som erhålls genom produktivetsförbättringar och fortlöpande omprövningar av variabelkatalogens omfattning enligt avsnitt 3 ovan kan endast erhållas genom en drastisk nedskärning av tillgodoseendet av informationsbehoven.

Den av riksdagens revisorer antydda besparingsmöjligheten att övergå till intermittent publicering med bibehållen årlig uppgiftsinsamling är föga meningsfull. Besparingen skulle bli obetydlig i förhållande till de totala kostnaderna (inklusive uppgiftslämnarnas kostnader) medan användningsmöjligheterna skulle försämrats högst avsevärt.

Den besparingsmöjlighet som ligger i att begränsa variabelkatalogen till de mest angelägna uppgifterna har redan utnyttjats. Den enda besparingsmöjligheten av någon betydelse som återstår är därför att övergå från årliga undersökningar till intermittenta. Med hänsyn till de kraftiga merkostnader i alla led av produktionsprocessen som för denna statistiks del uppstår vid intermittenta undersökningar på grund av diskontinuiteten kan kostnaden per undersökningstillfälle beräknas bli betydligt större vid intermittenta undersökningar jämfört med årliga undersökningar. Trots detta torde en icke oväsentlig kvalitetsförsämring ej kunna undvikas. Mer väsentliga besparingar kan därför beräknas uppstå först om övergång sker till undersökningar vart tredje år eller med längre tids mellanrum. Förlusten i information blir dock väsentligt större än besparingsvinsten.

5. *Sammanfattning*

SCB:s uppgift vid arbetet med den kommunala va-statistiken har varit att inom ramen för verkets betalda statistiktjänst tillhandahålla statistisk expertis och know-how på statistikproduktionens område. Verkets och uppdragsgivarens strävan har självfallit varit att så effektivt som möjligt tillgodose statistikbehovet på området. Kostnaderna för den kommunala va-statistiken har successivt kunnat sänkas med samtidig kvalitetsförbättring trots fortlöpande prisstegringar. På grundval av vunna erfarenheter har gemensamt med uppdragsgivaren besparingsåtgärder kunnat vidtas. I den mån ytterligare besparingar framgent kan uppnås utan att eftersätta målsättningen för denna ur miljövärdssynpunkt synnerligen angelägna statistik kommer dessa givetvis att genomföras.

Slutligen må framhållas att de visserligen i och för sig icke obetydliga kostnader som läggs ned på den kommunala va-statistiken är mycket måttliga sedda i relation till det belopp om ca 1 miljard kr. som årligen läggs ned på investeringar i kommunala va-anläggningar för att inte tala om de miljövärden det här gäller att skydda.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har förutom generaldirektör Ohlsson deltagit planeringschefen Fastbom, produktionschefen Berglund samt byråcheferna Westerlund och Lönnqvist, den sistnämnde såsom föredragande. Stockholm den 5 februari 1968.

INGVAR OHLSSON

Åke Lönnqvist

Statens naturvårdsverk

Naturvårdsverket vill utöver vad som framgår av bilagd skrivelse (*bilaga A*) från verkets arbetsutskott för va-statistik anföra följande.

För att kunna fatta adekvata administrativa beslut inom miljövårdsfältet behöver verket ofta mycket snabbt tillgång till avsevärda mängder aktuell information. För närvarande lagras huvuddelen av naturvårdsverkets informationsmaterial på vattenvårdssidan som dokument och listor i olika arkiv och kräver alltså en rent manuell hantering vid varje uppkommet behov av information. Det arbete med va-statistik som utlagts såsom ett uppdrag hos statistiska centralbyrån har lett till att ett ADB-register över data beträffande kommunala va-anläggningar successivt byggts upp. Detta register kommer att vara fullt utbyggt i och med utgången av år 1968. Beträffande ett ADB-register över vattenförorenande industrier ligger arbetet väl framme och kan ett sådant register byggas upp under den allra närmaste framtiden. Dessa båda register utgör de oundgängligen nödvändiga första byggstenarna i ett ADB-system för vattenvårdens behov. En annan viktig systemkomponent är ett register över vattenkvaliteten inom olika vattenområden. Uppbyggnaden av ett sådant register kommer att bli mycket kostsamt och kommer troligen att taga lång tid.

Naturvårdsverket finner att riksdagens revisorer i sitt uttalande endast tagit fasta på den externt riktade information som de tryckta statistikhäftena utgör. Detta är dock väl förståeligt eftersom möjligheterna att uttaga speciella datalistor för internt bruk på grund av ofullständig registeruppbyggnad hittills ej funnits. Från och med slutet av innevarande år skapas dock denna möjlighet beträffande kommunala va-anläggningar i och med att registret över dessa blivit fullt utbyggt.

Beträffande eventuella möjligheter att minska antalet infordrade uppgifter vill verket meddela att en genomgång av sådana möjligheter sker årligen, och att sådana genomgångar vid flera tillfällen resulterat i avsevärda minskningar av antalet uppgifter. För att fortsättningsvis det interna behovet av information i vissa fall skall kunna tillgodoses via ADB-registret kommer troligen även fortsättningsvis årlig registeruppdatering att behövas. Frågan huruvida publicering utan avsevärda nackdelar kan ske mera sällan än en gång per år torde behöva ytterligare utredas inom verket.

Naturvårdsverket vill slutligen framhålla att uppbyggnaden av ett lämpligt informationssystem för verkets behov är en synnerligen angelägen arbetsuppgift. I detta sammanhang kommer givetvis även kostnadssidan att fortlöpande ägnas stor uppmärksamhet. Stockholm den 9 februari 1968.

VALFRID PAULSSON

Bertil Hawerman

Yttrande från naturvårdsverkets vattenvårdsbyrås arbetsutskott för va-statistik

Den ifrågavarande statistiken har ännu ej fått sin definitiva utformning. Naturvårdsverkets vattenvårdsbyrås arbetsutskott för va-statistik bedriver fortlöpande utvecklingsarbete med programmet för statistiken. Detta arbete har hittills resulterat i att den statistik som planeras införas 1968 gällande 1967 års förhållande komprimerats högst avsevärt vad avser omfattning och detaljrikedom. Komprimeringen av statistiken har företagits främst av administrativa och bearbetningstekniska skäl.

Det bör påpekas att den hittillsvarande omfattningen av statistiken ej kan anses helt omotiverad. Utformningen av statistiken bygger på erfarenheter från SKTF:s och VAV:s statistikarbete under 65 år. Investeringarna i vatten och avlopp uttryckt i procent av bostadsbyggandet, ökade från 10 % 1950 till 17 % 1965. Fram till 1970 beräknas sådana investeringar uppgå till i medeltal 1,1—1,2 miljarder kronor årligen (SOU 1966:1). De ekonomiska insatserna på det område statistiken bevakar är således betydande.

Statistiken skall tillgodose många instansers behov vilkas krav på information ej är identiska. Således har myndigheter på det lokala, regionala och centrala planet olika behov av information. Dessa myndigheter måste under alla förhållanden införskaffa informationen om va-förhållanden inom de regioner som utgör deras administrationsområden.

Det måste anses vara en betydande rationaliseringsvinst om uppgifter kan insamlas och sammanställas centralt.

Statistiken har år från år rönt en större uppmärksamhet och intresse. Allt fler har kommit till insikt om statistikens användbarhet och det är numera vanligt att statistiken citeras i relevanta sammanhang.

Statistiken bygger, som påpekats, på frivilliga insatser från uppgiftslämnarna. Med tanke på detta måste svarsfrekvensen för den uppgiftsinsamling som rörde 1966 års förhållande, vilken uppgick till 95 %, tas som ett tecken på att uppgiftslämnarna anser statistiken väsentlig.

För allt fler ändamål blir det nödvändigt med informationen om va-förhållanden inte minst för miljövårdsändamål.

Avsikten är därför att den ifrågavarande kommunala va-statistiken skall kompletteras med en motsvarande statistik rörande industriens vatten- och avloppsförhållanden. Arbetet med programmering av den industriella statistiken ligger långt framme. Insamling av uppgifter planeras äga rum innevarande år. De kommunala och industriella statistikerna har samordnats till sin uppläggning för att möjliggöra att en helhetsbild av va-förhållandena i Sverige kan skapas. Samtidigt har utarbetats ett system som möjliggör redovisning av statistikuppgifterna, både kommunala och industriella, vattendragsvis, vilket torde vara av stort värde då det gäller att värdera resurserna vad avser vattentillgångar och recipienter. Bearbetning och lagring av statistikuppgifterna kommer från och med innevarande år att ske medelst datateknik, vilket kommer att innebära att redovisningen av uppgifterna lätt kan varieras så att den bäst motsvarar det aktuella informationsbehovet.

Frågan om statistikens frekvens har ännu ej definitivt avgjorts. Med hänsyn till erfarenheter från SKTF:s och VAV:s statistikarbete samt re-

kommendationer från SCB har hittills uppgifter insamlats årligen. Avsikten med detta förfarande har varit att snabbt höja statistikens kvalitet och vinna erfarenheter om administrationens optimala organisation. I framtiden är det tänkbart att en uppgiftsinsamling med lägre frekvens visar sig tillräcklig för de flesta behov. Den relativa kostnaden för statistiken blir dock högre vid en lägre frekvens. Kravet på kvalitet och tillförlitlighet måste ställas högt på en statistik av detta slag. På Statistiska Centralbyrån är man av den åsikten att det är svårare att åstadkomma god och jämn kvalitet på en statistik som insamlas med lägre frekvens än ett år.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera:

att den enligt riksdagsrevisorerna önskvärda begränsningen av statistiken delvis redan tillgodosetts och att ytterligare ansträngningar i denna riktning göres fortlöpande;

att statistiken fyller väsentliga behov och till stor del ersätter arbete som annars oundgängligen måste utföras av myndigheter på det lokala, regionala och centrala planet;

att frågan om statistikens frekvens ännu ej är definitivt avgjord. Stockholm den 18 januari 1968.

Bo Göransson

Sekreterare

Svenska kommunförbundet

Att vatten- och avloppsstatistiken blivit så omfattande beror dels på att uppgifter inhämtats även för relativt små verk, dels på antalet statistiska uppgifter för varje verk. Kommunförbundet har vid ett tidigare tillfälle framfört förslag om viss begränsning av statistiken avseende såväl antalet verk som antalet uppgifter för varje verk. Förbundet ansåg det angeläget att söka begränsa arbetet och kostnaderna för själva uppgiftslämnandet.

Förbundets styrelse anser att vatten- och avloppsstatistiken bör — utan större olägenheter — kunna begränsas till att avse större vatten- och avloppsverk, förslagsvis verk med anslutning för minst 1 000 personer. Genom en sådan begränsning minskar arbetet såväl för uppgiftslämnandet som för bearbetningen och publiceringen. Samtidigt kan tillförlitligheten i de statistiska uppgifterna förutsättas bli större, eftersom de större verken genom sin mera kontinuerliga kontroll och driftövervakning har möjlighet att lämna säkrare uppgifter.

Slutligen vill styrelsen ifrågasätta om det icke är möjligt att begränsa de årligen införskaffade uppgifterna till att avse sådana data, som man erfarenhetsmässigt vet förändras i mera väsentliga avseenden från år till år. Övriga data bör kunna inhämtas med större tidsintervaller, exempelvis vart fjärde eller femte år. Stockholm den 19 januari 1968.

STURE HOLMQVIST

Helge Dahlberg

CIVILDEPARTEMENTET

§ 31 Den administrativa tillämpningen av vissa kollektivavtal

Statens avtalsverk

Riksdagens revisorer framhåller inledningsvis att det inte tillkommer dem att gå in på frågor som gäller storleken m. m. av de förmåner som utgår till statstjänstemännen, vilka frågor avgörs genom förhandlingar mellan vederbörande parter. Såsom ett led i sina strävanden att medverka i åtgärder som syftar till förenklingar i administrativt avseende inom statsförvaltningen anser sig revisorerna dock oförhindrade att behandla spörsmål som avser det administrativa arbete tillämpningen av olika avlöningsbestämmelser medför. Revisorerna har därför funnit det vara av intresse att från ett 20-tal statliga myndigheter inhämta svar på vissa frågor som avser det administrativa arbete tillämpningen av AST m. fl. avtal medför.

Avtalsverket vill framhålla att inte endast frågor om vilka förmåner som skall utgå och deras storlek utan även frågor om avtalsbestämmelsernas utformning avgörs genom förhandlingar. Vid sin medverkan i dessa förhandlingar ser verket det som en självklar uppgift att sträva efter att avtalsbestämmelserna blir så enkla och lätta att tillämpa som möjligt och att kostnaderna för det administrativa arbetet hos myndigheterna härigenom i möjligaste mån begränsas.

Vissa myndigheter har i sina svar till revisorerna anfört att den fr. o. m. år 1966 gällande uppdelningen på offentligrättsliga bestämmelser och avtalsbestämmelser leder till svåröverskådlighet. Avtalsverket vill endast framhålla att ifrågavarande uppdelning är en nödvändig följd av de begränsningar i förhandlingsrätten som gäller enligt lagstiftningen på området. Den av revisorerna behandlade frågan om särskilda avtal för vissa yrkesområden är en fråga av komplicerad natur och kan enligt avtalsverkets mening ingalunda bedömas från enbart administrativa synpunkter. Samma gäller frågan om retroaktiv tillämpning av avtal.

Vissa av de tillfrågade statliga myndigheterna har i sina svar till revisorerna pekat på enskilda bestämmelser i AST som på grund av sin utformning blivit svåra att tillämpa. På vilka punkter tolkningssvårigheter föreligger får avtalsverket f. ö. kontinuerligt kännedom om genom sin omfattande kontaktverksamhet med såväl statliga som icke-statliga myndigheter. Avtalsverket har därvid funnit att svårigheterna i många fall är av övergångsnatur eftersom de sammanhänger med att avlöningsbestämmelserna vid överförande till kollektivavtal den 1.1.1966 undergått en genomgripande formell omarbetning i förenklande syfte. Vad angår semesterbestämmelserna har vissa svårigheter otvivelaktigt uppkommit även därigenom att semesterlagen blivit tillämplig på samtliga statstjänstemän.

Från vissa myndigheters sida har framlagts förslag till ändringar av reaktionell natur, t. ex. intagande av anvisningarna till AST under respektive paragrafer i själva avtalet samt förklaring — i not eller parentes — av innebörden av ordet »arbetsgivaren» i olika föreskrifter i avtalet. Ett ge-

nomförande av dessa förslag skulle fördröja publiceringen av avtalet och även i övrigt medföra åtskilliga praktiska nackdelar. Vad angår förslaget om ett alfabetiskt sakregister till AST kan nämnas att sedan någon tid arbete pågår inom verket med utarbetande av ett separat sakregister över såväl avtalsbestämmelser som offentlighetsrättsliga bestämmelser om anställnings- och arbetsvillkor för statstjänstemän.

Vissa myndigheter har berört den i AST inskrivna befogenheten för arbetsgivaren att på vissa punkter besluta om avvikelser från avtalets regler och därvid framfört önskemål om delegering av denna befogenhet till vederbörande myndighet i några av de fall då befogenheten f. n. utövas av avtalsverket (dvs. i allmänhet fall då motsvarande befogenhet före avtalets tillkomst utövades av Kungl. Maj:t). Avtalsverket vill framhålla att myndigheterna, jämfört med förhållandena före avtalets tillkomst, fått avsevärt vidgade befogenheter i fråga om avlöningsförmåner som regleras i avtalet. Allteftersom erfarenhet vinnas av avtalets tillämpning kan emellertid myndigheternas befogenheter komma att ytterligare ökas genom sådan delegering som här avses. Slutligen må erinras att vissa befogenheter, t. ex. befogenheten att medge lön enligt högre lönklass än den i vilken tjänstemannen är placerad, enligt kungörelsen den 30.6.1967, nr 481, skall vara förbehållna Kungl. Maj:t eller utövas av den myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer särskilt.

Ärendet har avgjorts av undertecknad generaldirektör. Vid handläggningen har närvarit förhandlingsdirektören Andrén, administrative direktören Normark och lönedirektören Ståhlberg, föredragande. Stockholm den 2 februari 1968.

I. WETTERBLAD

Å. Ståhlberg

Statstjänarkartellen (beretts tillfälle)

Statstjänarkartellen finner icke anledning att i några detaljer gå in på de frågor som revisorerna ställt till de olika myndigheterna och de svar som dessa lämnat, men vill dock konstatera att de problem beträffande avtalens tolkning som aktualiserats under den tid som avtalen hittills varit gällande som regel kunnat behandlas relativt snabbt. På de områden där detta möjliggjorts först efter en större arbetsinsats från myndighets sida än som skulle varit fallet inom det gamla systemets ram har denna ökade arbetsinsats säkerligen varit i högsta grad motiverad med hänsyn till de anställdas legitima krav på så korta handläggningstider som möjligt. Att det övergångsvis uppstått vissa besvär av administrativ karaktär var ingalunda opåräknat när systemet genomfördes, men dessa torde till stor del vara av övergående natur. Samtidigt med övergången från reglemente till kollektivavtal har dessutom, hos ett antal myndigheter, genomförts omorganisationer innebärande att handläggningen av de här berörda frågorna delegerats till andra instanser inom den aktuella myndigheten. Huvuddelen av de administrativa svårigheter som uppstått i anslutning härtill torde icke vara beroende av övergången till kollektivavtal för statstjänstemännen utan mera höra ihop med behovet av att utbilda nya medarbetare för handläggningen av personalfrågor i allmänhet.

Vissa myndigheter har i sina yttranden pekat på besvären med den retroaktiva tillämpningen av olika avtal. Det merarbete som orsakas härav bör rimligen icke vara större än det som uppstod till följd av de retroaktiviteter, som tillämpades i samband med reglementsändringar före 1.1.1966.

I sitt uttalande har revisorerna, beträffande frågan om nu gällande bestämmelser visat sig vara svårtolkade eller i tillämpningen lett till otillfredsställande resultat, icke uttalat någon bestämd mening. Man har dock påpekat att den hittills i flera avseenden förbättrade systematiseringen bör kunna följas upp och föras ännu längre i syfte att underlätta de olika myndigheternas tillämpning av de träffade avtalen. I detta sammanhang har revisorerna bl. a. ifrågasatt om det inte skulle vara lämpligt med separata avtal för vissa områden. Statstjänarkartellen vill för sin del påpeka att denna fråga är av väsentlig betydelse för personalorganisationernas inflytande på de frågor som regleras i de aktuella avtalen. Ändringar av de nuvarande avtalsområdena övervägs för närvarande i ett par pågående utredningar där de olika personalorganisationerna är representerade. Dessa utredningar får inte på något sätt bindas av slutsatser, som bygger på olika myndigheters önskemål om en förbättrad systematisering av avtalen med hänsyn till just den myndighetens område.

Frågan om separata avtal för olika områden måste vara en fråga som avtalsparterna har att ta ställning till. En uppdelning skulle kunna äventyra organisationernas insyn i och inflytande på lönesättningsproblemen. Statstjänarkartellen kan inte medverka till åtgärder som på någon enda punkt skulle medföra försämrade möjligheter att ta till vara medlemmarnas intressen.

Vad revisorerna sagt om önskemålet att få en så praktisk utformning som möjligt av de olika avtalsbestämmelserna vill Statstjänarkartellen till fullo instämma i. Statstjänarkartellen ställer sig däremot avvisande till att man i förhandlingsordningen skulle införa bestämmelser som syftar till att eliminera behovet av retroaktiv tillämpning av de avtal som träffas. Det lorde i stället vara så att det måste överlåtas åt parterna vid varje tillfälle att komma överens om hur och när de nya avtal som träffas ska tillämpas. Det är Statstjänarkartellens uppfattning att samtliga personalorganisationer är lika intresserade som myndigheterna att undvika retroaktivitet men detta får givetvis icke ske på medlemmarnas bekostnad.

Statstjänarkartellen delar uppfattningen att allt skall göras för att få så enkla och lättfattliga bestämmelser som möjligt. Såsom tidigare påpekats får dock detta icke ske på bekostnad av det inflytande som Statstjänarkartellen, i egenskap av avtalspart, har på dessa frågor. Icke heller får den insyn som för närvarande finns när det gäller tillämpning av de gällande avtalen försämrats. Det är av största vikt att detta bestämda önskemål beaktas när det gäller frågan om ytterligare delegering till myndigheterna av frågor rörande löne- och anställningsvillkoren för de statsanställda.

Statstjänarkartellen finner alltså att de av riksdagens revisorer gjorda undersökningarna och det på grundval av dessa formulerade uttalandet ej bör föranleda någon åtgärd. Stockholm den 2 februari 1968.

ÅKE BACKLUND

Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S)

Riksdagens revisorer har tillställt vissa myndigheter ett antal frågor angående det administrativa arbete som tillämpningen av vissa kollektivavtal — i första hand AST — medför. Revisorerna anför själva, att det enligt det nuvarande förhandlingssystemet inte tillkommer dem att gå in på frågor som gäller statstjänstemännens förmåner, men att de i sina strävanden att med-

verka i åtgärder, som syftar till förenklingar i administrativt avseende inom statsförvaltningen, ändå ansett sig oförhindrade att behandla även detta spörsmål. Det nuvarande förhandlingssystemet erbjuder sålunda enligt revisorerna ett betydande utrymme för överväganden och synpunkter av rent administrativ art, även om det kan sägas att avtalsbestämmelsernas utformning i hög grad påverkas av själva förmånerna.

TCO-S kan dela revisorernas åsikt om omfattningen av deras kompetensområde men konstaterar att flera av revisorernas frågor och framför allt myndigheternas svar tar upp till behandling problem och frågeställningar, som är av klar partskaraktär. Om myndigheterna har funnit att enskilda bestämmelser eller komplex av bestämmelser blivit svåra att tillämpa eller på annat sätt åsamkat dem bekymmer har de haft goda möjligheter att genom statens centrala förhandlingsorgan, Statens avtalsverk, föreslå ändringar i avtalstexterna för att göra dessa mera tydliga och lättolkade. Varken TCO-S eller någon annan huvudorganisation torde i något fall hittills i avtalssammanhang ha motsatt sig dylika ändringar. Myndigheternas svar och revisorernas därav dragna slutsatser synes därför TCO-S något förvånande.

Med ovanstående grundsyn som utgångspunkt skulle TCO-S i och för sig sakna anledning göra någon detaljgranskning av revisorernas frågor och myndigheternas avgivna svar. Vissa uppgifter är dock alltför anmärkningsvärda för att kunna stå oemotsagda.

Revisorerna konstaterar, att svaren på frågan, om nu gällande bestämmelser visat sig vara svårtolkade eller i tillämpningen lett till otillfredsställande resultat, icke uppvisar någon entydig opinion. TCO-S anser för sin del icke, att de nuvarande avtalstexterna (närmast AST) i och för sig är mer svårtolkade än t. ex. förutvarande Saar. När Försvarets civilförvaltning anför, att vid tillämpning av de äldre avlöningsbestämmelserna viss ledning kunde erhållas genom studium av förarbeten såsom propositioner etc., kan väl detta i viss utsträckning vara riktigt. Andra myndigheter har ansett, att de muntliga och skriftliga anvisningar, som Statens avtalsverk utfärdat, s. a. s. ersätter »förarbeten» och därigenom snarast gjort det enklare att tillämpa AST än Saar. En myndighet har ansett det vara önskvärt att anvisningar av olika slag för tillämpningen av AST flyttades in i själva avtalet.

TCO-S saknar anledning att ingå på frågan, vilken metod och teknik arbetsgivarsidans olika avtalstillämpande enheter begagnar vid tolkning och tillämpning av på det statliga området gällande kollektivavtal men vill dock starkt understryka, att t. ex. SAV:s anvisningar i rättsligt hänseende icke på något sätt kan anses analoga med de tidigare »förarbetena». Det föreligger en fundamental skillnad i fråga om metod vid tolkning av avtal och vid tolkning av författning. Det är icke SAV:s anvisningar, som ersätter förarbetena. Det är partsviljan — på ömse sidor — som gör det.

Denna fråga är enligt TCO-S mening synnerligen viktig. Hur utröna i tolkningssammanhang vad parterna avsett och syftat till? Eftersom väl i praktiken sällan eller aldrig protokoll av någon utförlighet föres vid förhandlingar om t. ex. ändringar i AST, kan efterforskningen av vad t. ex. arbetstagersidans företrädare avsett endast ske genom muntliga intervjuer. Denna metod har tyvärr i många fall visat sig mindre effektiv. Och risk finns, att SAV:s anvisningar — särskilt de skriftliga — får en speciell tyngd, samtidigt som arbetstagersidans tolkning är rent kasuistisk och dessutom icke på samma sätt »officiell». TCO-S vill därför med bestämdhet motsätta sig, att SAV:s anvisningar infogas i avtalet och anslutes till respektive paragrafer.

Ehuru revisorerna inte har berört frågan finner TCO-S det angeläget att peka på den problematik som Riksrevisionsverkets ställning i tolkningsproceduren innebär. Utan att vilja rikta någon direkt kritik mot RRV kan TCO-S inte underlåta att påpeka att under 1967 ett flertal fall inträffat, där RRV i kraft av sin offentlighetsrättsliga ställning gentemot myndigheterna ändrat på den avtalstolkning som myndigheten gjort tillsammans med arbetslagarparten. Det är TCO-S uppfattning att en icke föraktlig administrativ förenkling stode att vinna om RRV:s ställning i avtalstolkningssammanhang klarlades.

Bland de faktorer som kan medverka till att göra det samlade avtalskomplexet svåröverskådligt och svårtolkat hör onekligen den i vissa delar olämpliga uppdelningen i avtalsbara respektive icke avtalsbara frågor, som i sin tur resulterar i avtal respektive författningar. Även det faktum att vissa i sig avtalsbara frågor ännu inte hunnit avtalsregleras komplicerar ibland tolkningsförfarandet. Som exempel kan nämnas att i löneförhandlingar överenskomna ändringar i pensioneringsperiod för vissa tjänster skall »översättas» till författningstext. TCO-S vill endast notera den problematik, som — inte minst ur tolkningssynpunkt — kan uppstå i sådana skärningspunkter mellan avtal och författning.

Avslutningsvis vill TCO-S helt ansluta sig till revisorernas önskemål om att inom ramen för nuvarande ordning vidta alla tänkbara förenklingar i syfte att skapa en rationellare administration för avtalstillämpningen. I den mån avtalsinnehållet påverkar denna fråga är TCO-S beredd att med avtalsmotparten i positiv anda diskutera alla framlagda ändringsförslag. TCO-S delar också revisorernas uppfattning att en vidgad delegering av beslutanderätten från avtalsverket till myndigheterna skulle innebära en högst väsentligt förenklad administration vad avser såväl förhandlingsordningen som tolkningsproceduren. Stockholm den 5 februari 1968.

HENRY LUNDE

Thorsten Holm

Sveriges akademikers centralorganisation (SACO)

SACO vill inledningsvis framhålla, att det synes organisationen tveksamt om det — med hänsyn till det samband, som föreligger mellan lön och övriga förmåner, som bestäms genom avtal och själva avtalsbestämmelsernas område — ligger inom revisorernas kompetensområde att yttra sig över den administrativa tillämpningen av ifrågakvarande avtal.

Revisorerna har till olika myndigheter ställt frågan ang. arten av det administrativa arbete som tillämpningen av AST m. fl. avtal medfört.

Beträffande frågan om nu gällande bestämmelser visat sig vara svårtolkade eller tillämpningen lett till otillfredsställande resultat, har revisorerna icke velat uttala någon bestämd mening. Av svaren från de tillfrågade myndigheterna kan heller ingen entydig slutsats dragas — vissa anser att AST exempelvis är enklare att tillämpa än SAAR och hänvisar till SAV:s anvisningar, medan andra myndigheter finner avtalstexten svårtolkad beroende på dess utformning. Revisorerna anför dock, att även om de nya bestämmelserna är bättre systematiserade än de förutvarande, mycket återstår för att underlätta avtalens rent administrativa tillämpning. SACO kan inte underlåta att här understryka de svårigheter som varit förenade med att

till avtalsform översätta ett statligt reglemente. I detta sammanhang uttalar revisorerna, att med hänsyn till SÖ:s svar det borde övervägas om inte inom undervisningsväsendet ett särskilt lärarlöneavtal innefattande samtliga bestämmelser för skolledare och lärare borde upprättas. Även beträffande andra mera avgränsade yrkesområden skulle det enligt revisorerna kunna visa sig lämpligt att träffa särskilda avtal. I detta sammanhang vill SACO påpeka, att det inom vissa utredningar, där personalorganisationerna är representerade, diskuteras ändringar av nuvarande avtalsområden. Önskvärdheten av särskilda avtal för olika områden är en fråga, som skall avgöras av avtalsparterna gemensamt. Även om det med ett »begränsat avtal» ur myndighetens synpunkt skulle kunna förenkla tillämpningen av avtalet så säger inte detta att personalorganisationen därför bättre skulle kunna tillvarata sina medlemmars intressen. Ett vitalt intresse för personalorganisationerna är möjligheten till insyn i och inflytande på lönesättningsproblemen.

Givetvis ligger det även i SACO:s intresse att avtalen utformas på ett så praktiskt och lätt tillämpbart sätt som möjligt, men den statliga förvaltningen utgör ett så komplicerat område att det troligen icke går att undvika svårtolkade och invecklade bestämmelser.

Revisorerna har också påpekat det merarbete som måste ligga i den retroaktiva tillämpningen av vissa avtal.

Önskemålet att i förhandlingsordningen införa bestämmelser med syfte att eliminera behovet av retroaktiv tillämpning av de olika avtal som träffas kan SACO emellertid inte stödja. Parterna skall givetvis ha möjlighet att själva överenskomma på vilket sätt och från vilken tid ett avtal skall tillämpas. I personalorganisationernas intresse kan det givetvis inte ligga att möjligheten till retroaktiv tillämpning skulle vara helt utesluten i vissa fall.

SACO delar uppfattningen att allt skall göras för att åstadkomma administrativa lättnader vid handhavandet av kollektivavtalen. Emellertid får som tidigare påpekats detta icke ske på bekostnad av organisationens möjligheter att överblicka tillämpningen.

SACO avstår i detta sammanhang från yttrande, såvitt rör innebörden av ett nytt lönesystem, om ett sådant kommer.

SACO vill, som statsrevisorerna själva påpekat, än en gång understryka att många av de frågor, som revisorerna behandlat är föremål för särskilda utredningar, vars resultat måste avvaktas. Stockholm den 12 februari 1968.

GUNNAR LUNDBERG

Birgitta Hessius

Statstjänstemännens riksförbund (SR)

Administrativa problem

Riksdagens revisorer har genom förfrågan till vissa centrala myndigheter försökt utröna om det nya systemet med kollektivavtalsreglering skapat ökad administrativa problem för myndigheterna. Något ensartat svar har härvid inte erhållits. Vissa myndigheter anser att det nya systemet inneburit en administrativ lättnad under det att andra anser att tillämpningssvårigheterna ökat och därigenom medfört krav på en ökad arbetsinsats.

SR anser det naturligt att övergången från *ett* system för reglering av utgående förmåner till ett annat innebära rätt betydande problem. Riksförbundet ser emellertid detta såsom i första hand problem i övergångsskedet och anser att dessa sedan erfarenhet vunnits i betydande utsträckning kommer att försvinna. Redan nu är det uppenbart att t. ex. »besvärssärenden» blir väsentligt mer genomdiskuterade än tidigare därigenom att personalens organisationer får tillfälle att medverka vid problemlösningen. Förenklingar vid tillämpningen kan åstadkommas genom att t. ex. utfärdade anvisningar och tolkningsföreskrifter så småningom samlas och redovisas i direkt anslutning till gällande avtalstext. Ett väsentligt steg i sådan riktning har poststyrelsen tagit i den av styrelsen utgivna handboken »Avlösningsbestämmelser för löneplansanställda tjänstemän vid postverket» (AB AST). Mycket skulle också vara att vinna på t. ex. semesterområdet om någon form av »sammanfattande» bestämmelser kunde åstadkommas. F. n. kräver tillämpningen ett parallellstudium av semesterlagen och AST:s bestämmelser.

Enligt SR:s mening bör en ökad delegering av statens avtalsverks beslutanderätt i »skälighetsfrågor» till central verksam myndighet (försvarets civilförvaltning, generaltullstyrelsen, affärsverken etc.) ske. I många fall skulle härigenom en lättad i arbetet åstadkommas och garantier skapas för en mera nyanserad tillämpning. SR finner det emellertid angeläget framhålla att vid en prövning av förutsättningarna för en utsträckning av delegeringen av beslutanderätten i skälighetsfrågor noga beaktas kravet på en ensartad bedömning av sådana frågor. I de fall delegering övervägs av avtalsverket bör verket överlägga med statstjänstemännens huvudorganisationer innan delegeringsbeslut fattas.

SR biträder Riksdagsrevisorernas uppfattning att den retroaktiva tillämpningen av vissa avtal medför speciella administrativa problem vid myndigheterna. Ett bestämt önskemål är därför att avtalen mera regelmässigt träffas före den aktuella tillämpningsperiodens början.

Vissa avtalsbara frågor

Riksdagsrevisorerna har varit inne på vissa avtalsbara frågor som enligt deras mening reglerats på ett otillfredsställande sätt. De har sålunda bland annat konstaterat att ersättning för röntgenundersökning varierar med hänsyn till hur remissen utformas till röntgenläkare eller sjukhus. Vidare har observerats att tjänster i lönegrad B 5 kan ges en lägre lön än tjänster i lönegrad A 30, trots att de åsätts mera kvalificerade tjänster än A 30-tjänsterna. Frågan rörande löneklassplacering i en lönegrad innebär också ofta bekymmer.

Dessa frågor har noterats av SR och tagits upp i förhandlingssammanhang.

Personalfunktionen inom försvaret

SR vill i detta sammanhang anmäla ett problem som avgjort medför administrativa svårigheter. Som exempel kan nämnas att då det gäller avtalets tillkomst (t. ex. lönegradsplacering av tjänster och utformningen av vissa andra förmåner) medverkar organisationsenheterna inom de centrala stabsorganen. När det gäller tillsättning av tjänster handläggs frågorna inom personalenheterna. Då det gäller frågor rörande avtalets tillämpning (t. ex. tvisteförhandlingar) handlägges frågorna av försvarets civilförvaltning.

Enligt riksförbundets mening är det nödvändigt att handläggningen av personalfunktionens olika delar inom försvaret på något sätt centraliseras. Detta skulle enligt SR:s mening innebära väsentliga administrativa förändringar både för berörda myndigheter och personalorganisationer. Denna åtgärd är utan tvekan viktigare än lösningen av alla de administrativa problem som behandlats i rubricerat avsnitt av berättelsen. Stockholm den 6 februari 1968.

S.-O. CRONQVIST

Ombudsman